A

DICTIONARY OF SANSCRIT ROOTS,

IN

SANSCRIT AND MARÁṬHÍ

(With a list of common roots and an Appendix)

PREPARED

BY

VISHṆU PARASHURÁM SHÁSTRÍ
PAṆḌIT.

Bombay:

PRINTED, PUBLISHED AND SOLD

AT

THE "INDU-PRAKASH" PRESS.

1865.

(Registered under Act XX of 1847.)

(Right of Translation Reserved.)

Price Rupees 2½.

Digitized by Google

संस्कृत आणि महाराष्ट्र धातुकोश.

हा ग्रंथ

(प्रसिद्ध संस्कृत धातुकोश व परिशिष्ट यांसहित)

संस्कृत व इंग्लिश ग्रंथांच्या आधारें

विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित

यांनीं केला,

तो

मुंबईत



"इंदुप्रकाश" छापखान्यांत छापिला.

सन १८६५.

हें पुस्तक १८४७ चा अक्ट २० प्रमाणें नोंदलें आहे.

भाषांतराचा हक्क ग्रंथकारानें ठेविला आहे.

किंमत अडीच रुपये.

Digitized by Google

Digitized by Google

संस्कृत आणि महाराष्ट्र धातुकोश.

हा ग्रंथ

(प्रसिद्ध संस्कृत धातुकोश व परिशिष्ट यांसहित)

संस्कृत व इंग्लिश ग्रंथांच्या आधारें

विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित

यांनीं केला,

तो



मुंबईत

"इंदुप्रकाश" छापखान्यांत छापिला.

सन १८६५.

हें पुस्तक १८४७ चा अक्ट २० प्रमाणें नोंदलें आहे.

भाषांतराचा हक्क ग्रंथकारानें ठेविला आहे.

किंमत अडीच रुपये.

Digitized by Google

Digitized by Google

TO

SIR ALEXANDER GRANT BART, LL.D.,

DIRECTOR OF PUBLIC INSTRUCTION, BOMBAY,
LATE VICE CHANCELLOR OF THE BOMBAY UNIVERSITY
AND PRINCIPAL OF THE ELPHINSTONE COLLEGE,

In token of respect for his successful exertions in securing
for the Sanscrit language a prominent place
in the list of the subjects of the
University,

This humble work is dedicated

WITH HIS PERMISSION,

BY

THE AUTHOR.

Digitized by Google

Digitized by Google

मेहर्बान सर अलेक्जांडर ग्रांट,

बारोनेट, एल् एल्. डी.

डैरेक्टर आफ् पब्लिक इन्स्ट्रक्शन,

मुंबई यूनिवर्सिटीचे माजी वैस चान्सेलर

आणि

एल्फिन्स्टन कालेजाचे माजी प्रिन्सिपाल

यांस,

त्यांनीं संस्कृत भाषेची योग्यता जाणून तिचें परिगणन मुंबई
यूनिवर्सिटीच्या विषयांत करण्याकरितां श्रम करून
यश मिळविलें हें जाणून ग्रंथकारानें मोठ्या
कृतज्ञतेनें व आदरानें

हा ग्रंथ

त्यांच्या हुकमानें नजर केला असे.

Digitized by Google

Digitized by Google

मेहर्बान सर अलेक्जांडर ग्रांट,

बारोनेट, एल् एल्. डी.

डैरेक्टर आफ् पब्लिक इन्स्ट्रक्शन,

मुंबई यूनिवर्सिटीचे माजी वैस चान्सेलर

आणि

एल्फिन्स्टन कालेजाचे माजी प्रिन्सिपाल

यांस,

त्यांनीं संस्कृत भाषेची योग्यता जाणून तिचें परिगणन मुंबई
यूनिवर्सिटीच्या विषयांत करण्याकरितां श्रम करून
यश मिळविलें हें जाणून ग्रंथकारानें मोठ्या
कृतज्ञतेनें व आदरानें

हा ग्रंथ

त्यांच्या हुकमानें नजर केला असे.

Digitized by Google

Digitized by Google

PREFACE.

THE learned of the old school of India are of opinion that the knowledge of Sanscrit is day by day deteriorating without a parallel; but the author of this work sees no ground to heed it and considers the present, on the contrary, to be an age destined for a speedy revival of Sanscrit literature. It has under the present *regime* much brighter prospects than before. Its claims in all the Indian Universities have been authoritatively admitted. Its diffusion will have soon to cross its long destined undue bounds, and thus it will be more general than before. Although it needs be admitted that men versed in particular branches of Sanscrit learning will not be so often met with as before, yet the general acquaintance of the language will undoubtedly be more common and the Oriental method of learning that language will shortly be succeeded by the more improved Western one.

No want under the present circumstances is felt more keenly by the student who learns the Sanscrit language according to the Western method adopted at present in Colleges and Schools than that of a Dictionary which gives the meanings of the Sanscrit words in English or Maráthí. The publications of this kind are exceedingly few and costly and even copies of these are hardly obtainable. The student who studies Sanscrit according to the ancient method will not feel this want or the want of any book of reference very much, since in the beginning of his studies he is compelled to learn at least one perhaps more koshas or strings of synonyms by heart. In the same manner he has to master subsequently all the works with which he has to deal. In fact if he attains any great degree of proficiency he must become a living library and of what use is to such a man a book of reference? It is different with the pupil who in conformity with the European method has to read books such as the Hitopadesh, the Kávyas and the Nátakas after having obtained a superficial acquaintance with the rudiments of grammar. Step by step, lesson by lesson, he has to

Digitized by Google

acquire knowledge of nouns, of verbal roots &c. and to penetrate the luxurious growth of verbal forms. He is constantly driven to seek for help from books of reference whether grammars or dictionaries until the whole of the words, roots and grammatical forms have been impressed upon his mind.

With a view to provide somewhat for this want the author presents to the public the subjoined Sanscrit and Mahárástra Dhatu-kosh and a Prasiddha Sanscrit Dhatu-kosh with an appendix. This is in other words a dictionary of Sanscrit roots which amount to about 2500 in all and form as their name signifies the ground-work of that language.

VISHNU PARASHURÁM SHÁSTRI
PANDIT.

Bombay, 21st September 1865.

Digitized by Google

INTRODUCTION.

No task is more difficult and troublesome than to lay hand upon a certain root even when its entire form is known, in particular sections called *ganas* or conjugations, while in this work all the roots that are similar in form are seen at once one after another on account of the alphabetical order which is peculiarly suited for this purpose. In addition to this advantage this dictionary presents at once most easily and conveniently to the view of the student roots in the most regular order with their respective adjuncts, conjugations, meanings and derivatives.

In order to make the work equally serviceable in all countries wherever the Sanscrit language is zealously cultivated the meaning of roots is given in Sanscrit as well as in Marathi, the latter being for the special convenience of the inhabitants of this part of India.

The arrangement adopted in writing roots is as follows :—

1*st.*—The roots deprived of their indicatory letter or letters are printed in large type.

2*ndly.*—The indicatory letter or letters are shown in parenthesis. Among these indicators some vowels are printed with a horizontal line below or perpendicular one above to show that they are respectively *anudatta* or *swarita*, whilest a vowel without a line must be understood to be *udatta*. The adjunct *udatta* अ chiefly serves the purpose of an easy pronunciation and of counteracting the doubt to which the rules of *sandhi* or permutation lead.

3*rdly.*—The number added shows the class or conjugation of the root.

4*thly.*—The letters प. आ. or उ. show that the root is respectively *parasmaipadi*, *átmanepadi* or *ubhayapadi*, *i. e.* to be inflected in both voices.

5*thly.*—Next follow the meaning or meanings of the root in sanscrit.

6*thly.*—The same in Maráthí with numbers of different meanings.

Digitized by Google

Lastly one two or more examples of the present tense, the third or in the language of the Sanscrit grammarians the first person singular of the verb and one or two examples of *kridant* or verbal derivatives if any words of note are derived from the root.

The roots that are most commonly met with are at the suggestion of Dr. G. Bühler, given separately in a portion styled the "Prasiddha Sanscrit Dhátu-Kosh," generally with their numbers of conjugations and five examples. Viz.

I.—Present tense	1st Person	singular	number.
II.—First Past tense or reduplicated perfect	Do.	Do.	Do.
III.—First Future	Do.	Do.	Do.
IV.—Second Future	Do.	Do.	Do.
V.—Third Past tense or aorist	Do.	Do.	Do.

Examples of dual and plural and of other persons than the first are given where they are not formed according to the general rules. Also examples of past participles and the gerund are given on similar occasions. Roots in this portion can easily be identified in the general dictionary either from the numbers of conjugations or from the example of the present tense, first person, singular.

To enable the student to understand the most complex machinary of conjugations &c. extensive and elaborate tables of compound roots, *Sautra* roots, affixes, different conjugations &c. &c. have been appended at the end of the work. Also some of the principal changes which affect the forms of verbs in different tenses and moods with the rules which regulate those changes, have briefly been noticed in the appendix.

The works chiefly consulted in the preparation of this work are Bhattoji Díxit's Siddhant Kaumudi, H. H. Wilson's Dictionary and N. L. Westergaard's *Radices Linguæ Sanscrit.* In conclusion the author begs to tender his hearty thanks to Dr. G. Bühler for his kind suggestions and assistance received in the prepation of this work.

V. P. S. P.

Digitized by Google

उपोद्घात.

कौमुदीमध्यें अथवा धातुपाठामध्यें अमुकच धातु पाहूं म्हटल्यास लवकर सांपडत नाहीं. याकरितां या कोशांत वर्ण क्रमानें विल्हेवार धातु लिहिले आहेत, त्यामुळें पाहिजे तेव्हां पाहिजे तो धातु सांपडण्यास हा कोश फार उपयोगी पडेल. याशिवाय या कोशापासून प्रत्येक धातूचे अनुबंध, गण, अर्थ आणि त्या धातूपासून झालेले कांहीं शब्द हे वाचणारांस एकदम समजतील.

जेथें जेथें संस्कृत भाषेचा अभ्यास होत असेल तेथें सर्वत्र या ग्रंथाचा एकसारखा उपयोग व्हावा म्हणून धातूंचा अर्थ संस्कृत भाषेंत दिला आहे; आणि महाराष्ट्र देशांतील लोकांच्या विशेष उपयोगाकरितां मराठींत ही अर्थ दिला आहे.

धातु लिहिण्याची व्यवस्था खालीं लिहिल्याप्रमाणें ठेविली आहेः—

१. प्रथमतः अनुबंधरहित धातु मोठ्या अक्षरानें छापला आहे.

२. त्यापुढें कंसामध्यें अनुबंध दाखवले आहेत. यांजपैकीं स्वरूप अनुबंध अनुदात्त व स्वरित असल्यास ते यथाक्रम खालीं अडवा व वर उभा असे स्वर देऊन दाखविले आहेत. ज्या स्वरानुबंधास स्वर मुळींच नाहीं तो उदात्त जाणावा. हा उदात्त स्वर अ असल्यास त्याचा उपयोग मुख्यत्वेंकरून इतकाच अ-

Digitized by Google

सतो कीं धातूचा उच्चार सहज करितां यावा आणि त्याच्या शेवटच्या व्यंजनास संधिकार्य होऊन त्याच्या वास्तव स्वरूपाविषयीं संशय पडूं नये.

३. पुढें गणद्योतक अंक घातला आहे.

४. त्यापुढें प. आ. किंवा उ. हीं अक्षरें लिहिलीं आहेत त्यांवरून धातु यथाक्रम परस्मैपदी, आत्मनेपदी अथवा उभयपदी आहे असें समजावें.

५. त्यापुढें संस्कृत भाषेंत अर्थ लिहिला आहे.

६. पुढें मराठी भाषेंत अर्थ लिहिला आहे. अनेक अर्थ असल्यास पूर्वी अंक घालून ते निरनिराळे दाखवले आहेत.

७. शेवटीं वर्तमानकाळीं प्रथमपुरुषाच्या एकवचनाचें व प्रासिद्ध असल्यास धातुसाधित कृदंताचें एक अथवा अनेक उदाहरणें दिलीं आहेत.

संस्कृत वैय्याकरणांनीं एकंदर सुमारें २५०० धातु सांगितले आहेत त्यांपैकीं कांहीं धातूंचे प्रयोग फार आढळतात. त्यावरून पाहतां फार प्रासिद्ध धातु असे थोडेच आहेत. ते डाक्तर जी. बुल्हर यांच्या सूचनेवरून या ग्रंथांत एक "प्रासिद्ध संस्कृत धातु कोश" नांवाचा भाग करून त्यांत वर्ण क्रमानें लिहिले आहेत. गणद्योतक अंकावरून व प्रथम पुरुषाच्या उदाहरणावरून हे धातु पहिल्या कोशांत सहज सांपडतील.

प्रासिद्ध संस्कृत धातुकोशांत शब्द लिहिण्याची व्यवस्था खालीं लिहिल्याप्रमाणें ठेविली आहे:—

प्रथम अनुबंधरहित धातु; क्वचित् स्थलीं विशेष कारण असल्यास कंसांत अनुबंध; पुढें गणद्योतक अंक; त्यापुढें त्या धातूचीं वर्तमान, परोक्षभूत, अनद्यतनभविष्य, भविष्य व भूत या काळांचीं प्रथमपुरुषाच्या एकवचनाचीं रूपें दिलीं आहेत; शेवटीं साधारण नियमास अनुसरून नसणारें तप्रत्य-

Digitized by Google

यांत विशेषण, त्वा अथवा य प्रत्ययांत पूर्वकालवाचक अव्यय आणि तुमुं प्रत्ययांत हेत्वर्थक अव्यय हींही स्थलविशेषीं दिलीं आहेत. जेव्हां एकच रूप दोन प्रकारचें होतें तेव्हां तीं दोन्ही एकाखालीं एक लिहून वरच्या रूपापुढें विरामचिन्ह मुळींच नकारितां खालच्यापुढें अर्धविरामचिन्ह केलें आहे. जेव्हां एकच रूप तीन, चार, अथवा पांचप्रकारचें होतें तेव्हां तीं दोन अथवा तीन ओळींत मिळून लिहिलीं आहेत व त्या प्रत्येकाच्या पुढें स्वल्पविरामचिन्ह केलें आहे. जेव्हां एकच धातु दोन अथवा अधिक गणांत आढळतो तेव्हां त्याच्यापुढें तितक्या गणांचे अंक घालून त्यांचीं भिन्न भिन्न प्रकारें होणारीं रूपें मात्र अर्धविरामचिन्हानें ताडून निरनिराळीं दाखविलीं आहेत. बाकीचीं एकत्रच दाखविलीं आहेत.

निरनिराळ्या कालाचीं व अर्थाचीं धातुरूपें चालवणें विद्यार्थ्यांस फार कठीण पडतें तें सोपें करण्याकरतां दहा गणांतल्या परस्मैपदी व आत्मनेपदी धातुरूपांचीं विस्तीर्ण कोष्टकें ग्रंथाच्या शेवटीं परिशिष्टांत दिलीं आहेत. याशिवाय ही सौत्रधातु, धातूंहून होणारे प्रत्यय इत्यादिकांचीं कोष्टकें दिलीं आहेत. याखेरीज निरनिराळ्या काळीं धातूच्या स्वरूपांत होणारे फेरफार व ते ज्या सूत्रांनीं होतात तीं सूत्रें हीं थोडयोडीं प्रसंगानुसार लिहिलीं आहेत.

हा ग्रंथ तयार करतांना मूख्यत्वेंकरून भट्टोजी दीक्षितकृत सिद्धांत कौमुदी, विल्सनचा संस्कृत कोश व वेस्टर्गार्ड याचा धातुपाठ ह्या ग्रंथांची मदत घेतली आहे. हा ग्रंथ तयार होत असतां डाक्टर जी. बुल्हर यांनीं ज्या सूचना व मदत केली त्यांबद्दल ग्रंथकर्ता त्यांचा आभारी आहे.

मुंबई, ता. २१
सप्टेंबर १८६५

वि. प. शा. पं.

Digitized by Google

Digitized by Google

ABBREVIATIONS.

संक्षेपचिन्हें.

आ. आत्मनेपदी.	पू. पूर्वकालवाचक धातुसाधित अव्यय.
आशी० आशीर्वादार्थी	
इ० इत्यादि.	प्र. प्रथम पुरुष.
उ. उभयपदी.	प्रव. प्रवर्त्तनाद्यर्थी.
उ० उदाहरण.	ब. बहुवचन.
ए. एकवचन.	म. मध्यमपुरुष.
द्वि. द्विवचन.	वि. विशेषण.
प. परस्मैपदी.	हे. हेत्वर्थक अव्यय.

Digitized by Google

Digitized by Google

अनुक्रमणिका.

विषय.	पृष्ठ.
संस्कृत आणि महाराष्ट्र धातुकोश.	१
प्रसिद्ध संस्कृत धातुकोश.	१६१
परिशिष्ट.	१
धातु व त्यांजपासून होणारे शब्द याविषयीं विचार.	२
साधितधातूंचें कोष्टक (१)	४
सौत्रधातु, कोष्टक (२)	६
अनुबंध म्हणजे इत्संज्ञक वर्ण यांचीं कार्यें.	८
दशलकारांचे प्रसिद्ध काळ व अर्थ, कोष्टक (३)	१२
दशलकारांविषयीं विचार	१३
विकरण विचार.	१७
अनुदात्त धातूंचें कोष्टक (४)	१८
लकारांच्या स्थानीं होणाऱ्या आदेशांचें कोष्टक(५)	२०
अकरागण, कोष्टक (६)	२१
दहागणांतल्या धातूंच्या रूपांची कोष्टकें(७—१६)	२५
उपसर्ग विचार.	५७
व्याकरणाभ्यासाच्या आवश्यकतेविषयीं श्लोक.	५९

Digitized by Google

Digitized by Google

संस्कृत आणि महाराष्ट्र धातुकोश.

अक्, (अ. मू.) १. प. कुटिलायां गतौ. वांकडें चालणें. अकति.

अक्, (इ) १. आ. लक्षणे. खूण—चिन्ह करणें. अंकते; अंक.

अंक, १०. उ. पदे, लक्षणे. पायाचा व्यापार करणें, जाणें. २ खूण— चिन्ह करणें. ३ मांडीवर घेणें. अंकयति, अंकयते.

अग्, (अ. मू) १. प. कुटिलायां गतौ. वांकडें चालणें. अगति.

अग्, (इ) १. प. गत्यर्थे. जाणें. अंगति; अंग.

अगद, ११. प. नीरोगत्वे. निरोगी असणें. अगदयति; अगद.

अंग, १०. उ. अंक पाहा. अंगयति, अंगयते.

अघ्, (इ) १. आ. मघ् गत्याक्षेपे पाहा. अंघते.

अच्, (उं) १. उ. अंच् गतियाचनेषुपाहा. अचति, अचते.

अच्, (इं) १. उ. अंच् गतियाचनेषु पाहा. अंचति, अंचते.

अंच्, (उं) १. उ. गतियाचनेषु. जाणें. २ याचना करणें. अंचति, अंचते; प्राची, प्रतीची.

अंच्, (उ) १. प गतिपूजनयोः. जाणें. २ पूजिणें. अंचति.

अंच्, (उ) १०. उ. विशोषणे. विशोष—भेद दाखवणें. अंचयति, अंचयते.

अज्, (अ) १. प. गतिक्षेपणयोः. जाणें. २ टाकणें, फेंकणें. अजति

Digitized by Google

अञ्ज्, (इ.) १०. उ. भाषायां बोलणें. अंजयति, अंजयते; व्यंजयति; व्यंजना.

अंज्, (ऊ) ७. प. व्यक्ति म्रक्षण कांति गतिषु. स्पष्ट—व्यक्त करणें. २ तेललावणें, माखणें. ३ चमकणें, तेजस्वी दिसणें. ४ जाणें. अनक्ति; अंजन.

अट्, (अ) १. प. गतौ, जाणें. अटति; अटन.

अट्, (इ) १. आ. गतौ. जाणें. अंटते.

अट्ट्, (अ.) १०. उ. अनादरे. अनादर—अपमान करणें. अट्टयति, अट्टयते; अट्ट.

†अट्ट्, (अ) १. आ. अतिक्रमण हिंसयोः. अतिक्रम करणें. २ हिंसा करणें. अट्टते; अट्टन.

अड्, (अ) १. प. उद्यमे. उद्योग—खटपट करणें. अडति.

*अंड्, (अ) १. प. अभियोगे. चालून जाणें. २ पराभव करणें. ३ फिर्याद करणें. अण्डति.

अण्, (अ) १. प. शब्दे. शब्द करणें. अणति; आणि.

अण्, (अ) ४. आ. प्राणने. वांचणें. २ बलवान् होणें. अण्यते.

अत्, (अ) १. प. सातत्य गमने. निरंतर चालणें—संचार करणें. अतति; आत्मा.

अत्, (इ) १. प. बंधने. बांधणें. अंतति; अंत.

अद्, (इ) १. प. बंधने. बांधणें. अंदति; अंदू.

अद्, (अ) २. प. भक्षणे. खाणें, भक्षणें. अत्ति; अन्न.

अंध, १०. उ. दृष्ट्युपघाते, दृष्ट्युपसंहारे. डोळे फोडणें, दृष्टिनाश करणें. २ डोळे मिटणें—झांकणें. अंधयति, अंधयते; अंध.

अन्, (अ) २. प. प्राणने. वांचणें. २ बलवान् होणें. अनिति; प्राण.

†अट्, ट् अथवा अत्, ट् असा आहे.
* अड्, ड् असा आहे.

Digitized by Google

अन्, (अ) ४. आ. प्राणने. वांचणें. २ बलवान् होणें. अन्यते.

अब्, (इ) १. आ. शब्दे, गतौ. शब्द करणें, बोलणें २. जाणें. अंबते; अंब.

अंबर, ११. प. संभरणे. पुष्कळ– समृद्धि करणें, जमवणें. अंबर्यति; अंबर.

अभ्, (इ) १. आ. अब् पाहा. अंभते; अंभस्.

अभ्र, (अ) १. प. गत्यर्थे. जाणें. अभ्रति; अभ्र.

अम्, (अ) १. प. गतिशब्दसंभक्तिषु. जाणें. २ शब्द करणें. ३ सेवा करणें; चिकटून–लागून असणें. अमति; अमस.

अम्, (अ) १०. उ. रोगे. अजार होणें–करणें. आमयति, आमयते; आमय.

अय्, (अ) १. आ. गतौ. जाणें. अयते, पलायते; उदय.

अरर, ११. प. आराक्रमणि. आरीनें काम करणें. ह्र. आरीनें कातडें कापणें. २ चाबकाच्या मागची आरटोचणें. अरर्यति.

अर्क्, (अ) १०. उ. स्तवने, तपनेच. स्तुतिकरणें. २ तपणें, उष्णता करणें. अर्कयति, अर्कयते; अर्क.

अर्घ्, (अ) १०. उ. मूल्ये. किंमत पडणें. अर्घयति, अर्घयते; समर्घ, महार्घ.

अर्च्, (अ) १. प. पूजायां. पूजिणें. अर्चति; अर्चा.

अर्च्, (अ) १०. उ. पूजायां. पूजिणें. अर्चयति, अर्चयते.

अर्ज्, (अ) १. प. अर्जने. आर्जव–प्रार्थना करणें. अर्जति; उपार्जना.

अर्ज्, (अ) १०. उ. प्रतियत्ने, संपादनेच. तयार करणें २ उलट उद्योग करणें. ३ मिळवणें, संपादणें. अर्जयति, अर्जयते.

अर्थ, १०. आ. उपयाञ्ञायां. मागणें, याचणें. अर्थयते; प्रार्थना.

Digitized by Google

अर्द्, (अ) १. प. गतौ, याचने. जाणें. २ मागणें. अर्दति; अर्दन.

अर्द्, (अ) १०. उ. हिंसायां. मारणें, ताडन करणें. अर्दयति, अर्दयते.

अर्ब्, (अ) १. प. गतौ. जाणें. अर्बति.

अर्व्, (अ) १. प. हिंसायां. मारणें. अर्वति.

अर्ह्, (अ) १. प. पूजायां. पूजा करणें. २ पूजेस योग्य होणें. अर्हति; अर्ह.

†अर्ह्, (अ) १०. उ. मागला शब्द पाहा. अर्हयति, अर्हयते; अर्हणा.

अल्, (अ) १. प. उं*. भूषण पर्याप्ति वारणेषु. शोभवणें. २ पुरे करणें. ३ वारण करणें. अलति, अलते; अलं, अलंकार.

अव्, (अ) १. प. रक्षण, गति, कांति, प्रीति, तृप्ति, अवगम, प्रवेश, श्रवण, स्वाम्यर्थ, याचन, क्रिया, इच्छा दीप्ति, अवाप्ति, आलिंगन, हिंसा, दान, भाग, वृद्धिषु. राखणें. २ जाणें. ३ शोभणें. ४ प्रीतिकरणें. ५ संतोषवणें. ६ जाणणें. ७ शिरणें. ८ ऐकणें. ९ स्वामित्व करणें. १० मागणें. ११ करणें. १२ इच्छिणें. १३ प्रकाशणें. १४ पावणें. १५ आलिंगन करणें. १६ हिंसा करणें. १७ देणें. १८ भाग करणें. १९ वाढवणें, वृद्धिकरणें. अवति; अवनी.

अवधीर, १०. उ. अवधीरणे. तिरस्कार करणें. अवधीरयति, अवधीरयते.

अश्, (उ) ५. आ. व्याप्तौ, संघाते. व्यापणें. २ जमणें. अश्नुते; आशित्र.

अश्, (अ९. प. भोजने).

† णिच्प्रत्यय विकल्पानें होण्यासाठीं १० व्या गणांत याचा पाठ दोनवेळ केला आहे.

* उभयपदी असें कोणी म्हणतात.

Digitized by Google

खाणें, जेवणें. अश्नाति; अशन, प्राशन.

अष्, (अं) १. उ. अस् गतिदीप्त्यादानेषुपाहा. अषाति, अषते.

अस्, (अं) १. उ. गतिदीप्त्यादाने षु. जाणें. २ चमकणें. ३ घेणें. असति, असते; असिक.

अस्, २. प. भुवि. असणें. अस्ति; अस्तित्व, आस्तिक.

अस्, (उ) ४. प. क्षेपणे. फेकणें, टाकणें. अस्यति; आसि.

अस, ११. प. उपतापे. रोगअजार होणें. अस्यति.

असु, ११. प. } असु ११. पाहा.
असू, (ऊ) ११. उ. } असूयति, असूयते; असूया.

अस्, (इ) १०. उ. अज्, भाषायां पाहा. अंसयति, अंसयते; अंसाति.

अंस, १०. उ. समाघाते. विभाग करणें, अंसयति, अंसयते; अंस.

अह्, (इ) १. आ. गतौ. जाणें. अंहते; अंहति.

अँह्, (अ) ५. प. व्याप्तौ. व्यापणें. अन्होति; अहन्.

अह्, (इ) १०. उ. अज् भाषायां पाहा. अंहयति, अंहयते.

अक्ष्, (ऊ) १. प. व्याप्तौ. व्यापणें. अक्षति; अक्ष.

आ.

आछ्, (इ) १. प. आयामे. विस्तार करणें, लांबवणें, लांब करणें. आंछति.

आंदोल, १०. उ. आंदोलने. आंदोळणें, झोकादेणें. आंदोलयति, आंदोलयते; आंदोलन.

आप्, (लृ) ५. प. व्याप्तौ. व्यापणें. आप्नोति; व्याप, व्याप्ति.

आप्, } (लृ) १०. उ.
आप् } (लृ) १०. उ. लंभनें.

---

* आ धातूचा प्रयोग प्रायः वेदांतच होतो.

Digitized by Google

पावणें, प्राप्तहोणें. आपयति, आपयते; प्राप्ति.

आस्, (अ) २. आ. उपवेशने. बसणें. आस्ते; आसन.

इ.

इ, १. प. गतौ. जाणें. अयति.

ई*, (इ) २. आ. अध्ययने. अध्ययन करणें, पढणें, शिकणें. अधीते; अध्ययन.

इ, (णृ) २. प. गतौ. जाणें. एति; प्रेत.

इख्, (अ) १. प. गत्यर्थे. जाणें, चालणें. एखति.

इख्, (इ) १. प. इख् (अ) पाहा. इंखति.

इग्, (इ) १. प. इख् (अ) पाहा. इंगति; ईंगित.

इट्, (अ) १. प. इख् (अ) पाहा. एटति.

इद्, (इ) १. प. परमैश्वर्ये मोठें ऐश्वर्य पावणें. इंदति; इंद्र.

इंध्, (त्रि. ई) ७. आ. दीप्तौ. पेटणें, प्रदीप्त होणें. इंध्ये; इंधन.

इर्, (अ. ऋ) ११. उ. ईर्ष्यायां. एखादा गुण दुसऱ्या पेक्षां अधिक संपादण्याची इच्छा धरणें. २. हेवा करणें. ईर्यति, ईर्ये.

इरज्, ११. प. इर् पाहा. इरज्यति.

इरस्, ११. प. इर् पाहा इरस्यति.

इल्, (अ) ६. प. स्वप्नक्षेपणयोः· स्वप्न पडणें. २ फेंकणें. इलति.

इल्, (अ) १०. उ. प्रेरणे. प्रेरणा करणें, चेव आणणें. एलयति, एलयते.

इला, ११. प. विलासे. विलास—ऐषआराम करणें. इलायति.

इव्, (इ) १. प. व्याप्तौ. व्यापणें. इन्वति.

इवस्, ११. प. परिताप परिचरणयोः· चोहोंकडून सं-

*याचा प्रयोग अधि हा उपसर्ग लागूनच होतो.

Digitized by Google

ताप होणें. २ सेवा करणें. इवस्यति.

इष्, (अ) ४. प. गतौ. जाणें. इष्यति. इषा.

इष्, (अ) ६. प. इच्छायां. इच्छिणें, इच्छा करणें. इच्छति.

इष्, (अ) ९. प. आभीक्ष्ण्ये. वारंवार करणें. २ अत्यंत पराकाष्ठेचा करणें. इष्णाति.

इषुध, ११. प. शरधारणे. बाण—तीर धारण करणें. इषुध्यति.

ई.

ई, १. प. गतौ. जाणें. अयति.

ई, २. प. गतिव्याप्तिप्रजन कांत्यसनखादनेषु. जाणें. २ कापणें. ३ गर्भ ग्रहण—धारण करणें. ४ इच्छा करणें. ५ टाकणें. ६ खाणें. एति.

ई, (ङ्) ४. आ. गतौ. जाणें. ईयते.

ईख्, (अ) १. प. ई (ङ्) पाहा. ईखति.

ईड्, (अ॒) १. आ. गतिकुत्सनयोः जाणें. २ निंदा करणें. ईजते.

ईड्, (अ॒) २. आ. स्तुतौ. स्तुति—प्रशंसा करणें. ईट्टे; ईडित.

ईड्, (अ) १०. उ. ईड् (अ॒) पाहा. ईडयति, ईडयते; ईडा.

ईर्, (अ॒) २. आ. गतौ कंपने. जाणें. २ कांपणें. ईर्ते; ईरिण.

ईर्, (अ) १०. उ. क्षेपे. प्रेरणा करणें, फेंकणें. ईरयति, ईरयते; प्रेरणा.

ईर्ष्यु, (अ) १. प. इर् पाहा. ईर्ष्यति; ईर्षा.

ईर्क्ष्यु, (अ) १. प. इर् पाहा ईर्क्ष्यति.

ईश्, (अ॒) २. आ. ऐश्वर्ये. पाहिजे तें करण्याची शक्ति— सामर्थ्य—प्रभाव असणें. ईष्टे; ईश्वर, ईश.

Digitized by Google

ईष्, (अ) १. आ. गति हिंसादर्शनेषु. जाणें. २ हिंसाकरणें. ३ पाहणें. ईषते; ईषा.

ईष्, (अ) १. प. उंच्छे. एक एक दाणा वेंचून घेणें. ईषति; ईषत्.

ईह्, (अ) १. आ. चेष्टायां. व्यापार—खटपट करणें. २ इच्छा करणें. ईहते; ईहा.

ईक्ष्, (अ) १. आ. दर्शने. पाहणें, बघणें. ईक्षते; ईक्षण.

उ.

उ, (ड्) १. आ. शब्दे. शब्द करणें. अवते.

उख्, (अ) १. प. गतौ. जाणें. ओखति.

उख्, (इ) १. प. गतौ जाणें. उंखति.

उच्, (अ) ४. प. समवाये. जमवणें. २ जमणें. उच्यति.

उछ्, (इ) १. प. उंछे दाणे वेंचणें उंछति; उंछ.

उछ्, (ई) १. प. विवासे. संपणें. २ संपवणें. व्युच्छति.

उछ्, (इ) ६. प. उंछे. दाणे वेंचणें. उंछति.

उज्ज्, (अ) ६. प. आर्जवे. सरळ भाव धरणें, सरळपणानें वागणें. उज्जति

उज्झ्, (अ) ६. प. उत्सर्गे. उत्सर्ग—त्याग करणें, सोडणें. उज्झति.

उठ्, (अ) १. प. उपघाते. नाशकरणें, उपसंहारकरणें. ओठति.

उंद्, (ई) ७. प. क्लेदने. आर्द्र—ओलें करणें. उनत्ति; उंदुरु.

उंध्रस्*, (अ) ९. प. उंछे. दाणेवेंचणें. उध्रस्नाति; ध्रस्नाति

उंध्रस्*, (अ) १०. उ. उंछे. दाणे वेंचणें. उध्रासयाति, उध्रासयते; ध्रासयति, ध्रासयते.

उभ्, (अ) ६. प. पूरणे. पू-

* उकार इत्संज्ञक मानून ध्रस् एवढाच धातु कोणी मानतात.

Digitized by Google

र्ण करणें, भरणें. उभति; उभय.

उंभ्, (अ) ६. प. उभ् पाहा. उंभति.

उरस्, ११. प. बलार्थे. बलवान् होणें. उरस्यति; उरस्.

उर्व्, (ई) १. प. हिंसार्थः हिंसा करणें, मारणें. उर्वति.

†**उलड्**, (इ) १०. उ. उत्क्षेपणे. वर फेंकणें—झुगारून देणें. उलंडयति, उलंडयते; लंडयति, लंडयते.

उष्, (अ) १. प. दाहे. जाळणें. २ उष्णता करणें. ओषति; उष्ण.

उषस्, ११. प. प्रभातीभावे. उजाडणें, प्रभात काल होणें. उषस्यति; उषस्.

उह्, (इर्) १. प. अर्दने. पीडा देणें. ओहति.

उक्ष्, (अ) १. प. सेचने. शिंपणें. (पाणी इ.) उक्षति; प्रोक्षण.

ऊ.

ऊठ्, (अ) १. प. उठ् पाहा. ऊठति.

ऊन, १०. उ. परिहाणे. कमी—उणें करणें—होणें. ऊनयति, ऊनयते; ऊन.

ऊय्, (ई) १. आ. तंतु संताने. विणणें. (वस्त्र वगैरे). ऊयते.

ऊर्ज्, (अ), १०. उ. बलप्राणनयोः बलवान् होणें. २ वांचणें ३ प्राण देणें, वांचवणें. ऊर्जयति, ऊर्जयते; ऊर्जस्वी.

ऊर्णु, (ञ्) २ उ. आच्छादने. झांकणें, आच्छादणें, वेष्टणें. ऊर्णोति; ऊर्णा.

ऊर्द्, (अ) १. आ. माने, क्रीडायां. मानणें. २ मोजणें. ३ खेळणें, क्रीडाकरणें. ऊर्दते

ऊष्, (अ) १. प रुजायां,

---

†कारास इत्संज्ञा मानून लड् एवढाच धातु कोणी मानतात.

Digitized by Google

संघाते. रोग होणें. २ एकत्र जमणें—मिळणें. ऊषति; ऊष.

ऊह्, (अ) १. आ. वितर्के. कल्पिणें, तर्क—कल्पना करणें. ऊहते; ऊह.

ऋ.

†ऋ, १. प. गति प्रापणयोः. जाणें. २पोंहोंचवणें. ऋच्छति; ऋत.

ऋ, ३, प. गतौ. जाणें. इयर्ति; अरि.

ऋच्, (अ) ६. प. स्तुतौ. स्तुति—प्रशंसा करणें. ऋचति; ऋक्, ऋचा.

ऋच्छ्, (अ) ६. प. गतीं द्रिय प्रलय मूर्तिं भावेषु. जाणें. २ इंद्रियशक्ति कमी होणें. ३ घट्ट—मूर्ति होणें. ऋच्छति; ऋच्छरा.

ऋज्, (अ) १. आ. गति स्थानार्जनोर्जनेषु. जाणें. २ उभें राहणें. ३ मिळवणें. ४ बलिष्ठहोणें, वांचणें. अर्जते.

ऋज्, (इ) १. आ. भर्जने. भाजणें. (दाणे, साळी वगैरे). ऋंजते; ऋजीष.

ऋण्, (उ) ८. उ. गतौ. जाणें. ऋणोति, ऋणुते; ऋण.

*ऋत्, १. प जुगुप्सायां, कृ. पायां. निंदाकरणें. २ कृपाकरणें. ऋतीयते.

ऋध्, (उ) ४. प. वृद्धौ. वाढणें, वृद्धिपावणें. ऋध्यति; ऋद्धि.

ऋध्, (उ) ५. प. मागला शब्द पाहा. ऋध्नोति.

ऋफ्, (अ) ६. प. हिंसायां. मारणें, पीडादेणें. ऋफति.

ऋंफ्, (अ) ६. प. ऋफ् पाहा. ऋंफति.

ऋष्, (ई) ६. प. गतौ. जाणें. ऋषति; ऋषि.

ऋक्षि, ५. प. हिंसायां. मार-

†यास सार्वधातुक प्रत्यय पुढें असतां ऋच्छ आदेश होऊन ऋच्छति इत्यादि रूपें होतात.

*हा धातुपाठांत नसतां "ऋतेरीयङ्" या सूत्रांत आहे त्यावरून मानिला आहे.

Digitized by Google

णें, हिंसाकरणें. ऋक्षिणोति; ऋक्ष.

ऋ.

ऋ, ९. प. गतौ. जाणें. ऋणाति.

ए.

एज्, (क्र) १. आ. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें. एजते.

एज्, (ऋ) १.प. कंपने. कांपणें, हालणें. एजति.

एद्, (अ) १. आ. विबाधायां. त्रासेदणें. २ हरकतकरणें. एठते.

एध्, (अ) १. आ. वृद्धौ. वाढणें. एधते; एधि.

एला, ११. प. विलासे. विलास—क्रीडा करणें. एलायति; एला.

एष्, (क्र) १. आ. गतौ. जाणें. एषते.

ओ.

ओख्, (ऋ) १. प. शोषणालमर्थयोः· शोषणें. २ पुरेकरणें, शोभवणें. ओखति.

ओण्, (ऋ) १. प. अपनयने. दूरनेणें, काढणें. ओणति.

+ओलड्, (इ) १०. उ. उत्क्षेपणे. वरफेंकणें—झोकणें. ओलंडयति, ओलंडयते; लंडयति, लंडयते.

क.

कक्, (अ) १. आ. लौल्ये. गर्वकरणें. २ चपळपणा करणें. ककते; काक.

कक्, (इ) १. आ. गतौ जाणें. कंकते; कंक.

कख्, (अ) १. प. हसने. हंसणें. कखति; कख्या.

कख्, (ए. म्) कख् (अ) पाहा. कखति.

कग्, (ए. म्) १. प. या धातूस अमुक अर्थ असा विशेष सांगितला नाहीं. कारण हा सामान्यक्रियार्थी

+ ओकारास इत्संज्ञा मानून लड् एवढाच धातु कोणी मानतात.

Digitized by Google

आहे. हा अनेक अर्थी आहे ह्मणून विशेष अर्थ सांगितला नाहीं असेंही कोणी ह्मणतात. कगति.

कच्, (अ) १. आ. बंधने. बांधणें. कचते; कच.

कच्, (इ) १. आ. दीप्ति बंधनयोः प्रकाशणें. २ बांधणें. कंचते, कंचन.

कट्, (ए) १. प. वर्षावरणयोः वर्षणें, पाऊस पडणें. २ कटाव करणें, वेढणें. कटति; कट.

कट्, (ई) १. प. गतौ. जाणें. प्रकटति; उत्कट.

कट्, (इ) १. प. गतौ. जाणें. कंटति; कंटक.

कठ्, (अ) १. प. कृच्छ्र जीवने. संकटानें जीवन—निर्वाह करणें, कंठणें, काढणें. कठति; कठ.

कठ्, (इ) १. आ. शोके, आध्याने. ध्यान—उत्कंठा धरणें. (एखाद्या गोष्टीचें) कंठते; उत्कंठा.

कठ्, (इ) १०. उ. मागचा धातु पाहा. कंठयति, कंठयते.

कड्, (इ) १. आ. मदे. गोंधळणें, बेशुद्ध होणें. उन्मत्त होणें, मद करणें. गुंग होणें कंडते.

कड्, (अ) १. प. कड् (इ) पाहा. कडति.

कड्, (इ) १. प. कड् (इ) पाहा. कंडति.

कड्, (अ) ६. प. कड् (इ) पाहा. कडति.

कड्, (इ) १०. उ. भेदने. भेदणें, भेद करणें, फोडणें. कंडयति, कंडयते; कंडन.

कंडू, (ऊ) ११. उ. गात्र विघर्षणे. अंग खाजवणें. २ कंड सुटणें. कंडूयति, कंडूयते; कंडू.

***कंड्**, (अ) १. प. कार्कश्ये. कर्कशपणा—कठोरपणा करणें; कंडति.

कण्, (अ) १. प. शब्दार्थः कणणें, कणकण असा श-

* कद्, ड् असें आहे.

Digitized by Google

ब्द करणें. २ शब्द करणें. कणति; कण.

कण्, (अ. मू.) १. प. गतौ. जाणें. कणाति; कणिका.

कण्, (अ) १०. उ. निमीलने. डोळे मिटणें. २ काण्या डोळ्यानें पाहणें. काणयति, काणयते; काण.

कत्र, १०. उ. शैथिल्यक्रियायां. सईल—शिथिल करणें. कत्रयति, कत्रयते.

कथ, १०. उ. वाक्यप्रबंधे. कथन करणें, सांगणें, व्याख्यान करणें—देणें. कथयति, कथयते; कथापयति, कथापयते ; कथन, कथा.

कथ्थ्, (अ) १. आ. श्लाघायां. प्रशंसा—स्तुति—वर्णन करणें. कथ्थते; विकथ्थन.

कद्, (इ. षू. मृ) १. आ. वैक्लव्ये, वेकल्यै. विव्हल—घाबरा होणें, विवळणें. २ न्यून—कमी—विकल होणें— करणें. कंदते; कंदर्प.

कद्, (अ. मू. षू) १. आ. मागचा शब्द पाहा. कदते; कदन.

कद्, (इ) १. प. आव्हाने रोदनेच. हाका मारणें. २ रडणें. कंदति.

कन्, (ई) १. प. दीप्तिकांतिगतिषु. प्रकाशणें. २ शोभणें. ३ जाणें. कनति; कनक, कंन्या.

कप्, (इ) १. आ. चलने. चळणें, कांपणें, हालणें. कंपते; कंप.

कब्, (ऋ) १. आ. वर्णे. रंगवणें, रंग देणें, चित्र विचित्र रंग देणें. कबते; कबरी.

कम्, (उ) १. आ. कांतौ. इच्छा करणें, इच्छिणें. कामयते; काम, कामना.

कर्ज्, (अ) १. प. व्यथने. दुखवणें, पीडा—व्यथा देणें. कर्जति; कर्ज.

Digitized by Google

+कर्ण, १०. उ. भेदने. विंधणें, टोचणें, भोंकपाडणें. कर्णयति, कर्णयते

+कर्त्त, १०. उ. कत्र पाहा. कर्त्तयति; कर्त्तयते.

कर्द, (अ) १. प. कुत्सिते शब्दे. पोटांत गुरगुरणें. २ कावळ्याप्रमाणें ओरडणें. कर्दति; कर्द.

कर्ब्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, पोहोंचणें. कर्बति; कर्बर.

कर्व्, (अ) १. प. दर्पे. गर्व—डौल करणें. कर्वति; कर्वट.

कल्, (अ॒) १. आ. शब्द संख्यानयोः· शब्द करणें. २ मोजणें. ३ घेणें, समजणें. कलते; कलना.

कल्, (अ) १०. उ. क्षेपे. टाकणें, फेंकणें. कालयति, कालयते; काल.

कल, १०. उ. गतौ संख्यानेच. जाणें. २ मोजणें, गणणें. कलयति, कलयते.

कल्ल, (अ) १. आ. अव्यक्ते शब्दे. अस्पष्ट ध्वनि करणें. २ वाईट शब्द करणें. कल्लते; कल्ल.

कश्, (अ॒) २. आ. गतिशासनयोः· जाणें. २ शासन करणें. कष्टे; कशा.

कष्, (अ) १. प. हिंसार्थः· मारणें, हिंसा करणें. २. घासणें, इजादेणें. कषति; कष.

कस्, (अ) १. प. गतौ. हालणें. कसति; कस.

कस्, (इ॒) २. आ. गतिशासनयोः· जाणें. २ शासन—आज्ञा करणें. कंस्ते; कंस.

+कस्, (अ॒) २. आ. मागचा धातु पाहा. कस्ते. कस.

काच्, (इ॒) १. आ. कच्, (इ॒) पाहा. कांचते; कांची.

काल, १०. उ. उपदेशे. उपदेश करणें. २ काल मोजणें. कालयति, कालयते; काली.

Digitized by Google

काश्, (ऋ) १. आ. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें. काशते; आकाश.

काश्, (ऋ) ४. आ. काश् पाहा. काश्यते; प्रकाश.

कास्, (ऋ) १. आ. शब्द कुत्सयां. वाईट — कुत्सित शब्द करणें. खोकणें. कासते; कास.

काङ्क्ष्, (इ) १. प. कांक्षायां. इच्छिणें, इच्छा—लोभ धरणें. कांक्षति; आकांक्षा.

कि, ३. प. ज्ञाने. जाणणें, समजणें. चिकेति.

किट्, (अ) १. प. त्रासे. किट किट करणें, त्रासवणें. २भिववणें. किटाति.

किट्, (अ) १. प. गतौ. जाणें. किटाति; किटि.

कित्, (अ) १. प. निवासे रोगापनयनेच. राहणें, वास करणें. २ रोग बरा करणें, वैद्यकी करणें. चिकित्साति; चिकित्सा.

कित्, (अ) १. आ. कित् (अ) पाहा. चिकित्सते; विचिकित्सा.

किल्, (अ) ६. प श्वेत्य क्रीडनयोः· शुभ्र—पांढरा होणें. २ खेळणें, क्रीडा करणें. किलति; किलकिला, किलास.

कीट्, (अ) १०. उ. वर्णे. रंगवणें. कीटयति, कीटयते; कीट.

कील्, (अ) १. प. बंधने. खिळवणें, खिळे मारून बंद करणें. कीलति; कीलक.

कु, (ङ्) १. आ. शब्दे. शब्द करणें. अस्पष्ट ध्वनि करणें. कवते; कु.

कु, २. प. कु (ङ्) पाहा. कौति; कवि.

कु, (ङ्) ६. आ. कु (ङ्) पाहा. कुवते.

कु, (ञ्) ९. उ. कु (ङ्) पाहा. कुनाति, कुनीते.

Digitized by Google

कुक्, (अ) १. आ. आदाने. घेणें. कोकते; कोक.

कुच्, (अ) १. प. शब्देतारे. उंच स्वरानें ओरडणें, किंकाळणें. कोचति.

कुच्, (अ) १. प. संपर्चन कौटिल्य प्रतिष्टंभविलेखनेषु. घासून चक्क करणें, स्पर्शणें. २ वांकडा होणें. ३ प्रतिबंध करणें. ४ रेघा वगैरे काढणें. कोचति; कुच.

कुच् (अ) ६. प. संकोचने. संकोच पावणें, आकुंचित होणें, आंखडणें. कुचति; संकोच.

कुंच्, (अ) १. प. कौटिल्यालपी—भावयोः वांकडा होणें—करणें. २ थोडा होणें—करणें. कुंचति; कुंचिका.

कुज्, (उ) १. प. स्तेय करणें, चोरणें. कोजति.

कुट्, (अ) ६. प. कौटिल्ये. वांकडा होणें—करणें. कुटति; कुटिल.

+कुट्, (अ) १०. आ. छेदने. छेदणें, तोडणें, कुटणें. कोटयते.

+कुटुंब्, (अ) १०. आ. धारणें. धारण करणें, बाळगणें, वागवणें. कुटुंबयते; कुटुंब.

कुट्ट्, (अ) १०. उ. छेदन भर्त्सनयोः छेदणें, कुटणें. २ खरड काढणें, निर्भर्त्सना—निंदा करणें. कुट्टयति, कुट्टयते; कुट्टन.

कुट्ट्, (अ) १०. आ. प्रतापने. तापवणें, कढवणें, कढत करणें. कुट्टयते; कुट्टक.

कुठ्, (इ) १. प. प्रतिघातें. कुंठित करणें, कुंठवणें. २ खुंटणें. कुंठति; कुंठित.

+कुठ्, (इ) १०. उ. वेष्टने. वेढणें. २ मागचा धातु पाहा. कुंठयति, कंठयते.

कुड्, (इ) १. प. वैकल्ये. न्यून—कमी विकल होणें.

Digitized by Google

२ गोंधळणें, घोटाळणें. कुंडति; कुंडिका.

कुड्, (इ) १. प. दाहे. जाळणें, भस्मकरणें. कुंडति; कुंड.

कुड्, (अ) ६. प. बाल्ये, संघाते. मुला .प्रमाणें—मूलपणा करणें. २ मुलासारखें खेळणें. ३ जमवणें, ढीग घालणें. कुडति.

कुड्, (इ) १०. उ. रक्षणें. राखणें, पाळणें, जपणें. कुंडयति, कुंडयते; कुंड.

कुण्, (अ) ६. प. शब्दोपकरणयोः· शब्द करणें. २ राखणें, संभाळणें. कुणति; कुणि.

कुण्, १०. उ. आमंत्रणे. बोलणें, भाषण—संभाषण करणें. कुणयति, कुणयते

कुत्स्, (अ) १०. आ. अवक्षेपणे. दोष देणें, तिरस्कार करणें. कुत्सयते; कुत्सा, कुत्सित.

कुथ्, (इ) १. प. हिंसाक्लेशनयोः· मारणें, हिंसाकरणें. २ त्रास—दुःख—क्लेश देणें.—भोगणें. कुंथति; कुथ.

कुथ्, (अ) ४. प. पूती भावे. वाईट वास— घाण—दुर्गंध येणें, घाणणें. कुथ्यति.

कुथ्, (अ) ९. प. संश्लेषणे. संयुक्त—सलग्न होणें, संधिपावणें. २ संकटांत पडणें. कुथ्नाति; कुथ.

कुद्, (इ) १०. उ. अनृत भाषणे. खोटें—असत्य बोलणें. कुंद्रयति, कुंद्रयते.

कुप्, (अ) ४ प. क्रोधे. रागावणें, कोपणें. कुप्यति; कोप.

कुप्, (अ) १०. प. उ. भाषार्थः· बोलणें. २ प्रकाशणें. कोपयति, कोपयते.

कुब्, (इ) १. प. पुढचा शब्द पाहा. कुंबति.

Digitized by Google

कबृ, †कुभ्, (इ) १०. उ. आच्छादने. झांकणें, पांघरूण घालणें. कुंबयति, कुंबयते. कुंभयति, कुंभयते.

कुमार, १०. उ. क्रीडायां. खेळणें, क्रीडा करणें. कुमारयति, कुमारयते; कुमार.

कुर्, (अ) ६. प. शब्दे. शब्द—ध्वनि—कुरकुर करणें. कुरति.

कुर्द् (अ) १. आ. क्रीडायां. खेळणें. कूर्दते; कूर्दा.

कुल्, (अ) १. प. संस्त्याने बंधुषुच. जमवणें, एकत्र करणें. २ नात्याचा—आप्त असणें. ३ आप्ताप्रमाणें करणें. कुलति; कुल.

कुश्, (अ) ४. प. आलिंगनवेष्टनयोः. आलिंगन करणें. २ गुंडाळणें. कुश्यति; कुश.

कुश्, (इ) १०. उ. दीप्तौ. प्रकाशणें. कुंशयति, कुंशयते; कुश.

कुष्, (अ) ९. प. निष्कर्षे. बाहेर काढणें. पिळून—जोरानें काढणें. कुष्णाति. कुषल.

कुषुभ, ११. प. क्षेपे. टाकणें, फेकणें. कुषुभ्याति.

कुस्, (अ) ४. प. संश्लेषणें. जोडणें. २ वेष्टणें. कुस्यति.

कुस् (इ) १०. उ. कुप् (अ) १०. पाहा. कुंसयति, कुंसयते.

†कुस्म्, (अ) १०. आ. कुत्सितस्मयने. वाईट—दोष ठेवण्या सारखें हंसणें. कुस्मयते; कुस्मित.

कुह, १०. आ. विस्मायने. आश्चर्य—अचंबा—चमत्कार वाटवणें. कुहयते; कुहक (जादूगीर.)

कू, (ङ्) ६. आ. शब्दे. कूंकूं असा शब्द करणें, विवळणें. कुवते; कू.

कू, (नृ) ९. उ. कू (ङ्) पाहा. कुनाति, कुनीते.

Digitized by Google

कूज्, (अ) १. प. अव्यक्ते शब्दे. अस्पष्ट—पक्ष्या सारखा ध्वनि करणें. कूजति; कूजित.

कूट्, (भ्) १०. आ. आप्रवणे, अवसादने. न देणें. २ अस्पष्ट—न समजे सारखें करणें, घोटाळा करणें. कूटयते; कूट.

कूट, १०. उ. परितापे, परिदाहे.. दुःख देणें, संतापवणें. कूटयति, कूटयते; कूट.

कूड् (अ) ६. प. दार्ढ्ये. घट्ट—पक्का—बळकट होणें. कूडति; कूडथ.

कूण्, (भ्) १०. आ. संकोचने. आखडणें, संकुचित होणें. कूणयते; कूणित.

कूण, १०. उ. कूण् (अ) पाहा. कूणयति, कूणयते; कूणि.

कूल्, (अ) १. प. आवरणे. वेष्टणें, आवार घालणें, आच्छादणें. कूलति; कूल.

कॄ, (तॄ) ५. उ. हिंसायां. मारणें, हिंसा करणें. कृणोति, कृणुते.

कॄ, (डु कृञ्) ८. उ. करणे. कोणती एखादी क्रिया करणें. करोति, कुरुते; कर्त्ता, कारक, उपकार, प्रकार.

कृड्, (अ) ६.प. घनत्वे. घट्ट होणें, थिजणें, विरजणें. कृडति.

कृड्, (अ) ६. प. निमज्जने. बुडणें. कृडति.

कृत्, (ई) ६. प. छेदने. कातरणें. कृंतति; कृंतन, कर्तरी.

कृत्, (ई) ७. प. वेष्टने, गुंडाळणें, वेढणें. कृणत्ति; कृत्ति.

कृप्, (ऊ) १. आ. सामर्थ्ये. समर्थ—शक्तिमान् होणें. २ कल्पना करणें. कल्पते; कल्पना, कृप्ति.

कृप्, (ऊ) १०. उ. कृप्

Digitized by Google

(ऊ) पाहा. कल्पयति, कल्पयते; कल्प.

कृप, १०. दौर्बल्ये.—अशक्त दुर्बल होणें. कृपयति, कृपयते; कृपा.

कृष्, (इ) १. प. हिंसाकरणयोः गतौच. मारणें, हिंसाकरणें. २ साधन—अनुकूल होणें. ३ जाणें. कृणोति.

कृश्, (अ) ४. प. तनूकरणें. बारीक—सूक्ष्म करणें. कृश्यति; कृश.

कृष्, (अ) १. प. विलेखने. लिहिणें, रेघा काढणें. २ नांगरणें, पाभारे पाडणें. कृषति; कृषि, आकर्षण, प्रकर्ष, उत्कर्ष.

कृष्, (अं) ६. उ. कृष् पाहा. कृषति; कृषते.

कॄ, ६. प. विक्षेपे. फेकणें, टाकणें. किरति; विकिर, संकीर्ण, प्रकीर्ण,

कॄ, (ऊ) ९. उ. हिंसायां. मारणें, हिंसाकरणें कृणाति, कृणुते.

कॄ, ९. प. कृ (ऊ) पाहा. कृणाति.

कृत्, (अ) १०. उ. संशब्दने. कीर्ति—नांव लौकिक करणें. २ प्रसिद्ध—जग जाहीरकरणें. ३कीर्तनकरणें. कीर्तयति; कीर्ति, कीर्तन.

केत्, १०. उ. श्रावणे, निमंत्रणे, आमंत्रणे. बोलावणें, आमंत्रण करणें. २ मसलत—संकेत करणें. केतयति, केतयते; संकेत.

केप्, (ऋ) १. आ. कंपने गतौच. कांपणें. २ जाणें, शिरणें. केपते.

केल्, (ऋ) १. प. चलने. हालवणें, जाणें. केलति; केलि.

केला, ११. प. विलासे. खेळणें, विलास—क्रीडाकरणें. केलायति; केलि.

कै, १. प. शब्दे. शब्दकरणें. कायति; काक.

Digitized by Google

क्नथ्, (अ) १. प. हिंसार्थः. मारणें, प्राणघेणें. क्नथति

क्नस्, (उ) ४. प. व्हरणदीप्त्योः· शरीरानें अथवा मनानें वक्रअसणें. २ प्रकाशणें, चमकणें. क्नस्यति.

क्नू, (ऊ) ९. उ. शब्दे. शब्दकरणें. क्नुनाति, क्नुनीते.

क्नूय्, (ई) १. आ. शब्दे उंदेच. वाजणें, शब्दकरणें. २ ओलें—दमटहोणें. ३ घाणणें; क्नूयते. क्नूयितृ.

क्मर्, (अ) १. प. हूर्छने. वक्र—वांकडा असणें. २ ठक—कपटी असणें. क्मराति.

क्रथ्, (अ) १. प. क्नथ् पाहा. क्रथति.

क्रद्, (इ. ष्. म्) १. आ. कद्, (इ. ष्. म्) पाहा. क्रंदते; आक्रंद.

+क्रद्, (अ. ष्. म्) १. आ. कद् (इ. ष्. म्) पाहा. क्रदते.

क्रद्, (इ.) ९. प. कद् (इ) पाहा. क्रंदति.

क्रंद्, (अ) १०. उ. क्रंदसादत्ये. सतत शोकरणें. आक्रंदयति, आक्रंदयते; आक्रंद.

क्रप्, (अ. ष्. म्) १. आ. कृपायां, गतौ. कृपा करणें. २ जाणें. क्रपते.

क्रम्, (उ) १. प. पादविक्षेपे. चालणें, जाणें. क्रमति; क्रम, क्रमण.

क्री, (डु. ञ्) ९. उ. द्रव्य विनिमये. विकतघेणें, अदलाबदल करणें. क्रीणाति. क्रीणीते; क्रय, विक्रय.

क्रीड्, (ऋ) १. प. विहारे. खेळणें, क्रीडा—विहार करणें. क्रीडति; क्रीडा.

कुंच्, (अ) १. प कुंच् पाहा. कुंचति.

क्रुध्, (अ) ४. क्रोधे. रागावणें. क्रुध्यति; क्रोध, क्रुद्ध.

Digitized by Google

क्रुश्, (अ) १. प. कद् (इ) पाहा. क्रोशति; आक्रोश.

क्रेव्, (ऋ) १. आ. सेवने. भजणें, सेवा—भजन करणें. २ घेणें, सेवन करणें. क्रेवते.

क्लथ्, (अ) १. प. क्लथ् पाहा. क्लथति.

क्लद्, (इ. ष्. म्) १. आ. कद् (इ. ष्. म्) पाहा. क्लंदते.

†क्लद्, (अ. ष्. म्) १. आ. कद् (इ. ष् म्) पाहा. क्लदते.

क्लद्, (इ) १. प. कद (इ) पाहा. क्लंदति.

क्लप्, (अ) १०. उ. अव्यक्तायांवाचि. अस्पष्ट ध्वनि काढणें, किलबिलकरणें. क्लपयति, क्लपयते.

क्लम्, (उ) ४. प. ग्लानौ. थकणें, ग्लानि येणें, निर्जीव होणें. क्लाम्यति; क्लम.

क्लिद्, (इ) १. आ. परिदेवने. शोक—खेद करणें. क्लिंदते.

क्लिद्, (इ) १. प. क्लिद् (इ) पाहा. क्लिंदति.

क्लिद्, (ऊ) ४. प. आर्द्रीभावे. ओलाहोणें. क्लिद्यति; क्लिन्न, क्लेद.

क्लिश्, (अ) ४. आ. उपतापे. दुःख सोसणें. २ दुःख देणें. क्लिश्यति; क्लेश.

क्लिश्, (ऊ) ९. प. विबाधने. त्रास—क्लेश देणें. २ विरुद्धकरणें—वागणें. क्लिश्नाति; क्लेश.

क्लीब्, (ऋ) १. आ. अधाष्टर्ये. भित्रा—लाजाळू असणें, निर्जीव—नेभळा असणें. क्लीबते; क्लीब.

क्लीव्, (ऋ) १. आ. धाष्टर्ये. धैर्यवान—हिय्याचा—छातीचा असणें. क्लीवते.

†क्लु, (उ.) आ. गतौ. जाणें. क्लवते; विक्लव.

क्लेश्, (अ) १. आ. अव्य-

Digitized by Google

क्तायांवाचि. पीडा—बाधाकरणें, बाधणें. क्लेशते; क्लेश.

क्वण्, (अ) १. प. कण् (अ) पाहा. क्वणति; क्वण, क्वाण.

क्वथ्, (ए) १. प. निष्पाके. शिजवणें, कढवणें, पचवणें. क्वथति; क्वाथ.

ख.

खक्ख्, (अ) १. प. हसने. हंसणें. खक्खति.

खच्, (अ) ९. प. भूतप्रादुर्भावे. योग्य मर्यादा संपल्यावर बहुत काळानें जन्मणें—उत्पन्नहोणें. २ संपत्ति देणें. ३ पवित्र—पावन करणें. खच्चाप्नोति; खौ-नाति.*

खज्, (अ) १. प. मंथे. घुसळणें, मंथन करणें. खजति; खज.

खज्, (इ) १. प. गतिवैकल्ये. वांकडें चालणें, लंगडणें. खंजति; खंज.

खट्, (अ) १. प. कांक्षायां. इच्छाकरणें, शोधणें. खटति; खट.

खट्ट्, (अ) १०. उ. संवरणे. झांकणें, आच्छादणें. खट्टयति, खट्टयते; खट्टन.

खड्, (इ) १. प. आ. खज् (अ) पाहा. २ तुकडे करणें. खंडते; खंड.

खड्, (अ) १०. उ. भेदनें, तोडणें, विदारणें. खाडयति, खाडयते; खड्ग.

खड्, (इ) १०. उ. खड् (अ) पाहा. खंडयति, खंडयते; खंडन.

खद्, (अ) १. प. स्थैर्यहिंसाभक्षणेषु. स्थिरअसणें. २ मारणें. ३ खाणें. खदति; खदिर.

खन्, (उ) १. उ. अवदारणे. उकरणें, खणणें. खनति, खनते; खनि.

* कोणी "खद्" असा पढतात त्यांच्या मतीं हें रूप होतें.

Digitized by Google

खब्, (अ) १. प. गतौ. जाणें. खबति.

खर्ज्, (अ) १. प. पूजाव्यथनयोः· पूजा करणें, सन्मान देणें. २ पीडा—दुःख देणें. ३ स्वच्छकरणें. खर्जति; खर्जू.

खर्द्, (अ) १. प. दंदशू के. चावणें, दंशकरणें, डसणें. खर्दति.

खर्व्, (अ) १. प. दर्पे. गर्वकरणें. खर्वति; खर्व.

खल्, (अ) १. प. संचये. जमवणें. खलति; खल.

+खव्, (अ) ९. प. खच् पाहा. खौनाति.

खष्, (अ) १. प. हिंसार्थः· मारणें. खषति.

खाद्, (अ) १. प. भक्षणे. खाणें, भक्षणें. खादति; खाद्य.

खिट्, (अ) १. प. त्रासे. त्रासवणें, खिटखिट करणें. २ भय दाखवणें. खेटति.

खिद्, (अ) ४. आ. दैन्ये. दुःख—संकट भोगणें.—सोसणें. खिद्यते; खेद.

खिद्, (अ) ६. प. परिघाते. खिद् (अ) पाहा. खिदति.

खिद्, (अ) ७. आ. खिद् (अ) पाहा. खिंते.

खिल्, (अ) ६. प. उंछे. एक एक दाणा वेंचणें. खिलति.

+खु, (ङु) १. आ. शब्दे. वाजणें, शब्द करणें. खवते.

खुञ्, (उ) १. प. स्तेयकरणे. चोरणें. खोजति.

+खुड्, (अ) ६. प. खट् पाहा. २ खोडणें, हरताळ लावणें. खुडति.

खुड्, (इ) १०. उ. खंडने. खंडन—तुकडे करणें, खुडणें. खुंडयति, खुंडयते.

खुर्द्, (अ) १. आ. क्रीडायां. खेळणें. खूर्दते.

खुर्, (अ) ६. प. छेदने. तोडणें, ओरखाडणें. खुरति; खुर.

Digitized by Google

खेट, १०. उ. भक्षणे. खाणें. खेटयति, खेटयते; खेटक.

†खेड, १०. उ. खेट पाहा. खेडयति, खेडयते.

खेल्, (ऋ) १. प. चलने. हालणें, चळणें, कांपणें. खेलति; खेलन.

खेला, ११. प. विलासे. क्रीडा–विलास करणें. खेलायति; खेला.

खेव्, (ऋ) १. भा. सेवने. सेवा–चाकरी करणें. खेवते.

खै, १. प. खेदने. मारणें, उपद्रवकरणें. २ दुःख–खेदकरणें. खायति.

†खोट, १०. उ. खेट पाहा. खोटयति, खोटयते; खोटि.

खोर्, (ऋ) १. प. गतिप्रतिघाते. लंगडणें, चालण्यासनयेणें. खोराते; खोरि, खोर.

खोल्, (ऋ) १. प. खोर् पाहा. खोलति; खोल.

ख्या, २. प. प्रकथने. सांगणें, बोलणें, व्याख्याकरणें. ख्याति; आख्यान.

ग.

गज्, (अ) १. प. शब्दार्थः. शब्द करणें. २ शिंगणें, बेशुद्धहोणें. गजति; गज.

गज्, (इ) १. प. गज् (अ) पाहा. गंजति; गंजा.

गज्, (अ) १०. उ. गज् (अ) पाहा. गजयति, गजयते; गज.

गड्, (इ) १. प. वदनैकदेशे. गालास रोग होणें, गंडमाळा होणें. गंडति; गंड.

गंड्, (अ. मू) १. प. सेचने. शिंपणें. २ वाहणें. गडति, गडयति.

गण, १०. उ. संख्याने. मोजणें, गणणें. गणयति; गणित, गणना.

Digitized by Google

गद्, (अ) १. प. व्यक्तायांवाचि. स्पष्ट–साफ बोलणें. २ अजारी होणें. गदति; गद.

गद्, (इ) १. प. गड् (इ) पाहा. २ रोगहोणें गंदति.

गदी, १०. उ. देवशब्दे. गर्जना करणें (मेघांची). गदयति, गदयते; गदयित्नु.

गद्गद, ११. प. वाक्स्खलने. लागत–कंठभरून आल्याप्रमाणें बोलणें. गद्गदयति; गद्गद.

गंध्, (अ) १०. आ. अर्दने. चुरणें, पीडणें, मारणें, घासणें. गंधयते; गंध.

गम्, (लृ) १. प. गतौ. जाणें. गच्छति; गमन.

गर्ज्, (अ) १. प. शब्दे. शब्द–गर्जना करणें, गरजणें. गर्जति; गर्जना.

†गर्ज्, (अ) १०. उ. गर्ज् (अ) १. पाहा. गर्जयति, गर्जयते.

गर्द्, (अ) १. प. गर्ज् (अ) १. पाहा. गर्दति; गर्दभ.

गर्द्, (अ) १०. उ. गर्ज् (अ) १. पाहा. गर्दयति, गर्दयते.

गर्ध्, (अ) १०. उ. अभिकांक्षायां. इच्छिणें, आशाकरणें–धरणें. गर्धयति, गर्धयते; गर्धन.

गर्ब्, (अ) १. प. गतौ. जाणें. गर्बति; गर्ब.

गर्व्, (अ) १. प. दर्पे. गर्व–अहंता करणें–धरणें. गर्वति; गर्व.

गर्व, १०. आ. माने. गर्व् (अ) पाहा. गर्वयते.

गर्ह्, (अ) १. आ. कुत्सायां. निंदा–कुत्सा करणें. गर्हते; गर्हित, गर्हा.

गर्ह्, (अ) १०. उ. विनिंदने. निंदाकरणें, दोषलावणें. गर्हयति, गर्हयते.

गल्, (अ) १. प. अदने.

Digitized by Google

खाणें, गिळणें. गलति; गल.

गल्, (अ) १०. आ. स्रवणे. गळणें, पाझरणें. गलयते; गल.

गल्भ्, (अ) १. आ. धाष्टर्ये. धारिष्ट–छाति–हिय्या करणें. गल्भते; प्रगल्भ.

गल्ह्, (अ) १. आ. गर्ह् (अ) पाहा. गल्हते.

गवेष, १०. उ. मार्गणे. शोधणें, शोध–पत्तालावणें. गवेषयति, गवेषयते; गवेषण.

गा, २. प. स्तुतौ. स्तुति–प्रशंसाकरणें. जिगाति; गाथा, गान.

गा, (ङ्) १. आ. गतौ. जाणें. गाते.

गाध्, (ऋ) १. आ. प्रतिष्ठा लिप्सयोर्ग्रंथेच. राहणें, थांबणें. २ शोधकरणें, मिळण्याची इच्छा करणें. ३ ग्रंथ जुळणें–करणें–रचणें. गाधते; गाध.

गाह्, (ऊ) १. आ. विलोडने. हालवणे, मथनकरणें, २ स्नान करणें. गाहत; अवगाहन.

गु, ६. प. पुरीषोत्सर्गे. मलविसर्जनकरणें, परसाकडे जाणें. गुवति.

गु, (ङ्) १. प. अव्यक्ते शब्दे. अस्पष्ट–अस्वच्छ शब्द करणें. गवते; गवय

गुज् (अ) ६. प. शब्दे. शब्दकरणें. गुजति; गुग्गुल.

गुञ्, (इ) १. प. अव्यक्ते शब्दे. गु (ङ्) पाहा. गुणगुणणें. गुंजति; गुंजारव.

गुड्, (अ) ६. प. रक्षायां. राखणें, संभाळणें, बचावणें. गुडति; गुडाका.

गुड्, (इ) १०. उ. वेष्टने, रक्षणेच. गुंडाळणें. २ राखणें, संभाळणें. गुंडयति, गुंडयते; गुंडक.

गुण, १०. उ. आमंत्रणे बो-

Digitized by Google

लावणें, पाचारणें. २ मसलत–सल्ला देणें. गुणयति, गुणयते; गुण.

गुद्, (अ) १. आ. क्रीडायां. खेळणें. गोदते; गुद.

गुध्, (अ) ४. प. परिवेष्टने. गुंडाळणें, वेष्टणें. वेढणें, गुध्यति; गुधित, गुधेर.

गुध्, (अ) ९. प. रोषे. राग–रोषकरणें, रागावणें. गुध्नाति.

गुप्, (अ) १. आ. गोपने. राखणें, बचावणें. २ लपवणें. ३ दोषलावणें. जुगुप्सते; जुगुप्सा, गुप्त, गोप.

गुप्, (अ) ४. प. व्याकुलत्वे. व्याकुळहोणें, गोंधळणें. गुप्यति; गुप्त.

गुप्, (अ) १०. उ. भाषार्थः. बोलणें. २ प्रकाशणें. गोपयति, गोपयते.

गुप्, (ऊ) १. प. रक्षणे. राखणें, संभाळणें. गोपयति.

गुफ्, (अ) ६. प. ग्रंथे. गुंफणें, ओवणें, गांठवणें. गुफति; गोफणा.

गुंफ्, (अ) ६. प. गुफ् पाहा. गुंफति; गुंफा.

गुर्, (ई) ६. आ. उद्यमने. उद्योग–मेहनत – प्रयत्न करणें. गुरते; गुरण.

गुर्द्, (अ) १. आ. गुद् पाहा. गूर्दते.

गुर्द्, (अ) १०. उ. निकेतने. राहणें, वासकरणें. गूर्दयति, गूर्दयते.

गुर्व्, (ई) १. प. गुर् पाहा. गूर्वति.

गुह्, (ऊ) १. उ. संवरणे. झांकणें, आच्छादणें, पांघरणें. गोहति, गोहते; गुह्य.

गूर्, (अ) १०. आ. गुर् पाहा. गूरयते; गूरण.

गूर्, (ई) ४. आ. हिंसागत्योः. मारणें. २ जाणें. गूर्यते.

गृ, १. प. सेचने. शिंपणें, ओलाकरणें, गरति; गरुत्.

Digitized by Google

गृ, १०. आ. विज्ञाने. जाणणें, उमजणें. गारयते.

गृज्, (अ) १. प. गज् (अ) १. पाहा. गर्जति.

गृज्, (इ) १. प. गज् (अ) १. पाहा. गृंजति; गृंजना.

गृध्, (उ) ४. प. अभिकांक्षायां. उत्कंठेनें इच्छिणें. गृध्यति; गृधु.

गृह्, (ऊ) १. आ. ग्रहणे. घेणें, धरणें. गर्हते; गृह.

गृह, १०. आ. गृह् पाहा. गृहयते.

गॄ, ६. प. निगरणें. गिळणें. गिरति, गिलति; गिरि, गिलित.

+गॄ, ९. प. वयोहानौ. म्हातारा—वृद्ध होणें. गृणाति.

गॄ, ९. प. शब्दे. शब्द—ध्वनि करणें. गृणाति; गिरि.

गेप्, (ऋ) १. आ. कंपने गतौच. कांपणें. २ जाणें. गेपते.

गेव्, (ऋ) १. आ. सेवने. सेवा—चाकरी करणें. गेवते.

गेष्, (ऋ) १. आ. अन्विच्छायां. शोधणें, शोध—तलास लावणें. गेषते.

गै, १. प. शब्दे. शब्द करणे, गाणें. गायति; गायन.

गोम, १०. उ. उपलेपने. सारवणें, लेपणें. गोमयति, गोमयते; गोमय.

गोष्ठ्, (अ) १. आ. संघाते. जमवणें. संचयकरणें. गोष्ठते; गोष्ठ, गोष्ठी.

ग्रथ्, (इ) १. आ. कौटिल्ये. वांकडा—वक्र होणें. ग्रंथते; ग्रंथि; ग्रंथ

ग्रंथ्, (अ) ९. प. संदर्भे. बांधणें, लावणें, जुळणें. ग्रथ्नाति; ग्रंथ.

ग्रंथ्, (अ) १०. उ. बंधने. बांधणें, रचणें. ग्रंथयति, ग्रंथयते; ग्रंथ.

ग्रंथ्, (अ) १०. उ. संदर्भे. जुळणें, संगति—संद-

Digitized by Google

र्भ लावणें. ग्रंथयति, ग्रंथयते; ग्रंथ.

ग्रस्, (अ) १०. उ. ग्रहणे. घेणें. ग्रासयति, ग्रासयते; ग्रास.

ग्रस्, (उ) १. आ. अदने. खाणें, भक्षणें. ग्रसते; ग्रास.

ग्रह्, (अं) ९. उ. उपादाने. घेणें, ग्रहण—स्वीकार करणें. गृण्हाति, गृण्हीते; ग्रहण.

ग्राम, १०. उ. आमंत्रणे. बोलावणें. २ उपदेश—बुद्धिवाद सांगणें. ग्रामयति, ग्रामयते; ग्राम.

ग्रुच्, (उ) १. प. स्तेयकरणे. चोरणें. ग्रोचति.

ग्लस्, (उ) १. आ. ग्रस्. (उ) पाहा. ग्लसते; ग्लस्त.

ग्लह्, (अ) १. आ. ग्रह् (अं) पाहा. ग्लहते; ग्लह.

ग्लुच्, (उ) १. प. ग्रुच् पाहा. ग्लोचति.

ग्लुंच्, (उ) १. प. गतौ. जाणें. ग्लुंचति.

ग्लेप्, (ऋ) १. आ. दैन्ये कंपनेच. दरिद्र्येणें. २ कापणें. ग्लेपते.

ग्लेव्, (ऋ) १. आ. गेव् पाहा. ग्लेवते.

ग्लेष्, (ऋ) १. आ. गेष् पाहा. ग्लेषते.

+ग्लै, १. प. हर्षक्षये. ग्लानि—मलूलपणायेणें. ग्लायति; ग्लानि, ग्लास्नु.

घ.

घघ्, (अ) १. प. हसने. हंसणें, उपहास—फजिती करणें. घघति.

घट्, (अ. म. ष्) १. आ. चेष्टायां. करणें, घडणें घटते, घटयति; घट, घटना.

घट्, (अ) १०. उ. चलने. चाळवणें, घाटघाट करणें. घाटयाति, घाटयते; घाट.

Digitized by Google

घट्, (अ) १०. उ. संघाते. जमवणें, संचयकरणें. घाटयति, घाटयते; घटा.

घट्, (अ) १०. उ. भाषार्थः· बोलणें. २ प्रकाशणें. घाटयति, घाटयते; घाट.

घट्, (इ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. घंटयति, घंटयते; घंटा.

घट्ट्, (अ) १. आ. चलने. चाळवणें, हालवणें. २ जाणें. घट्टते; घट्ट, घट्टना.

घस्*, (ल) १. प. अदने. खाणें, भक्षणें. घसति; घास, घासि.

घिण्, (इ) १. प. ग्रहणे. घेणें. घिण्णते.

घु, (ङ्) १. आ. कु (ङ्) पाहा. घवते; घु.

घुट्, (अ) १. आ. परिवर्त्तने. माघारा—परत येणें. २ देवघेव करणें. घोटयते; घोटक.

घुड्, (अ) ६. प. प्रतीघाते. मारणें, प्रतीकार—प्रतिक्रिया करणें. घुडति.

घुण्, (अ) ६. प. भ्रमणे फिरणें, भ्रमण करणें. घुणति; घुण.

घुण्, (अ) १. आ. घुण् (अ) पाहा. घोणते; घोणा.

घुण्, (इ) १. आ. घिण् पाहा. घुण्णते.

घुर्, (अ) ६. प. भीमार्थ शब्दयोः· भयंकर असणें—होणें. २ शब्दकरणें. घुराति; घोर.

+घुष्, (अ) १. आ. कांतिकरणें. सुंदर—चकचकीत करणें. घोषते; घोष.

घुष्, (इ) १. आ. घुष् (अ) पाहा. घुंषते.

घुष्, (इर्) १०. उ. विशब्दने. बोलणें, शब्दानें—वाणीनें निश्चय करणें. घोषयति, घोषयते; घोषति; आघोषयति; घोष.

* ह्याचा प्रयोग सर्वत्र होत नाहीं.

Digitized by Google

घुष्, (इर्) १. प. अविशब्दने. शब्द न उच्चारतां निश्चय करणें. २ शब्द करणें. घोषति.

घूर्ण्, (अ) ६. प. घुण् (अ) पाहा. घूर्णति; घूर्णायमान.

घूर्ण्, (अ) १. आ. घुण् (अ) पाहा. घूर्णते; घूर्णि.

घृ, १. प. सेचने. शिंपणें. २ ओलाकरणें. घरति; घृणि.

घृ, ३. प. क्षरणदीप्त्योः. गाळणें, ओतणें. २ गळणें, टिबकणें. ३ प्रकाशितकरणें. जिघर्ति; घृत, घृणा.

घृ, १०. उ. प्रस्रवणे. वाहणें, पाघळणें. घारयति, घारयते; अभिघार.

घृण्, (इ) १. आ. घिण् पाहा. घृण्णते.

घृण्, (उं) ८. उ. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें. घर्णोति, घर्णुते

घृष्, (उ) १. प. संघर्षे. चोळणें, घासणें. २ दळणें. ३ कुटणें. घर्षति; घर्षण.

घ्रा, १. प. गंधोपादाने. वासघेणें, हुंगणें. जिघ्रति; घ्राण.

ङ.

ङु, (ङ्) १. आ. शब्दे. शब्दकरणें. ङवते.

च.

चक्, (अ) १. आ. तृप्तौ, प्रतीघाते. तृप्तहोणें. २ मागें हटवणें, पराभव करणें. चकते; चकोर.

चक्, (अ. म्) १. प. तृप्तौ. तृप्त—संतुष्ट होणें. चकति; चकित.

चकास्, (ऋ) २. प. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें. चकास्ति; चकासित.

चक्, (अ) १०. उ. व्यथने. दुखवणें. २ दुखणें. चक्कयति, चक्कयते.

Digitized by Google

चंच्, (उ) १. प. गत्यर्थे. जाणें. चंचति; चंचल.

†चट्, (ए) १. प. वर्षावरणयोः· वर्षणें, वृष्टिहोणें. २ वेष्टणें, गुंडाळणें. चटति.

चट्, (अ) १०. उ. भेदने. भेदकरणें, फोडणें. चाटयति, चाटयते; चटक.

चड्, (इ) १. आ. कोपने. रागावणें, कोपणें. चंडते; चंड.

चण्, (अ. म्) १. प. दाने, शब्दे. देणें, दानकरणें. २ वाजणें. चणति; चणक.

चत्, (एं) १. उ. याचने. याचना करणें, मागणें. चतति, चतते; चतुर.

चद्, (इ) १. प. आल्हादे, दीप्तौ. आनंद—संतोषपावणें, २ प्रकाशणें. चंदति; चंद्र, चंदन.

चद्, (एं) १. उ. चत् पाहा. चदति, चदते.

चन्, (अ. म्) १. प. हिंसायां. मारणें, हिंसाकरणें. चनति; चनस्.

चन्, (अ) १०. उ. श्रद्धोपहननयोः· विश्वास—श्रद्धा ठेवणें. २ उपद्रव—इजा देणें, मारणें. चानयति, चानयते.

चप्, (अ) १. प. सांत्वने. कुर्वाळणें, समजावणें, सांत्वनकरणें. चपति; चपेट.

चप्, (इ) १०. उ. गत्यां. जाणें. चंपयति, चंपयते; चंपति; चंपक.

चप्, (अ) १०. उ. परिकल्कने. दळणें. २ कुटणें. चपयति, चपयते.

चम्, (उ) १. प. अदने. खाणें, भक्षणें. चमति; आचमन.

चम्, (उ) ५. प. भक्षणे· खाणें. चमति; चमर.

चय्, (अ) १. आ. गतौ. जाणें. चयते.

* वेदांत मात्र आढळतो.

Digitized by Google

चर्, (अ) १. प. गतौ, भक्षणेच. जाणें. २ खाणें. चरति; चर, चरक, चरु.

चर्, (अ) १०. उ. संशये. संशय—संदेह येणें, चारयति, चारयते; चार.

चरण, ११. प. गतौ. जाणें, चालणें. चरण्यति.

चर्च्, (अ) १. प. परिभाषण हिंसातर्जनेषु. संवादकरणें, बोलणें. २ मारणें, हिंसाकरणें. ३ निंदाकरणें, रागेभरणें, दोषलावणें. चर्चति; चर्चा.

चर्च्, (अ) ६. प. परिभाषणभर्त्सनयोः. बोलणें, संवादकरणें. २ निंदाकरणें. चर्चति; चर्चा.

चर्च्, (अ) १०. उ. अध्ययने. अध्ययन—पठनकरणें. चर्चयति, चर्चयते; चर्चा.

चर्ब्, (अ) १. प. गतौ, अदनेच. जाणें. २ खाणें. ३ चावणें. चर्बति; चर्बण.

चल्, (अ. मृ) १. प. कंपने. कांपणें, चळणें. हालणें. चलति; चल, चंचल.

चल्, (अ) ६. प. विलसने. खेळणें, विलास—क्रीडा करणें. चलति.

चल्, (अ) १०. उ. भृतौ. पोसणें, वाढवणें, चालवणें. चालयति; चालक.

चष्, (अं) १. उ. भक्षणे. खाणें, पिणें. २ मारणें. चषति, चषते; चषक.

चह्, (अ) १. प. परिकल्कने, शाठ्ये. दुष्टपणाकरणें, फसवणें. २ दंभकरणें. ३ छळणें, कुटणें. चहति.

चह्, (अ) १०. उ. मागीलशब्द. पाहा. चाहयति, चाहयते.

चह, १०. उ. चह् (अ) १. पाहा. चहयति, चहयते.

चक्ष्, (इ. ङ्) २. आ. व्यक्तायां वाचि, दर्शने.

Digitized by Google

स्पष्ट—व्यक्त बोलणें. २ पाहणें. चष्टे; व्याख्या.

चाय्, (ऋं) १. उ. पूजानिशामनयोः· पूजिणें, सन्मानदेणें. २ जाणणें, उमजणें. चायति, चायते.

चि, (उ) ५. उ. चयने. जमवणें, साठवणें, सांचवणें. चिनोति; संचय, चयन.

चि, (उ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. चयति, चयते; चपयति, चपयते.

चिक्क, (अ) १०. उ. व्यथने. दुःखदेणें. चिक्कयति, चिक्कयते; चिक्कस.

चिट्, (अ) १. प. परप्रेष्ये. दुसऱ्याचा निरोप्याचाकर होणें. चेटति; चेटी.

चित्, (ई) १. प. संज्ञाने. जाणणें. चेतति; चित्, चेतना.

चित्, (इ) १०. उ. स्मृत्यां. चिंतन—स्मरणकरणें. चिंतयति, चिंतयते; चिंतति; चिंतन, चिंता.

चित्, (अ) १०. आ. संचेतने. विचारकरणें, जाणणें. चेतयते; चेतना.

चित्र, १०. उ. चित्रकरणे, अद्भुतदर्शने. चित्रकाढणें—करणें, चित्रविचित्र करणें. २ चमत्कार—आश्चर्य पाहणें — वाटणें. चित्रयति; चित्रयते; चित्र.

***चिरि**, ५. प. हिंसायां. मारणें, हिंसाकरणें· चिरिणोति; चिरिंटी.

चिल्, (अ) ६. प. पोषाकघालणें, वस्त्रेंघेणें. चिलति; चैल.

चिल्ल्, (अ) १. प. शैथिल्ये, भावकरणे. शिथिल—सईल होणें. २ अर्थ—तात्पर्य दाखवणें. चिल्लति; चिल्ल.

चीक्, (अ) १०. उ. आमर्षणे. धीरधरणें, सोसणें,

* वेदांत आढळतो.

Digitized by Google

सहनकरणें. २ स्पर्शकरणें. चीकयति, चीकयते.

चीभ्, (ऋ) १. आ. कथ्थने. स्तुति—प्रशंसाकरणें. चीभते.

चीव्, (ऋं) १. उ. आदानसंवरणयोः॰ घेणें. २ पांघरणें. चीवति, चीवते.

चीव्, (अ) १०. उ. भाषार्थः॰ प्रकाशणें. २ बोलणें. चीवयति, चीवयते.

चुक्, (अ) १०. उ. चक्ष् पाहा. चुक्षयति, चुक्षयते.

चुच्य्, (अ) १. प. अभिषवे. अवयव सईल—मोकळे करणें, रगडणें. २ दारू काढणें. ३ स्नानकरणें चुच्यति.

चुट्, (अ) ६. प. छेदने. छेदणें, तोडणें. चुटति.

चुट्, (अ) १०. उ. मागला शब्द पाहा. चोटयति, चोटयते.

चुट्, (इ) १०. उ. चुट् (अ) ६. पाहा. चुंटयति, चुंटयते.

चुट्ट्, (अ) १०. उ. अल्पीभावे. कर्मी—उणाहोणें, खालावणें. चुट्टयति, चुट्टयते.

चुड्, (इ) १. प. चुट्ट् पाहा. चुंडति.

चुड्, (अ) ६. प. संवरणें. गुंडाळणें, वेष्टणें. चुडति.

+चुड्, (अ) १. प. भावकरणें. अभिप्राय—तात्पर्य सुचवणें. चुडति.

चुद्, (अ) १०. उ. संचोदने. प्रेरणाकरणें. चोदयति, चोदयते; चोदना.

चुप्, (अ) १. प. मंदायांगतौ. हलके—मंदचालणें. चोपति; चोपन.

चुब्, (इ) १. प. वक्त्रसंयोगे. मुका — चुंबनघेणें. चुंबति; चुंबन, चुंबक.

चुब्, (इ) १०. उ. हिंसायां. मारणें, हिंसाकरणें. चुंबयति, चुंबयते.

Digitized by Google

चुर्, (अ) १०. उ. स्तेये. चोरीकरणें, चोरणें. चोरयति, चोरयते; चोर.

चुरण, ११. प. चौर्ये. चुर् पाहा. चुरण्यति.

चुल्, (अ) १०. उ. समुच्छ्राये. उंचकरणें, वाढवणें, चढवणें. चोलयति, चोलयते; चोल.

चुल्ल्, (अ) १. प. +चुड् पाहा. चुल्लति; चुल्लक, चुल्लि.

चूर्, (ई) ४. आ. दाहे. आग—दाह — उष्णकरणें, जाळणें, भस्मकरणें. चूर्यते; चूरि.

चूर्ण्, (अ) १०. उ. प्रेरणे. प्रेरणाकरणें, चेतवणें. चूर्णयति, चूर्णयते; चूर्ण.

चूर्ण्, (अ) १०. उ. संकोचने. संकोच—संक्षेपकरणें, थोडक्यांत आणणें. चूर्णयति, चूर्णयते; चूर्णिका.

चूष्, (अ) १. प. पाने. पिणें, पानकरणें. चूषति; चूष.

चृत्, (ई) ६. प. हिंसा ग्रंथनयोः मारणें, हिंसाकरणें. २ जुळणें, बांधणें, गांठवणें. चृंतति.

+**चृप्**, (अ) १०. उ. संदीपने. पेटवणें, प्रज्वलित—लकलकीत करणें. चर्पयति, चर्पयते; चर्पाति.

चेल्, (ऋ) १. प. चलने. हालणें. चेलति; चेल.

चेष्ट्, (अ) १. आ. चेष्टायां. चेष्टा—चळवळ—व्यापार करणें. चेष्टते; चेष्टा.

च्यु, (डु) १. आ. गतौ. जाणें, भकणें, च्यवणें. च्यवते; च्युति.

च्यु, १०. उ. सहने हसनेच. सहनकरणें, सोसणें. २ हंसणें. च्यावयति, च्यावयते.

च्युत्, (इर्) १. प. आसेचने. आसमंतात शिंपणें. च्योतति.

+ चुदड् असा आहे.

Digitized by Google

†च्युस्, (अ) १०. उ. च्यु १० पाहा. च्योसयति, च्योसयते.

छ.

छद्, (इर्) १. प. ऊर्जने. बलवान्—सामर्थ्यवान्—सशक्तहोणें—करणें छदति; छदन.

छद्, (इ) १०. उ. संवरणे. गुंडाळणें, झांकणें, आच्छादणें. छंदयति, छंदयते; छंदति; छंद, छंदस्.

छद्, (अं) १०. उ. अपवारणे. निवारण—त्रचावकरणें. छादयति, छादयते; छदति, छदते; छत्र, आच्छादन.

†छद, १०. उ. छद् (अं) पाहा. छदयति, छदयते; प्रच्छद.

छम्, (उ) १. प. अदने. खाणें, भक्षणें. छमति.

छर्द्, (अं) १०. उ. वमने. ओकणें, वांति होणें. छर्दयति; छर्दि.

छष्, (अं) १०. उ. हिंसायां. मारणें, जीवघेणें. छाषयति, छाषयते; छषति, छषते.

छिद्, (इर्) ७. उ. द्वैधीकरणे. दोनतुकडे—विभागकरणें. छिनत्ति; छेदन.

छिद्र, १०. उ. कर्णभेदने. भोंक—छिद्र पाडणें. २ कानटोंचणें. छिद्रयति, छिद्रयते; छिद्र.

छुट्, (अ) ६. प. संवरणे. झाकणें, वेष्टणें. छुटति; छोटिका.

छुड्, (अ) ६. प. छुट् पाहा. छुडति.

छुप्, (अ) ६. प. स्पर्शे. स्पर्शकरणें, लागणें. छुपति; छुप.

छुर्, (अ) ६. प. छेदने. कापणें, तोडणें. छुरति; छुरिका.

Digitized by Google

छृद्, (उ. ईर्) ७. उ. दीप्तिदेवनयोः प्रकाशणें, चमकणें, शोभणें. २ खेळणें. छृणत्ति, छृंते.

छृद्, (ई) १०. उ. संदीपने. पेटवणें, प्रज्वलितकरणें. छर्दयति, छर्दयते; छर्दति; छर्दन.

+छृप्, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. छर्पयति, छर्पयते; छर्पति; छर्पण.

छेद, १०. उ. छिद् पाहा. छेदयति, छेदयते; छेद.

छो, ४. प. छेदने. कापणें, कापणी करणें. छ्यति; छोटिन्.

ज.

जञ्, (अ) १. प. युद्धे. लढाई—युद्ध करणें. जजाति; जज.

जञ्, (इ) १. प. मागचा शब्द पाहा. जंजति.

जट्, (अ) १. प. संघाते. जमणें, जुळणें, गुंतणें, जटाहोणें. जटति; जटा.

जड्, (अ) १. प. जट् पाहा. जडति; जड.

*जन्, (अ) ३. प. जनने. जन्मणें, उत्पन्न होणें—करणें. जजांति.

जन्, (ई) ४. आ. प्रादुर्भावे. जायते; जनन, जन्म.

जप्, (अ) १. प. व्यक्तायांवाचि मानसेच. व्यक्त—स्पष्ट बोलणें. २ न ऐकूंयेण्यासारखें बोलणें, मनांतल्यामनांत—हळू बोलणें, जपकरणें. जपति; जप.

जभ्, (ई) १. आ. गात्रविनामे. जांभई—जृंभा देणें. जभते.

जभ्, (इ) १०. उ. नाशने. नाशकरणें, नाहींसाकरणें. जंभयति, जंभयते; जंभीर.

जम्, (उ) १. प. अदने.

* वेदांत मात्र आढळतो.

Digitized by Google

खाणें, जेवणें. जमति; जमन.

जर्ज्, (अ) १. प. चर्च् (अ) १. पाहा. जर्जति.

जर्ज्, (अ) ६. प. चर्च् (अ) ६. पाहा. जर्जति.

जल्, (अ) १. प. घातने. तीक्ष्णहोणें—करणें, पाजवणें, धारलावणें. २ संपन्न होणें. जलति; जल.

जल्, (अ) १०. उ. अपवारणें. निवारणकरणें, झांकणें. जालयति, जालयते; जाल.

जल्प्, (अ) १. प. व्यक्तायांवाचि. व्यक्त—स्पष्ट बोलणें. जल्पति; जल्पना.

जष्, (अ) १. प. हिंसायां. मारणें, हिंसाकरणें, दुखवणें, इजा देणें. जषति; जाषक.

जस्, (उ) ४. प. मोक्षणे. सोडणें, खुला—मोकळा—मुक्त करणें. जस्यति.

जस्, (इ) १०. उ. रक्षणे, मोक्षणेच. राखणें, संभाळणें. २ मागचा शब्द पाहा. जंसयति, जंसयते; जंसाति.

जस्, (उ) १०. उ. जष् पाहा. २ ताडने. मारणें, ठोकणें. जासयति, जासयते; जसुरि.

जक्ष्, (अ) २. प. भक्षहसनयोः खाणें, भक्षणकरणें. २ हंसणें. जाक्षिति; जक्षिवस्.

जागृ, २. प. निद्राक्षये. जागणें, झोंप—निद्रा न घेणें. जागर्ति; जागर, जागरण.

जि, १. प. जये. अभिभवे. जिंकणें, जयपावणें. २ न्यून—कमी होणें—करणें. जयति; जय.

जिम्, (उ) १. प. जम् पाहा. जेमति; जेमन.

जिरि, ५. प. हिंसायां. मारणें, हिंसा करणें, दुखवणें, इजा देणें. जिरिणोति.

* वेदांत मात्र आढळतो.

Digitized by Google

जिव्, (इ) १. प. प्रीणनार्थः· संतोष—आनंद देणें—पावणें. जिन्वति.

जिष्, (उ) १. प. सेचने, सेवनेच. शिंपडणें, सिंचन करणें. २ सेवा करणें. जेषति.

जीव्, (अ) १. प. प्राणधारणे. वांचणें. २ उपजीविका मिळवणें. ३ उपभोगणें. जीवति; जीवन, जीविका.

जुग्, (इ) १. प. वर्जने. वगळणें, गाळणें, सोडणें. जुंगति; जुंगित.

जुंच्, (इ) १०. उ. भाषार्थः· बोलणें. २ व्यक्त—प्रकाशित करणें. जुंचयति, जुंचयते; जुंचति.

जुड्, (अ) ६. प. गतौ. जाणें, हालणें, चालणें. २ बांधणें, जोडणें. ३ जुडणें. जुडति.

जुड्, (अ) १०. उ. प्रेरणे. प्रेरणाकरणें, चेतवणें. २ दळणें. जोडयति, जोडयते.

जुत्, (ऋ) १. आ. भासने. प्रकाशणें. जोतते; जोति.

+जुन्, (अ) ६. प. जुड् (अ) ६. पाहा. जुनति.

जुष्, (ई) ६. आ. प्रीतिसेवनयोः· प्रीति—प्रेम—माया करणें, संतोषविणें. २ सेवा—चाकरी करणें. जुषते; जुष्ट.

जुष्, (अ) १०. उ. परितर्कणे परितर्पणेच. जाणणें, विचार—कल्पना करणें. २ मारणें, दुखवणें. ३ संतोषविणें, खुशीकरणें. जोषयति, जोषयते; जुष्ट.

जूष्, (अ) १. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें. जूषति; जूष, जूषण.

जृभ्, (इ) १. आ. गात्रविनामे, जांभई—जृंभा देणें. जृंभते; जृंभा.

Digitized by Google

जृ, (षृ) ४. प. वयोहानौ· म्हातारा—वृद्धहोणें. २ जुनाहोणें, नासणें. जीर्यति; जीर्ण.

जॄ, ९. प. जॄ (षॄ) पाहा. जृणाति; जरा.

जॄ, १०. उ. जॄ (षॄ) पाहा. जारयति, जारयते; जरति; जार.

जेषॄ, (ऋ) १. आ. गतौ. जाणें, हालणें, चालणें. जेषते.

जेहॄ, (ऋ) १. आ. प्रयत्ने. उद्योग—मेहनत—प्रयत्न करणें. जेहते.

जै, १. प. क्षये. क्षीणहोणें, क्षय—ऱ्हास पावणें. जायति.

ज्या, ९. प. जॄ (षॄ) पाहा. जिनाति; ज्यानि.

ज्यु, (ङ्) १. आ. गतौ. जाणें, हालणें, चालणें. ज्यवते.

ज्रि, १. प. जि पाहा. ज्रयति.

ज्रि, १०. उ. जॄ (षॄ) पाहा. ज्राययति, ज्राययते; ज्रयति.

ज्वर्, (अ. मॄ) १. प. रोगे. रोग—अजार होणें, ताप—ज्वर येणें. ज्वरति; ज्वरयति; ज्वर.

ज्वल्, (अ. मॄ) १. प. दीप्तौ. पेटणें, पेटवणें, प्रकाशितहोणें—करणें. ज्वलति; प्रज्वलयति; ज्वलन, ज्वाला.

झ.

झड्, (अ) १. प. जट् पाहा. झडति; झड.

झम्, (उ) १. प. जम् पाहा. झमति.

झर्झ्, (अ) १. प. चर्च् (अ) १. पाहा. झर्झरीक.

झर्झ्, (अ) ६. प. चर्च् (अ) ६. पाहा. झर्झर.

झष्, (अ) १. प. हिंसार्थः·

Digitized by Google

मारणें, दुखवणें, इजादेणें. झषति; झष.

झष्, (अं) १. उ. आदानसंवरणयोः· घेणें. २ नेसणें, पांघरणें, वापरणें. झषति, झषते.

झृ, (ष्) ४. प. जृ (ष्) पाहा. झीर्यति.

ट.

टक्, (इ) १०. उ. बंधने. बांधणें, गुंतवणें. टंकयति, टंकयते; टंकति; टंक, टंकक.

टल्, (अ) १. प. वैक्लव्ये. व्याकुल — विव्हल होणें, घोटाळणें, गोंधळणें. टलति; टलन.

टिक्, **टीक्**, (ऋ) १. आ. गतौ. जाणें, हालणें. २ टेंकणें. टेकते. टीकते; टीका.

टिप्, (अ) १०. उ. क्षेपे. टाकणें, फेकणें. २ पाठवणें, धाडणें. टेपयति, टेपयते; टेपन.

टौक्, (ऋ) १. आ. टिक् पाहा. टौकते.

ड.

डप्, (अ) १०. आ. संघाते. जमवणें, गोळाकरणें, ढीग घालणें. डापयते.

डब्, (इ) १०. उ. क्षेपे. टाकणें, फेकणें. डंबयति, डंबयते; विडंबन.

डिप्, (अ) ४. प. टिप् पाहा. डिप्यति.

डिप्, (अ) ६. प. टिप् पाहा. डिपति.

डिप्, (अ) १०. उ. टिप् पाहा. डेपयति, डेपयते.

डिप्, (अ) १०. आ. डप् पाहा. डेपयते.

डिब्, (इ) १०. उ. टिप् पाहा. डिंबयति, डिंबयते; डिंब.

डिभ्, (इ) १०. उ. डप् पाहा. डिंभयति, डिंभयते; डिंभति; डिंभ.

Digitized by Google

डी, (ड्) १. आ. विहायसागतौ, आकाशांत—अंतरिक्षांत उडणें—जाणें. डयते; डयन.

डी, (ओ. ड्) ४. आ. मागचा शब्द पाहा. डीयते; उड्डीयमान.

डुल्, (अ) १०. उ. उत्क्षेपे. वरफेकणें—टाकणें—झोंकणें. डोलयति, डोलयते; डोलन.

ढ.

ढौक्, (ऋ) १. आ. टिक् पाहा. ढौकते; ढौकन.

ण.

णख्, (अ) १. प. गत्यर्थ. जाणें, हालणें. नखति.

णख्, (इ) १. प. णख् (अ) पाहा. नखति.

णट्, (अ) १. प. नृतौ. नाचणें. २ भावकरणें. नटति; नट, नाटक.

णद्, (अ) १. प. अव्यक्तेशब्दे. नाद—अव्यक्त ध्वनि उत्पन्न करणें, वाजणें, गरजणें. नदति; नाद.

णद्, (अ) १०. उ. भाषार्थः· प्रकाशणें. २ बोलणें, सांगणें. नादयति, नादयते.

णभ्, (अ) १. आ. हिंसायां अभावेच. मारणें, इजा—दुःख देणें. २ नाहींसा—शून्य होणें. नभते; नभाक.

णभ्, (अ) ४. प. हिंसायां. मारणें, इजा—दुःख देणें. नभ्यति.

णभ्, (अ) ९. प. मागचा शब्द पाहा. नभ्नाति.

णम्, (अ) १. प. प्रव्हत्वे शब्देच. वंदन—नमस्कार करणें. २ शब्द—ध्वनि करणें. नमति; नमन, प्रणाम.

णय्, (अ) १. आ. गतौ. जाणें, हालणें, पोंचणें. २ राखणें, संभाळणें. णयते; प्रणयन.

णर्द्, (अ) १. प. शब्दे.

Digitized by Google

शब्द करणें. नर्दति, प्रणर्दति.

णल्, (अ) १. प. गंधे बंधनेच. वासयेणें — घेणें. २ बांधणें. नलति; नल.

णश्, (अ) ४. प. अदर्शने. दिसेनासा—नाहींसा—शून्य होणें, सांडणें, गमावणें. नश्यति; नाश.

णस्, (अ) १. आ. कौटिल्ये. वांकडा होणें—करणें, वांकणें. नसते; नस्त.

णह्, (अं) ४. उ. बंधने. बांधणें, अडकावणें. नह्यति, नह्यते; सन्नद्ध.

णक्ष्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, हालणें, पोंहोंचणें. नक्षति; नक्षत्र.

णास्, (ऋ) १. आ. शब्दे. शब्द—ध्वनि करणें, घोरणें. नासते; नासिका, नासा.

णिज्, (इ) २. आ. शुद्धौ. शुद्ध — स्वच्छ — निर्मल करणें. निंक्ते.

णिज्, (इंर्) ३. उ. शौच पोषणयोः. मागचा शब्द पाहा. २ पोषण करणें, वाढवणें. नेनेक्ति, नेनिक्ते.

णिद्, (इ) १. प. कुत्सायां. निंदा—धिःकार—अपमान करणें, दोषलावणें. निंदति; निंदा.

णिद्, (ऋं) १. प. कुत्सा सन्निकर्षयोः. मागचा शब्द पाहा. २ पोंहोंचणें, जवळजाणें. नेदति, नेदते.

णिल्, (अ) ६. प. गहने. भलतेंच—अर्धवट समजणें. २ घन—दाट—निबिड होणें. निलति.

णिव्, (इ) १. प. सेंचने सेवनेच. शिंपडणें, ओलाकरणें. २ सेवन करणें. निन्वति.

णिश्, (अ) १. प. समाधौ. एकाग्रतेनें विचारक-

Digitized by Google

रणें, समाधिलावणें. नेशति; निशा.

णिष्, (अ) १. प. णिव् पाहा. नेषति.

णिस्, (इ) २. आ. चुंबने. मुका–चुंबन घेणें. निंस्ते.

णिक्ष्, (अ) १. प. णिस् पाहा. निक्षति.

णी, (ञ्) १. उ. प्रापणे. नेणें, पोंहोंचवणें, पावणें. २ मार्ग दाखवणें. नयति; नयन.

णु, २. प. स्तुतौ. स्तुति–प्रशंसा करणें. नौति; प्रणव.

णुद, (अं) ६. उ. प्रेरणे. प्रेरणाकरणें, पाठवणें, आज्ञाकरणें. नुदति, नुदते; नो.

णुद्, (अ) ६. प. मागचा शब्द पाहा. नुदति.

णू, ६. प. णु पाहा. नुवति; परिणूत.

णेद्, (ऋं) १. उ. णिद् (ऋं) पाहा. नेदति, नेदते.

णेष्, (ऋ) १. आ. गतौ. जाणें, हालणें, पोंहोंचणें. नेषते.

त.

तक्, (अ) १. प. हसने. हंसणें, उपहास–थट्टा करणें. तकति; तक्य.

तक्, (इ) १. प. कृच्छ्रजीवने. संकटानें–हालांनीं उपजीवन–निर्वाह करणें, दारिद्र्यानें–दुःखानें दिवस काढणें. तंकति; तंक.

तग्, (इ) १. प. गत्यर्थे. जाणें, हालणें. २ कापणें. ३ ठेंचलणें, अडखळून पडणें. तंगति.

तंच्, (उ) १. प. गत्यर्थे. जाणें. तंचति; तंचन.

तंच्, **तंज्**, (ऊ) ७. प. संकोचने. संकोच पावणें, आंखडणें. तनक्ति.

तट्, (अ) १. प. उच्छ्राये. वाढणें, उदयास – उंच-

Digitized by Google

पदास येणें. तटति; तट, तटाक.

तड्, (इ) १. आ. ताडने. मारणें, ठोकणें, ताडन करणें. तडते; ताडन.

तड्, (अ) १०. उ. आघाते. मारणें, ठोकणें, आघात करणें. ताडयति, ताडयते; तडाग.

तड्, (अ) १०. उ. भाषार्थः· प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें. ताडयति, ताडयते; तडित्.

तंतस्, ११. प. दुःखे. दुःखसोसणें—अनुभवणें. तंतस्यति.

तत्र्, (इ) १०. आ. कुटुंब धारणें, प्रसरणेच. कुटुंब बाळगणें—पोसणें. २ प. सरणें. तंत्रयते; तंत्र.

तद्, (इ) १. आ. तृप्ती. संतोष—सुख पावणें, सुखी असणें. तंदते; तंद्रा.

तन्, (उं) ८. उ. विस्तारे. पसरणें, विस्तार करणें. २ लांब करणें, वाढविणें. तनोति, तनुते; तनय.

तन्, (उ) १. प. १०. उ. श्रद्धोपकरणयोः· विश्वास—भरंवसा ठेवणें, विश्वासणें. २ साहित्य—मदत करणें. तनति; तानयति, तानयते.

तप्, (अ) १. प. संतापे. तापणें, जळणें. २ तापवणें, जाळणें. तपति; तपन, ताप.

तप्, (अ) १. प. १०. उ. मागचा शब्द पाहा. तपति; तापयति, तापयते.

तप्, (अ) १. प. ऐश्वर्ये. चमत्कारिक—अद्भुत सामर्थ्य असणें, प्रभाव—ऐश्वर्य असणें. तपति; तपस्.

तप्, (अ) १. आ. १० उ. मागचा शब्द पाहा. तपते; तापयति, तापयते; तापस.

तम (उ) ४. प. कांक्षायां.

Digitized by Google

इच्छिणें. २ दुःख–क्लेश भोगणें. ताम्यति; तमस्.

तय्, (अ) १. आ. गतौ. जाणें, हालणें. २ राखणें, संभाळणें. तयते; तय.

तरण्, ११. प. गतौ. जाणें. २ तरून–पोहून जाणें. तरण्यति; तरण.

तर्क्, (अ) १०. उ. भाषार्थः प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें, वाद विवाद करणें. ३ तर्क–कल्पना करणें. तर्कयति; तर्क.

तर्ज्, (अ) १. प. भर्त्सने. निंदाकरणें, दोषलावणें. तर्जति; तर्जन.

तर्न्, (अ) १. आ. १०. उ. मागचा शब्द पाहा. तर्जते; तर्जयति, तर्जयते; तर्जित.

तर्द्, (अ) १. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजादेणें. तर्दति; तर्दन.

तर्ब्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, हालणें. तर्बति; तर्ब.

तल्, (अ) १. प. १०. उ. प्रतिष्ठायां. पूर्ण होणें–असणें. २ बसवणें, घालणें, स्थापना करणें. तलति; तालयति, तालयते; तल, ताल.

तस्, (उ) ४. प. उपक्षेपे उपक्षयेच. फेंकणे. २ पाठवणें, धाडणें. ३ गमावणें, हरवणें, जाणें. तस्यति; तस्कर.

तस्, (इ) १. प. अलंकरणे. अलंकार करणें, शोभवणें. २ धारण करणें. ३ ग्रहण करणें. तंसति; अवतंस.

तस्, (इ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. तंसयति, तंसयते; अवतंस.

तक्ष्, (ऊ) १. प. तनूकरणे. बारीक–कृश करणें, तासणें, रंधणें. तक्षति, तक्ष्णोति; तक्षन्.

Digitized by Google

तक्ष्, (अ) १. प. त्वचने. झांकणें, आच्छादणें. २ साल काढणें, सोलणें; तासणें, रंधणें. तक्षति; तक्षन्.

ताय्, (ऋ) १. आ. संतान पालनयोः· पसरणें, विस्तार करणें, रांग लावणें. २ राखणें, संभाळणें, पोषणें. तायते; तायिक.

तिक्, (ऋ) १. आ. गत्यर्थः· जाणें, चालणें. तेकते.

तिक्, (अ) ५. प. आस्कंदने. हल्ला करणें, तुटून पडणें, चालून जाणें. २ इजा देण्यास—मारण्यास पाहणें. तिक्नोति.

तिग्, (अ) ५. प. मागचा शब्द पाहा. तिग्नोति; तिग्म.

तिघ्, (अ) ५. प. हिंसायां. ठोकणें, दुखवणें, मारणें. तिघ्नोति.

तिज्, (अ) १. आ. क्षमायां. सहन करणें, सोसणें, क्षमा करणें. तितिक्षते; तितिक्षा.

तिज्, (अ) १. आ. निशाने. तीक्ष्ण—तिखट करणें, धार लावणें, पाजवणें. २ प्रकाशणें. तेजते; तेजस्.

तिज्, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. तेजयति, तेजयते; तेजस्.

तिप्, (ऋ) १. आ. क्षरणार्थः· गळणें, पाझरणें. २ गाळणें. ३ शिंपडणें. तेपते; तेपन.

तिम्, (अ) ४. प. आर्द्रीभावे. ओला—आर्द्र होणें—करणें तिम्यति; तेम.

तिरस्, ११. प. अंतर्धौ. गुप्त—अदृश्य होणें. तिरस्यति; तिरस्.

तिल्, (अ) १. प. गतौ. जाणें. तेलति; तिलक.

तिल्, (अ) ६. प. स्नेहे. तैल—स्नेह युक्त असणें.

Digitized by Google

तिलति; तिल.

तिल्, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. तेलयति, तेलयते; तिल.

तिल्ल्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें. तिल्लति.

तीक्, (ऋ) १. आ. मागचा शब्द पाहा. तीकते.

तीम्, (अ) ४. प. तिम् पाहा. तीम्यति.

तीर, १०. उ. कर्म समाप्तौ. संपवणें, शेवट—तड लावणें. २ पार पाडणें. तीरयति, तीरयते; तीर.

तीव्, (अ) १. प. स्थौल्ये. स्थूल—लठ्ठ—मांसल होणें. तीवति; तीव्र.

†**तु**, २. प. गतिवृद्धिहिंसासु. जाणें, चालणें, हालणें. २ वाढणें, वृद्धिपावणें. ३ ठोकणें, दुखवणें, मारणें. तौति, तवीति.

† हा धातु "तुरुस्तुशम्यमः सार्वधातुके," या सूत्रांतच आहे, यास्तव हा सौत्र आहे.

तुज्, (अ) १. प. हिंसायां. ठोकणें, मारणें, दुखवणें. तोजति.

तुज्, (इ) १. प. पालने. पालन—पोषण करणें, राखणें, संभाळणें. तुंजति; तुज्.

तुज्, (इ) १. प. १०. उ. हिंसाबलादाननिकेतनेषु. ठोकणें, मारणें, दुखवणें. २ बळकट—सशक्त—घट्ट होणें. ३ घेणें, पावणें. ४ राहणें, वस्ती—वास करणें. तुंजति; तुंजयति, तुंजयते; तुंज.

तुज्, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. तोजयति, तोजयते.

तुज्, (इ) १. प. १०. उ. भाषार्थः· प्रकाशणे. २ बोलणें. तुंजति; तुंजयति, तुंजयते; तुंज.

तुट्, (अ) ६. प. कलह कर्माणि. तुटणें. २ तोडणें,

Digitized by Google

कज्जा—तंटा होणें—करणें, वादविवाद करणें. तुटति; तुटुम.

तुड्, (इ) १. आ. तोडने. तोडणें, फाडणें, कापणें. २ मारणें, दुःख—इजा देणें. तुंडते; तुंड.

तुड्, (ऋ) १. प. मागचा शब्द पाहा. तोडति.

तुड्, (अ) ६. प. तुड् (इ) पाहा. तुडति.

तुड्, (अ) १. प. अनादरे. अनादर—हेलना— अप्रतिष्ठा करणें. तुड्डति.

तुण्, (अ) ६. प. कौटिल्ये. वांकडा होणें—करणें, वांकणें, कपट—लबाडी करणें. तुणति.

तुत्थ, १०. उ. आवरणे. आच्छादणें, झाकणें, पसरणें. तुत्थयति.

तुद्, (अं) ६. प. व्यथने. दुखवणें, इजा देणें, जखम करणें. तुदति, तुदते; तुत्थ, तोदन.

तुद्, (इ) १. प. अन्वेषणे. शोधणें, शोध—पत्ता—तपास लावणें. तुंदति.

तुप्, (अ) १. ६. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. तोपति; तुपति.

तुंप्, (अ) १. ६. प. तुप् पाहा. तुंपति.

तुफ्, (अ) १. ६. प. तुपू पाहा. तोफति; तुफति.

तुंफ्, (अ) १. ६. प. तुपू पाहा. तुंफति.

तुब्, (इ) १. प. अर्दने. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. तुंबति; तुंबि.

तुब्, (इ) १०. उ. अदर्शने अर्दनेच. नाहींसा—अदृश्य होणें. २ मागचा शब्द पाहा. तुंबयति, तुंबयते; तुंबी.

तुभ्, (अ) १. आ. हिंसायांः मारणें, दुखवणें, इजा देणें, हिंसाकरणें. तोभते.

Digitized by Google

तुभ्, (अ) ४. ९. प. मागचा शब्द पाहा. तुभ्यति; तुभ्नाति.

+तुर्, (अ) ३. प. त्वरणें. जलद—त्वरेनें जाणें—चालणें, जलदी—त्वरा करणें. तुतोर्ति; तुर.

तुरण्, १९. प. त्वरायां. त्वरा—जलदी करणें. तुरण्याति.

तुर्व्, (ई) १. प. तुभ् (अ) पाहा. तूर्वति.

तुल्, (अ) १. प. १०. उ. उन्माने. वजन करणें, तोलणें. तोलति; तोलयति, तोलयते; तुँलयति, तुलयते; तुला, तुल्य.

तुष्, (अ) ४. प. तुष्टौ. संतुष्ट—आनंदित—प्रसन्न होणें—करणें. तुष्पति; संतोष.

तुस्, (अ) १. प. शब्दे. शब्द—ध्वनि करणें. तोसति; तुस.

+ वेदांत मात्र आळखी.

---

* तुरा शब्दापासून हीं दोन्ही रूपें होतात.

तुह्, (इर्) १. प. तुव् (इ) १. पाहा. तोहति; तुहिन.

+तूड्, (अ) १. प. तुड् (इ) पाहा. तूडति.

तूण्, (अ) १०. आ. पूरणे. भरणें, पूर्ण करणें, भरलेला असणें. तूणयते; तूणीर.

तूण, (अ) १०. उ. संकोचे. संकोचपावणें, आकुसणें, आखडणें. तूणयति, तूणयते.

तूर्, (ई) ४. आ. गतित्वरण हिंसयोः. जलद—लवकर जाणें—चालणें. २ मारणें, दुखवणें, इजा देणें. तूर्यते; तूर.

तूल्, (अ) १. प. निष्कर्षे. बाहेर काढणें, घालवून देणें, वरतर्फ करणें. २ वजन—इयत्ता—माप करणें. तूलति.

+तूल्, (अ) १०. उ.

Digitized by Google

मागचा शब्द पाहा. तूलयति, तूलयते; तूल.

तूष्, (अ) १. प. तुष् पाहा. तूषति; तूष्णीम्.

तृण्, (उं) ८. उ. अदने. खाणें, भक्षणें. तृणोति, तृणुते; तर्णोति, तर्णुते; तृण.

तृद्, (उ. इर्) ७. उ. हिंसानादरयोः· मारणें, दुखवणें, इजा देणें. २ अपमान—अप्रतिष्ठा—अनादर करणें. तृणत्ति, तृंते.

+तृप्, (अ) ५. प. प्रीणने. तृप्त—संतुष्ट — खुष होणें. तृप्नोति; तृपत्.

तृप्, (अ) ६. प. मागचा शब्द पाहा. तृपति; तृप्ति.

तृप्, (अ) ४. प. तृप्तौ तर्पणेच. तृप्त—संतुष्ट होणें—करणें. तृप्यति; तृप्त.

तृप्, (अ) १. प. १०. उ. तृप्तौ संदीपनेच. मागचा शब्द पाहा. २ पेटवणें, प्रज्वलित करणें, लावणें, (दिवा, अग्नि इ०.) तर्पति; तर्पयति, तर्पयते; तर्पण.

तृप्, (अ) ६. प. तृप् (अ) ५. पाहा. तृंपति.

+तृफ्, (अ) ६. प. तृफौ हिंसायांच. तृप् (अ) ५. पाहा. २ मारणें, दुखवणें. तृफति; तृफ्.

तृंफ्, (अ) ६. प. तृप् (अ) ५. पाहा. तृंफति.

तृष्, (जि. आ) ४. प. पिपासायां. तहान लागणें, शोष पडणें. २ इच्छा—उत्कंठा होणें. तृष्यति; तृषा, तृष्णा.

तृह्, (ऊ) ६. प. हिंसार्थः· मारणें, दुखवणें, इजा देणें, हिंसा करणें. तृहति.

तृह्, (अ) ७. प. मागचा शब्द पाहा. तृणद्धि.

तृंह्, (ऊ) ६. प. तृह् (ऊ) पाहा. तृंहति.

तृक्ष्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, हालणें, पोंहोंचणें.

Digitized by Google

तृक्षति; तार्क्ष्य.

तॄ, १. प. प्लवन तरणयोः. पारजाणें, उडून जाणें, नावेंतून जाणें. २ तरणें, पोहोणें. तरति; तरि.

तेज्, (अ) १. प. पालने. संरक्षण—बचाव करणें, पालन—पोषण करणें. तेजति.

तेप्, (ऋ) १. आ. क्षरणे कंपनेच. गाळणें. २ शिंपडणें. ३ पाझरणें, टिबकणें. ४ कांपणें, लटलट हालणें. ५ चमकणें. तेपते.

तेव्, (ऋ) १. आ. देवने. खेळणें, क्रीडा—मौज करणें. २ रडणें, शोक करणें. तेवते; तेवन.

तोड्, (ऋ) १. प. अनादरे. अनादर—अपमान करणें. तोडति.

त्यज्, (अ) १. प. हानौ. सोडणें, टाकणें, सोडून—टाकून देणें, त्याग—विसर्जन करणें. त्यजति; त्याग.

त्रक्, (इ) १. आ. गत्यर्थे. जाणें, चालणें, हालणें. त्रंकते.

+त्रख्, (अ) १. प. त्रक् पाहा. त्रखति.

+त्रख्, (इ) १. प. त्रक् पाहा. त्रंखति.

त्रग्, (इ) १. प. त्रक् पाहा. त्रंगति.

त्रद्, (इ) १. प. चेष्टायां. व्यापार—क्रिया—चेष्टा—उद्योग—खटपट करणें. त्रंदति.

त्रप्, (ऊ. ष्. मू) १. आ. लज्जायां. लाजणें, संकोचणें, भिडावणें. त्रपते; त्रपयति; त्रपा.

त्रस्, (ई) १. ४. प. उद्वेगे. भिणें, भय—धास्ती धरणें. २ धावणें. त्रसति; त्रस्यति; त्रास.

त्रस्, (अ) १०. उ. धारणे ग्रहणे वारणेच. धरणें. २ घेणें. ३ निवारण करणें,

Digitized by Google

मागें हटवणें. त्रासयति, त्रासयते; त्रास

त्रस्, (इ) १. प. १०. उ. भाषार्थः- बोलणें. २ प्रकाशणें, चमकणें. त्रंसति; त्रंसयति, त्रंसयते.

त्रिख्, (इ) १. प. गत्यर्थे. जाणें, चालणें. त्रिंखति.

त्रुट्, (अ) ४. ६. प छेदने. तोडणें, छेदणें. त्रुट्यति; त्रुटति; त्रुटि, त्रुटित.

त्रुट्, (अ) १०. आ. मागचा शब्द पाहा. त्रोटयते; त्रोटक.

त्रुप्, **त्रुंप्**, (अ) १. प. तुप् पाहा. त्रोपति; त्रुंपति.

त्रुप्, **त्रुंप्**, (अ) ६. प. तुप् पाहा. त्रुपति; त्रुंपति.

त्रुफ्, **त्रुंफ्**, (अ) १. प. तुप् पाहा. त्रोफति; त्रुंफति.

त्रुफ्, **त्रुंफ्**, (अ) ६. प. तुप् पाहा. त्रुफति; त्रुंफति.

त्रै, (इ) १. आ. पालने. पालन—पोषण करणें, संभाळणें. त्रायते; त्राता.

त्रौक्, (क्र) १. आ. गत्यर्थे. जाणें, चालणें, हालणें. त्रौकते.

त्वग्, (इ) १. प. गतौ कंपनेच. मागचा शब्द पाहा. २ कांपणें, हालणें. त्वंगति, त्वंगन.

त्वच्, (अ) ६. प. संवरणें. वेष्टणें, आच्छादणें, झांकणें. त्वचति; त्वक्, त्वचा.

त्वंच्, (अ) १. प. गत्यर्थे. जाणें, चालणें. त्वंचति.

त्वर्, (त्रि. आ. ष्. मृ.) १. आ. संभ्रमे. त्वरा — जलदी करणें, जलद जाणें—धावणें, जलदीनें करणें. त्वरते; त्वरा, त्वरित.

त्वक्ष्, (ऊ) १. प. तक्षू (ऊ) पाहा. त्वक्षति.

त्विष्, (अं) १. उ. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें. त्वेषति, त्वेषते; त्विष्.

Digitized by Google

त्सर्, (अ) १. प. छद्मगतौ. लबाडीनें—कपटानें—वक्रपणानें—छद्मानें जाणें. त्सरति.

थ.

थुड्, (अ) ६. प. त्वच् पाहा. थुडति; थोडन.

थुध्, (अं) ४. उ. शुद्धौ. शुद्ध—स्वच्छ—निर्मल—पवित्र होणें. थुध्यति.

थुर्व्, (ई) १. प. हिंसायां. मारणें, दुखावणें, इजा देणें. थूर्वति.

द.

दघ्, (अ) ५. प. घातने पालनेच. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. २ पालन—पोषण करणें, संभाळणें. दघ्नोति.

दघ्, (इ) १. प. त्यागे पालनेच. त्याग—विसर्जन करणें, सोडणें. २ पालन—पोषण करणें, संभाळणें. दंघति.

दंड, १०. उ. दंडनिपातने. दंड—शिक्षा करणें, द्रव्यदंड करणें. दंडयति, दंडयते; दडन.

दद्, (अ) १. आ. दाने. देणें, दान करणें. ददते; ददन.

दध्, (अ) १. आ. धारणे. धरणें, धारण करणें, जवळ असणें—बाळगणें. दधते; दधन.

दभ्, (अ) १०. उ. आज्ञापने. आज्ञा—हुकूम करणें. दभयति, दभयते.

दभ्, (इ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. दंभयति, दंभयते.

दंभ्, (उ) ५. प. दंभने. दंभ—लबाडी—ठकवाजी करणें. दभ्नोति; दंभ.

दम्, (उ) ४. प. उपशमे. शांति—उपशम करणें. २ वठणीस—नरम आणणें. दाम्यति; दमन

Digitized by Google

दय्, (अ) १. आ. दानगति रक्षण हिंसादानेषु. देणें, दान—बक्षीस करणें. २ जाणें, चालणें. ३ राखणें, संभाळणें. ४ मारणें, दुखवणें. ५ घेणें. दयते; दया.

दरिद्रा, २. प. दुर्गतौ. द्रारिद्र्य—दधात असणें. दरिद्राति; दरिद्र.

दल्, (अ) १. प. विशरणे. कापणें, चिरणें, तुकडे करणें, दलति; दल.

दल्, (अ. मू) १. प. विदारणे. फाडणें, कापणें, विदारण करणें. दलाति; दलयति; दल.

दल्, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. दालयति, दालयते; दालन.

दश्, (इ) १. प. दंशने. चावणें, डास घेणें, डसणें. दंशति; दंश.

दश्, (इ) १०. आ. मागचा शब्द पाहा. दंशयते; दंश.

दश्, (इ) १०. उ. भाषार्थः· प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें. दंशयति, दंशयते.

दंश्, (अ) १. प. दशने. चावणें, डसणें. दंशति; दंश.

दस्, (उ) ४. प. उपक्षये. क्षय—नाश होणें. दस्यति; दस्यु.

दस्, (इ) १०. आ. दर्शन दंशनयोः· पाहणें, बघणें. २ चावणें, डसणें. दंसयते.

+दस्, (अ) १०. आ. मागचा शब्द पाहा. दासयते.

दह्, (अ) १. प. भस्मीकरणे. जाळून राख—भस्म करणें, जाळणें, दाहकरणें. दहति; दहन.

दक्ष्, (अ) १. आ. वृद्धौ शीघ्रार्थेच. वाढणें, वृद्धि—समृद्धि होणें. २ जलदी—

Digitized by Google

त्वरा करणें. दक्षते; दक्ष.

दक्ष्, (भ्. ष्. म्) १. आ. गतिहिंसनयोः· जाणें, चालणें, हालणें. २ मारणें, दुखवणें, इजा देणें. दक्षते; दक्ष.

दा, (णू) १. प. दाने. देणें, दान—बक्षीस करणें. यच्छति; दान.

दा, (पू) २. प. लवने. कापणें, चिरणें, तोडणें. दाति; दान.

दा, (डु. ञ्) ३. उ. दा (णू) पाहा. ददाति; दाता.

दान्, (अं) १. उ. खंडने. तोडणें, खंडन करणें. २ सरळ होणें—करणें. दीदांसति, दीदांसते.

दाय्, (ऋ) १. आ. दा (णू) पाहा. दायते; दाय.

दाश्, (क्रं) १. उ. दा (णू) पाहा. दाशति, दाशते; दाश.

दाँश्, ५. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. दाश्नोति; दाश.

दास्, (क्रं) १. उ. दा (णू) पाहा. दासति, दासते; दास.

दिव्, (इ) १. प. प्रीणनार्थः· संतोष — तृप्ति — प्रीति—समाधान करणें, संतोषी इ० होणें. दिन्वति.

दिव्, (उ) ४. प. क्रीडा विजिगीषा व्यवहार द्युतिस्तुति मोद मद स्वप्न कांति गतिषु. खेळणें, क्रीडा करणें. २ जिंकण्याची—जयाची इच्छा धरणें. ३ व्यवहार—व्यापार — देवघेव करणें. ४ प्रकाशणें, तेजस्वी दिसणें. ५ स्तुति—प्रशंसा करणें. ६ आनंद—

---

* वेदांतच आढळतो असें कोणी झणतात.

Digitized by Google

संतोष पावणें—करणें. ७ वेडा—उन्मत्त होणें, भुलणें. ८ झोपघेणें, अळशी—धुंद होणें. ९ प्रीति—प्रेम करणें, चाहणें. १० जाणें, चालणें. दीव्यति; द्यूत, देव.

दिव्, (उ) १०. आ. परिकूजने. शोक करणें, विवळणें. देवयते; देवना.

दिव्, (उ) १०. उ. मर्दने. दुःख देणें – भोगणें. देवयति, देवयते.

दिश्, (अं) ६. उ. अतिसर्जने. देणें, दान—बक्षीस करणें. २ दाखवणें. दिशति; उपदेश.

दिह्, (अं) २. उ. उपचये. वाढणें, जमणें; वाढविणें, जमविणें. २ सारवणें. देग्धि, दिग्धे; दिग्ध.

दी, (ओ. ड्.) ४. आ. क्षये. कमी—ऱ्हास होणें, क्षीण—नष्ट होणें. दीयते; दीन.

दीधी, (ड्) २. आ. दीप्तिदेवनयोः प्रकाशणें. २ खेळणें. दीधीते; दीधिति.

दीप्, (ई) ४. आ. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें. दीप्यते; दीप.

दीक्ष्, (अ) १. आ. मौंडयेज्योपनयननियमव्रतादेशेषु. मुंडन—श्मश्रु करणें. २ यज्ञ—याग करणें. २ दीक्षा देणें, मुंज करणें. ३ नियम—व्रत इ० सांगणें. दीक्षते; दीक्षा.

दु, १. प. गतौ. जाणें, चालणें. दवति; दव.

दु, (टु) ५. प. उपतापे. दुःख भोगणें, २ संतापणें, जळणें, जाळणें. दुनोति; दव.

दुःख, १०. उ. व्यथने. दुःख देणें, हाल करणें. दुःखयति, दुःखयते; दुःख.

दुःख, ११. प. मागचा शब्द पाहा. दुःख्यति; दुःख.

Digitized by Google

दुर्व्, (ई) १. प. हिंसार्थः· मारणें, दुखवणें, इजा देणें. दूर्वति.

दुष्, (अ) ४. प. वैकृत्ये. वाईट—गैरशिस्त—खराब करणें. २ दोष लावणें. दुष्यति; दोष.

दुह्, (इर्) १. प. अर्दने. पीडा—व्यथा—त्रास देणें, मारणें. दोहति.

दुह्, (अं) २. उ. प्रपूरणे. दूध—धार काढणें, दोहन करणें. दोग्धि, दुग्धे; दोहन, दुग्ध.

दू, (ओ. ङ्.) ४. आ. परितापे. दुःख भोगणें, दुःखानें जरजर होणें. २ दुःख—पीडा देणें. दूयते; दू.

दूष्, (अ) ४. प. दुष् पाहा. दूष्यति; दूषण.

†**दृ**, १. प. भये. भीणें, भय पावणें, डरणें. दरति; दर.

दृ, ५. प. हिंसायां. मारणें, इजा देणें. दृणाति.

दृँ, (ङ्.) ६. आ. आदरे. मान देणें, आदर—सत्कार करणें. आद्रियते; आदर.

दृप्, (अ) ४. प. हर्ष मोहनयोः· हर्ष—संतोष पावणें. २ उन्मत्त—गर्विष्ठ होणें. दृप्यति; दर्प.

दृप्, (अ) १. प. १०. उ. संदीपने. पेटवणें, प्रदीप्त करणें. दर्पति; दर्पयति, दर्पयते; दर्प.

दृप्, **दृंफ्**, (अ) ६. प. उत्क्लेशे. इजा—त्रास—दुःख देणें. दृपति; दृंफति.

दृभ्, (ई) १. प. ग्रंथे. रचणें जुळणें, बांधणें. दृभति; संदर्भ.

दृभ्, (ई) १. प. १०. उ. भये. भिणें, घाबरणें. दर्भति; दर्भयति, दर्भयते; दर्भ.

दृभ्, (अ) १. प. १०. उ. संदर्भे. संबध—संदर्भ—

---

* याच्या पूर्वी बहुत करून आङ् या उपसर्गाचा प्रयोग असतो.

Digitized by Google

संगत लावणें—जुळणें. दर्भति; दर्भयति, दर्भयते; दर्भ.

दृश्, (इर्) १. प. प्रेक्षणे. पाहणें, बघणें, पश्यति; दर्शन.

दृह्, (अ) } १. प. वृद्धौ.
दृह्, (इ) } वाढणें, उदयास येणें—पावणें. दर्हति; दृहित. दृंहति; दृंहित.

दृ, १. प. भये. भिणें, भय पावणें, घाबरणें. दराति; दर.

दृ, ९. प. विदारणे. फाडणें, कापणें, चिरणें. दृणाति; विदारण.

दे, (ङ्) १. आ. रक्षणे. राखणें, संभाळणें, बचावणें. दयते; दया.

देव्, (ऋ) १. आ. देवने. खेळणें, क्रीडा — कर्मणूक करणें. देवते; देवन.

दै, (पू) १. प. शोधने. शुद्ध—स्वच्छ—पवित्र करणें. दायति.

दो, ४. प. अवखंडने. कापणें, विभागणें, तुकडे करणें. द्यति.

द्यु, २. प. अभिगमने. पुढें—अंगावर चालून जाणें—सरसावणें. द्यौति; द्यु.

द्युत्, (अ) १. आ. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें. द्योतते; द्युति.

द्यै, १. प. न्यक्करणे. तिरस्कार—धिक्कार करणें. द्यायति; द्यै.

द्रम्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. द्रमति; द्रमण.

द्रा, २. प. कुत्सायांगतौच. निंदा करणें. २ लाजणें. ३ उडणें, धावणें. द्राति; द्राक्.

द्राख्, (ऋ) १. प. शोषणालमर्थयोः. कोरडा—शुष्क होणें, वाळणें. २ भूषविणें, शोभविणें. ३ बंदपुरे करणें. द्राखति; द्राखन.

Digitized by Google

द्राघ्, (ऋ) १. आ. सामर्थ्ये आयामेच. लायक—समर्थ होणें—असणें. २ लांबवणें, ताणणें. ३ थकणें. द्राघते.

द्राड्, (ऋ) १. आ. विशरणे. कापणें, विभागणें, चिरणें, भोंसकणें. द्राडते.

द्राह्, (ऋ) १. आ. निद्राक्षये. जागणें, झोंप न घेणें. २ गाहण—अनामत—हडप ठेवणें. द्राहते.

द्राक्ष्, (इ) १. प. घोरवा सितेकांक्षायांच. काव काव करणें, केंकटणें. २ इच्छा—आशा धरणें—करणें. द्राक्षति; द्राक्षा.

द्रु, १. प. गतौ. जाणें, पाझरणें, वाहणें, द्रवणें. द्रवति; द्रव.

द्रुण्, (अ) ६. प. हिंसा गति कौटिल्येषु. मारणें, दुखवणें. २ जाणें, हालणें. ३ वांकडा—वक्र होणें—करणें. द्रुणति; द्रुण.

द्रुह्, (अ) ४. प. जिघांसायां. मारण्यास—इजा देण्यास पाहणें, द्वेष—द्रोह करणें. द्रुह्यति; द्रोह.

द्रू, (ऊ) ९. उ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें. द्रूणाति, द्रूणीते; द्रूण.

द्रेक्, (ऋ) १. आ. शब्दोत्साहयोः शब्द—ध्वनि करणें. २ वाढणें, विपुल होणें. ३ मोठेपणाविषयीं बढाई करणें, उद्धतपणा करणें. द्रेकते; उद्रेक.

*द्रै, १. प. स्वप्ने. निजणें, झोंप—निद्रा घेणें. द्रायति; निद्रा.

द्विष्, (अ) १. प. अप्रीतौ. द्रोह—द्वेष—मत्सर करणें. द्विषति; द्वेष.

द्विष्, (अं) २. उ. मागचा शब्द पाहा. द्वेष्टि, द्विष्टे; द्वेष.

* याच्या पूर्वी बहुत करून "नि" हा उपसर्ग असतो.

Digitized by Google

दृ, १. प. संवरणे अंगीकृतौच. झांकणें, आच्छादणें. २ स्वीकार करणें, मान्य करणें. ३ नेमणें. दृरति; दार.

ध.

धक्क्, (अ) १०. उ. नाशने. नाश—नाहींसा करणें. धक्कयति, धक्कयते; धिक्क्.

†धण्, धन्, (अ) १. प. शब्दार्थः· ध्वनि—शब्द करणें. धणति; धट. धनति; धनुस्.

धन्, (अ) ३. प. धान्ये. धारण—उत्पन्न करणें. दधंति; धन.

धव्, (इ) १. प. गत्यर्थः· जाणें, चालणें. धन्वति; धन्वन्.

धा, (डु. ञ्) ३. उ. धारण पोषणयोः· धरणें, धारण करणें. २ पोषण करणें, वाढवणें, जतन करणें. दधाति, धत्ते; धातु, आधान, संधान.

धाव्, (उं) १. उ. गतिशुद्धयोः· जाणें. २ धावणें, पळणें. ३ निर्मल—स्वच्छ करणें. धावति, धावते; धावन.

धि, ६. प. धारणे. धारण करणें, जवळ असणें—बाळगणें. धियति.

धि, ५. प. गतितृप्त्योः· जाणें, चालणें. २ तृप्त—संतुष्ट होणें—करणें. धिनोति.

धिव्, (इ) १. प. प्रीणनार्थः· तृप्ति—संतोष होणें—करणें. धिनोति.

धिष्*, (अ) ३. प. शब्दे. शब्द—ध्वनि उत्पन्न करणें. दिधेष्टि ; धिषणा.

धिक्ष्, (अ) १. आ. संदीपन क्लेशन जीवनेषु. पेटवणें, प्रदीप्त करणें. २ थकणें, भागणें. ३ जिवंत

* वेदांतच आढळतो.

* वेदांतच आढळतो.

Digitized by Google

राहणें, वांचणें. धिक्षति; धिक्षण.

धी, (ओ. ङ्) ४. आ. आधारे. धारण करणें, आधार भूत होणें. २ तुच्छ करणें. ३ शेवटास नेणें. धीयते; अंतर्धान.

धु, (ञ्) ५. उ. कंपने. कांपणें, लटलट हालणें.. धुनोति, धुनुते; धु, धुनन.

धुर्, (ई) १. प. हिंसार्थः· मारणें, दुखवणें, इजा देणें. धूर्वति; धुर्.

धुक्ष्, (अ) १. आ. धिक्ष् पाहा. धुक्षते; धुक्षण.

धू, ६. प. विधूनने. कांपवणें, हालवणें, क्षोभवणें. धुवति; धुवन.

धू, (ञ्) ९. उ. कंपने. मागचा शब्द पाहा. धुनाति, धुनीते; धूत.

धू, (ञ्) १. १०. उ. धू ६ पाहा. धवति, धवते. धूनयति, धूनयते; धावयति, धावयते; विधूनन.

धूप्, (अ) १. प. संतापे. तापवणें, कढत करणें. धूपायति; धूप.

धूप्, (अ) १०. उ. भाषार्थः· प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें. धूपयति, धूपयते; धूप.

धूर्, (ई) ४. आ. हिंसागत्योः· मारणें, दुखवणें. २ जाणें, चालणें, हालणें. धूर्यते.

†धूश्, धूष्, धूस्, (अ) १०. उ. कांतिकरणें. प्रकाशित— लकलकीत करणें. २ भूषविणें, शोभविणें. धूशयति, धूशयते. धूषयति, धूषयते. धूसयति, धूसयते.

धृ, (ञ्) १. उ. धारणे. धरणें, धारण करणें. धरति, धरते; धृति.

---

* "गुपूधूपविच्छिपाणिपनिभ्यआयः" या सूत्रानें आय प्रत्यय होऊन अशीं रूपें होतात.

Digitized by Google

धृ, (ङ्) १. आ. अवध्वंसने. पडणें, पतनपावणें. धरणे.

धृ, (ङ्) ६. आ. अवस्थाने. राहणें, असणें. २ धरणें, धारण करणें. ध्रियते; धरा.

धृज्, (अ) } १. प. गतौ.
धृज्, (इ) } जाणें, चालणें, हालणें. धर्जति. धृंजति.

धृष्, (नि. आ) ५. प. प्रागल्भ्ये. गर्व—डौल करणें. आपल्या ठिकाणीं मोठेपणा मानणें. धृष्णोति; धर्षण.

धृष्, (अ) १. प. १०. उ. प्रसहने. जिंकणें, पराभव करणें. २ अधीर—घाबरा—उतावीळ होणें, उतावळेपणा करणें. धर्षति; धर्षयति, धर्षयते; धर्षण.

+धृ, ९. प. वयोहानौ. म्हातारा—वृद्ध होणें. धृणाति.

धे, (ट्) १. प. पाने. पिणें, प्राशन करणें. धयति; स्तनंधय.

धे, (ङ्) १. आ. मागचा शब्द पाहा. धयते; धया.

धेक, १०. उ. दर्शने. पाहाणें, बघणें. धेकयति, धेकयते.

धोर्, (ऋ) १. प. गतिचातुर्ये. चांगलें—सुंदर—खुबीदार चालणें, जलद चालणें. धोरति; धोरित.

ध्मा, १. प. शब्दाग्निसंयागयोः फुंकणें, वाजविणें, (तोंडानें वाजवायाचें शिंग इ० वाद्य.) २ फुंकून विस्तव पेटवणें. ३ अग्नि लावणें. धमति; धमनी.

ध्यै, १. प. चिंतायां. स्मरण—विचार—चिंतन करणें. ध्यायति; ध्यान.

ध्रज्, (अ) } १. प. गतौ.
ध्रज्, (इ) } जाणें, चालणें, हालणें. ध्रजति. ध्रंजति.

ध्रण्*, (अ) १. प. शब्दे.

* "ण" मूळचा नव्हे, "न" च्या ठिकाणीं आदेशानें झालेला आहे.

Digitized by Google

शब्द—ध्वनि करणें. २ नगारा—नौबत यांप्रमाणें वाजणें. ध्रणति.

ध्रस्, (उ. अ) ९. प. उंच्छे. वरफेकणें. २ एक एक कण वेंचणें—जमाकरणें. ध्रस्नाति; ध्रास.

भ्रस्, (उ. अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. भ्रासयति, भ्रासयते; भ्रास.

भ्राख्, (ऋ) १. प. द्राख् पाहा. भ्राखति; भ्राखन.

भ्राघ्, (ऋ) १. आ. सामर्थ्ये. समर्थ—लायख—योग्य असणें. भ्राघते.

भ्राड्, (ऋ) १. आ. विशरणे. फाडणें, कापणें, चिरणें, भोंकसणें. भ्राडते; भ्राडि.

भ्राक्ष्, (इ) १. प. द्राक्ष् पाहा. भ्रांक्षति.

भ्रिज्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें. भ्रेजाति.

ध्रु, १. प. स्थैर्ये. स्थिर—निश्चल—दृढ असणें, बळकट असणें. ध्रवति.

ध्रु, ६. प. गतिस्थैर्ययोः. जाणें, चालणें, हालणें. २ मागचा शब्द पाहा. ध्रुवति.

+ध्रुव्, ६. प. } मागचा श-
ध्रू, ६. प. } ब्द पाहा. ध्रुवति; ध्रुव.

ध्रेक्, (ऋ) १. आ. द्रेक् पाहा. ध्रेकते.

ध्रै, १. प. तृप्तौ. संतुष्ट—खुष होणें. ध्रायति.

ध्वज्, (अ) } १. प. गतौ.
ध्वज्, (इ) } जाणें, चालहालणें. ध्वजति; ध्वज. ध्वंजाति.

ध्वण्, (अ) १. प. शब्दार्थः. शब्द—ध्वनि करणें. ध्वणति.

ध्वन्, (अ. म्) १. प. ध्वण् पाहा. ध्वनति; ध्वनि, ध्वनित; ध्वनयति.

ध्वन, १०. उ. ध्वण् पाहा. ध्वनयाति, ध्वनयते; ध्वनि.

ध्वंस्, (उ) १. आ. खालीं पडणें, नाश पावणें,

Digitized by Google

जमीन दोस्त होणें. २ चूर्ण—भुगा होणें — करणें. ३ जाणें. ध्वंसते; ध्वंस.

ध्वाक्ष्, (इ) १. प. द्राक्ष् पाहा. ध्वांक्षति; ध्वांक्ष.

ध्वृ, १. प. हूर्च्छने. वांकवणें, वांकडा—वक्र करणें. २ मारणें, हिंसाकरणें. ३ वर्णन करणें. ध्वरति; अध्वर.

न.

नक्, (अ) १०. उ. नाशने. नष्ट—नाहींसा करणें, नाश करणें. नक्कयति, नक्कयते.

नट्, (अ) १. प. नृतौ. हावभाव करून नाचणें. नटति; नट.

नट्, (अ. मू) १. प. नृतौ नतौगतौच. हावभाव करून नाचणें. २ नाचणें. ३ वांकणें, नमणें. ४ जाणें. नटति; नट; नटयति; नाटक.

नट्, (अ) १०. उ. अवस्यंदने. गळणें, टिबकणें, वाहणें. नाटयति, नाटयते.

नट्, (अ) १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें २ बोलणें. नाटयति, नाटयते.

नड्, (अ) १. प. संचये. जमणें, दाटी—गरदी होणें. नडति; नड.

नड, १०. उ. पतने. पडणें, धोधावणें. नडयति, नडयते; नड.

नद्, (टु. इ.) १. प. समृद्धौ. उदयास—भरभराटास येणें, आनंद—संतोष पावणें. नंदति; आनंद.

नंबू, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें. नंबति.

नम्, (अ) १. प. प्रव्हत्वे शब्देच. वांकणें, नमणें, नमस्कार करणें. २ शब्द—ध्वनि करणें. नमति; नमन, नमस्.

नर्द्, (अ) १. प. शब्दे·

Digitized by Google

शब्द—ध्वनि करणें. नर्दति; नर्दनीय.

नल्, (अ) १०. उ. भाषार्थः- प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें. ३ बांधणें. नालयति, नालयते; नाल.

नाथ्, (ऋ) १. आ. आशिषि. आशीर्वाद — दुवा देणें. नाथते; नाथ.

नाथ्, (ऋ) १. प. याञ्चोपतापैश्वर्येषु. मागणें, याचना करणें. २ रोगी—अजारी होणें. ३ श्रीमंत—संपत्तिमान—मातबर होणें—असणें. नाथति; नाथ.

नाध्, (ऋ) १. आ. मागचे दोन शब्द पाहा. नाधते.

निवास, १०. उ. आच्छादने. झांकणें, वेष्टणें, आच्छादन करणें. निवासयति, निवासयते; निवास.

निष्क्, (अ) १०. आ. परिणामे परिमाणेच. परिणाम—विकार होणें. २ मोजणें, मापणें, वजन करणें. निष्कयति, निष्कयते; निष्क.

+नीच, १९. प. दास्ये. दास्य — गुलामगिरी करणें. नीच्यति; नीच.

नील्, (अ) १. प. वर्णे. रंगदेणें, रंगवणें. नीलति; नील.

नीव्, (अ) १. प. स्थौल्ये. लठ्ठ—स्थूल होणें, वाढणें. नीवति; नीवर.

नृत्, (ई) ४. प. गात्रविक्षेपे. नाचणें, भावकरणें. नृत्यति; नृत्त.

नृ, (म्) १. प. नये. नेणें. नरति; नरयति; नर.

नृ, ९. प. मागचा शब्द पाहा. नृणाति; नर.

न्हु, (ङ्) २. आ. अपनयने. नेणें, हरण करणें, लपवणें. न्हुते; निन्हव, अपन्हव.

Digitized by Google

प.

पच्, (इ) १. आ. व्यक्तीकरणें. व्यक्त—स्पष्ट—उघड करणें. पंचते; प्रपंच.

पच्, (डु. अं. ष्) १. उ. पाके. शिजवणें, पचवणें, पक्वकरणें, शिकवणें. पचति, पचते; पचन, पाक.

पच्, (इ) १०. उ. विस्तारवचने. विशद—स्पष्ट—विस्तार करून सांगणें. पंचयति, पंचयते; पंचति; प्रपंच.

पट्, (अ) १. प. गती. जाणें, हालणें. पटति; पट.

पट्, (अ) १०. उ. भाषायां वेष्टनेच. प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें. ३ गुंडाळणें, वेढणें. पटयति, पटयते; पट.

पठ्, (अ) १. प. व्यक्तायां वाचि. स्पष्ट—व्यक्त बोलणें, पढणें, पठन—पाठ करणें. पठति; पठन, पाठ.

पठ, १०. उ. ग्रंथे. रचणें, बांधणें, जुळणें, ग्रंथ करणें. पठयति, पठयते.

पड्, (इ) १. आ. गती. जाणें, चालणें, शिरणें. पंडते; पंडा.

पड्, (इ) १०. उ. नाशने. नाश — नाहींसा करणें. पंडयति, पंडयते; पंडति; पंड.

पण्*, (अ) १. आ. व्यवहारे स्तुतौच. व्यवहार—व्यापार — देवघेव करणें. २ स्तुति—प्रशंसा करणें. पणते; पण्या, आपण.

पत्, (ल) १. प. गती. जाणें, पडणें. पतति; पतन, पात.

+पत्, (अ) ४. आ. ऐश्वर्ये. श्रीमान्—संपन्न—शक्तियुक्त होणें. पत्यंते; पति.

---

* स्तुत्यर्थी आयप्रत्यय होऊन पणायति इ० रूपें होतात. पन् या वरील टीप पाहा.

Digitized by Google

पत, १. प. १०. उ. गतौवाँ. जाणें, चालणें, हालणें, पडणें. पतति; पतयति, पतयते; पतन.

पथ्, (ए) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. पथति; पथ.

†**पथ्**, (अ) १०. उ. प्रक्षेपे. फेंकणें, टाकणें, पाठवणें. पाथयति, पाथयते.

पथ्, (इ) १०. उ. गतौ. जाणें, चालणें. पंथयति, पंथयते; पथिन्.

पद्, (भ) ४. आ. मतौ. जाणें, चालणें, क्रमणें. पद्यते; पद.

पद, १०. आ. पद् पाहा. पदयते; पद.

पन्, (अ) १. आ. स्तुतौ. स्तुति—प्रशंसा करणें. पनायति.

पंपस्, ११. प. दुःखे. दुःख—इजा देणें. पंपस्यति.

पय्, (अ) १. आ. गतौ. जाणें, चालणें, वाहणें. पयते; पयस्.

पयस्, ११. प. प्रसृतौ. पसरणें, विस्तार पावणें. पयस्यति; पयस्.

पर्ण, १०. उ. हरितभावे. हिरवागार होणें—करणें. पर्णयति; पर्ण.

पर्द्, (अ) १. आ. कुत्सिते शब्दे. पादणें, वायुसोडणें. पर्दते; पर्दन.

पर्प्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, फर्पटणें. पर्पति; पर्पट.

---

* कोणी "वा" याचा अर्थ हा धातु विकल्पें करून अदंत आहे असें मानतात. त्यांच्या मतीं पतयति, पतयते; पातयति, पातयते; इ० रूपें होतात.

* "गुपूधूपविच्छिपणिपनिभ्यआयः" या सूत्रानें आर्धधातुक प्रत्यय असतां आय प्रत्यय एकवेळ होत नाहीं तेव्हां मात्र आत्मनेपदी रूपें होतात. परंतु आय प्रत्यय असतां परस्मैपदीच होतात.

Digitized by Google

पर्ब्, (अ) १. प. पर्प्. पाहा. पर्बति.

पर्व्, (अ) १. प. पूरणे. भरणें, पूर्ण करणें. पर्वति; पर्व, पर्वत.

पल्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, पळणें. पलति; पल.

पल्यूल, १०. उ. लवन पवनयोः· कापणें, छेदणें. २ पावित्र्य—स्वच्छ करणें. पल्यूलयति, पल्यूलयते.

पश्, (अ) १०. उ. बंधने. बांधणें, अडकावणें. पाशयति, पाशयते; पाश, पशु.

पष, १०. उ. गतौ. जाणें, चालणें. पषयति, पषयते.

पस्, (इ) १०. उ. नाशने. नासणें, नाश—नाहींसा करणें. पंसयति, पंसयते ; पंसाति.

†**पक्ष्**, (अ) १. प. परिग्रहे. ग्रहण—स्वीकार—अंगीकार करणें. पक्षति; पक्ष.

पक्ष्, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. पक्षयति, पक्षयते; पक्ष.

पा, १. प. पाने. पिणें, प्राशन करणें. पिबति; पान.

पा, २. प. रक्षणें. राखणें, संभाळणें, बचावणें. पाति. *

पार, १०. उ. कर्मसमाप्तौ. संपवणें, समाप्ति करणें; शेवट लावणें. पारयति, पारयते; पार.

पाल्, (अ) १०. उ. रक्षणे. संभाळणें, राखणें, पालन पोषण करणें. पालयति, पालयते; पालन.

पि, ६. प. गतौ. जाणें, हालणें. पियति.

पिज्, (इ) २. आ. वर्णे संपर्जनेच. रंगवणें, रंगदेणें. २ शिवणें, स्पर्श—संबंध करणें. पिंक्ते; पिंग.

---

* पाघ्राध्मा इ० सूत्रानें "पा" यास "पिब" आदेश होऊन अशीं रूपें होतात.

Digitized by Google

+पिञ्, (अ) १०. उ. पिज्, (इ) तुज् (इ) पाहा. पेजयति, पेजयते. पिंजयति, पिंजयते; पिंज.

पिज्, (इ) १०. उ. भाषार्थः· प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें. पिंजयति, पिंजयते.

पिट्, (अ) १. प. शब्द संघातयोः· शब्द—ध्वनि करणें. जमणें, जमा—गोळा होणें—करणें. पेटति; पेटा.

पिठ्, (अ) १. प. हिंसा क्लेशनयोः· मारणें, दुखवणें, इजा देणें, हिंसा करणें. २ दुःख—क्लेश—अनुभवणें. पेठति; पिठ, पिठर.

पिड्, (इ) १. आ. संघाते. जमा—गोळा होणें—करणें. पिंडते; पिंड.

पिड्, (इ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. पिंडयति, पिंडयते; पिंडति; पिंड.

पिव्, (इ) १. प. सेचने सेवनेच. शिंपडणें, सिंचन करणें. २ सेवा—शुश्रूषा करणें. पिन्वति.

पिश्, (अ) ६. प. अवयवे दीपनायांच. पृथक्करण—अवयव विभाग करणें, भाग—तुकडे होणें—करणें. २ पेटवणें, प्रकाशित—प्रज्वलित करणें. पिशति; पिशंग.

पिष्, (ल) ७. प. संचूर्णने. दळणें, कुटणें, वाटणें, पीठ—भुगा करणें. पिनष्टि; पिष्ट, पेषण.

पिष्ट्, (अ) १०. उ. कुट्टने. पिष् पाहा. पिंष्टयति, पिष्टयते; पिष्ट.

पिस्, (ऋ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. पेसति.

पिस्, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. २ शक्तिमान् होणें. ३ दुखवणें,

Digitized by Google

इजा देणें. पेसयति, पेसयते.

पिस्, (इ) १०. उ. भाषार्थः· प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें. पिंसयति, पिंसयते.

पी, (ङ्) ४. आ. पाने. पिणें, प्राशन करणें. पीयते.

पीड्, (अ) १०. उ. अवगाहने. पीडा—दुःख देणें. २ अडविणें, हरकत करणें. ३ क्षोभविणें. पीडयति, पीडयते; पीडा.

पील्, (अ) १. प. प्रतिष्टंभे. बंद करणें—पाडणें, अवरोध करणें. पीलति; पीलक.

पीव्, (अ) १. प. स्थौल्ये. लठ्ठ—पुष्ट होणें. पीवति.

पुच्छ्, (अ) १. प. प्रमादे. चुकणें, दुर्लक्ष्य करणें. पुच्छति; पुच्छ.

पुट्, (अ) ६. प. संश्लेषणे. आलिंगन करणें, भेटणें. पुटति; पुट.

पुट्, (अ) १०. उ. भाषार्थः· प्रकाशणें, चमकणें, शोभणें. २ बोलणें. पाटेयात पोटयते; पोट.

पुट्, (इ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. पुंटयति, पुंटयते.

पुट, १०. उ. संसर्गे. ओंवणें, गांठणें, जुळणें, बांधणें. पुटयति, पुटयते; पुटक.

पुट्ट्, (अ) १०. उ. क्षये. क्षीण—कमी होणें. पुट्टयति, पुट्टयते.

पुड्, (इ) १. प. खंडने. दळणें, चूर्ण—चुरा—पूड करणें. पुंडति.

पुड्, (अ) ६. प. उत्सर्गे. सोडणें, विसर्जन—त्याग करणें. पुडति.

पुण्, (अ) ६. प. कर्मणि शुभे. पवित्र—धर्मनिष्ठ होणें, धर्मकृत्य करणें, चांगलें काम करणें. पुणति; पुण्य.

Digitized by Google

पुण्, (अ) १०. उ. अभिवर्धने. वृद्धि—उदय पावणें, भरभराट होणें. २ वाढवणें, वृद्धि करणें. पुणयति, पुणयते; पुण्य.

पुथ्, (इ) १. प. हिंसा क्लेश नयोः. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. क्लेश—दुःख देणें. पुंथति.

पुथ्, (अ) १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें. पोथयति, पोथयते; पोथकी.

पुर्, (अ) ६. प. अग्रगमने. पुढें—अग्रभागीं जाणें, मुख्य—पुढारी होणें, पुढारीपणा करणें. पुराति; पुरस्.

पुर्व्, (अ) १. प. पूरणे. भरणें, पूर्ण करणें. पूर्वति.

पुर्व्, (अ) १०. उ. निकेतने. राहणें, वासकरणें. पूर्वयति, पूर्वयते; पूर्व.

पुल्, (अ) १. प. महत्वे. वाढणें, मोठा—उंच होणें, ढोग होणें. पोलति; पुल.

पुल्, (अ) ६. प. मागचा शब्द पाहा. पुलति; पुलक.

पुल्, (अ) १०. उ. पुल् (अ) १. पाहा. पोलयति, पोलयते; पोल.

पुष्, (अ) १. प. पुष्टौ. पोसणें, वाढवणें, पालन—पोषण करणें. पोषति; पोषण.

पुष्, (अ) ४. प. मागचा शब्द पाहा. पुष्यति; पुष्य, पुष्ट.

पुष्, (अ) ९. प. पुष् (अ) १ पाहा. पुष्णाति; पुष्टि.

पुष्, (अ) १०. उ. धारणे. धारण करणें, घालणें. पोषयति, पोषयते.

पुष्प्, (अ) ४. प. विकसने. विकसणें, उमलणें, फुलणें. पुष्प्यति; पुष्प.

पुंस्, (अ) १०. उ. पुण् (अ) १० पाहा. पुंसयति, पुंसयते; पुंसवन.

Digitized by Google

पुस्त्, (अ) १०. उ. आदरानादरयोः· आदर—सन्मान करणें, मान देणें. २ अनादर—अपमान करणें. ३ बांधणें. पुस्तयति, पुस्तयते; पुस्तक.

पू, (ङ्) १. आ. पवने. पवित्र—स्वच्छ करणें. पवते; पवित्र.

पू, (ञ्) ९. उ. मागचा शब्द पाहा. पुनाति, पुनीते; पवन.

पूज्, (अ) १०. उ. पूजायां. पूजा—अर्चा करणें, सन्मान देणें. पूजयति, पूजयते; पूजा.

पूय्, (ई) १. आ. विशरणे दुर्गंधेच. चिरणें, उकलणें, भेगलणें. २ घाण—दुर्गंध सुटणें, घाणणें. पूयते; पूय.

पूर्, (ई) ४. आ. आप्यायने. संतोषविणें, आनंदविणें. २ भरणें. ३ संतुष्ट—आनंदित होणें. पूर्यते; पूरण.

पूर्, (ई) १. प., १०. उ मागचा शब्द पाहा. पूरति; पूरयति, पूरयते; पूर्ण.

पूर्ण्, (अ) १०. उ. संघाते. जमणें, ढीग—रास होणें पूर्णयति, पूर्णयते.

पूल्, (अ) १. प., १०. उ. पूर्ण् पाहा. पूलति; पूलयति, पूलयते; पूल.

पूष्, (अ) १. प. वृद्धौ. वाढणें, वृद्धि पावणें. पूषति; पूषन्.

*पॄ, (ङ्) ६. आ. व्यायामे. उद्योग—मेहनत—व्यायाम करणें. व्याप्रियते; व्यापार.

पॄ, ५. प. प्रीतौ. प्रीति—प्रेम करणें, चाहणें. पृणोति.

पृच्, (ई) २. आ. संपर्चने. स्पर्श—संयोग करणें. पृक्ते; पृक्ति.

* याचा प्रयोग बहुधा वि हा उपसर्ग पूर्वी असतांच होतो.

॥ याचा प्रयोग वेदांतच होतो असें कोणी ह्मणतात.

Digitized by Google

पृच्, (ई) ७. प. मागचा शब्द पाहा. पृणक्ति; पृक्त.

पृच्, (अ) १. प., १०. उ. संयमने. स्पर्श— संयोग करणें. २ आटोक्यांत— दाबांत ठेवणें. पर्चाति; पर्चयति, पर्चयते; संपर्क.

+ पृञ्, (इ) २. आ. पिज् (इ) पाहा. पृंक्ते.

पृड्, (अ) ६. प. सुखने. आनंदणें, संतोष पावणें. पृडाति.

पृण्, (अ) ६. प. प्रीणने. तृप्ति—संतोष पावणें. पृणति.

पृथ्, (अ) १०. उ. प्रक्षेपे. फेंकणें, टाकणें, धाडणें, पाठवणें. पर्थयति, पर्थयते; पृथक्.

पृष्, (उ) १. प. सेचन हिंसा क्लेशनेषु. शिंपडणें, शिंपणें. २ मारणें, हिंसाकरणें. ३ क्लेश—दुःख देणें. पर्षति; पृषत्.

पॄ, ३. प. पालन पूरणयोः. पालन—पोषण करणें, संभाळणें. २ भरणें, पूर्ण करणें. पिपार्ति; पूर्त्त.

पॄ, ९. प. मागचा शब्द पाहा. पृणाति.

पॄ, १. प., १०. उ. पूरणे. भरणें, पूर्ण करणें. पराति; पारयाति, पारयते; पूर्त्ति.

पेल्, (ऋ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. पेलति; पेल.

पेव्, (ऋ) १. आ. सेवने. सेवा—चाकरी करणें—करून खुष करणें. पेवते.

पेष्, (ऋ) १. आ. निश्चये. निश्चय करणें, निश्चयानें झटणें. पेषते.

पेस्, (ऋ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें. पेसति.

पै, १. प. शोषणे. शुष्क होणें, सुखणें, वाळणें. पायति.

पैण्, (ऋ) १. प. गतिप्रेरण श्लेषणेषु. जाणें, पोहों-

Digitized by Google

चणें. २ सांगणें, प्रेरणा—आज्ञा करणें. ३ स्पर्श—आलिंगन करणें, भुगा—पीठ करणें. पैणाति.

प्याय्, (ओ. ई.) १. आ. वृद्धौ. वाढणें, फुगणें. प्यायते; आप्यायन.

प्यै, १. आ. प्याय् पाहा. प्यायते; आप्यान.

प्रच्छ्, (अ) ६. प. ज्ञीप्सायां. प्रश्न करणें, विचारणें, जाणण्याची—समजण्याची इच्छा धरणें. पृच्छति; पृच्छा.

प्रथ्, (अ. थ्. म्) १. आ. प्रख्याने. प्रख्यात—कीर्तिमान—प्रसिद्ध होणें. प्रथते; प्रथा, प्रथित.

प्रथ्, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. २ टाकणें, फेंकणें. ३ पसरणें, विस्तारणें. प्रथयति, प्रथयते; प्रथयत्.

प्रद्, (अ. द्. म्) १. आ. विस्तारे. पसरणें, विस्तारणें. २ पसवणें. प्रसते.

प्रा, २. प. पूरणे. भरणें. प्राति.

प्री, (ड्) ४. आ. प्रीतौ. संतोषविणें, आनंदविणें, खुषी करणें. २ संतुष्ट—खुषी होणें. प्रीयते; प्रीति.

प्री, (ञ्) ९. उ. तर्पणे कांतौच. मागील शब्द पाहा. २ इच्छिणें, चाहणें. प्रीणाति, प्रीणीते; प्रीत.

प्री, (ञ्) १०. उ. तर्पणे. संतोष—तृप्ति करणें. प्रीणयति, प्रीणयते; प्रायति, प्रायते.

प्लु, (ड्.) १. आ. गतौ. जाणें, हालणें. प्लवते; प्लवक.

प्लुट्, (अ) १. प. मर्दने. घासणें, चोळणें. प्लोटति.

प्लुष्, (उ) १. प. दाहे. जाळणें, भाजणें. प्लोषति; प्लुष्ट.

प्लुष्, (अ) ९. प. स्नेहन सेवन पूरणेषु. बुळबुळीत—तेलकट होणें—करणें.

Digitized by Google

२शिंपडणें, शिंपणें. ३ भरणें, पूर्ण करणें. प्रुष्णाति.

प्रेंखोल, १०. उ. आंदोलने. झोके–झोप्या देणें–घेणें प्रेंखोलयति, प्रेंखोलयते; प्रेंखोलन.

प्रेष्, (ऋ) १. आ. गतौ. जाणें, पोहोंचणें, हालणें. पाठवणें. प्रेषते.

प्रोथ्, (ऋ) १. उ. पर्याप्तौ. समर्थ–लायख असणें. २ पूर्ण–भरपूर असणें. ३ नाश करणें. प्रोथति, प्रोथते; प्रोथ.

प्लक्ष्, (अ) १. उ. अदने खाणें. प्लक्षति, प्लक्षते; प्लक्ष.

प्लिह्, (अ) १. आ. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. प्लेहते; प्लिहा.

प्ली, ९. प. गतौ. जाणें, चालणें. प्लिनाति.

प्लु, (ङ्) १. आ. प्रु पाहा. प्लवते; प्लव.

प्लुष्, (उ) १. प. प्रुष् (उ) पाहा. प्लोषति; प्लुष्ट.

प्लुष्, (अ) ४. प. दाहे. जाळणें, भाजणें. प्लुष्यति.

प्लुष्, (ल) ४. प. मागचा शब्द पाहा. प्लुष्यति.

प्लुष्, (अ) ९. प. प्रुष् (अ) पाहा. प्लुष्णाति.

प्सा, २. प. रक्षणभक्षणयोः. राखणें, संभाळणें. २ खाणें, भक्षणें. प्साति; प्सात.

फ.

फक्क्, (अ) १. प. नीचैर्गतौ. हळू–सावकाश–मंद चालणें. २ दुराचार–हलकें कृत्य करणें, गैरचालीनें चालणें. फक्कति; फक्किका.

फण्, (अ) १. प. गतिदीप्त्योः. जाणें, चालणें. २ चमकणें. फणति; फण.

फण्, (अ.म्) १. प. गतौ. जाणें, चालणें. फणाति; फणयति; फाणित.

फल्, (अ) १. प. निष्पत्तौ. उत्पन्न करणें, सफल क.

Digitized by Google

रणें, फळें आणणें—उत्पन्न करणे. फलति; फल.

फल्, (जि. आ) १. प. विशरणें. विभागणें, चिरणें, कापणे. फलति; फलक.

फुल्ल्, (अ) १. प. संघाते. मोहोर—कळ्या—फुलें येणें. बाहार येणें. फुल्लति; फुल्ल.

फेल्, (ऋ) १. प. गतौ. जाणें, हालणें, चालणें. फेलति; फेलक.

ब

+ **बठ्**, (अ) १. प. वृद्धौ. वाढणें, मोठा—बलिष्ठ—शक्तिमान होणें. बठति.

+ **बण्**, (अ) १. प. शब्दे. शब्द—ध्वनि करणें. बणति.

बद्, (अ) १. प. स्थैर्ये. स्थिर—निश्चल असणें—होणें, स्वस्थ राहणें. बदति; बदर.

+ **बद्**, (अ) १०. उ. भाषायां. बोलणें, समजवणें. बादयति, बादयते.

बध्, (अ) १. आ. बंधने. चित्त विकारेच. बांधणें, गुंतवणें, अडकावणें. २ द्वेष—तिरस्कार—कंटाळा करणें. बीभत्सत.*

बध्, (अ) १०. उ. संयमने. अमलांत आणणें—ठेवणें. २ मारणें. बाधयति, बाधयते; बाध, बाधक.

बंध्, (अ) ९. प. बंधने. बांधणें, गुंतवणें, अडकावणें. बध्नाति; बंधन.

+ **बंधू**, (अ) १०. उ. बध् (अ) १० पाहा. बंधयति, बंधयते; बंध.

बर्ब्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें. बर्बति; बर्बट.

बर्ह्, (अ) १. आ. प्राधान्ये, परिभाषण हिंसा प्रदानेषुच. मुख्य—प्रधान—अग्रगण्य असणें. २ बोलणें, सांगणें. ३ मारणें, दुखवणें, इजा देणें. ४ देणें, दान करणें. बर्हते; बर्ह.

बर्ह्, (अ) १०. उ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजादेणें. बर्हयति, बर्हयते.

* अशी रूपें चित्त विकार हा अर्थ असतांच होतात. एरवीं वधति इ.

Digitized by Google

बर्ह्, (अ) १०. उ. भाषार्थः. बोलणें, सांगणें. २ प्रकाशणें, चमकणें. बर्हयति, बर्हयते; बर्ह.

बल्, (अ) १. प. प्राणने धान्यावरोधेच. जिवंत राहाणें, वांचणें. २ धान्याचा संचय—संग्रह करणें. बलति; बल.

बल्ह्, (अ) १. आ. बर्ह् (अ) पाहा. बल्हते.

+ बस्, (उ) ४. प. स्तंभे. बंदकरणें, थांबवणें; बंद होणें, थांबणें. बस्यति.

बह्, (उ) १०. उ. भाषार्थः. बोलणें, सांगणें. २ प्रकाशणें, चमकणें. बाहयति, बाहयते; बाहु.

बाड्, (ऋ) १. आ. आप्लाव्ये. स्नानकरणें, बुडी मारणें. बाडते.

बाध्, (ऋ) १. आ. लोडने. मागें हटवणें, आड येणें, पराभव करणें. बाधते; बाध, बाधक.

बाह्, (ऋ) १. आ. प्रयत्ने. प्रयत्न—मेहनत करणें, झटणें. बाहते; बाहु.

बिट्, (अ) १. प. आक्रोशे. शाप—शिव्यादेणें, आक्रोश करणें. बेटति.

बिद्, (इ) १. प. अवयवे. अवयव—भाग होणें—असणें. बिंदति; बिंदु.

बिल्, (अ) ६. प. भेदने. फोडणें, भोक—बीळ पाडणें, उकरणें. बिलति; बिल.

बिल्, (अ) १०. उ. क्षेपे भेदनेच. फेंकणें. २ मागचा शब्द पाहा. बेलयति, बेलयते.

बिस्, (अ) ४. प. क्षेपे. टाकणें, फेंकणें. बिस्यति; बिस.

बुक्क्, (अ) १. प. भषणे. भोंकणें, कुत्र्या प्रमाणें ओरडणें. बुक्कति; बुक्कन.

बुक्क्, (अ) १०. उ. भाषणें. बोलणें, शब्द करणें. बुक्कयति, बुक्कयते; बुक्क.

Digitized by Google

बुड्, (अ) ६. प. त्यागे. सोडणें. २ झांकणें. बुडति.

बुंद्, (उ. इर्) १. उ. निशामने. जाणणें, समजणें, उमजणें. बुंदति, बुंदते; बुन्दद.

बुध्, (इर्) १. उ. बोधने. जाणणें, समजणें, उमजणें. बोधति, बोधते; बोध.

बुध्, (अ) ४. आ. अवगमने. मागचा शब्द पाहा. बुध्यते; बोधक.

बुध्, (अ) १. प. बुध् (इर्) पाहा. बोधति.

बुस्त्, (अ) १०. उ. आदरानादरयोः. आदर—आतिथ्य करणें, सन्मान देणें. २ अपमान—अप्रतिष्ठा करणें. बुस्तयति, बुस्तयते; बुस्त.

बृह्, (अ) १. प. वृद्धौ. वाढणें, फुगणें, विपुलहोणें. बर्हति; बर्ह, ब्रह्म.

बृह्, (इ) १. प. वृद्धौ शब्देच. मागचा शब्द पाहा. २ शब्द—ध्वनिकरणें. बृंहति; बृंहित.

+ बृह्, (इर्) १. प. मागचे दोन शब्द पाहा. बर्हति; बार्हिस्.

+ बृह्, (ऊ) ६. प. उद्यमने. उद्योग—प्रयत्न—खटपट करणें. बृहति.

बृह्, (इ) १०. उ. भाषार्थः. बोलणें. २ प्रकाशणें, चमकणें. बृंहयति, बृंहयते.

+ बेह्, (ऋ) १. आ. बाह् पाहा. बेहते.

+ ब्युस्, (अ) ४. प. विभागे. विभाग—तुकडे करणें. ब्युस्यति.

ब्रू, (ऋ) २. उ. व्यक्तायां वाचि. स्पष्ट—व्यक्त—साफ बोलणें. ब्रवीति, आह; ब्रूते; ब्रुवाण.

ब्रूस्, (अ) १०. उ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजादेणें. ब्रूसयति, ब्रूसयते.

Digitized by Google

भ.

भज्, (अं) १. उ. सेवायां. सेवा—पूजा—भजन करणें, भजणें. २ उपभोगणें, घेणें. भजति, भजते; भजन.

भज्, (अ)१०. उ. विश्राणने. देणें. २ शिजवणें. ३ पृथक् करणें. भजयति, भजयते; विभज्यमान.

भञ्ज्, (इ) १०. उ. भाषार्थः. बोलणें. २ प्रकाशणें. भंजयति, भंजयते.

भंज्, (ओ) ७. प. आमर्दने. फोडणें, मोडणें, नाश करणें. भनक्ति; भंग.

भट्, (अ) १. प. भृतौ. धारण—पोषण करणें, बाळगणें. भटति; भट.

भट्, (अ.म्) १. प. परिभाषणे. बोलणें, वादविवाद करणें. भटति; भटयाति; भट्ट.

भड्, (इ) १. आ. मागचा शब्द पाहा. २ विनोद—थट्टा करणें. भंडते; भंडन.

भड्, (इ) १०. उ. कल्याणें. वरें—कल्याण करणें. भंडयति, भंडयते; भंडिल.

भण्, (अ) १. प. शब्दार्थः. शब्द—ध्वनिकरणें, बोलणें. भणति; भणित.

भद्, (इ) १. आ. कल्याणे सुखेच. बरें—कल्याण करणें. २ सुख देणें. ३ सुखी—आनंदी होणें. भंदते; भद्र, भंदिल.

भर्त्स्, (अ) १०. आ. तर्जने. रागें भरणें, शिक्षा करणें, धमकावणें. भर्त्सयते; भर्त्सना.

भर्व्, (अ) १. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. भर्वति.

भल्, (अ) १. आ. परिभाषणहिंसादानेषु. बोलणें, व्याख्यान करणें. २ मारणें, दुखवणें. ३ देणें, दान करणें. भलते.

Digitized by Google

भल्, (अ) १०. आ· आभंडने. बोलणें, वादविवाद करणें. भलयते.

भल्ल, (अ) १.आ· भल् (अ) १. पाहा. भलते; भल.

भष्, (अ) १. प· भर्त्सने. निंदाकरणें, बकणें. २ भोकणें. भषति; भषक.

भँस्, (अ) २. प· भर्त्सन दीप्त्योः· निंदा करणें, दोष लावणें. २ प्रकाशणें, चमकणें. बभस्ति; भसद्.

भक्ष्, (अ) १०. उ· अदने. खाणें, भक्षण करणें. भक्षयति, भक्षयते; भक्षण.

भा, २. प· दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें, शोभणें. भाति; भा

भाज, १०. उ· पृथक्करणे. भाग— तुकडे—करणें, निरनिराळा करणें. भाजयति, भाजयते; विभाज्य.

भाम्, (अ) १. आ· क्रोधे. रागावणें; क्रुद्ध होणें. भामते; भाम.

* याचा प्रयोग वेदांतच होतो.

भाम, १०. उ. मागचा शब्द पाहा. भामयति, भामयते; भामिन्.

भाष्, (अ) १. आ· व्यक्तायां वाचि· स्पष्ट—व्यक्त बोलणें, व्याख्यान करणें. भाषते; भाषा.

भास्, (ऋ) १. आ. दीप्तौ. प्रकाशणें. २ संभवाचा दिसणें. भासते; भास.

+ भिद्, (इ) १. प. अवयवे. अवयव—भाग करणें. भिंदति.

भिद्, (इंर्) ७. उ. विदारणे. फाडणें, फोडणें, विदारण करणें. भिनत्ति, भिंते; भेद.

भिषज्, ११. प. चिकित्सायां. परीक्षा—निदान करणें. भिषज्यति; भिषक्.

भिष्णज्, ११. प. उपसेवायां. सेवा—चाकरी करणें. भिष्णज्यति.

भिक्ष्, (अ) १. आ. भिक्षायां अलाभे लाभेच. मागणें,

Digitized by Google

याचना करणें. २ मिळवणें. ३ नमिळवणें. भिक्षते; भिक्षा.

भी, ३. प. भये. भिणें, घाबरणें, दबणें. बिभेति; भय.

भुज्, (ओ) ६. प. कौटिल्ये. वांकडा—वक्र होणें. भुजति; भुज.

भुज् (अं) ७. उ. पालनाभ्यवहारयोः. वांचवणें, संभाळणें, बाळगणें. २ खाणें, जेवणें, उपभोगणें. भुनक्ति, भुंक्ते; भोजन.

भुरण, ११. प. धारण पोषणयोः. धारण करणें. २ पोषणें, पोषणकरणें. भुरण्यति.

भू, १. प. सत्तायां. होणें. २ असणें. भवति; भवन, भूत.

भू, १०. उ. अवकल्कने. मिसळणें, एकत्र करणें. २ विचार—चिंतन करणें. भावयति, भावयते; भावना.

भू, १०. आ, १. उ. प्राप्तौ. प्राप्ति, होणें, पावणें, लाधणें, मिळणें. भावयते; भवते, भवति.

भूष्, (अ) १. प. अलंकरणे. अलंकार करणें, शोभिवणें. भूषति; भूषण.

भूष्, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. भूषयति, भूषयते; भूषा.

भृ, (ऋ) १. उ. भरणे. भरण—पोषण करणें. २ धारण करणें. भरति, भरते; भरण.

भृ, (डु. ऋ) ३. उ. धारण पोषणयोः. मागचा शब्द पाहा. बिभर्त्ति; भार.

भृज्, (ई) १. आ. भर्जने. भाजणें, परतणें, तळणें. भर्जते; भर्जन.

भृश्, (उ) ४. प. अधःपतने. खालीं पडणें, अधःपात होणें—पावणें. भृश्यति; भृशम्.

भृश्, (इ) १०. उ. भाषार्थः. बोलणें, भाषण करणें. २ प्रकाशणें, चमकणें. भृंशयति, भृंशयते.

Digitized by Google

भृ, ९. प. भर्त्सने, भरणेच. दोष देणें—लावणें. २ भरण—पोषण करणें. भृणाति; भरण.

भेषृ, (ऋ) १. उ. भये, गतौच. भिणें, घाबरणें. २ जाणें, चालणें. भेषति, भेषते.

भ्यस्, (अ) १. आ. भये. भिणें, घाबरणें. भ्यसते.

भ्रण्, (अ) १. प. शब्दार्थः. शब्द—ध्वनि करणें. भ्रणति.

भ्रम्, (उ) १. प. चलने. चालणें, भ्रमण करणें. भ्रमति, भ्रम्यति; भ्रम, भ्रमण, भ्रमर.

भ्रम्, (उ) ४. प. अनवस्थाने. स्थिर न राहणें, वाटोळा फिरणें. भ्राम्यति; भ्रामक.

+ भ्रंश्, (उ) १. आ. अवस्रंसने. खालीं पडणें, पतन पावणें. भ्रंशते; भ्रंश.

भ्रंश्, (उ) ४. प. अधःपतने. मागचा शब्द पाहा. भ्रश्यति.

भ्रंस्, (उ) १. आ. भ्रंश् (उ) पाहा. भ्रंसते.

भ्रस्ज्, (अं) ६. उ. पाके. भाजणें, शिजवणें. भृज्जति, भृज्जते.

भ्रक्ष्, (अं) १. उ. अदने. खाणें, भक्षणें. भ्रक्षति, भ्रक्षते.

भ्राज्, (ऋ) १. आ. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें, शोभणें. भ्राजते; भ्राजिष्णु.

भ्राज्, (टु. ऋ) १. आ. मागचा शब्द पाहा. भ्राजते; भ्राजक.

भ्राश्, (टु. ऋ) १ आ. भ्राज् (ऋ) पाहा. भ्राशते, भ्राश्यते

भ्री, ९. प. भये, भरणेच भिणें, घाबरणें. २ पोषणें, संभाळणें. भ्रीणाति, भ्रिणाति.

+ भ्रुड्, (अ).६.प. आच्छादने, संचयेच. झांकणें, आ-

Digitized by Google

च्छादणें. २ सांचवणें, जमवणें. भ्रुडति.

भ्रूण्, (अ) १०. आ. आशा विशंकनयोः. आशा धरणें. २ भरंवसा ठेवणें, विश्वासणें. भ्रूणयते; भ्रूण.

भ्रेज्, (क्रु) १. आ. भ्राज् (क्रु) पाहा. भ्रेजते.

भ्रेष्, (क्रं) १. उ. भये, गतौच. भिणें, घाबरणें. २ जाणें, चालणें, हालणें. भ्रेषति, भ्रेषते; भ्रेष, भ्रेषण.

भ्लक्ष्, (अं) १. उ. भ्रक्ष् (अं) पाहा. भ्लक्षति, भ्लक्षते.

भ्लाश्, (टु. क्रु) १. आ. भ्राश् पाहा. भ्लाशते, भ्लाश्यते.

भ्लेष्, (क्रं) १. उ. भ्रेष् पाहा. भ्लेषति, भ्लेषते.

म.

मक्, (इ) १. आ. मंडने, गतौच. भूषावणें, शोभविणें, अलंकृत करणें. २ जाणें, चालणें. मंकते; मकुर.

मख्, (अ) १. प. गत्यर्थः. जाणें, हालणें, चालणें. मखति; मख.

मख्, (इ) १. प. मागचा शब्द पाहा. मंखति; मंख.

मग्, (इ) १. प. मख् (अ) पाहा. मंगति; मंगल.

मगध, ११. प. परिवेष्टने, प्रभेच. गुंडाळणें, आच्छादणें. २ विचारणें, मागणें. मगध्यति; मगध.

मघ्, (इ) १. आ. गत्याक्षेपे, गतौ, गत्यारंभे, कैतवेच. (एखाद्याच्या) चालीची—वागणुकीची निंदा करणें. २ जाणें, चालणें, हालणें. ३ जाऊं—चालूं इ० लागणें. ४ द्यूत—जुवा इ० खेळणें. मंघते.

मघ्, (इ) १. प. मंडने. भूषविणें, शोभविणें, अलंकृत करणें. मंघति.

मच्, (अ) १. आ. दंभे,

Digitized by Google

शाठ्ये, कथ्थनेच. दंभ—ढोंग करणें. २ शठपणा—लबाडी—कार्पण्य करणें. ३ गर्व—प्रौढी करणें—दाखवणें. मचते.

मच्, (इ) १. आ. धारणोच्छ्राय पूजनेषु. धारण करणें. २ उंच—उन्नत करणें. ३. पूजा करणें, सन्मान देणें. मंचते; मंचक.

मज्, (अ) १. प. मदने, शब्दार्थेच. (विषयसुखाविषयीं) उत्सुक होणें, माज येणें—करणें, उन्मत्त होणें, माजणें २ शब्द—ध्वनि करणें. मजति.

मज्, (इ) १. प. शब्दार्थः. शब्द—ध्वनि करणें. मंजति.

मठ्, (अ) १. प. मदनिवासयोः. (मनांत) घोटाळणें, गोंधळणें. २ राहणें, वास करणें. मठति; मठ.

मठ्, (इ) १. आ. शोके. ध्यान—उत्कंठा लागणें, निदिध्यास धरणें. २ शोक करणें. मंठते.

मड्, (इ) १. आ. विभाजने. विभागणें, निरनिराळ्या करणें. मंडते; मंडल.

मड्, (इ) १. प. भूषायां. भूषविणें, शोभविणें, अलंकृत करणें. मंडति; मंडन, मंडप.

मड्, (इ) १. प., १०. उ. मागचा शब्द पाहा. मंडति; मंडयाति, मंडयते; मंडित.

मण्, (अ) १. प. शब्दार्थः. शब्द—ध्वनि करणें, म्हणणें. मणति; मणि.

मंतु, ११. प. अपराधे, रोषणेच. अपराध करणें. २ रोष आणणें. मंतूयति; मंतु.

+ मंतु, (ञ्) ११. उ. मागचा शब्द पाहा. मंतूयति, मंतूयते.

मत्र्, (इ) १०. आ. गुप्त-

Digitized by Google

परिभाषणे. मंत्र—मसलत करणें, गुप्तविचार करणें. मंत्रयते; मंत्र.

मथ्, (इ) १. प. हिंसा क्लेशनयोः. मारणें, ठोकणें, हिंसा करणें २ क्लेश—पीडा—त्रास देणें. मंथति; मंथन.

मथ्, (ए) १. प. विलोडने. मंथन करणें, घुसळणें. २ विचार करणें. मथति; मथन, मथित.

मंथ्, (अ) १. प. मागचा शब्द पाहा. मंथति; मंथन.

मंथ्, (अ) ९. प. मथ् (ए) पाहा. मथ्नाति.

मद्, (अ॒) १०. आ. तृप्तियोगे. तृप्ति—समाधान करणें. मादयते; उन्माद.

मद्, (इ॒) १. आ. स्तुति मोद मद स्वप्न कांति गति षु. स्तुति—स्तोत्र—प्रशंसा करणें. २ आनंद—संतोष पावणें. ३ गर्व—प्रौढी करणें, उन्मत्त होणें. ४ निजणें, धुंद—सुस्त—मंद होणें. ५ शोभणें, प्रकाशणें, साजणें. ६ जाणें, चालणें. मंदते; मंद.

मद्, (ई मृ) १. प. हर्ष—ग्लेपनयोः. हर्ष—उत्साह पावणें. २ दरिद्री होणें, अडचणींत पडणें. मदति; मदयति; मद.

मद्, (ई) ४. प. हर्ष. हर्ष-संतोष पावणें. माद्यति; मदन.

मन्, (अ॒) ४. आ. ज्ञाने. जाणणें, समजणें, उमजणें. मन्यते; मनन, मनस्.

मन्, (अ॒) १०. आ. स्तंभे. स्तब्ध—निश्चल होणें. २ बंद करणें, खुंटवणें. मानयते.

मन्, (उ॒) ८. आ. अवबोधने. जाणणें, समजणें, उमजणें. मनुते; मनाक्.

मन्, (अ) १. प. गत्यर्थः. जाणें, चालणें, हालणें. मभ्रति.

मय्, (अ॒) १. आ. मागचा

Digitized by Google

शब्द पाहा. मयते; मय.

मर्च्, (अ)१०. उ. शब्दार्थः, गत्यर्थश्च. शब्द—ध्वनि करणें. २ जाणें, चालणें. मर्चयति, मर्चयते.

मर्ब्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें. मर्बति.

मर्व्, (अ) १. प. पूरणे, गतौच. भरणें, पूर्ण करणें. २ जाणें, चालणें. मर्वति.

मल्, **मल्ल्**, (अ) १. आ. धारणे. धारण करणें, वापरणें, (अंगावर) घालणें, चिकटविणें. मलते; मल. मल्लते; मल्ल.

मष्, **मष्य्**, (अ) १. प. बंधने. बांधणें, अडकावणें, गुंतवणें. मष्यति. मष्यति.

मश्, (अ) १. प. शब्दे, रोष कृतेच. शब्द—ध्वनि करणें. २ रागावणें, रोष—क्रोध करणें. मशति; मशक.

मष्, (अ) १. प. हिंसार्थः. मारणें, दुःखवणें, इजा देणें मषति; मषि.

मष्, (अ) १. प. मश् पाहा. मषति.

मस्, (ई) ४. प. परिमाणे, परिणामेच. मोजणें, मापणें, तोलणें, जोखणें. २ बदलणें, रूपांतर—परिणाम पावणें. मस्यति; मस.

मस्क्, (भ्र) १. आ. गत्यर्थे. जाणें, चालणें, हालणें. मस्कते; मस्कर.

मस्ज्, (टु. ओ) ६. प. शुद्धौ, मज्जमेच. शुद्ध—स्वच्छ—पवित्र होणें. २ बुडणें, बुडीमारणें. मज्जति; मज्जन.

मह्, (इ) १. आ. वृद्धौ. वाढवणें, वाढणें, वृद्धिपावणें. मंहते.

मह्, (अ) १. प. पूजायां. पूजा करणें, सन्मान देणें. महति; महत्, मही.

मह्, (इ) १. प., १०. उ. भाषार्थः बोलणें. २ प्रका-

Digitized by Google

शणें. मंहति; मंहयति, मंहयते.

मह, १०. उ. महू (अ) पाहा. महयति, महयते.

मही, (डु) ११. आ. पूजायां. पूजा—सन्मान पावणें, पूजेस—सन्मानास योग्य—पात्र होणें. महीयते.

मक्ष्, (अ) १. प. संघाते. जमवणें, मिसळणें. २ मिळणें. मक्षति; मक्षिका.

मा, २. प. माने. मोजणें, मापणें, वजन करणें, तोलणें. माति; मान.

मा, (डु) ३. आ. माने, शब्देच. मागचा शब्द पाहा. २ शब्द—ध्वनि करणें. मिमीते; अनुमान, उपमान.

मा, (डु) ४. आ. मा, २ पाहा. मायते.

मात्, (ऋ) १. उ. मा, २ प. पाहा. मातति, मातते.

मान्, (अ) १. आ. जिज्ञासायां. ज्ञान प्राप्त होण्याची इच्छा धरणें, चौकशी—विचारपूस करणें. मीमांसते; मीमांसा.

मान्, (अ) १. प., १०. उ. पूजायां. सन्मान देणें, सत्कार—पूजा करणें. मानति; मानयति, मानयते; मान, मान्य.

मार्ग्, (अ) १. प., १०. उ. अन्वेषणे. शोधणें, चौकशी—तपास करणें. मार्गति; मार्गयाति, मार्गयते; मार्गण.

मार्ज्, (अ) १०. उ. शब्दार्थे, शुद्धौच. शब्द—ध्वनि करणें. २ स्वच्छ—निर्मल करणें. मार्जयति, मार्जयते; मार्जन, मार्जार.

माक्ष्, (इ) १. प. कांक्षायां. इच्छा करणें, आशा बाळगणें. मांक्षति.

मि, (डु. नू) ५. उ. प्रक्षेपणे. टाकणें, फेकणें, उडवणें, पसरणें. मिनोति, मिनुते.

Digitized by Google

मिच्छ्, (अ) ६. प. उत्क्लेशे. त्रास—दुःख—इजा देणें, हरकत—अडथळा करणें. मिच्छति.

मिज्, (इ) १. प., १०. उ. भाषार्थः. बोलणें. २ प्रकाशणें. मिंजति; मिंजयति, मिंजयते.

+मिथ्, (ऋं) १. उ. मेधा, हिंसयोः. जाणणें, समजणें. २ दुखवणें, मारणें, इजादेणें. मेथति, मेथते.

मिद्, (त्रि. आ) ४. प. स्नेहने. तेलकट—बुळबुळीत होणें—असणें. २ ओला करणें—होणें. ३ कळवळणें. मेद्यति; मेद.

मिद्, (त्रि. आ.) १. आ. मागचा शब्द पाहा. मेदते; मेदक.

मिद्, (ऋं) १. उ. मिथ्, पाहा. मेदति, मेदते.

मिद्, (इ) १. प., १०. उ. मिद्, (त्रि. आ) ४. पाहा. मिंदति; मिंदयति; मिंदयते; मिंदवत्.

+मिध्, (ऋं) १. उ. मिथ्, पाहा. मेधति, मेधते; मेधा.

मिल्, (अ) ६. प. श्लेषणे. संयोग पावणें, जुळणें, मिळणें. मिलति; मेलन.

मिल्, (अं) ६. उ. संगमे. संगम—संयोग पावणें, मिसळणें. मिलति, मिलते; मेलक.

मिव्, (इ) १. प. सेचने, सवनेच. शिंपणें, सिंचन करणें. २ सेवा— शुश्रूषा करणें. मिन्वति.

मिश्, (अ) १. प. शब्दे, रोषकृतेच. शब्द—ध्वनि करणें. २ रागावणें, रोष करणें. मेशति.

मिश्र, १०. उ. संपर्के. मिसळणें, एकत्र करणें. मिश्रयति, मिश्रयते; मिश्रण.

मिष्, (उ) १. प. सेचने, सेवनेच. शिंपडणें, सिंचन करणें. २ सेवा—शुश्रूषा—

Digitized by Google

चाकरी करणें. मषति; मष्ट.

मिष्, (अ) १. प. मिश्, पाहा. मेषति; मेष.

मिष्, (अ) ६. प. स्पर्धायां. भांडणें, टक्कर खेळणें—देणें. मिषति; मेष.

मिह्, (अ) १. प. सेचने. शिंपणें, शिडकावणें. मेहति; मेह, मिहिका.

मी, (ओ. डु) ४. आ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. मीयते; मीन.

मी, (चु) ९. उ. मागचा शब्द पाहा. मीनाति, मीनीते; मीन.

मी, १. प., १०. उ. गतौ, जाणें, चालणें, हालणें मयति; माययति, माययते.

मीम्, (ऋ) १ प. गतौ शब्देच. जाणें, चालणें, हालणें. २ शब्द—ध्वनि, करणें. मीमति.

मील्, (अ) १. प. निमेषणे. मिचकावणें, मिटणें, झांकणें. मीलति; मीलन.

माव्, (अ) १. प. स्थौल्ये. स्थूल—मोठा—लठ्ठ होणें, वाढणें. मीवति.

मुच्, (इ) १. आ. मच्, (अ) पाहा. मुंचते; मुंचत्.

मुच्, (अ) १०. उ. प्रमोचने, मोदनेच. सोडणें, मुक्त करणें. २ आनंद—संतोष देणें. मोचयति, मोचयते; मोक्ष.

मुच्, (लृ) ६. उ. मोचने. सोडणें, मुक्त करणें. मुंचति, मुंचते; मुक्ति.

मुज्, (अ) १. प. शब्दार्थः. शब्द—ध्वनि करणें. मोजति.

मुट्, (अ) १. प. मर्दने. घासणें, चोळणें. मोटति; मोटन.

मुट्, (अ) ६. प. आक्षेप मर्दन बंधनेषु. दोष लावणें, निंदा करणें. २ घासणें, चोळणें. पुसणें. ३ बांधणें, गुंडवणें, अडकावणें. मुटति; मोटकी.

Digitized by Google

मुद्, (अ) १०. उ. संचूर्णने. पूड—भुकटी—चूर्ण करणें. मोटयति, मोटयते.

मुद्, (इ) १ आ. पालने. राखणें, बचावणें, संभाळणें, पोषणें. मुंठते.

मुद्, (इ) १. आ. मार्जने. शुद्ध—पवित्र—स्वच्छ होणें—करणें. २ तिरस्कार—हेटाळणी—अपमान करणें. मुंडते; मुंडन.

मुद्, (इ) १. प. खंडने. कापणें, तोडणें, वपन—रुंतन करणें. २ भुकटी—चूर्ण करणें. मुंडाति; मुंडन.

मुष्, (अ) ६. प. प्रतिज्ञाने. प्रतिज्ञा करणें, वचन—शब्द देणें. मुणाति; मोण.

मुद्, (अ) १. आ. हर्षे. हर्ष—आनंद—संतोष पावणें. मोदते; मोद.

मुद्, (अ) १०. उ. संसर्गे. मिसळणें, मिश्र—एकत्र करणें. मोदयति, मोदयते; मोदक.

मुर्, (अ) ६. प. संवेष्टने. गुंडाळणें, वेष्टणें, वेढणें. मुराति; मुर.

मुर्व्, (ई) १. प. बंधने. बांधणें, गुंतवणें, अडकावणें. मूर्वाति.

मुष्, (अ) ९. प. स्तेये. चोरी करणें, चोरणें. मुष्णाति; मुषा.

+मुष्, (अ) ४. प. माग चा व पुढचा दोन्ही शब्द पाहा. मुष्यति; मुषक.

मुस्, (अ) ४. प. खंडने. कापणें, तोडणें, करंडणें. मुस्यति; मुसल.

मुस्त्, (अ) १०. उ. संघाते. जमवणें, सांचवणें, ढीग करणें. मुस्तयति, मुस्तयते; मुस्तक.

मुह्, (अ) ४. प. वैचित्ये. वेडा होणें, विवेक—शाहणपणा जाणें. मुह्यति; मोह, मूढ.

मू, (ङ्) १. आ. बंधने.

Digitized by Google

बांधणें, गुतवणें, घट्ट–दृढ करणें. मवते; मू.

मूत्र, १०. उ. प्रस्रवणे. पाझरणें, गाळणें, लघ्वी करणें. मूत्रयति, मूत्रयते; मूत्र.

मूर्च्छ्, (आ) १. प. मोह समुच्छ्रायय़ोः. मोह पावणें, ज्ञान नाहींसें होणें. २ वाढणें, उंच होणें. मूर्च्छति; मूर्च्छा.

मूल्, (अ) १. प. प्रतिष्ठायां. घट्ट–पक्का–कायम बसणें. मूलति; मूल.

मूल्, (अ) १०. उ. रोहणे. रोप–झाड–कलम लावणें –पुरणें. मूलयति, मूलयते; उन्मूलन

मूष्, (अ) १. प. स्तेये. चोरी–चौर्य करणें, चोरणें. मूषति; मूषिका, मूषक.

मृ, (ङ्) ६. आ. प्राणत्यागे. प्राणत्याग करणें, जीव सोडणें, मरणें. म्रियते; मृत्यु.

मृग्, (अ) ४. प. अन्वेषणे. शोधणें, तपासणें, हुडकणें; शोधाकरितां फिरणें. मृग्यति; मार्गण.

मृग, १०. आ. मागचा शब्द पाहा. मृगयते; मृग, मृगया.

मृज्, (ऊ) २. प. शुद्धौ-शुद्ध–पवित्र–स्वच्छ–निर्मल करणें. मार्ष्टि; मार्जन.

मृज्, (ऊ) १. प., १० उ. शौचालंकारयोः. मागचा शब्द पाहा. २ भूषविणें, शोभविणें, अलंकृत करणें. मार्जति; मार्जयति, मार्जयते.

मृड्, (अ) ६. प. सुखने. सुख देणें, संतोष करणें; सुखी–संतुष्ट होणें. मृडति; मृड.

+ **मृड्,** (अ) ६. प. निमज्जने. बुडणें, बुडी मारणें. मृडति.

मृड्, (अ) ९. प. क्षोदे, सुखेच. चूर्ण–पूड करणें कुटणें, कांडणें. २ सुख देणें, संतोष करणें; सुखी

Digitized by Google

—संतुष्ट होणें. मृड्णाति; मृड.

मृण्, (अ) ६. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. मृणति; मृणाल.

मृद्, (अ) ९. प. क्षोदे. चूर्ण—पूड करणें, कुटणें, कांडणें, दळणें. २ तुडवणें. मृद्नाति; मृत्.

मृध्, (उं) १. उ. उंदने हिंसायांच. ओला—दमसर—दमट होणें.—करणें. २ मारणें, दुखवणें, इजा देणें. मर्द्धति, मर्द्धते; मृध.

मृश्, (अ) ६. प. आमर्शने. स्पर्श करणें. २ जाणणें, विचार—मनन करणें. मृशति; परामर्श, विमर्श.

मृष्, (उ) १. प. सेवने, सहनेच. शिंपडणें, शिंपणें, सिंचन करणें. २ सहन करणें, सोसणें. मर्षति; मृषा.

मृष्, (अं) ४. उ. तितिक्षायां. सोसणें, सहन करणें, क्षमा करणें. मृष्यति, मृष्यते; मर्षण.

मृष्, (अ) १. प., १०. उ. मागचा शब्द पाहा. मर्षति; मर्षयति, मर्षयते.

मृक्ष्, (अ) १. प. संघाते. जमवणें, सांचवणें, ढीग घालणें. मृक्षति.

मृ, ९. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. मृणाति.

मे, (ङ्) १. आ. प्रत्यर्पणे, विनिमयेच. माघारा—परत देणें—करणें. २ अदलाबदल—उलटापालट—मोबदला करणें. मयते; विनिमय.

+मेथ्, मेद्, +मेध्, (ऋ) १. उ. मिथ् पाहा. मेथति, मेथते; मेथिका. मेदति, मेदते. मेधति, मेधते; मेध, मेधा.

मेध्, (ऋ) १. उ. संगमे. जुळणें, जुडणें, एकत्र राहणें. मेधति, मेधते; मेधि, मेध्य.

Digitized by Google

श्रेट्, श्रेड्, (क) १. प. उन्हा. द. केडा—वेगुद होणें. श्रेटति श्रेडति; आश्रेडित.

श्लुच्, श्लुंच्, (उ) १. प. श्लुच्. पाहा. श्लोचति. श्लुंचति.

श्लेच्छ् (अ) १. प., १०. उ. अस्पष्ट शब्दे. म्लेष्ट् पाहा. म्लेच्छति; म्लेच्छयति. म्लेच्छयते; म्लेच्छ.

श्वेड्, श्वेट्, (क) १. प. श्वेट् पा. अ. श्वेटावे. श्वेडावे. श्वेडति. श्वेट [illegible] १. अ. श्वेव् पाहा श्वेवे.

श्वेत् [illegible] उदासीन होणें २ [illegible] होऊन [illegible]

श्वेड्, १. प. आधु प्रहणे. [illegible] श्वेडति; श्वेडाति; श्वेडा.

श्वेल्, [illegible] १. आ. वसौ. [illegible] श्वेलते. हालणें.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

दान करणें. ४ दान करणें, देणें. यजति, यजते; यज्ञ, याग.

यत्, (ई)१. आ. प्रयत्ने. झटणें, मेहनत करणें. यतते; यत्न.

यत्, (अ) १०. उ. निकारोपस्कारयोः. दुःख—इजा देणें, मारणें, दुष्टपणा करणें, विरुद्ध वागणें. २ परत—माघारा देणें, फेडणें, उलट करणें. यातयति, यातयते; यातना.

यत्र्, (इ) १०. उ. संकोचने. संकुचित करणें, थोडक्यांत आणणें, आटोक्यांत आणणें, नियमांत आणून ठेवणें. यंत्रयति, यंत्रयते; यंत्र.

यभ्, (अ) १. प. मैथुने. मैथुन—स्त्रीसंयोग करणें. यभति.

यम्, (अ) १. प. उपरमे. बंद होणें—करणें. यच्छति; नियम.

यम्, (अ. म्) १०. उ. परिवेषणे. वाढणें, देणें (अन्नइ०). २ आडवणें, वेढा घालणें, घेरणें. यमयति, यमयते; यम, यमुना.

यस्, (उ) ४. प. प्रयत्ने. झटणें, मेहेनत करणें, कष्ट—खटपट करणें. यस्यति; आयास, प्रयास.

यक्ष्, (अ) १०. उ. पूजायां. पूजा करणें, सन्मान देणें. यक्षयति, यक्षयते; यक्ष, यक्षिणी.

या, २. प. प्रापणे. जाणें, पावणें. याति; यान.

याच्, (टु. क्र) १. उ. याच्ञायां. मागणें, याचना करणें. याचति, याचते; याचना, याच्ञा.

यु, २. प. मिश्रणे, अमिश्रणे च. मिसळणें, एकत्र करणें. २ निराळा—वेगळा—पृथक् करणें. यौति; युत.

यु, (नृ) ९. उ. बंधने. बांधणें, गुंतवणें, अडकावणें. युनाति, युनीते; युति.

Digitized by Google

मेधा, १. प. आशु ग्रहणे. जलद—त्वरित समजणें—घेणें. मेधायति; मेधा.

मेप्, (ऋ) १. आ. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. मेपते.

मेव्, (ऋ) १. आ. सेवने. सेवा—चाकरी—शुश्रूषा करणें. मेवते.

म्ना, १. प. अभ्यासे. घोकून—संथा ह्मणून पाठ करणें—ध्यानांत धरणें. मनाति.

म्रद्, (अ. ष्. म्) १. आ. मर्दन. चोळणें, रगडणें; कुटणें, कांडणें; दळणें, पीठ करणें. २ तुडवणें. म्रदते.

म्रक्ष्, (अ) १०. उ. म्लेच्छने. अशुद्ध—अस्पष्ट—मिश्र—धेडगुजरी भाषा बोलणें. म्रक्षयति, म्रक्षयते.

म्रुच्, } (उ) १. प. गत्यर्थे.
म्रुंच्, } जाणें, चालणें, हालणें. म्रोचति. म्रुंचति.

म्रेट्, } (ऋ) १. प. उन्मा-
म्रेड्, } द. वेडा—वेशुद्ध होणें. म्रेटति म्रेडति; आम्रेडित.

म्लुच्, } (उ) १. प. म्रुच्.
म्लुंच्, } पाहा. म्लोचति. म्लुंचति.

म्लेच्छ्, (अ) १. प., १०. उ. अव्यक्ते शब्दे. म्रक्ष् पाहा. म्लेच्छति; म्लेच्छयति, म्लेच्छयते; म्लेच्छ.

म्लेट्, } (ऋ) १. प. म्रेट् पा-
म्लेड्, } हा. म्लेटति. म्लेडति.

म्लेव्, (ऋ) १. आ. मेव् पाहा. म्लेवते.

म्लै, १. प. हर्षक्षये. उदासीन—खिन्न—म्लान होणें. २ अळसावणें, निरुत्साह होणें; कोमेजणें, नाश पावणें. म्लायति; म्लान.

य.

यज्, (अं) १. उ. देवपूजा संगति करण यजन दानेषु. देवाची पूजा—अर्चा करणें. २ संगति—मेळ घालणें—करणें. ३ यज्ञ—

Digitized by Google

दान करणें. ४ दान करणें, देणें. यजति, यजते; यज्ञ, याग.

यत्, (ई)१. आ. प्रयत्ने. झटणें, मेहनत करणें. यतते; यत्न.

यत्, (अ) १०. उ. निकारोपस्कारयोः. दुःख—इजा देणें, मारणें, दुष्टपणा करणें, विरुद्ध वागणें. २ परत—माघारा देणें, फेडणें, उलट करणें. यातयति, यातयते; यातना.

यत्र, (इ) १०. उ. संकोचने. संकुचित करणें, थोडक्यांत आणणें, आटोक्यांत आणणें, नियमांत आणून ठेवणें. यंत्रयति, यंत्रयते; यंत्र.

यभ्, (अ) १. प. मैथुने. मैथुन—स्त्रीसंयोग करणें. यभति.

यम्, (अ) १. प. उपरमे. बंद होणें—करणें. यच्छति; नियम.

यम्, (अ. म्) १०. उ. परिवेषणे. वाढणें, देणें (अन्नइ०). २ आडवणें, वेढा घालणें, घेरणें. यमयति, यमयते; यम, यमुना.

यस्, (उ) ४. प. प्रयत्ने. झटणें, मेहेनत करणें, कष्ट—खटपट करणें. यस्यति; आयास, प्रयास.

यक्ष्, (अ) १०. उ. पूजायां. पूजा करणें, सन्मान देणें. यक्षयति, यक्षयते; यक्ष, यक्षिणी.

या, २. प. प्रापणे. जाणें, पावणें. याति; यान.

याच्, (टु. ॐ) १. उ. याच्ञायां. मागणें, याचना करणें. याचति, याचते; याचना, याच्ञा.

यु, २. प. मिश्रणे, अमिश्रणे च. मिसळणें, एकत्र करणें. २ निराळा—वेगळा—पृथक् करणें. यौति; युत.

यु, (ऋ) ९. उ. बंधने. बांधणें, गुंतवणें, अडकावणें. युनाति, युनीते; युति.

Digitized by Google

यु, १०. उ. जुगुप्सायां. निंदा करणें, दोष देणें—लावणें. यावयति, यावयते.

युग्, (इ) १. प. वर्जने. वर्जणें, सोडणें, गाळणें. युंगति.

युच्छ्, (अ) १. प. प्रमादे. चुकणें, दुर्लक्ष—हयगय होणें. युच्छति.

युज्, (अ) ४. आ. समाधौ मनाचा निरोध—आकलन करणें, चित्ताची एकाग्रता करणें, समाधि लावणें. युज्यते; योग, योगी.

युज्, (इर्) ७. उ. योगे. जुळणें, एकत्र करणें. युनक्ति, युंक्ते; योग, योजना.

युज्, (अ) १. प., १०. उ. संयमने. बांधणें, आटोक्यांत—दाबांत ठेवणें. योजति; योजयति, योजयते; नियोग.

युट्ट्, (अ) १०. उ. अल्पीभावे. कमी—अल्प होणें. युट्टयति, युट्टयते.

युत्, (ऋ) १. आ. भासने. शोभणें, चमकणें, प्रकाशणें. योतते.

युध्, (अ) ४. आ. संप्रहारे. लढाई—भांडण करणें. युद्धयते; युद्ध, योद्धा.

युप्, (उ) ४. प. विमोहने. गोंधळांत—घोटाळ्यांत घालणें—पाडणें, गोंधळणें, घोटाळणें. युप्यति.

***युष्**, (अ) १०. उ. सेवने. सेवा—चाकरी करणें. योषयति, योषयते; योषा, योषित्.

युस्, (अ) ४. प. उत्सर्गे. सोडणें, त्याग करणें. युस्यति.

यूथ्, (अ) ४. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. यूथ्यति.

यूष्, (अ) १. प. मागचा शब्द पाहा. यूषति; यूष.

येष्, (ऋ) १. आ. प्रयत्ने. निश्चयानें झटणें—उद्योग करणें. येषते.

---

* हा धातु सूत्रांत आहे गणांत पठंलेला नाहीं यास्तव यास सौत्र म्हणतात.

Digitized by Google

यौट्, (ऋ) १. प. बंधने. बांधणें, गुंतवणें, अडकावणें. यौटति.

र.

रक्, (अ) १०. उ. आस्वादने, ग्रहणेच. स्वाद—रुचि घेणें. राकयति, राकयते; रक.

रख्, (अ) } १. प. गत्यर्थौ.
रख्, (इ) } जाणें, चालणें, हालणें. रखति. रंखति.

रग्, (इ) १. प. मागचा शब्द पाहा. रंगति.

रग्, (ए.म्) १. प. शंकायां. शंका—संशय—दिकत घेणें. रगति.

+ रग्, } (अ) १०. उ.
+ रघ्, } रक् पाहा. रागयति, रागयते. राघयति, राघयते.

रघ्, (इ) १. आ. गत्यर्थे. रख् पाहा. रंघते.

रघ्, (इ) १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें, भाषण करणें. रंघयाति, रंघयते.

रच, १०. उ. प्रतियत्ने. रचणें, जुळणें, तयार करणें. रचयति, रचयते; रचना.

रंज्, (अं) १. उ. रागे. रंगवणें, रंग—डोब देणें. २ संतुष्ट—खुष करणें. रंजति, रंजते; रंजन, रंग.

रंज्, (अं) ४. उ. मागचा शब्द पाहा. रज्यति, रज्यते; रजक, रजन.

रट्, } (अ) १. प. परिभा-
रठ्, } षणें. बोलणें, भाषण करणें. रटति; रटन. रठति.

रण्, (अ) १. प. शब्दार्थः. शब्द—ध्वनि—नाद करणें. रणति; रण.

रण्, (अ.म्) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. रणति; रणयति; रणतू.

रद्, (अ) १. प. विलेखने. भेद करणें, फोडणें, फाडणें. रदति; रदन.

रध्, (अ) ४. प. हिंसा संराध्योः. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. २ शुद्ध—बिन-

Digitized by Google

चूक–निर्दोष असणें. २ शिजणें, परिपक्व होणें. रणति; रधित.

रप्, (अ) १. प· व्यक्तायां वाचि. स्पष्ट–व्यक्त–साफ बोलणें. रपति.

रफ्, (अ) } १. प· गतौ.
रफ्, (इ) } जाणें, चालणें, हालणें. रफति. रंफति.

रब्, } (इ) १. आ. शब्दे.
+रभ्, } शब्द–ध्वनि–नाद करणें. रंबते. रंभते; रंभा.

रभ्, (अ) १. आ. राभस्ये. आरंभ करणें, आरंभणें, सुरू करणें. रभते; रभस.

रम्, (अ) १. आ· क्रीडायां. खेळणें, क्रीडा–मौज करणें. रमते; रमण, राम.

रय्, (अ) १. आ· गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. रयते; रय.

रव्, (इ) १. प· मागचा शब्द पाहा. रण्वति.

रस्, (अ) १. प· शब्दे. शब्द–ध्वनि करणें. रसति.

रस, १०. उ· आस्वादन स्नेहनयोः आस्वाद–रुचिघेणें. रसयति, रसयते; रस.

रह्, (अ) १. प· त्यागे. सोडणें, विसर्जन–त्याग करणें. रहति; रहम्.

रह्, (इ) १. प· गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. रंहति; रंहतिः.

रह्, (इ) १०. उ· भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें, भाषण करणें. रंहयति-रंहयते; रंहयत्.

रह, १०. उ· रह् (अ) पाहा. रेहयति, रहयते; रहस.

रक्ष्, (अ) १ प· पालने, संभाळणें, बचावणें, राखणें. रक्षति; रक्षण.

रा, २. प. दाने. देणें, दान करणें. राति; राका.

राख्, (ऋ) १. प. शोषणालमर्थयोः. वाळणें, सुखणें. २ भूषविणें, शोभविणें, अलंकृत करणें. ३ पुरेकरणें, संपवणें. ४ निवारण–बंदी करणें. राखति.

Digitized by Google

राघ्, (ऋ) १. आ. सामर्थ्ये. समर्थ—लायक—योग्य असणें. राघते.

राज्, (ऋ) १. उ. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें, शोभणें. राजति, राजते; राजन्.

राध्, (अ) ४. प. वृद्धौ. वाढणें, वृद्धिपावणें. राध्यति; राधन.

राध्, (अ) ५. प. संसिद्धौ. समाप्त करणें, शेवट लावणें, संपवणें, परिपूर्ण करणें. राध्नोति; राद्ध.

रास्, (ऋ) १. आ. शब्दे. शब्द—ध्वनि करणें. रासते; रास.

रि*, ५. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजादेणें. रिणोति; रेणु.

रि, ६. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. रियति; रेणु.

+ रिख्, (अ) } १. प. गत्यर्थौ. जाणें,
रिग्, (इ) } चालणें, हालणें रेखति रेखा. रिंगति.

रिच्, (इर्) ७. उ. विरेचने. रेच होणें. २ वारंवार गर्भपात होणें. रिणक्ति, रिंक्ते; रेचन, रेचक.

रिच्, (अ) १. प., १०. उ. वियोजन संपर्चनयोः. निराळा—पृथक् करणें. २ जुळणें, मिळवणें, एकत्र करणें. रेचति; रेचयति, रेचयते; रेचन, रेचित.

रिफ्, (अ) ६. प. कथ्यन युद्ध निंदा हिंसा दानेषु. स्तुति—प्रशंसा—बढाई करणें. २ लढाई—युद्ध करणें. ३ दोषदेणें, निंदा करणें. ४ मारणें, दुखवणें इजा देणें. ५. देणें, दान करणें. रिफति; रेफ.

रिख्, (इ) १. प. गत्यर्थः. जाणें, चालणें, हालणें. रिण्वति.

रिश्, (अ) ६. प. हिंसा-

* आचा प्रयोग वेदांत मात्र होतो.

Digitized by Google

यां. मारणें, दुखवणें, इजा-देणें. रिशति.

रिष्, (अ) १. प. रिश् पाहा. रेषति; रिष्ट.

रिष्, (अ) ४. प. रिश् पाहा. रिष्यति; रिष्टि.

+ रिह्, (अ) ६. प. रिफ् पाहा. रिहति; रीढा.

री, (ओ. ङ्) ४. आ. स्रवणे. गळणें, टिबकणें, पाझरणें. रीयते.

री, ९. प. गति रेषणयोः. जाणें, चालणें, हालणें. २ मारणें, हिंसा करणें. ३ गरजणें, ओरडणें. रीणाति; रीति.

रु, (ङ्) १. आ. री, ९. पाहा. रवते; रव.

रु, २. प. शब्दे. शब्द—ध्वनि—नादकरणें. रौति; रव.

रुच्, (अ) १. आ. दीप्तौ अभिप्रीतौच. प्रकाशणें, चमकणें, शोभणें. २ खुष—संतुष्ट करणें. रोचते; रुच्, रुचि.

रुज्, (ओ) ६. प. भंगे. मोडणें, वांकणें, फुटणें. रुजति; रुजत्.

रुज्, (अ) १०. उ. हिंसायां—मारणें, दुखवणें, इजा-देणें. रोजयति, रोजयते; रोग, रुजा.

रुट्, (इ) १. प. स्तेये. चोरणें, चोरी करणें. रुंटति.

रुट्, (अ) १. आ. प्रतिघाते. आड येणें, हरकत करणें, पराभव करणें. रोटते.

रुट्, (अ) १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें, भाषण करणें. रोटयति, रोटयते.

रुठ्, (अ) १. प. उपघाते. मारणें, पाडणें, उलथणें, पालथा घालणें. रोठति.

रुठ्, (इ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. रुंठति,

+ रुठ्, } (इ) १. प. रुट्
+ रुड्, } पाहा. रुंठति. रुंडति; रुंड.

रुढ्, (अ) १०. उ. रोषे.

Digitized by Google

रागावणें, संतापणें. रोढयति, रोढयते.

रुद्, (इर्) २. प. अश्रुविमोचने. रडणें, अश्रुगाळणें. रोदिति; रोदन.

*रुध्, (अ) ४. आ. कामे. इच्छिणें. २ अनुकूल—हितावह होणें—असणें. अनुरुध्यते; अनुरोध.

रुध्, (इर्) ७. उ. आवरणे. विरुद्ध—उलटा होणें, आड येणें, हरकत—प्रतिबंध करणें. रुणद्धि, रुंद्धे; विरोध.

रुप्, (उ) ४. प. विमोहने. गोंधळणें, घोटाळणें. २ गोंधळ—घोटाळा करणें. रुप्यति; रोपण.

रुश्, (अ) ६. प. रिश् पाहा. रुशति.

रुश्, (इ) १. प., १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें, भाषण करणें. रुंशति; रुंशयति, रुंशयते.

* याचा प्रयोग "अनु" हा उपसर्ग पूर्वी असतांच होतो.

रुष्, (अ) ४. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. रुष्यति; रोष.

रुष्, (अ) १. प. मागचा शब्द पाहा. रोषति.

रुष्, (अ) १०. उ. रोषे. रागावणें, संतापणें. रोषयति, रोषयते; रोष, रुष्ट.

रुह्, (अ) १. प. बीजजन्मनि प्रादुर्भावेच. बीजापासून उत्पन्न होणें, रुजणें, लागणें (झाड, रोप. इ०). २ उत्पन्न—प्रसिद्ध. होणें, जन्मणें, उद्भवणें. रोहति; रूढ, रूढि.

रूप, १०. उ. रूपक्रियायां. घडणें, करणें, बनवणें, रूप—आकार देणें, रूप—आकार—स्वरूप देऊन दाखवणें. रूपयति, रूपयते; रूप.

रूष्, (अ) १. प. भाषायां. शोभविणें, भूषविणें, अलंकृत करणें. रूषति; रूषक.

रूक्ष, १० उ. पारुष्ये. कड-

Digitized by Google

क—कठोर होणें—बोलणें, जहाल जाणें, रूक्षयति, रूक्षयते; रूक्ष.

रेक्, (ऋ) १. आ. शंकायां. संशय— शंका—संदेह धरणें, दिकत खाणें. रेकते; रेक.

रेखा, ११. प. श्लाघासादननयोः. स्तुति—प्रशंसा करणें. २ मांडणें, अंखणें. रेखायति; रेखा.

रेज्, (ऋ) १. भा. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें. रेजते; रेज्.

रेट्, (ऋ) १. उ. परिभाषणे. बोलणें, भाषण करणें. रेटति, रेटते.

रेप्, (ऋ) १. आ. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. रेपते.

+रेब्, (ऋ) १. आ. मागचा शब्द पाहा. रेबते.

रेभ्, (ऋ) १. आ. शब्दे. शब्द—ध्वनि—नाद करणें. रेभते; रेभण.

रेव्, (ऋ) १. प. प्लवगतौ उडत—उड्या मारीत चालणें—जाणें. रेवति; रेवट.

रेष्, (ऋ) १. आ. अव्यक्ते शब्दे. अस्पष्ट ध्वनि करणें, खेंकळणें, गोंगाट करणें. रेषते; रेषण, रेषित.

रै, १. प. शब्दे. शब्द—ध्वनि—नाद करणें. रायति.

रोड्, (ऋ) १. प. उन्मादे. वेडा—उन्मत्त होणें; अपमान—अप्रतिष्ठा करणें. रोडति.

रौट्, रौड्, (ऋ) १. प. अनादरे. अनादर—हेलना—अपमान करणें. रौटति. रौडति.

ल.

लक्, (अ) १०. उ. आस्वादने. स्वाद—रुचि घेणें. २ मिळवणें. लाकयति, लाकयते; लकुच.

लख्, (अ) लख्, (इ) लग्, (इ) १. प. गत्यर्थे जाणें, चालणें, हालणें. ल-

Digitized by Google

खति. लंखति; लंखनी. लंगति; लांगल.

लग्, (ए. मू) १. प. संगे. बरोबर—जवळ—सन्निध असणें; स्पर्श करणें, शिवणें. लगति; लग्न.

लघ्, (इ) १. आ. गत्यर्थे भोजननिवृत्तौच. जाणें, चालणें, हालणें. २ भोजन न करणें, अन्न न खाणें. लंघते; लंघन, उल्लंघन.

लघ्, (इ) १. प. शोषणे अल्पी भावेच. वाळणें शुष्कहोणें. २ अल्प—न्यून—कमी होणें. लंघति.

लघ्, (अ) १०. उ. आस्वादने. स्वाद—रुचि घेणें. २ मिळवणें. लाघयति, लाघयते.

लघ्, (इ) १. प., १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें, भाषण करणें. लंघति; लंघयति, लंघयते.

लच्छ्, (अ) १. प. लक्षणे. चिन्ह—खूण करणें. लच्छति; लच्छन.

लज्, (अ) } १. प. भर्जने
लज्, (इ) } तळणें, परतणें, भाजणें. २ मानहानि—बेअदबी करणें. लजति; लाज. लंजति.

लज्, (ओ.ई) ६. आ. व्रीडने. लाजणें, संकोचणें. भिडावणें. लजते.

+**लज्**, (अ) १०. उ. अपवारणे. झाकणें, आच्छादन करणें, लपविणें. लाजयति, लाजयते.

+**लज्**, (इ) १. प., १०. उ. हिंसाबलादाननिकेतनेषु. मारणें, दुखवणें, इजादेणें. २ बळकट—शक्तिमान् होणें. ३ घेणें, ग्रहण—स्वीकार करणें. ४ राहणें, वास करणें. लंजति; लंजयति, लंजयते.

लज्, (इ) १. प., १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चम-

Digitized by Google

कर्णे. २ बोलणें, भाषण करणें. लंजति; लंजयति, लंजयते.

लज्, (इ) १०. उ. प्रकाशने. उघड—प्रसिद्ध—व्यक्त होणें. लंजयति, लंजयते; लंजापयति, लंजापयते.

लज, १०. उ. मागचा शब्द पाहा. लजयति, लजयते.

लट्, (अ) १. प. बाल्ये. मूलपणा करणें. मुलाप्रमाणें बोलणें—वागणें, थोडें बोलणें. लटति.

लड्, (अ) १. प. विलासे. खेळणें, लडिवाळपणा—लाडिकपणा करणें, लाडकरणें. लडति; लडह.

लड्, (अ. मू) १. प. जिव्होन्मथने. जीभ हालवणें—चाळवणें, जिभेचा व्यापार करणें, लडिलडिकरणे; जिभेनें हालवणें, चाळवणें. २ जाणवणें. ३ मारणें. लडति; लडयति.

लड्, (अ) १०. उ. उपसेवायां. पालन पोषण करणें, बाळगणें, जपणें, लाड—लालन करणें. लाडयति, लाडयते.

लड्, (ओ. इ) १०. उ उत्क्षेपणे. वर फेकणें—टाकणें. लंडयति, लंडयते.

लड्, (इ) १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें, भाषण करणें. लंडयति, लंडयते.

लप्, (अ) १. प. व्यक्तायां वाचि. साफ—स्पष्ट—व्यक्त बोलणें. लपति; लपन, लपित

लब्, (इ) १. आ. शब्दे, अवस्रंसनेच. शब्द—ध्वनि—नाद करणें. २ खालीं—पालथा पडणें, लोंबणें. लंबते; अवलंबन, विलंब.

लभ्, (डु. अ. ष्) १. आ. प्राप्तौ. मिळणें, प्राप्त होणें, लाभणें. लभते; लाभ.

+ लय्, (अ) १. आ. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. लयते; लय.

Digitized by Google

लर्ब्, (अ) १. प. लय् पाहा. लर्बति.

+ लल्, (अ) १. प. विलासे. खेळणें, लडिवाळपणा—लाडिकपणा करणें, लाडकरणें. ललति; ललना, लालन.

लल्, (अ) १०. आ. ईप्सायां. इच्छा—मिळण्याची तजवीज करणें. लालयते; ललित, लालसा

लश्, (अ) १०. उ. कौशल्ये. चतुर—सुगर—कुशल असणें, सुप्राईनें—कौशल्यानें करणें. लाशयति; लक्ष.

लष्, (अं) १. उ. कांतौ. इच्छिणें, चाहणें, प्रीति करणें. लषति, लषते; अभिलाष.

लस्, (अ) १. प. श्लेषण क्रीडनयोः. आलिंगन करणें—देणें, भेटणें. २ खेळणें, क्रीडा करणें. लसति; लसत्, विलास.

लस्, (अ-) १०. उ. शिल्प योगे. लश् पाहा. लासयति, लासयते; उल्लास.

लस्ज्, (ओ. ई) ६. आ. व्रीडने. लाजणें, संकोचणें, भिडावणें. लज्जते; लज्जा.

लक्ष्, (अ) १०. उ. दर्शनांकनयोः. पाहणें, बघणें, देखरेख—अवलोकन करणें. २ खूण—चिन्ह—मुद्रा करणें. लक्षयति, लक्षयते; लक्ष्य, लक्षण, लाक्षा.

लक्ष्, (अ) १०. आ. आलोचने मागच्या धातूचा पहिला अर्थ पाहा. लक्षयते.

ला, २. प. आदाने, दानेच. घेणें, ग्रहण—स्वीकार करणें. २ देणें, दान करणें. लाति.

लाख्, (ऋ) १. प. राख् पाहा. लाखाति.

लाघ्, (ऋ) १. आ. राघ् पाहा. लाघते.

Digitized by Google

लाछ्, (इ) १. प. लक्षणे. खूण—चिन्ह—निशाणी करणें. लांछति; लांछन.

लाज् (अ) १. प. भर्त्सने. दोष लावणें, लाजविणें, निंदा—निर्भर्त्सना करणें. लाजति.

लाज्, (इ) १. प. लाज् पाहा. लांजति.

लाट, ११. प. जीवने. जगणें, वांचणें. लाटयति; लाट.

लाभ, १०. उ. प्रेरणे. पाठवणें, धाडणें, प्रेरणा करणें. लाभयति.

लिख्, (अ) ६. प. अक्षर विन्यासे. लिहिणें, अक्षर काढणें. लिखति; लेखन, लेखक.

लिग्, (इ) १. प. गत्यर्थे. जाणें, चालणें, हालणें. लिंगति; लिंग.

लिग्, (इ) १. प., १०. उ. चित्रीकरणे. चित्र—तसबीर करणें—काढणें, रंग देणें, चित्र विचित्र करणें. लिंगति; लिंगयति, लिंगयते; आलिंगन.

लिट, ११. प. अल्पकुत्सनयोः. लहान—अल्प—कमी होणें. २ निंदा करणें, दोष लावणें—देणें. लिटयति.

लिप्, (अ) ६. प. उपदेहे. वाढविणें, जोडणें. २ अभ्यंग करणें. ३ लावणें, सारवणें. लिपति; लेप, लेपन.

लिश्, (अ) ४. आ. अल्पीभावे. कमी—अल्प—थोडा—लहान होणें. लिश्यते; लेश.

लिश्, (अ) ६. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें, पोंचणें. लिशति.

लिह्, (अं) २. उ. आस्वादने. स्वाद—रुचि घेणें. २ चाटणें. लेढि, लीढे; लेह, लेत्य.

ली, (ओ. डू) ४. आ. श्लेषणे. जुळणें, चिकटून—लागून असणें—राहणें,

Digitized by Google

मिळून असणें. २ भेटणें, आलिंगन करणें—देणें. लीयते; लीन, लीला.

ली, ९. प. मागचाशब्द पाहा. लिनाति; लय.

ली, १. प., १०. उ. द्रवीकरणें. पातळ करणें, वितळवणें, पाणी करणें. लयति; लाययति, लाययते.

लुंच्, (अ) १. प. नाहींस करणें, दूर नेणें, काढून टाकणें, अदृश्य करणें. लुंचति; लुक्.

+ **लुज्**, (इ) १. प, १०. उ. हिंसावलादाननिकेतनेषु. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. २ बळकट—शक्तिमान होणें. ३ घेणें, ग्रहण—स्वीकार करणें. ४ राहणें, वास करणें. लुंजाति; लुंजयति, लुंजयते

लुज्, (इ) १. प., १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें, भाषण करणें. लुंजाति; लुंजयति, लुंजयते.

लुट्, (अ) १. प. विलोडने. हालवणें, लोटणें, टकलणें, मंथन करणें; आडयेणें, —हरकत—प्रतिबंध करणें. लोटति; लोटन.

लुट्, (इ) १. प. स्तेये. चोरणें, चोरी करणें. लुंटति; लुंटन.

लुट्, (अ) १. आ. प्रतिघाते. मारणें, ताडन करणें, आपटणें, आदळणें. लोटते; लोटन.

लुट्, (अ) ४. प. लुट् (अ) १. प. विलोडने, पाहा. लुटयति.

लुट्, (अ) १. प., १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें, भाषण करणें. लोटति; लोटयति, लोटयते.

लुंट्, (अ) १०. उ. लुट् (इ) पाहा. लुंटयति, लुंटयते; लुंटन.

लुठ्, (अ) १. आ. लुट् (अ) पाहा. लोठते.

Digitized by Google

लुठ्, (इ) १. प. आलस्ये प्रतिघाते गतौच. अळशी —मंद होणें. २ आडवेणें, हरकत—प्रतिबंध करणें, लोटणें, ढकलणें ३ जाणें, चालणें, हालणें. लुंठति; लुंठन.

+लुठ्, (इ) १. प. स्तेये. चोरणें, चोरी करणें, नागवणें, लुटणें. लुंठति; लुंठन.

लुठ्, (अ) १. प. उपघाते. मारणें, खालीं पाडणें, पाडाव करणें, ठोकणें. लोठति.

+लुड्, (अ) १. प. लुट्

(अ) १. प. विलोडने पाहा. लोडति; आलोडन.

लुड्, (इ) १. प. स्तेये. चोरणें, चोरी करणें लुटणें, नागवणें. लुंडति.

लुड्, (अ) ६. प. संश्लेषणे. जुळणें, चिकटून—मिळून—धरून— लागून असणें—राहणें. लुडति; लोडन.

लुथ्, (इ) १. प. हिंसासंक्लेशनयोः. मारणें, हिंसा—वध करणें. २ क्लेश—त्रास—पीडा देणें. लुंथति.

लुप्, (उ) ४. प. विमोहने. घोटाळा—गोंधळ करणें, घोटाळ्यांत—गोंधळांत घालणें—पाडणें. लुप्यते.

लुप्, (लृ) ६. उ. छेदने कापून—काढून टाकणें, नाहींसा—अदृश्य करणें, अभाव करणें. लुंपति, लुंपते; लोप.

लुब्, (इ) १. प. अर्दने. क्लेश—त्रास—पीडा—इजा देणें, दुखविणें, त्रासवणें. लुंबति.

लुब्, (इ) १. प., १०. उ. अदर्शने, अर्दनेच. अदृश्य होणें—करणें. २ मागचा शब्द पाहा. लुंबति; लुंबयति, लुंबयते.

लुभ्, (अ) ४. प. गार्ध्ये. इच्छिणें, इच्छा— आशा— लोभ करणें—धरणें. लुभ्यति; लोभ, लुब्ध.

Digitized by Google

लुभ्, (अ) ६. प. लुप् (उ) पाहा. लुभति; लुभित.

लू, (ऊ) ९. उ. छेदने. कापणें, तोडणें, चिरणें. लुनाति, लुनीते; लून.

लूष्, (अ) १. प. भाषायां प्रकाशणें, शोभणें. चमकणें. २ बोलणें. लूषति.

लूष्, (अ) १०. उ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजादेणें. लूषयति, लूषयते.

+**लेख**, ११. प. स्खलने. घसरणें, ढासळणें, पडणें, लवंडणें, अडखळणें. लेख्यति.

लेखा, ११. प. लेख पाहा. लेखायति.

लेट्, ११. प. धौर्त्ये पूर्वभवो स्वप्नेच. द्यूत—जुवा—खेळणें. २ पूर्वी—अगोदर असणें—होणें. ३ निजणें, झोंप घेणें, निद्रा करणें. लेटयति.

लेप्, (ऋ) १. आ. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें, पोंहोंचणें. लेपते.

लेला, ११. प. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें, शोभणें. लेलायति.

लोक्, (ऋ) १. आ. दर्शने. पाहाणें, अवलोकन करणें. लोकते; अवलोकन.

लोक्, (ऋ) १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें, शोभणें. २ बोलणें. भाषण करणें. लोकयति, लोकयते; लोक.

लोच्, (ऋ) १. आ. लोक् (ऋ) १. पाहा. लोचते; लोचन.

लोच्, (ऋ) १०. उ. लोक् (ऋ) १. आ. पाहा लोचयति, लोचयते; लोचन.

लोट्, ११. प. लेट् पाहा. लोटयति.

लोड्, (ऋ) १. प. उन्मादे. वेडा—विक्षिप्त— भ्रमिष्ट होणें. लोडति.

लोष्ट्, (अ) १. आ. संघाते. सांचणें, जमणें; सांच-

Digitized by Google

वेंगे, जमवणें, ढीग–रास घालणें–करणें. लोष्टति; लोष्ट.

ल्हप्, (अ) १०. उ. अव्यक्तायां वाचि. अस्पष्ट–अव्यक्त–संदिग्ध बोलणें, गुळमुळणें. ल्हपयति, ल्हपयते.

व.

वक्, (इ) १. आ. कौटिल्ये, गतौच. वांकडा–वक्र होणें– करणें, वांकणें, वळणें; वांकडेपणा–दुष्टपणा करणें. २ जाणें, चालणें, हालणें. वंकते; वंक.

वख्, (अ) } १. प. गतौ.
वख्, (इ) } जाणें, चालणें, हालणें. वखति. वंखति.

वग्, (इ) १ प. मागचा शब्द पाहा. वंगति; वंग, वंगन.

वघ्, (इ) १. आ. मघ् (इ) पाहा. वंघते.

वच्, (अ) २. प. परिभाषणें. बोलणें, सांगणें, ह्मणणें, वाचणें. वक्ति; वचन.

वच्, (अ) १. प., १०. उ. मागचा शब्द पाहा. वचति; वाचयति, वाचयते; वाचन.

वंच्, (उ) १. प. गत्यर्थे. जाणें, चालणें, हालणें. वंचाति.

वंच्, (उ) १. आ., १०. आ. प्रलंबने. वंचते; वंचयते; वंचना.

वज्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. वजति; वज्र.

वज्, (अ) १०. उ. मार्ग संस्कार गत्योः. मार्ग तयार करणें, मार्ग संस्कार करणें. २ जाणें, चालणें. वाजयति, वाजयते; वाजी.

वट्, (अ) १. प. वेष्टने. गुंडाळणें. वेढणें, वेष्टणें वटति; वट.

वट्, (अ. मू) १ प. परिभाषणें. बोलणें, वाचाळपणा-

Digitized by Google

करणें. वटति; वटयति; वट.

† **वट्**, (इ) १०. उ. विभाजने. विभागणें, पृथक्करण करणें, निरनिराळा करणें. वंटयति, वंटयते; वंटक.

वट, १०. उ. मागचा शब्द पाहा. वटयति, वटयते.

वठ्, (अ) १. प. स्थौल्ये. मोठा—सशक्त—समर्थ होणें. वठति.

वठ्, (इ) १. आ. एकचर्यायां. एकटा—एकाकी जाणें—संचार करणें; बरोबर दुसरा कोणी नसतां जाणें. वंठते; वंठर.

वठ, १०. उ. ग्रंथे. जुळणें, जोडणें, ओंवणें, रचणें. वठयति, वठयते.

वड्, (इ) १. आ. } वट् (इ)
वड्, (इ) १०. उ. } पाहा. वंडते. वंडयति, वंडयते; वंडाल.

+ **वढ्**, (इ) १०. उ. वट् (इ) पाहा. वंढयति, वंढयत.

वण्, (अ) १. प. शब्दार्थः. शब्द—ध्वनि—नाद करणें. वणति; वंड.

वद्, (इ) १. आ. अभिवादन स्तुत्योः. नमस्कार—वंदन करणें. २ स्तुति—प्रशंसा करणें. वंदते; वंदन.

वद्, (अ) १. प. व्यक्तायां वाचि. स्पष्ट—व्यक्त—साफ बोलणें. वदति; वदन, वाद.

वद्, (अं) १. उ., १०. उ. संदेश वचने. सांगणें, कळवणें, विदित करणें. वदति, वदते; वदयति, वदयते; प्रवाद, अपवाद.

वद्, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. वदयति, वदयते.

वन्, (अ) १. प. शब्दे संभक्तौच. शब्द—ध्वनि—नाद करणें. २ सेवा—शुश्रूषा करणें, साह्य—मदत करणें. वनति; वन.

Digitized by Google

वँन्, (उ. मू) १. प. क्रियासामान्यार्थे. कोणती एखादी क्रिया– व्यापार– उद्योग करणें. वनति.

वन्, (उ) ८. आ. याचने. मागणें, याचना करणें. वनुते.

+ **वन्**, (उ) ८. प. मागचा शब्द पाहा. वनोति.

वप्, (डु. अं) १. उ. बीजसंताने, छेदनेच. शेतांत–जमिनींत धान्य पेरणें. २ गर्भाधान–गर्भोत्पत्ति करणें. ३ कापणें, छेदणें, वपन करणें. वपति, वपते; वपन.

वभ्, (अ) १. प. गत्यर्थः. जाणें, चालणें, हालणें. वभ्रति.

वम्, (टु. अ) १. प. उद्गीरणें. ओकणें, वांति–वमन होणें. वमति; वमन.

* पाणिनीनें या धातूचा अमुक अर्थ आहे असें सांगितलें नाहीं. त्या वरून वैय्याकरणांनीं असा सिद्धांत केला आहे कीं, याचा अर्थ सामान्य कोणतीही क्रिया करणें असा आहे.

वय्, (अ) १. आ. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. वयते; वयस्.

वर, १०. उ. ईप्सायां. इच्छणें, इच्छा–आशा करणें– धरणें, मागणें. वरयति, वरयते; वर.

वरण, १. प. गतौ. जाणें, चालणें. वरण्यति.

वर्च्, (अ) १. आ. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें, शोभणें. वर्चते; वर्चस्विन्.

वर्ण्, (अ) १०. उ. प्रेरणे, वर्णने, वर्णेच. प्रेरणा–उद्योग करणें, चेतवणें. २ वर्णन–स्तुति करणें, स्वरूप कथन करणें–सांगणें. ३ रंग देणें, रंगवणें. वर्णयति, वर्णयते; वर्णन, वर्ण.

वर्ण, १०. उ. वर्ण क्रिया विस्तार गुण वचनेषु. रंग तयार करणें, रंगाचें काम करणें. २ विस्तार–पल्हाळ करणें. ३ स्तुति–स्तोत्र–प्रशंसा करणें. वर्णय.

Digitized by Google

ति, वर्णयते; वर्णन, वर्ण.

वर्ध्, (अ) १०. उ. छेदन पूरणयोः. कापणें, तोडणें, छेदणें. २ पूर्ण करणें, भरणें. वर्धयति, वर्धयते; वर्धन.

वष्, (अ) १. आ. स्नेहने. ओला —ओलसर— दमट होणें—करणें. वर्षते; वर्षण.

वर्ह, (अ) १. आ परिभाषण हिंसा प्रदानेषु, प्राधान्येच. बोलणें, भाषण करणें. २ मारणें, दुःख—इजा देणें. ३ देणें, दान करणें. ४ मुख्य—प्रधान—वरिष्ठ असणें. वर्हते; वर्ह.

वल्, (अ) १. आ. संवरणे, संचरणेच. आच्छादन करणें, वेढणें, वेष्टणें. २ संचार करणें, चालणें. वलते; वलय.

वल्, (अ. मू) १. प. मागच्या शब्दाचा पहिला अर्थ पाहा. वलाति; वलयति; वलय.

वल्क्, (अ) १०. उ. परिभाषणे. बोलणें, भाषण करणें. वल्कयति, वल्कयते.

वल्ग्, (अ) १. प. गत्यर्थे. जाणें, चालणें, हालणें, दुडकी चालणें. वल्गति; वल्गा, वल्गित.

वल्गू, ११. प. पूजामाधुर्ययोः. पूजेस—सन्मानास पात्र होणें, पूजा करणें, सन्मान देणें. २ सुंदर—सुशोभित होणें, गोड—मधुर होणें—बोलणें. वल्गूयति; वल्गूयत्.

वल्भ्, (अ) १. आ. भोजने. खाणें, भक्षणें. वल्भते; वल्भन.

वल्ह, (अ) १. आ. वल् (अ) पाहा. वल्हते; वल्हकी, वल्हभ.

वल्ह्, (अ) १. आ. वर्ह पाहा. वल्हते.

वश्, (अ) २. प. कांतौ. इच्छा—वासना धरणें. वष्टि; वश.

Digitized by Google

वष्, (अ) १. प. हिंसार्थः. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. वषति.

वष्क, १०. उ. दर्शने. पाहणें, वघणें. वष्कयति, वष्कयते; वष्कयणी.

वस् (अ) १. प. निवासे. राहणें—वास—मुकाम करणें. वसति; निवास.

वस्, (अ) २. आ. आच्छादने. झाकणें, आच्छादन करणें. वस्ते; वस्त्र, वसन.

वस्, (उ) ४. प. स्तंभे. निश्चल होणें, नीट—सरळ—सडक असणें—होणें. वस्यति.

वस्, (अ) १०. उ. स्नेहच्छेदापहरणेषु. ओला—ओलसर—दमट होणें—करणें. २ कापणें, तोडणें, छेदणें. ३ नाहींसा करणें, हिरावून घेणें. वासयति, वासयते; वास.

वस, १०. उ. निवासे. राहणें, मुकाम करणें; प्रेम—प्रीति करणें. वसयति, वसयते.

वस्क्, (अ) १. आ. गत्यर्थे. जाणें, चालणें, हालणें. वस्कते; वस्कय.

वस्त्, (अ) १०. आ. अर्दने. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. २ जाणें. वस्तयते; वस्त.

वह्, (इ) १. आ. वृद्धौ. वाढणें, वृद्धिंगत होणें. वंहते.

वह्, (अं) १. उ. प्रापणे. वाहणें, वाहून नेणें, पोहोचविणें, पावविणें. वहति, वहते; वहन, वाहन.

वक्ष्, (अ) १. प. रोषे. रागावणें, रोष—क्रोध करणें. वक्षति.

वा, २. प. गति गंधनयोः. जाणें, चालणें, हालणें, वाहणें. २ मारणें, दुखवणें, इजा देणें. वाति; वायु.

वाञ्छ्, (इ) १. प. इच्छायां. इच्छा—आशा—वासना धरणें. वांछति; वांछा.

Digitized by Google

वात, १०. उ. सुखसेनयोः, सेवनेच. सुखी होणें, मागांत सुख देणें, संतोष—आनंद करणें. २ जमवणें, समूह करणें. ३ सेवा—शुश्रूषा करणें. वातयति, वातयते; वात.

+ वावृत्, (उ) ४. आ. वरणे. निवडणें, निवडून—मागून घेणें—वरणें. २ ठरवणें. वावृत्यते; वावृत्यमाना.

वाश्, (ऋ) ४. आ. शब्दे. शब्द— ध्वनि— नाद करणें, किलबिल करणें. वाश्यते; वाशन.

वास, १०. उ. उपसेवायां. वास—सुगंध उत्पन्न करणें—लावणें. वासयति, वासयते; वास.

वाह्, (ऋ) १. आ. प्रयत्ने. प्रयत्न—मेहनत—उद्योग करणें. वाहते; वाहन.

वाक्ष्, (इ) १. प. माक्ष्, (इ) पाहा. वांक्षति.

विच्, (इरं) ७. उ. पृथग्भावे. भिन्न—निराळा—पृथक् होणें—करणें, छडा—तारतम्य—मर्म काढणें, विवेक करणें. विनक्ति, विक्ते; विवेक, विवेचन.

विच्छ्, (अ) १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, शोभणें, चमकणें. २ बोलणें, भाषण करणें. विच्छयति, विच्छयते.

विच्छ्, (अ) ६. प. गतौ. जाणें, चालणें, पोहोंचणें. विच्छायति.

विज्, (इरं) ३. उ. विच् पाहा. विवेक्ति.

***विज्**, (ओ. ई) ६. आ. भयचलनयोः. भिणें, घाबरणें. २ भयानें कांपणें—लटलट हालणें. उद्विजते; उद्वेग.

विज्, (ओ. ई) ७. प. मागचा शब्द पाहा. विनक्ति.

* याच्यापूर्वी प्रायः " उत् " हा उपसर्ग लागत असतो.

Digitized by Google

विट्, (अ) १. प. शब्दे. शब्द—ध्वनि—नाद करणें. २ शापदेणें. वेटाति; विटप.

विडंब, १०. उ. विडंबने. अनुकरण करणें, सोंग घेणें—आणणें. २ अप्रतिष्ठा—हेलना—विटंबना होणें—करणें. विडंबयाति, विडंबयते; विडंबन.

+ **वित्त**, १०. उ. समुत्सर्गे. सोडणें. त्याग—विसर्जन करणें. वित्तयाति, वित्तयते; वित्त.

विथ्, (ऋ) १. आ. याचने. मागणें, याचना करणें. वेथते.

विद्, (अ) २. प. ज्ञाने. जाणणें, समजणें, उमजणें. वेत्ति, वेद; विद्वान्.

विद्, (अ) ४. आ. सत्तायां. असणें. विद्यते; विद्यमान.

विद्, (लृ) ६. उ. लाभे. मिळणें, मिळवणें, लाभ—प्राप्ति होणें, संपादणें. विंदाति, विंदते; वित्त.

विद्, (अ) ७. आ. विचारणें. विचार—मनन—निर्णय करणें. विंत्ते; वित्त.

विद्, (अ) १०. आ. चेतनाख्यान निवासेषु. समजणें, जाणणें, उमजणें. २ वर्णन—व्याख्यान करणें. ३ राहणें, वास करणें. वेदयते; वेदना.

विध्, (अ) ६. प. विधाने. आज्ञा—विधान—नियम करणें. वेध करणें, छिद्र—भोक पाडणें. विधति; विधि, वेध.

विल्, (अ) ६. प. संवरणे. घालणें, धारण करणें (वस्त्रें इ०), आच्छादणें. विलति.

विला, १. प. विलासे. क्रीडा—विलास—मौज करणें. विलायति.

विश्, (अ) ६. प. प्रवेशने. आंत शिरणें—जाणें, प्र-

Digitized by Google

वेश करणें, पसरणें. विशति; प्रवेश, आवेश.

विष्, (उ) १. प. सेचने, सेवनेच. शिंपडणें, सिंचन करणें. २ सेवा—शुश्रूषा करणें. वेषति; विष.

विष्, (ल्) ३. उ. व्याप्तौ. व्यापणें, पसरणें. विवेष्टि, विविष्टे; विष, विष्णु.

विष्, (अ) ९. प. विप्रयोगे. प्रयोजन—गरज नसणें, निराळा—पृथक् करणें, ताडातोड करणें. विष्णाति.

विष्क्, (अ) १०. आ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजादेणें. विष्कयते.

विष्क, १०. उ. दर्शने. पाहणें, अवलोकन करणें, बघणें. विष्कयति, विष्कयते.

वी, २. प. गति व्याप्ति प्रजन कांत्यसन खादनेषु. जाणें, चालणें, पोहोंचणें. २ व्यापणें, पसरणें. ३ गर्भधारण करणें, गर्भार राहणें. ४. इच्छिणें, वासना धरणें. ५ पाठवणें, धाडणें. ६ खाणें, भक्षणें. वेति; वी, वीत.

वीर, १०. उ. विक्रांतौ. बलिष्ठ—पराक्रमी होणें, पराक्रम—शौर्य करणें. वीरयति, वीरयते; वीर.

वुग्, (इ) १. प. वर्जने. वगळणें, सोडणें, गाळणें. वुंगति.

† **वुट्**, (अ) } १०. उ.
† **वुध्**, (इ) } हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजादेणें. वोटयति, वोटयते. वुंधयति, वुंधयते.

† **वुस्**, (अ) ४. प. विभागे. निरानिराळा करणें, पृथक् करणें, तुकडे—भाग करणें. टाकणें, फेकणें. वुस्यति.

वूष्, (अ) १०. उ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजादेणें. वूषयति, वूषयते.

वृ, (ञ्) ५. उ. वरणे नि-

Digitized by Google

वडून घेणें, पसंत करणें, वरणें, मागणें. वृणोति, वृणुते; वर.

वृ, (ङ्) ९. आ. संभक्तौ. सेवा—भजन—पूजन करणें, सेवा इत्यादिकांनीं प्रसन्न—अनुकूल करून घेणें. वृणीते; वर.

वृ, (ञ्) १०. उ. आवरणे. वृ (ञ्) ५. पाहा. २ लपणें; आच्छादन करणें, झाकणें. ३ बोलावणें—आमंत्रण करणें. वारयति, वारयते; आवरण.

वृक्, (अ) १. आ. आदाने. ग्रहण—स्वीकार करणें. वर्कते.

+ **वृच्**, (ई) ७. प. वर्जने. सोडणें, त्याग करणें, वर्जणें. वृणक्ति.

वृज्, (ई) २. आ. मागचा शब्द पाहा. वृक्ते; वर्जन.

+ **वृज्**, (इ) २. आ. वृच् पाहा. वृंक्ते.

वृज्, (ई) ७. प. वृच् पाहा. २ आच्छादन करणें, झाकणें. वृणक्ति; वृजिन.

वृज्, (ई) १. प. १०. उ. वृच् पाहा. वर्जति; वर्जयति, वर्जयते; वर्ज्य.

वृण्, (अ) ६. प. प्रीणने. संतोष—तृप्ति—खुष करणें. वृणाति.

वृत्, (उ) १. आ. वर्तने. असणें, राहणें, होणें. वर्त्तते; वृत्ति, वर्त्तन.

वृत्, (उ) ४. आ. वरणे. निवडणें, निवडून—मागून—पसंत करून घेणें, वरणें. २ ठरवणें. वृत्यते.

वृत्, (उ) १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें २ बोलणें, भाषण करणें. ३ मागें टाकणें—जाणें. वर्त्तयति, वर्त्तयते; अतिवर्त्तन, अनुवृत्ति.

वृध्, (उ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. वर्धयति, वर्धयते.

वृध्, (उ) १. आ. वृद्धौ.

Digitized by Google

वाढणें, वृद्धि—समृद्धि होणें—पावणें, पुष्कळ—उमाप—विपुल होणें. वर्द्धते; वृद्धि, वृद्ध.

वृश्, (अ) ४. प. आवरणे. निवडणें, पसंत करणें. २ आच्छादणें, झांकणें. वृश्यति; वृश.

वृष्, (उ) १. प. सेचन हिंसा क्लेशनेषु. शिंपडणें, सिंचन करणें. २ मारणें. ३ क्लेश—त्रास—पीडा देणें. वर्षति; वृष, वृषण.

वृष्, (अ) १०. आ. शक्ति संबंधने. गर्भ—गाभ धरण्यास समर्थ असणें, गर्भ—गाभ धरणें. २ प्रजोत्पत्ति करण्यास समर्थ—सशक्त असणें. वर्षयते; वृष.

वृह्, (ऊ) ६. प. उद्यमने. उद्योग—मेहनत—खटपट करणें. वृहति.

वृक्ष्, (अ) १. आ. वृश् पाहा. वृक्षते; वृक्ष.

वृ, (ञ्) ९. उ. वरणे. निवडणें, पसंत करणें, निवडून—मागून घेणें. वृणाति, वृणीते; वरण.

वृ, ९. प. वरणे, भरणेच. मागचा शब्द पाहा. २ पालन पोषण करणें, संभाळणें. वृणाति.

वे, (ञ्) १. उ. तंतुसंताने. विणणें, विणकरीचें काम करणें. वयति, वयते; वाय.

वेण्, (ऋं) १. उ. गति ज्ञान चिंता निशामन वादित्र ग्रहणेषु. जाणें, चालणें, हालणें. २ जाणणें, समजणें. ३ विचार—स्मरण—चिंतन करणें. ४ सारासार विचार—विवेक करणें, निर्णय करणें. ५ वाद्य घेणें—वाजविणें. ६ ग्रहण—स्वीकार करणें. वेणति, वेणते; वेण, वेणि, वेणु.

वेथ्, (ऋ) १. आ. याचने. मागणें, याचनाकरणें. वेथते.

Digitized by Google

वेद, १९. प. धौर्त्ये स्वप्नेच. धूर्त्तता–धूर्तावा– लबाडी-करणें. २ निद्रा–शयन करणें; स्वप्न पडणें. वेद्यति; वेदत.

वेन्, (ऋं) १. उ. वेण् पाहा. वेनाति, वेनते.

वेप्, (टु. ऋ) १. आ. कंपने. कांपणें, लटलट–थरथर हालणें. वेपते; वेपथु.

वेल्, (ऋ) १. प. चलने जाणें, चालणें, हालणें २ कांपणें, हुडहुडी भरणें. वेलति; वेल.

वेल, १०. उ. कालोपदेशे. काळ–वेळ सांगणें–मोजणें. वेलयति. वेलयते; वेला.

वेल्ल्, (अ) १. प. वेल् (ऋ) पाहा. वेल्लति; वेल्ल.

वेवी, (ङ्) २. आ. वी, पाहा. वेवीते.

वेष्ट्, (अ) १. आ. वेष्टने. गुंडाळणें, वेष्टणें, वेढणें. वेष्टते; वेष्टन.

वेह्, (ऋ) १. आ. प्रयत्ने. प्रयत्न–उद्योग–मेहनत करणें. वेहते.

वै, (ओ) १. प. शोषणे. सुकणें, वाळणें; शोषण करणें, ओढून घेणें. वायति.

व्यच्, (अ) ६. प. व्याजी करणे. फसवणें, कपट–ठकबाजी करणें. विचति.

व्यथ्, (अ. षृ. मृ) १. आ. भयसंचलनयोः. भिणें, घाबरणें. २अस्वस्थता–संताप–त्रास पावणें. व्यथति; व्यथयति; व्यथा.

व्यध्, (अ) ४. प. ताडने. मारणें, ठोकणें, इजा देणें; भोक पाडणें, वेध करणें. विध्यति; वेध.

व्यय्, (अं) १. उ. गतौ. जाणें, नाहींसा होणें. व्ययति, व्ययत; व्यय.

व्यय, १०. उ. वित्तसमुत्सर्गे. कमी होणें, क्षय–ऱ्हास पावणें;द्रव्याचा खर्च–व्यय

Digitized by Google

करणें. व्यययति, व्यययते; व्यय.

व्युष्, (अ) ४. प. दाहे, विभागेच. जाळणें, भाजणें, आग–दाह करणें. २ विभाग करणें, पृथक्–निराळा–वेगळा करणें. व्युष्यति; व्युष्ट

व्ये, (जू) १. उ. संवरणे. झाकणें, आच्छादन करणें. याति, व्ययते.

व्रज्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें; स्थित्यंतर करणें. व्रजति; व्रज.

व्रण्, (अ) १. प. शब्दार्थः. शब्द–ध्वनि–नाद करणें. व्रणति.

व्रण, १०. उ. गात्र विचूर्णने. (शरीरास) दुखापत–जखम करणें, घाय करणें. व्रणयति, व्रणयते; व्रण.

व्रश्च्. (ओ. ऊ) ६. प. छेदने. कापणें, छेदणें, चिरणें. वृश्चति; वृश्चिक, व्रश्चन.

व्री, (ओ. डु) ४. आ. वरणे. निवडून घेणें, पसंत करणें, वरणें, मागणें. व्रीयते.

व्री, ९. प. वरणे, अपवारणेच. मागचाशब्द पाहा. २ आच्छादणें, झाकणें. व्रीणाति, व्रिणाति.

व्रीड्, (अ) ४. प. चोदने लज्जायांच. पाठविणें, प्रेरणा करणें, धाडणें. २लाजणें, संकोच–लज्जा पावणें. व्रीड्यति; व्रीडा.

व्ली, ९. प. वरणे. निवडून घेणें, पसंत करणें, वरणें, मागून घेणें. व्लिनाति.

व्हे, (जू) १. उ. स्पर्धायांशब्देच. स्पर्धा–विप्रतिपत्ति–भांडण करणें. २ शब्द–नाद–ध्वनि करणें. व्हयति; आव्हान.

श.

शक्, (अं) ४. उ. मर्षणे. सोसणें, सहन करणें. २ योग्य–समर्थ–शक्ति-

Digitized by Google

मान होणें. शक्यति, शक्यते; शक्य.

शक्, (इ) १. आ. शंकायां. शंका—संशय—संदेह—वाटणें, बहुशः घडेल—होईल असें वाटणें. २ घडेल न घडेल असा धाक—भय वाटणें. शंकते; शंका.

शक्, (ल) ५. प. शक्तौ. योग्य—समर्थ—शक्तिमान—लायक होणें. शक्नोति; शक्ति, शक्त.

शच्, (अ) १. आ. अव्यक्तायां वाचि. अव्यक्त—अस्पष्ट—न समजण्यासारखें बोलणें, गडबडगुंडा करणें. शचते; शचि, शची.

शट्, (अ) १. प. रुजाविशरण गत्यवसादनेषु. रोगी—अजारी होणें, प्रकृति बिघडणें. २ भेद करणें, निराळा करणें; भोंकसणें, छिद्र—रंध्र—भोक पाडणें ३ जाणें, चालणें. ४ थकणें, भागणें, खिन्न—उदास होणें. शटति; शटी.

+शट्, (अ) १०. उ. श्लाघायां. स्तुति—प्रशंसा करणें. शाटयति, शाटयते.

शठ्, (अ) १. प. कैतवे, हिंसा संक्लेशनयोश्च. फसवणें, ठकवणें, कपट—लबाडी करणें. २ मारणें, हिंसा—वध करणें. ३ क्लेश—दुःख—पीडा भोगवणें—भोगणें. शठति; शठ.

शठ्, (अ) १०. उ. असंस्कार गत्योः. असंस्कृत—अपूर्ण—अर्धवट ठेवणें, पुरता न करणें. २ जाणें, चालणें, हालणें. शाटयति, शाटयते.

शठ्, (अ) १०. आ. श्लाघायां. स्तुति—प्रशंसा करणें, वाखाणणें, गौरव करणें. शाठयते; शाठ.

Digitized by Google

शठ, १०. उ. सम्यगवभाषणे. बरें —चांगलें बोलणें. २ वाईट —कुत्सित बोलणें. ३ भाषण सोडणें— मौन धरणें. शठयति, शठयते; शठ.

शड्, (इ) १. आ. रुजायां, संघातेच. रोग—अजार होणें, बिघडणें, अव्यवस्था होणें; दुखवणें, इजा देणें. २ जमवणें, संचय—ढीग करणें. शंडते; शंडिल.

शण्, (अ. म्) १. प. दाने, गतौच. देणें, दानकरणें. २ जाणें, चालणें, हालणें. शणति; शणयति; शण.

*शद्, (ल) १. प. शातने, गतौच. हळू हळू नाश पावणें, क्षीण होणें, छिन्नभिन्न होणें.—करणें; खालीं पाडणें—फेकणें. २ जाणें, चालणें. शीयते; शद.

शद्[1], (ल) ६. प. मागचा शब्द पाहा. शीयते; शत्रु.

शप्, (अं) १. उ. आक्रोशे. शाप देणें, वाईट बोलणें, शिवीगाळ करणें. २ शपथ घेणें—वाहणें. शपति, शपते; शाप, शपथ.

शप्, (अं) ४. उ. मागचा शब्द पाहा. शप्यति, शप्यते.

शंब्, (अ) १०. उ. संबंधने. बांधणें, जोडणें, एकत्र करणें. २ संचय—ढीग करणें. शंबयति, शंबयते; शंब, शंबर.

शब्द्, (अ) १०. उ. आविष्कारे. प्रसिद्ध—व्यक्त—स्पष्ट—विशद करणें; शब्द—ध्वनि—नाद करणें. शब्दयति, शब्दयते; शब्द.

---

* ह्याचा शकार इत्संज्ञक आहे अशा प्रत्ययाचा संभव असतां या धातूंहून आत्मनेपद होतें, आणि धातूंस पाघ्राध्मा इ० सूत्रानें शीय आदेश होतो.

1 पहिल्या गणांत या धातूचा पाठ आहे त्यापासून सर्व प्रयोग सिद्ध होतातच. परंतु ६ व्या गणांत पाठ करण्याचा उपयोग फक्त स्वरप्रक्रियेतच आहे.

Digitized by Google

शब्द्, (अ) १०. उ. आविष्कारे भाषणेच. मागचा‖ शब्द पाहा. २ बोलणें, भाषण करणें, शब्द काढणें. प्रतिशब्दयति, प्रतिशब्दयते; विशब्दयति, विशब्दयते.

शम्, (उ) ४. प. उपशमे. शांत—स्थिर होणें—करणें, इंद्रियनिग्रह—मनोनिग्रह होणें—करणें, मनोविकार—षड्रिपु जिंकणें. शाम्यति; शम, उपशम.

शम्, (अ) १०. आ. आलोचने. बारकाईनें पाहणें, अवलोकन करणें. शामयते; निशामन.

शर्ब्, (अ) १. प. गतौ, हिंसायांच. जाणें, चालणें, हालणें. २ मारणें, दुखवणें, इजा देणें. शर्वति.

‖ उपसर्ग पूर्वी असतांच आविष्कार व भाषण यादोन्ही अर्थी या धातूचा प्रयोग होतो, एरवीं आविष्कारार्थीं मात्र प्रयोग होतो.

शर्व्, (अ) १. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. शर्वति; शर्व.

शल्, (अ) १. आ. चलन संवरणयोः. चळणें, हालणें, सलणें. २ आच्छादन करणें, झाकणें, आवरण करणें. शलते; शल, शल्य.

शल्, (अ) १. प. आशुगमने. फार जलद चालणें, धावणें, पळणें; हालणें, सलणें. शलति; शलक.

शल्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. शलति; शलाका.

शल्भ्, (अ) १. आ. स्तुतौ. स्तुति—प्रशंसा—बढाई करणें. शल्भते.

शव्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें. शवति; शव.

शश्, (अ) १. प. प्लुतगतौ. उड्यामारीत—उडत चा-

Digitized by Google

लणें—जाणें. शशाति; शश.

शाघ्, (अ) १. प. हिंसार्थः. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. शाघति; शाघ्य.

शास्, (उ) १. प. मागचा शब्द पाहा. शासति; शास्य.

शास्, (इ) १. प. इच्छायां. इच्छिणें, इच्छा—आशा करणें. शंसति.

***शंस्**, (इ) १. आ. इच्छायां. आशीर्वाद देणें, वरें—कल्याण होण्याची इच्छा—आशा करणें, कल्याण—हित—अभीष्टचिंतन करणें. आशंसते.

शस्. (उ) १. प. स्तुतौ, दुर्गतौच. स्तुति—प्रशंसा करणें. २ दुःख—इजा भोगणें—देणें. शसति; शसन.

शाख्, (ऋ) १. प. व्याप्तौ. व्यापणें, भरणें, पसरणें. शाखति; शाखा.

शाड्, (ऋ) १. आ. श्लाघायां. स्तुति—प्रशंसा—बढाई करणें, आर्जव करणें. शाडते.

शान्, (अं) १. उ. तेजने. तीक्ष्ण करणें, पाजवणें, धार लावणें—आणणें. शिशांसति, शिशांसते; निशान.

+**शार्**, (अ) १०. उ. दौर्बल्ये. अशक्त—दुर्बल होणें—करणें. शारयति.

+**शाल्**, (ऋ) १. आ. कथ्थने. स्तुति—प्रशंसा—बढाई करणें. शालते; शाल.

शास्, (उ) २. प. अनुशिष्टौ. सांगणें, शिकवणें, पढवणें; हुकूम करणें, ठरवणें, नियम—विधि करणें; अंमल करणें, अधिकार चालविणें. शास्ति; शासन, शास्त्र, शिष्य.

***शास्**. (उ) १. आ., २.

* याचा प्रयोग आ हा उपसर्ग पूर्वी असतांच होतो.

* याचा प्रयोग आ हा उपसर्ग पूर्वी असतां मात्र होतो.

Digitized by Google

आ. इच्छायां. शुभ—कल्याण—अभीष्ट इच्छिणें—चिंतणें, आशीर्वाद—वर देणें. आशासते. आशास्ते.

शि, (चु) ५. उ. निशाने. शानू पाहा २ तासून—छाणून लहान करणें. शिनोति, शिनुते; शिनि.

+ **शिख्**, (इ) १. प. गत्यर्थे. जाणें, चालणें. शिंखति.

शिघ्, (इ) १ प. आघ्राणे. वास घेणें, आघ्राण करणें. शिंघति; शिंघाण.

शिज्, (इ) २. आ. अव्यक्ते शब्दे. अव्यक्त- अस्पष्ट ध्वनि—नाद—शब्द करणें. शिंक्ते.

शिट्, (अ) १. प. अनादरे. अनादर—अपमान— हेलना करणें. शेटति.

शिल्, (अ) ६. प. उंछे. एक एक दाणा—कण वेंचणें—जमा करणें. शिलति; शिल.

शिष्, (ल) ७. प. विशेषणे. निराळा—पृथक् करणें, गुण—दोष—भेद दाखवणें. विशिनष्टि; विशेष्य, विशेषण.

शिष्, (अ) १. प. हिंसार्थः. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. शेषति; शेष.

शिष्, (अ) १. प., १०. उ. असर्वोपयोगे. शिलक—बाकी—शेष ठेवणें—राखणें, सर्व—सगळें न खरचचणें—न कामास लावणें. शेषति; शेषयति, शेषयते; शेष, अवशिष्ट.

शिक्ष्, (अ) १. आ. विद्योपादाने. शिकणें, अभ्यास करणें, विद्येचें ग्रहण करणें. शिक्षते; शिक्षक.

शी, (ङ्) २. आ. स्वप्ने.

॥ याच्यापूर्वी प्रायः वि हा उपसर्ग असतो.

* वि हा उपसर्ग पूर्वी असल्यास याचा अर्थ अतिशय असा होतो.

Digitized by Google

निजणें, निद्रा–शयन करणें. शेते; शयन, अतिशय, संशय.

शीक्, (ऋ) १. आ. सेचने. ओला–ओलसर करणें; शिंपडणें, सिंचन करणें. शीकते; शीकर.

शीक्, (अ) १०. उ. भाषार्थः. प्रकाशणें, चमकणें. २ बोलणें, भाषण करणें. शीकयति, शीकयते.

शीक्, (अ) १. प., १०. उ. आमर्षणे. स्वस्थपणें सोसणें, सहन करणें. शीकति; शीकयति, शीकयते.

शीभ्, (ऋ) १. आ. कथ्थने. स्तुति–प्रशंसा–बढाई करणें. शीभते; शीभ्य.

शील्, (अ) १. प. समाधौ. समाधि लावणें, विचार–मनन करणें, चित्ताची एकाग्रता–स्थिरता करणें, चित्तवृत्तीचा निरोध करणें. शीलति; शीलन.

शील, १. प., १०. उ. उपधारणें. अभ्यास–निदिध्यास करणें, घोकणें, पाठकरणें. शीलाति; शीलयति, शीलयते; शीलित.

+शुक्, (अ) १. प. गतिस्पर्शयोः. जाणें, चालणें. २ स्पर्श करणें, शिवणें. शोकति.

शुच्, (अ) १. प. शोके. शोक–आक्रोश –दुःख–खेद करणें. शोचति; शोच्य, शोक.

शुच्, (ई. इर्) ४. उ. पूती भावे, शुचि क्लेदन पीडनेषुच. दुर्गंध–घाण येणें, घाणणें, वास मारणें. २ शुद्ध–पवित्र होणें. ३ ओला –आर्द्र करणें. ४ मर्दन –मथन करणें, दाबणें, चोळणें, इजा देणें. शुच्यति, शुच्यते; शुचि.

शुच्यू, (अ) १. प. स्नान पीडन सुरासंधानेषु. स्नान

Digitized by Google

–अंघोळ करणें. २ चेंगरणें, रगडणें, दाबणें; मथन करणें; पीडा–दुःख–इजा देणें. ३ दारू–मद्य–अर्क काढणें. शुच्यति.

शुठ्, (अ) } १. प. प्रतिघाते.
शुठ्, (इ) } हरकत-प्रतिबंध असणें–होणें, आड येणें, विघ्न–अडचण होणें; शोठति; शेाठ. शुंठति; शुंठी.

शुठ्, (इ) १. प., १०. उ. शोषणे. सुकणें, वाळणें, शुष्क–कोरडा होणें. शुंठति; शुंठयति, शुंठयते; शुंठी.

शुठ्, (अ) १०. उ. आलस्ये. अळशी–सुस्त–थंड–मंद होणें, अळस–सुस्ती करणें. शोठयति, शोठयते.

+ **शुण्**, (अ) ६. प. गतौ. जाणें, चालणें. शुणाति; शुंडा.

शुध्, (अ) ४. प. शौचे. शुद्ध–पवित्र–स्वच्छ–निर्मल होणें. शुद्ध्यति; शुद्धि.

शुंधू, (अ) १. प. शुद्धौ. शुद्ध–पवित्र–स्वच्छ–निर्मल होणें–करणें. शुंधति.

शुंधृ, (अ) १. प., १०. उ. शौचकर्मणि. मागचा शब्द पाहा. शुंधति; शुंधयति, शुंधयते.

शुन्, (अ) ६. प. गतौ. जाणें, चालणें. शुनति; शुन.

शुभ्, } (अ) १. प. भाष-
शुंभ्, } ण भासनयोः, हिंसायांच. शोभणें, प्रकाशणें, चमकणें. २ सुंदर–डौलदार दिसणें, तेजस्वी–सुशोभित दिसणें. ३ मारणें, दुखवणें, इजा देणें. शोभति; शोभा. शुंभति; शुंभ, निशुंभ.

* पहिल्या गणातलें रूप येथें ग्रंथाधाराप्रमाणें परस्मैपदी लिहिलें आहे. परंतु याचीं शुंभते, शुंभध्वं, इत्यादि आत्मनेपदी रूपें पाहण्यांत आहेत

Digitized by Google

शुभ्, (अ) १. आ. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें. शोभते; शोभा.

शुभ्, } (अ) ६. प. शोभा-
शुंभ्, } र्थे. मागचे दोन शब्द पाहा. शुभति. शुंभति.

+शुर्, (ई) ४. आ. शूर्. पाहा. शूर्यते; शुर.

शुल्क्, (अ) १०. उ. अतिस्पर्शने. देणें. २ मिळवण, संपादणें. ३ सोडणें, मुक्त करणें. शुल्कयति, शुल्कयते; शुल्क.

शुल्ब्, (अ) १०. उ. माने. मोजणें, मापणें. शुल्बयति, शुल्बयते; शुल्ब.

शुष्, (अ) ४. प. शोषणे. सुकणें, वाळणें, शुष्क होणें. शुष्यति; शुष्क.

शूर्, (ई) ४. आ. हिंसास्तंभनयोः. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. २ वेड्यासारखा—स्तब्ध—निश्चल होणें. शूर्यते; शूर.

शूर, १. आ. विक्रांतौ. पराक्रम—शौर्य करणें, जय करणें—मिळवणें. शूर्यते; शूर.

शूर्प्, (अ) १०. उ. शुल्ब्, पाहा. शूर्पयति, शूर्पयते; शूर्प.

शूल्, (अ) १ प. रुजायां संघातेच. रोग—अजार होणें, अव्यवस्था होणें, बिघडणें; वेधणें, भोंक पाडणें. २ जमवणें, ढीग घालणें, उंच करणें. शूलति; शूल.

शूष्, (अ) १. प. प्रसवे. पसवणें, प्रसवणें, जन्म देणें, उत्पन्न करणें. शूषति.

शृधू, (उं) १. उ. उंदने. भिजणें, ओला—दमट होणें. शर्द्धति; शृधू.

शृध्, (उ) १. प., १०. उ. प्रसहने. अप्रतिष्ठा—बेअदबी करणें, पराभव—जुलूम करणें. २ सहन करणें, सोसणें. शर्द्धति; शर्द्धयति, शर्द्धयते; शृधू.

Digitized by Google

शृट्ट, ९. प. हिंसायां. मारणें, जखमी करणें, दुखवणें, इजा—व्यथा देणें. शृणाति; विशीर्ण.

शेल्, (ऋ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें; कांपणें, थरथरणें. शेलाति; शेलु.

+ **शेव्**, (ऋ) १. आ. सेवने. सेवा—शुश्रूषा—चाकरी करणें. शेवते; शेवा.

शै, १. प. पाके. शिजवणें, पक्व करणें; शिजणें, पक्व होणें. शायति.

शो, ४. प. तनू करणें. तासून—छिलून—बारीक—पातळ करणें, तीक्ष्ण करणें, धार लावणें, पाजवणें. श्यति; निशान,

शोण्, (ऋ) १. प. वर्णगत्योः. रंगित—रंगलेला—रंगाचा होणें, तांबडा—आरक्त होणें. २ जाणें, चालणें, पोंहोचणें. शोणति; शोणित.

शौट्, (ऋ) १. प. गर्वे. अहंता—गर्व धरणें—करणें. शौटति; शौटीर.

श्चुत्, **श्युत्**, (इर्) १. प. क्षरणे स्रवणें, गळणें, पाझरणें, श्चोतति; श्चोत. श्च्योतति; श्च्युतित.

श्मील्, (अ) १. प. निमेषणे. पापण्या झाकणें—मिटणें, डोळे मिटणें. श्मीलति; श्मीलन.

श्यै, (इ) १. आ. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. श्यायते; श्याल.

श्रक् (इ) १. आ. **श्रग्**, (इ) १. प. गतौ, जाणें. चालणें, हालणें श्रंकते. श्रगते.

श्रण्, (अ. म्) १. प. दाने. देणें, दान—बक्षीस—अर्पण करणें. श्रणाति; श्रणयति; विश्राणित

Digitized by Google

श्रर्ण्*, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. श्राणयति, श्राणयते; विश्राणन.

श्रथू, (इ) १. आ. शैथिल्ये. शिथिल—सईल करणें, सोडणें, मोकळा करणें.—होणें. श्रंथते; श्रंथन.

श्रथ्, (अ. मृ) १. प. हिंसार्थः. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. श्रथति; श्रथयति; श्रथन.

श्रथ्, (अ) १०. उ. प्रयत्ने, प्रस्थानेच. श्रम—प्रयत्न—मेहनत—अभ्यास करणें, झटणें. २ निघणें, प्रस्थान करणें, चालता होणें. श्राथयति, श्राथयते.

श्रथ्, (अ) १. प., १०. उ. मोक्षणे, हिंसायांच. सोडणें, मोकळा—मुक्त करणें. २ मारणें, दुखवणें, जखम—इजा करणें. श्रथति; श्राथयति, श्राथयते.

श्रथ्, (अ) ९. प. विमोचन प्रतिहर्षयोः, संदर्भेच. सोडणें, मोकळा—मुक्त करणें. २ आनंद—संतोष—हर्ष पावणें—देणें. ३ जुळणें, लावणें, जोडणें. श्रथ्नाति; श्रंथन, श्रंथित.

श्रंथ्, (अ) १. प., १०. उ. संदर्भे. जुळणें, लावणें, जोडणें, गुंफणें. श्रंथति; श्रंथयति, श्रंथयते.

श्रथ, १०. उ. दौर्बल्ये. अशक्त—दुर्बल होणें. श्रथयति, श्रथयते.

श्रंभ्, (उ) १. आ. प्रमादे. चुकणें, दुर्लक्ष करणें. श्रंभते.

श्रम्, (उ) ४. प. तपसि खेदेच. तपश्चर्या—व्रतवैकल्य—नियमधर्म करणें. २ खिन्न—दुःखित होणें, थकणें, दमणें. श्राम्यति; श्रम.

श्रा, (मृ) १. प. पाके.

* याच्या पूर्वी प्रायः **वि** हा उपसर्ग असतो.

Digitized by Google

शिजवणें, पाक करणें, पिकवणें, पक्व–तयार करणें. श्राति; श्रपयति.

श्रा, २. प. मागचा शब्द पाहा. श्राति; श्राण.

श्रि, (ऊ) १. उ. सेवायां. सेवा–शुश्रूषा करणें. श्रयति, श्रयते; आश्रय, श्री.

श्रिष्, (उ) १. प. दाहे. जळणें, जाळणें, भाजणें. श्रेषति.

श्री, (ऊ) ९. उ. श्रा, (मू) पाहा. श्रीणाति, श्रीणीते.

श्रु, १. प. श्रवणे. ऐकणें, श्रवण करणें. शृणोति; श्रुति, श्रवण.

श्रै, १. प. शै, पाहा. श्रायति.

श्रोण्, (ऋ) १. प. संघाते. जमवणें, सांचवणें, ढीग करणें–घालणें. श्रोणति; श्रोणी.

श्लक्, (इ) १. आ. } गतौ.
श्लग्, (इ) १. प. } जाणें, चालणें, हालणें. श्लंकते. श्लंगति.

श्लाख्, (ऋ) १. प. शाख्, (ऋ) पाहा. श्लाखति.

श्लाघ्, (ऋ) १. आ. कथ्थने. स्तुति–प्रशंसा–बढाई करणें, वर्णन करणें. श्लाघते; श्लाघ्य.

श्लिष्, (उ) १. प. श्रिष्, (उ) पाहा. श्लेषति.

श्लिष्, (अ) ४. प. आलिंगने. आलिंगन करणें, भेटणें, कंवटाळणें; चिकटणें, जुडणें, जोडणें. श्लिष्यति; श्लेष.

श्लिष्, (अ) १०. उ. श्लेषणे. मागचा शब्द पाहा. श्लेषयति, श्लेषयते; श्लिष्ट.

श्लोक्, (ऋ) १. आ. संघाते. जुळणें, ग्रंथ–कविता करणें. श्लोकते; श्लोक.

श्लोण्, (ऋ) १. प. संघाते. सांचवणें, जमवणें, ढीग घालणें. श्लोणाति.

Digitized by Google

श्वक्, (इ) श्वच्, (अ) श्वच्, (इ) } १. आ. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें, पोहोंचणें. श्वंकते. श्वचते. श्वंचते.

श्वठ्, (अ) +श्वठ्, (इ) } १०. उ. असंस्कारगत्योः. अधर्वट—अपुरता करणें, नसंपवणें, मध्येंच टाकणें. २ जाणें, चालणें, हालणें. श्वाठयति, श्वाठयते. श्वंठयति, श्वंठयते.

श्वठ, १०. उ. सम्यगवभाषणे. चांगलें—शुभ बोलणें, वर—आशीर्वाद देणें. २. वाईट—अशुभ बोलणें, अबोला—मौन धरणें. श्वठयति, श्वठयते.

श्वभ्र्, श्वर्त्, } (अ) १०. उ. गत्यां. जाणें, चालणें; दुर्गतीस जाणें, हाल पावणें; भोंक—छिद्र पाडणें, वेधणें. श्वभ्रयति, श्वभ्रयते; श्वभ्र. श्वर्त्तयति, श्वर्त्तयते.

+श्वल्, (अ) १. प. आशुगमने. धावणें, पळणें, जलद जाणें—चालणें. श्वलति.

श्वल्क्, (अ) १०. उ. परिभाषणे. बोलणें, भाषण—संवाद करणें. श्वल्कयति, श्वल्कयते.

श्वल्ल्, (अ) १. प. श्वल्, पाहा. श्वल्लति.

श्वस्, (अ) २. प. प्राणने. श्वास घेणें—टाकणें, वांचणें, जिवंत राहणें. श्वसिति; श्वास, आश्वासन, विश्वास.

श्वि, (टु. ओ) १. प. गतिवृद्ध्योः. जाणें, चालणें, पोहोंचणें. २ वाढणें, वृद्धि पावणें; फुगणें, सुजणें, श्वयति; श्वयथुः.

श्वित्, (आ) १. आ. वर्णे. रंगित—रंगाचा होणें, पांढरा—शुभ्र होणें. श्वेतते; श्वेत.

श्विद्, (इ) १. आ. श्वैत्ये. पांढरा—शुभ्र होणें—राहणें. श्विदते.

Digitized by Google

*ष.

षग्, (ए म्) १. प. संवरणे. आच्छादन करणें, झाकणें. सगति; सगयति.

षघ्, (अ) ५. प. हिंसायां. मारणें, हिंसा–वध करणें, दुखवणें. सघ्नोति.

षच्, (अ) १. आ. सेचने सेवनेच. भिजवणें, ओलां–दमट करणें. २ सेवा–शुश्रूषा–चाकरी करणें. सचते; सक्तु.

षच्, (अं) १. उ. सेवायां. सेवा–शुश्रूषा–चाकरी करणें, संबद्ध असणें. सचति, सचते.

षट्, (अ) १. प. अवयवे. अवयव–भाग –अंश होणें –असणें. सटति.

षट्, (अ) १०. उ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. सट्टति.

षण्, (अ) १. प. संभक्तौ. भक्ति–सेवा करणें. सनति.

षण्, (उं) ८. उ. दाने. देणें, दान करणें. सनोति, सनुते; षंड.

षद्, (लृ) १. प. विशरण गत्यवसादनेषु. भोंकसणें, भोंक–छिद्र–रंध्र पाडणें. २ जाणें, चालणें. ३ थकणें. भागणें, खिन्न–उदास होणें; कोमेजणें, नाश पावणें. सीदति; सदन, सदस्.

षंद्, (लृ) ६. प. मागचा शब्द पाहा. सीदति.

षद्, (लृ) १. प., १०.

* धातूच्या आरंभीं जो षकार असतो त्यास नेहमी सकार होतो. आणि इ, उ, ऋ, ऌ, इत्यादि कितीएक वर्ण त्याच्या मागें आले असतां त्यास पुनः षकार होतो.

* पहिल्या गणांत हा धातु आहे त्यापासून बहुतेक रूपें सिद्ध होतात. यागणांत पाठ करण्याचा उपयोग शतृ प्रत्ययाच्या वेळीं नुमागमाचा विकल्प होऊन सीदन्ती, सीदंती, अशीं दोन प्रकारचीं रूपें व्हावीं हा होय. या शिवाय स्वरप्रक्रियेंतहि या पाठाचा उपयोग आहे.

॥ याच्या पूर्वी **आ** हा उपसर्ग नेहमीं असतो.

Digitized by Google

उ. गतौ. जाणें, चालून जाणें, तुटून पडणें. आसीदति; आसादयति, आसादयते.

+ **षध्**, (अ) ५. प. हिंसायां. मारणें, जखमी करणें; मारण्याची—जखमी करण्याची इच्छा करणें. सध्नोति.

षप्, (अ) १. प. समवाये. संबद्ध—संयुक्त असणें; पूर्णपणें जाणणें. सपति.

षंब्, (अ) १०. उ. संबंधने. संबंध—संयोग करणें, जुळणें, जोडणें. संबयति, संबयते; संब.

षम्, (अ) १. प. अवैकल्ये. घोटाळ्यांत—गोंधळांत नपडणें, शांत—देहभानावर असणें. समति; सम, विषम.

षर्ज्, (अ) १ प. अर्जने. मिळवणें, संपादन करणें. सर्जति; सर्जू.

षर्ब्, (अ) १.प. गतौ.जाणें, चालणें, हालणें. सर्बति.

षर्व्, (अ) १. प. गतौ, हिंसायांच. जाणें, चालणें. २ मारणें, दुखवणें. सर्वति; सर्व.

षल्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. सलति; सलिल.

षस्, (अ) २. प. स्वप्ने. निजणें, झोंप—निद्रा घेणें. सस्ति; सस्य.

षस्ज्*, (अ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें; तयार होणें. सज्जति; सज्ज.

षह्, (अ) १. आ. मर्षणे सोसणें, सहन करणें, धीर धरणें, पोटांत घालणें, गिळून जाणें. सहते; सहन, सहिष्णु.

षह्, (अ) ४. प. तृप्तौ, सामर्थ्येच. तृप्ति—संतोष—

* या धातूहून आत्मनेपदाचे प्रत्यय होऊन सस्जते, सस्जेते, सस्जंते, इत्यादि रूपेंही होतात.

Digitized by Google

समाधान पावणें. २ समर्थ —लायक—योग्य असणें. सह्यति.

षह्, (अ) १. प., १०. उ. षह्, (अ) पाहा. सहति; साहयति, साहयते.

षांत्व्, (अ) १०. उ. सामप्रयोगे. समाधान—सांत्वन करणें, विवेकाच्या गोष्टी सांगणें. सांत्वयति, सांत्वयते; सांत्वन.

षि, (ञ्नु) ५. उ., ९. उ. बंधने. बांधणें, गुंतवणें, अडकावणें. सिनोति, सिनुते. सिनाति, सिनीते; सेतु, सेत्र.

षिच्, (अं) ६. उ. क्षरणे. शिंपडणें, सेचन—सिंचन करणें. सिंचति; सेचन.

षिट्, (अ) १. प. अनादरे. अनादर—अपमान—हेलना करणें. सेटति; सेट्टु.

षिध्, (अ) १. प. गत्यां. जाणें, चालणें, पोंहोचणें. सेधति; सेधा.

षिध्, (ऊ) १. प. शास्त्रे मांगल्येच. आज्ञा—हुकूम करणें—सांगणें, नियम—विधि—विधान करणें. २ मंगलकार्य—शुभकार्य करणें, उत्साह—समारंभ करणें. सेधति.

षिध्, (उ) ४. प. संराद्धौ. पूर्ण—समग्र—सांग करणें, शेवटास नेणें; सिद्ध होणें, पार पडणें, शेवटास जाणें; तपश्चर्या करून अद्भुत सामर्थ्य संपादणें. सिद्ध्यति; सिद्ध, सिद्धि, निषेध.

+ **षिभ्**, + **षिंभ्**, (उ) १. प. हिंसार्थौ, भाषायांच. मारणें, दुखवणें, जखम करणें. २ बोलणें—भाषण करणें. ३ प्रकाशणें, चमकणें. सेभति. सिंभति.

+ **षिव्**, (इ) १ प. सेच-

Digitized by Google

ने, सेवनेच. शिंपडणें, सिंचन करणें. २ सेवा–चाकरी–शुश्रूषा करणें. सिन्वति.

षिव्, (उ) ४. प. तंतु संताने, बीजसंतानेच. शिवणें, दोरा घालणें, तुरपणें. २ पेरणें, लावणें, पेरणी–लावणी करणें. सीव्यति; सेवन, सेवनी.

षु, १. प. प्रसवैश्वर्ययोः. उत्पन्न करणें, जन्म देणें; आज्ञा–परवानगी–मोकळीक देणें. २ ऐश्वर्य–सामर्थ्य–शक्ति असणें. सवति; सव.

षु, २. प. मागचा शब्द पाहा. सौति; सवन.

षु, (ञ्) ५. उ. स्नपन पीडन स्नान सुरासंधाने- षु. स्नान घालणें–करवणें. २ मथन करणें. दाबणें, रगडणें, हालवणें. ३ स्नान–अंघोळ करणें. ४ दारू–अर्क–मद्य काढणें. सुनोति, सुनुते; सव.

षुट्, (अ) १०. उ. षिट्, पाहा. सुट्टयति, सुट्टयते.

+षुभ्, **+षुंभ्**, (अ) १. प., ६. प. भाषाहिंसयोः. बोलणें. २ प्रकाशणें. ३ मारणें. सोभति; सुंभति. सुभति.

षुर्, (अ) ६. प. ऐश्वर्यदीप्त्योः. अद्भुत ऐश्वर्य–सामर्थ्य–शक्ति असणें. २ प्रकाशणें, चमकणें, शोभणें. सुरति; सुर.

षुह्, (अ) ४. प. षह्, (अ) ४. पाहा. सुह्यति.

षू, (ङ्) २. आ. प्राणिगर्भविमाचने. उत्पन्न करणें, जन्म देणें, प्रसवणें, गर्भापासून मुक्त करणें–सोडणें. सूते. प्रसव, सवितृ.

षू, (ओ. ङ्) ४. आ. मागचा शब्द पाहा सूयते; सूत

Digitized by Google

षू, ६. प. प्रेरणे. प्रेरणा करणें, पाठवणें, धाडणें. सुवति ; सविता.

षूद्, (अ) १. आ. } क्षर-
षूद्, (अ) १०. उ. } णे. गळणें, टिबकणें, पाझरणें, वाहणें. सूदते. सूदयति; सूदयते; सूद.

षूर्क्ष्, (अ) १. प. आदरे. आदर—सन्मान— सत्कार करणें—राखणें. सूर्क्षाति ; सूर्क्षण.

षृभ्, } (उ) १. प. हिंसा-
षृंभ्, } र्थी. मारणें, दुखवणें, जखमी करणें. सर्भाति. सृंभाति.

+षेल्, (ऋ) १. प. गतौ. जाणें, हालणें. सेलति.

षेव्, (ऋ) १. आ. सेवने. सेवा—चाकरी करणें, भजन—पूजन करणें. सेवा करून प्रसन्न करून घेणें. सेवते; सेवा, सेवक.

षै, १. प. क्षये. क्षय—ऱ्हास—नाश पावणें. सायति.

षो, ४. प. अंत कर्मणि. अंत—समाप्ति—शेवट करणें, नाश करणें, अंत इ० पावणें. स्यति; सायक.

षोण्, (ऋ) १. प. वर्णगत्योः. रंगित—रंगाचा होणें. २ जाणें, हालणें. सोनति.

ष्टक्, (अ. मू) १. प. प्रतिघाते. हरकत—प्रतिबंध—मनाई करणें. स्तकति ; स्तकयति.

ष्टग्, (ए. मू) १. प. संवरणे. आच्छादन करणें, झाकणें. स्तगति; स्तगयति.

ष्टन्, (अ) १. प. शब्दे. शब्द—नाद—ध्वनि करणें. स्तनति; स्तनित.

ष्टभ्, (इ) १. आ. प्रतिबंधने. बंद करणें—पाडणें, हरकत—प्रतिबंध करणें. स्तंभते; स्तंभन.

ष्टम्, (अ) १. प. षमू, पाहा. स्तमति.

Digitized by Google

ष्टिघ्, (अ) ५. आ. आस्कंदने. चालून जाणें, हल्ला करणें, तुटून पडणें, पराभव करणें. स्तिघ्नुते.

ष्टिप्, (ऋ) १. आ. क्षरणार्थः. पाझरणें, गळणें, टिवकणें. स्तेपते.

ष्टिम्, **ष्टीम्**, } (अ) ४. प. आर्द्रीभावे. भिजणें, ओला—दमट होणें. स्तिम्यति; स्तिमित, स्तेम. स्तीम्यति.

ष्टु, (ञ्) २. उ. स्तुतौ. स्तुति—प्रशंसा—स्तोत्र करणें. स्तौति, स्तवीति; स्तुते, स्तुवीते; स्तुति, प्रस्ताव.

ष्टुच्, (अ) १. आ. प्रसादे, दीप्तौच. प्रसन्न—संतुष्ट होणें, खुष होणें. २ प्रकाशणें, चमकणें, स्वच्छ—निर्मल होणें. स्तोचते; स्तोक.

ष्टुभ्, (उ) १. आ. स्तंभे. बंद होणें—पडणें, वेडा होणें, कांहीं सुचेनासें होणें, भांवावणें. स्तोभते; स्तोभ.

+**ष्टूप्**, (अ) १०. उ. पुढचा शब्द पाहा. स्तूपयति, स्तूपयते; स्तूप.

ष्टृप्, (अ) १०. उ. समुच्छ्राये. उंच करणें, ढीग घालणें, एकावरएक रचणें—चढवणें. स्तर्पयति, स्तर्पयते.

ष्टृक्ष्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, हालणें, चालणें. स्तृक्षति.

ष्टेप्, (ऋ) १. आ. ष्टिप्, पाहा. स्तेपते.

ष्टै, १. प. वेष्टने, शोभायांच. गुंडाळणें, वेष्टणें. स्तायति.

ष्टय्यै, १. प. शब्दसंघातयोः. शब्द—नाद—ध्वनि करणें. २ सांचवणें, जमवणें, एकत्र करणें, ढीग घालणें. स्त्यायति.

ष्ठल्, (अ) १. प. स्थाने. राहणें, थांबणें स्थिर—

Digitized by Google

अचल होणें. स्थलति ; स्थल.

ष्ठा, १. प. गतिनिवृत्तौ. उभा राहणें, थांबणें, गति बंद करणें; वास करणें, राहणें, असणें. तिष्ठति. स्थान.

ष्ठिव्*, (उ) १. प. निरसने. थुंकणें, थुंकून टाकणें, तोंडांतून बाहेर टाकणें—फेकणें. ष्ठीवति; निष्ठेवन.

ष्ठिव्, (उ) ४. प. मागचा शब्द पाहा. ष्ठीव्यति.

ष्णस्, (उ) ४. प. ष्ठिव्, (उ) १. पाहा. स्नस्यति.

ष्णा, २. प. शौचे. स्नान—अंघोळ करणें, शुद्ध—पावित्र्य—स्वच्छ—निर्मल होणें. स्नाति; स्नान.

ष्णिह्, (अ) ४. प. प्रीतौ. प्रीति—ममता—मैत्री—स्नेह असणें. स्निह्यति; स्नेह.

ष्णिह्, (अ) १०. उ. स्नेहने. मागचा शब्द पाहा. स्नेहयति, स्नेहयते.

ष्णु, २. प. प्रस्रवणें. पाझरणें, गळणें, स्रवणें. स्नौति; स्नुत, स्नुषा.

ष्णुस्, (उ) ४. प. अदने, अदर्शने, आदानेच. खाणें, भक्षणें. २ अदृश्य—दिसेनासा होणें. ३ ग्रहण—स्वीकार करणें. स्नुस्यति.

ष्णुह्, (अ) ४ प. उद्गीरणे. ओकणें, वांति— वमन होणें, तोंडांतून बाहेर टाकणें. स्नुह्यति ; स्नुहि.

ष्मि, (ङ्) १. आ. ईषद्धसने. थोडें—गालांतल्या गालांत—कळत नकळत हंसणें, स्वल्प—कोमल हास्य करणें. स्मयते; विस्मय.

---

* यांतला द्वितीय वर्ण **थ** किंवा **ठ** पाहिजे तो मानावा असें वैय्याकरण म्हणतात. त्याप्रमाणें **थ** मानावा त्याप्रमाणें भूतकाळीं निष्ठेव, निष्ठिवतुः, निष्ठिवुः इ० आणि **ठ** मानावा त्याप्रमाणें निष्ठेव, निष्ठिवतुः, निष्ठिवुः इ० अशीं रूपें होतात.

Digitized by Google

+ष्मि, (डु) १०. आ. अनादरे. अनादर–थट्टा–हास्य–हेलना करणें. स्माययते.

ष्ल्वेण्, ष्ल्वेण्, (ऋ) १. प. संघाते. सांचवणें, जमवणें; सांचणें, जमणें. ष्ल्वेणति. ष्ल्वेणति.

ष्वंज्, (अ) १. आ. परिष्वंगे. भेटणें, आलिंगन करणें, कंवटाळणें. ष्वंजते; परिष्वंग.

ष्वद्, (अ) १. आ. आस्वादने. स्वाद–उपभोग–अनुभव घेणें; रुचि–स्वाद लागणें, गोड–रुचकर लागणें. स्वदते; स्वाद.

ष्वद्, (अ) १०. उ. मागचा शब्द पाहा. स्वादयति, स्वादयते.

ष्वप्, (त्रि) २. प. शयने. निजणें, निद्रा–झोंप घेणें. स्वपिति; स्वप्न, स्वाप.

ष्वष्क्, (अ) १. आ. गत्यर्थः. जाणें, चालणें, हालणें. ष्वष्कते.

ष्विद्, (त्रि. आ) १. आ. स्नेहन मोचनयोः, मोहनेच. घाम–घर्म येणें. २ सोडणें, मुक्त करणें. ३ मोहनी घालणें, भुलवणें, फसवणें. स्वेदते; स्वेद.

ष्विद्, (त्रि. आ.) १. प. अव्यक्ते शब्दे. अव्यक्त–अस्पष्ट ध्वनि–शब्द करणें. स्वेदति; स्विन्न.

ष्विद्*, (आ) ४. प. गात्र प्रक्षरणे. घाम–घर्म येणें–सुटणें. स्विद्यति; स्वेद.

ष्विद्, (त्रि. आ) ४. प. स्नेहन मोचनयोः. घाम येणें–सुटणें. सोडणें, मोकळा करणें. स्विद्यति.

स.

संकेत, १०. उ. आमंत्रणे. आमंत्रण करणें, बोलावणें; म-

* या धातूस त्रि हा अनुबंध आहे असें कोणी वैय्याकरण म्हणतात.

Digitized by Google

सलत—सल्ला देणें; वेळ—संकेत ठरवणें. संकेतयति, संकेतयते; संकेत.

संग्राम, १०. उ. युद्धे. लढणें, लढाई—युद्ध करणें. संग्रामयति, संग्रामयते; संग्राम.

संज्, (अ) १. प. संगे. लागणें, जुळणें; लावणें, जोडणें, संग करणें; जाणें, हालणें. सजति; संग.

सत्र, १०. आ. संतानक्रियायां. पसरणें, विस्तार करणें, संबंध करणें; मोकळेपणें करणें. सत्रयते; सत्र.

सपर्, (अ) ११. प. पूजायां. पूजा—अर्चा करणें; सन्मान देणें, सत्कार करणें, आदर—आतिथ्य करणें. सपर्यति; सपर्या.

+**संबू** (अ) १०. उ. संबंधने. जुळणें, जोडणें, एकत्र करणें, संबंध करणें. संबयति, संबयते; संब.

संभर, ११. प. संभरणे. संचय करणें, एकत्र करणें; धारण—पोषण करणें. संभर्यति; संभरण.

सभाज, १०. उ. प्रीतिदर्शनयोः, सेवनेच. प्रीति—संतोष करणें, खुष—संतुष्ट करणें. २ पाहाणें, अवलोकन करणें. ३ सेवा—चाकरी—शुश्रूषा करणें. सभाजयति, सभाजयते; सभाजन.

संभूयस्, ११. प. प्रभूत भावे. पुष्कळ—प्रचुर—विपुल होणें—असणें. संभूयस्यति.

+**सम्**, (ई) ४. प. परिणामे. परिणाम—रूपांतर होणें—पावणें. सम्यति; सम.

सर्ज्, (अ) १. प. अर्जने. मिळवणें, संपादणें. सर्जति.

सस्त्, (इ) २. प. स्वप्ने. निजणें, निद्रा—झोंप घेणें, शयन करणे. संति; संस्ति.

साध्, (अ) ५. प. संसिद्धौ. पूर्ण—समाप्त होणें—करणें, तडीस—शेवटास

Digitized by Google

नेणें; ठरणें, कायम होणें. साध्नोति; साधन, साधक.

साम, १०. उ. सांत्वप्रयोगे. समाधान–शांति–स्वस्थता करणें, ऐक्य–मैत्री करणें, सामोपचार करणें. सामयति, सामयते; साम.

सार, १०. उ. दौर्बल्ये. दुर्बल–अशक्त–निःशक्त होणें–करणें. सारयति, सारयते; सार.

+ **सीक्**, (ऋ) १. आ. सेचने. शिंपडणें; सिंचन करणें, भिजवणें, ओला करणें. सीकते; सीकर.

सुख, १०. उ. तत्क्रियायां. सुखी करणें, सुख–संतोष–आनंद देणें. सुखयति, सुखयते; सुख.

सुख्, (अ) ११. प. तात्क्रियायां. सुख–संतोष–आनंद अनुभवणें– भोगणें. सुख्यति.

सूच, १०. उ. पैशून्य. चाढी सांगणें, छिद्र– उणेपणा दुसऱ्यास दाखवणें; बातमी–वर्तमान देणें–सांगणें. सूचयति, सूचयते; सूचक.

सूत्र, १०. उ. वेष्टने. सूत काढणें–गुंडाळणें, बांधणें, वेष्टणें.

सूर्क्ष्, (अ) १. प. ईर्ष्यार्थः. हेवा–मत्सर करणें, दुसऱ्याचें बरें न सोसणें– न पाहवणें. सूर्क्षति; सूर्क्ष.

सृ, १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें, सरणें. सरति; सरण, सराण.

सृ, १. प. शीघ्रगतौ. धावणें, पळणें, जलद जाणें. धावति; सरण.

* **सृं**, ३. प. मागचा शब्द पाहा. ससार्ति.

सृज्, (अ) ४. आ. विसर्गे. सोडलेला असणें, विसर्जन–त्याग केलेला असणें, त्यक्त–उत्सृष्ट अस-

* याचा प्रयोग वेदांतच होतो.

Digitized by Google

णें—होणें. सृज्यते; विसर्ग, उत्सर्ग.

सृज्, (अ) ६. प. विसर्गे. सोडणें, उत्सर्ग—त्याग—विसर्जन करणें. २ उत्पत्ति—रचना करणें, सृष्टि करणें. सृजति; सृष्टि.

सृप्, (ल) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें; धावणें, पळणें; सरणें. सर्पति; सर्प, सर्पिष्.

सेक्, (ऋ) १. आ. सृप् पाहा. सेकते.

स्कंद्, (इर्) १. प. गतिशोषणयोः. जाणें, चालणें, हालणें. २ शोषणें, ओढून घेणें, सुकवणें; सुकणें, वाळणें, कोरडा—शुष्क होणें. स्कंदति; स्कंद, स्कंदन.

स्कभ्, (इ) १. आ. प्रतिबंधने. प्रतिबंध—हरकत—अडथळा करणें, आड येणें. स्कंभते.

***स्कंभ्**, (उ) ५. प., ९. प. रोधनस्तंभनयोः. आड येणें, हरकत—प्रतिबंध—रोध करणें. २ खुंटवणें, बंद करणें. स्कभ्नोति; स्कभ्नाति; विष्कंभ, विष्कंभक.

स्कु, (ञ्) ५. उ., ९. उ. आप्रवणे. उडया मारीत—उडत जाणें—चालणें, उडया मारणें. २ उचलणें, वर—उंच करणें. स्कुनोति, स्कुनुते; स्कुनाति, स्कुनीते.

स्कुद्, (इ) १. आ. मागचा शब्द पाहा. स्कुंदते.

***स्कुंभ्**, (उ) ५. प., ९. प. रोधने, धारणेच. आड येणें, हरकत—प्रतिबंध—रोध करणें. २ धारण क-

---

*हे धातु गणपाठांत नसून "स्तंभु स्तुंभु स्कंभु स्कुंभु स्कुञ्भ्रुञ्नुश्च" या पाणिनिसूत्रांत पठलेले असल्यावरून मानले आहेत म्हणून हे सौत्रधातु.

Digitized by Google

रणें, घालणें, वापरणें स्कुभ्नोति; स्कुभ्नाति.

स्खद्, (अ ष्. मू) १. आ. विद्रावणें. मोड—पराजय करणें; जेर करणें, थकवणें, दमवणें; दुःख—इजा देणें. स्खदते; स्खदन.

स्खलू, (अ. मू) १. प. संचलने. जाणें, चालणें; अडखळणें, लागणें, पडणें, घसरणें; स्खलति; स्खलित, स्खलन.

स्तन, १०. उ. देवशब्दे. नाद—ध्वनि करणें; मेघ गर्जना होणें, गडगडणें. स्तनयति, स्तनयते; स्तन, स्तनयित्नु.

स्तन्भू, (इ) १. आ. ष्टभू, (इ) पाहा. स्तंभते.

स्तंभ्*, (उ) ५. प., ९. प. स्कंभू पाहा. स्तभ्नोति; स्तभ्नाति; स्तंभ.

स्तुंभ्*, (उ) ५. प., ९. प. रोधने, निष्कोषणेच. आड येणें, हरकत—प्रतिबंध—रोध करणें. २ काढणें, काढून टाकणें, निस्तोष—निःशेष करणें. स्तुभ्नोति; स्तुभ्नाति.

+स्तूप्, (अ) ४. प., १०. उ. समुच्छ्राये. उंच—वर करणें; ढीग घालणें, रचणें. स्तूप्यति; स्तूपयति, स्तूपयते; स्तूप.

स्तृ, (ञ्) ५. उ. आच्छादने. आच्छादणें, झाकणें; पसरणें, घालणें. स्तृणोति, स्तृणुते; विस्तार.

स्तृह्, (ऊ) ६. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. स्तृहति.

स्तॄ, (ञ्) ९. उ. स्तृ, पाहा. स्तृणाति, स्तृणीते.

स्तेन, १०. उ. चौर्ये. चोरणें,

* हे धातु गणपाठांत नसून "स्तंभु स्तुंभु स्कंभु स्कुंभ्नुभ्नुश्च" या पाणिनिसूत्रांत पठलेले असल्यावरून मानले आहेत म्हणून हे सौत्र आहेत.

Digitized by Google

चोरी करणें, दरवडा—डाका घालणें, लुटणें. स्तेनयति, स्तेनयते; स्तेन.

स्तोम, १०. उ. श्लाघायां. श्लाघा—स्तुति—प्रशंसा करणें; डौल—बढाई—करणें. स्तोमयति, स्तोमयते; स्तोम, अग्निष्टोम.

स्त्यै, १. प. शब्दसंघातयोः. शब्द—ध्वनि—नाद करणें. २ जमणें, जमवणें, संचय—ढीग होणें—करणें, एकत्र होणें— करणें. स्त्यायति; स्त्यान.

स्थूल, १०. उ. परिबृंहणें. बाढणें, पुष्ट —मोठा—लठ्ठ होणें, अंग सुटणें. स्थूलयति, स्थूलयते; स्थूल.

स्पद्, (इ) १. आ. किंचिच्चलने. थोडा हालणें—कापणें—चळणें, थरथरणें. स्पंदते; स्पंदन.

स्पर्ध्, (अ) १. आ. संघर्षे. दुसऱ्याच्या पराभवाची—मोडाची इच्छा करणें, लढणें, विप्रतिपत्ति—बरोबरी करणें. स्पर्धते; स्पर्धा, प्रतिस्पर्धी.

स्पश्, (अं) १. उ. बाधन स्पर्शनयोः. हरकत—प्रतिबंध—अडथळा करणें, बाध करणें. २ गांठवणें, जुळणें, एकत्र करणें. ओंवणें, ३ स्पष्ट—व्यक्त करणें. स्पशति, स्पशते; स्पष्ट.

स्पश्, (अ) १०. आ. ग्रहण संश्लेषणयोः. ग्रहण—स्वीकार करणें. २ जुळणें, लावणें, संयोग—संबंध करणें. स्पशयते.

***स्पृ**, ५. प. प्रीतिपालनयोः, चलनेच. प्रीति—संतोष करणें, आनंदविणें, संतोषविणें; पालन—पोषण—संरक्षण करणें. २ श्वासोच्छ्वास टाकणें—घेणें, वांचणें, जीवन पावणें. स्पृणोति.

* याचा प्रयोग वेदांत मात्र होतो.

Digitized by Google

स्पृश्, (अ) ६. प. संस्पर्शने. स्पर्श—संयोग करणें, शिवणें. स्पृशति; स्पर्श.

स्पृह, १०. उ. ईप्सायां. इच्छा करणें, इच्छिणें; आशा—लोभ धरणें—करणें. स्पृहयति, स्पृहयते; स्पृहा, निस्पृह.

+ **स्फर्**, (अ) ६. प. संचलने. धडधडणें, हालणें. स्फरति; स्फरण.

स्फाय्, (ई) १. आ. वृद्धौ वाढणें, मोठा—लठ्ठ—पुष्ट होणें. स्फायते; स्फाति.

+ **स्फिट्**, (अ) १०. उ स्नेहने. तेल लावणें, माखणें. स्फेटयति, स्फेटयते.

स्फिट्ट्, (अ) १०. उ. हिंसायां. मारणें, जखमी करणें, दुखवणें, इजा देणें. स्फिट्टयति, स्फिट्टयते.

स्फुट्, (अ) १. आ. विकसने. फुलणें, उमलणें, विकसणें, विकास पावणें, प्रसिद्ध होणें. स्फोटते; स्फोट, परिस्फुट.

स्फुट्, (इर्) } १. प. वि-
+ **स्फुट्**, (इ) } शरणे. फुटणें, उकलणें, भेगलणें, स्फोटति. स्फुंटति.

स्फुट्, (अ) ६. प. स्फुट्, (अ) पाहा. स्फुटति.

+ **स्फुट्**, (इ) १०. उ. परिहासे. थट्टा—उपहास करणें, टर उडवणें. स्फुंटयति, स्फुंटयते.

स्फुट्, (अ) १०. उ. भेदने. कापणें, फाडणें, चिरणें, भोंक—छिद्रपाडणें, वेधणें. स्फोटयति, स्फोटयते; स्फुट, स्फोट.

स्फुड्, (अ) ६. प. संवरणे. वेष्टणें, गुंडाळणें, वेढणें, आच्छादणें. स्फुडति.

स्फुड्, (इ) १. प., १०. उ. परिहासे. थट्टा—उपहास—हेलना—टर करणें. स्फुंडति; स्फुंडयति, स्फुंडयते.

Digitized by Google

स्फुर्, (अ) ६. प. स्फुरणे, संचलनेच. स्फुरण पावणें, फुरफुरणें, फुगणें. २ हालणें, चलन पावणें, खटखट हालणें. स्फुरति; स्फुरण, स्फूर्ति.

+स्फुल्, (अ) ६. प. संचलने. हालणें, चलन पावणें, खटखटणें. स्फुलति; स्फुलन.

स्फूर्छ्, (आ) १. प. विस्तृतौ. विस्तार—प्रसार करणें; वाढणें, पसरणें. स्फूर्छति.

स्फूर्ज्, (टु. ओ. आ) १. प. वज्रनिर्घोषे. (इंद्राच्या) वज्राचा शब्द होणें, मेघ गर्जना होणें, गडगडणें. स्फूर्जति; स्फूर्जथु.

स्मिट्, (अ) १०. उ. अनादरे. अनादर—अपमान—हेलना—अप्रतिष्ठा करणें. स्मेटयति, स्मेटयते.

स्मील्, (अ) १. प. निमेषणे. (डोळे) मिटणें, झाकणें; मिचकावणें. स्मीलति; स्मीलन.

स्मृ, (मृ) १. प. आध्याने. उत्कंठेनें—उत्सुकतेनें स्मरण करणें—आठवणें; ध्यास लागणें. स्मरति; स्मरयति; स्मरण, स्मृति.

स्मृ, १. प. चिंतायां. चिंतन—स्मरण—आठवण करणें, आठवणें. स्मरति; स्मरण, स्मृति.

+स्मॄ, ५. प. स्मृ, पाहा. स्मृणोति.

स्यंद्, (उ) १. आ. प्रस्रवणे, गतौच. गळणें, ठिबकणें, पाझरणें, स्रवणें. २ जाणें, चालणें. स्यंदते; स्यंदन.

+स्यन्, (अ) १०. आ. चिंतायां. चिंतन—मनन—विचार करणें. स्यनयर्ते. *

स्यम्, (उ) १. प. शब्दे.

* याचा प्रयोग वेदांतच होतो.

Digitized by Google

शब्द–ध्वनि–नाद करणें. स्यमति; स्यमीक.

स्यम्, (अ) १०. आ. वितर्के. विचार–तर्क–मनन करणें. स्यामयते.

स्रक्, (इ) १. आ. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. स्रंकते.

स्रंभ्, (उ) १. आ. प्रमादे, विश्वासेच. चुकणें, भुलणें, चूक–भूल करणें. २ विश्वास–भरंवसा–इदबार ठेवणें, विश्वास इ० असणें. स्रंभते; विस्रंभ.

स्रंस्, (उ) १. आ. अवस्रंसने. पडणें, घसरणें, खालीं पडणें. स्रंसते; स्रंसमान.

स्रिव्, (उ) ४. प. गतिशोषणयोः. जाणें, चालणें, हालणें. २ सुकणें, वाळणें, शुष्क होणें; शोषणें, ओढून घेणें. स्रिव्यति.

स्रु, १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें; पाझरणें, स्रवणें. स्रवति; स्राव, स्रव.

स्रेक्, (ऋ) + **स्वक्**, (इ) १. आ. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. स्रेकते. स्वंकते.

स्वन्, (अ. म्) १. प. अवतंसने. पोषाग–अलंकार–आभरण घालणें, सजणें; सजवणें, सुशोभित–अलंकृत करणें. स्वनति.

स्वन्, (अ) १. प. शब्दे. शब्द–ध्वनि–नाद करणें. स्वनति; स्वन.

स्वर, १०. उ. आक्षेपे, शब्देच. निंदा करणें, दोष देणें–लावणें. २ शब्द–स्वर–नाद–ध्वनि काढणें. स्वरयति, स्वरयते; स्वर.

स्वर्द्, **स्वाद्**, (अ) १. आ. आस्वादने. स्वाद–रुचि–रस घेणें, वास घेणें. स्वर्दते. स्वादते; स्वाद, स्वादु.

+ **स्वाद्**, (अ) १०. उ.

Digitized by Google

मागचा शब्द पहा. स्वादयति, स्वादयते; आस्वाद.

स्वृ, १. प. शब्दोपतापयोः. शब्द–स्वर–ध्वनि – नाद करणें. २ रोग–अजार होणें, प्रकृति बिघडणें. स्वरति; स्वर.

ह.

हट्, (अ) १. प. दीप्तौ. प्रकाशणें, चमकणें. हटति.

हठ्, (अ) १. प. प्रतिशठत्वयोः, बलात्कारेच. उड्या मारणें, उडणें. २ दुष्ट – शट–ठकहोणें – निपजणें. ३ बलात्कार–जुलूम–जबरी करणें, गांजणें, त्रासदेणें; बांधणें. हठति; हठ.

हद्, (अ) १. आ. पुरीषोत्सर्गे. शौचास–बाहिर्दिशेस जाणें, मल विसर्जन करणें, हगणें. हदते; हन्न.

हन्, (अ) २. प. हिंसागत्योः· मारणें, हाणणें, जीवघेणें, ठारमारणें, प्राण जाईल असें कृत्य करणें. २ जाणें, चालणें, हालणें. हंति; हनन, हत्या, घात.

हम्म्, } (अ) १. प. गतौ.
हय्, } जाणें, चालणें, हालणें. हम्माते. हयति; हय.

हर्य्, (अ) १. प. गतिकांत्योः· जाणें, चालणें, हालणें. २ इच्छिणें, इच्छा करणें. ३ प्रकाशणें, चमकणें. हर्यति.

हल्, (अ) १. प. विलेखने. नांगरणें, तास–पाभारे पाडणें. हलति; हल.

हस्, (ए) १. प. हसने. हसणें, हास्य–थट्टाकरणें. हसति; हसन, हस्त.

हा, (ओ. ङ्) ३. आ. गतौ. जाणें, हालणें. जिहीते.

हा, (ओ. क्) ३. प. त्यागे. त्याग करणें, टाकून–सोडून देणें. जहाति; हानि.

हि, ५. प. गतौ वृद्धौच. जा-

Digitized by Google

णें, चालणें, हालणें. २ वाढणें, वृद्धि पावणें, फुगणें, मोठा–पुष्ट होणें. हिनोति; हि.

हिक्क्, (अं) १. उ. अव्यक्ते शब्दे. अव्यक्त–अस्पष्ट ध्वनि–नाद–शब्द करणें. हिक्कति, हिक्कते; हिक्का.

+**हिक्क्**, (अ) १०. उ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा–दुःख देणें. हिक्कयति, हिक्कयते.

+**हिठ्**, (अ) १. प. आक्रोशे. आक्रोश–शोक करणें; शिवीगाळ देणें, निंदा करणें. हेठति.

हिठ्, (अ) ९. प. भूतप्रादुर्भावे. योग्य मर्यादा संपल्यावर बहुत काळानें जन्मणें–उत्पन्न होणें. शुद्ध करणें. हिठ्णाति.

हिड्, (इ) १. प. गत्यनादरयोः. जाणें, चालणें, हिंडणें. २ अनादर–अपमान–अप्रतिष्ठा–हिडिस करणें. हिंडति; हिंडन, हिंडिर.

हिल्, (अ) ६. प. भाव करणें. भाव–नखरा–हावभाव करणें, लीला–क्रीडा करणें. हिलति; हेला, हेलि.

हिष्, (इ) १. प. प्रीणनार्थः. संतुष्ट–खुष होणें–करणें. हिन्वति; हिन्वान.

+**हिष्क्**, (अ) १०. आ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, दुःख–इजा देणें. हिष्कयते.

हिस्, (इ) ७. प. मागचा शब्द पाहा. हिनस्ति; हिंसा.

हिस्, (इ) १. प., १०. उ. हिष्क्, पाहा. हिंसति; हिंसयति, हिंसयते; हिंसन.

हु, ३. प. दानादनयोः, आदाने, प्रीणनेच. (प्रायः अग्निद्वारा देवांस) देणें, दान–अर्पण करणें; होम–हवन करणें. २ खाणें, भ-

Digitized by Google

क्षणें. २ घेणें, स्वीकार—अंगीकार करणें. ४ संतुष्ट—तृप्त—खुष—आनंदित करणें. जुहोति; होम, हवन, आहुति.

हुड्, (इ) १. आ. वरणसंघातयोः, हरणेच. घेणें, वरणें, पसंत करणें, मागणें. ढीग—संचय करणें, जमवणें, गोळा करणें—होणें. २ हरण करणें, लुटणें, नेणें. हुंडते; हुंड.

हुड्, (ऋ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. होडति.

+ हुड्, (अ) ६. प. संघाते. जमवणें, संचय करणें, ढीग घालणें. हुडति; हुड.

हुर्च्छ्, (आ) १. प. कौटिल्ये. वांकडा—वक्र होणें. २ लबाड—ठक होणें. २ लपणें, चोरून राहणें. हूर्च्छति; हूर्च्छन.

हुल्, (अ) १. प. गतौ. जाणें, हालणें. २ मारणें, हिंसा करणें. ३ झाकणें, आच्छादणें. होलति.

हूड्, (ऋ) १. प. गतौ. जाणें, चालणें, हालणें. हूडति.

हृ, (ञ्) १. उ. हरणे. नेणें, घेणें, हरण करणें, लुटणें; नाहींसा करणें. हरति; हरि, हरण.

हृं*, ३. प. प्रसह्य करणे. बलात्कारानें—जुलमानें घेणें—करणें. जहर्ति.

हृणी, (ङ्) १. आ. रोषणे लज्जायांच. रागावणें, रोष—क्रोध करणें. २ लाजणें, ओशाळणें. हृणीयते; हृणीया.

हृष्, (अ) ४. प. तुष्टौ. हर्ष—संतोष—आल्हाद पावणें—देणें. हृष्यति; हर्ष.

हृष्, (उ) १. प. अलीके. खोटें—लबाड—असत्य बो-

* ह्याचा प्रयोग वेदांत मात्र होतो.

Digitized by Google

लणें—सांगणें, लवाडी करणें. हर्षीत; त्दर्षीक.

+हेट्,) (अ) १. आ. विहेट्, ∫ वाधायां. आड येणें, हरकत —प्रतिबंध —मनाई करणें; भांडणें, लढणें. हेटते. हेठते; हेठ.

हेड्, (अ. म्) १. प. वेष्टने. गुंडाळणें, वेढणें, वेष्टणें. हेडति; हिडयति.

हेड्, (ऋ) १. आ. अनादरे. अनादर—अपमान—अप्रतिष्ठा—हेलना करणें. हेडते.

+हेढ्, (अ) ९. प. भूत. प्रादुर्भावे. योग्य मर्यादा संपल्यावर बहुत काळानें जन्मणें—उत्पन्न होणें. २ शुद्ध—पवित्र—स्वच्छ करणें. ३ जन्म देणें. हेढ्णाति.

हेष्, (ऋ) १. आ. अव्यक्ते शब्दे. अव्यक्त—अस्पष्ट ध्वनि—शब्द करणें, हिंसणें, खेंकळणें. हेषते; हेषा.

होड्, (ऋ) १. आ. अनादरे. अनादर—अपमान—अप्रतिष्ठा—हेलना करणें, मानहानि—पाणउतारा करणें. होडते.

होड्, (ऋ) १. प. गतौ. जाणें, हालणें. होडति; होड.

न्हु, (ङ्) २. आ. अपनयने. नेणें, लपवणें, पळवणें, नाहींसा करणें. न्हुते; निन्हव, अपन्हव.

ह्मल्, (अ. म्) १. प. चलने. हालणें, कांपणें, थरथरणें, लटलटणें. ह्मलति; ह्मलयति.

ह्मग्, (ए. म्) १. प. संवरणें. आच्छादणें, वेष्टणें, वेढणें, झाकणें. ह्मगति; ह्मगयति.

+ह्मप्, (अ) १०. उ. व्यक्तायांवाचि. स्पष्ट—व्यक्त बोलणें. ह्मापयति, ह्मापयते.

ह्मस्, (अ) १. प. शब्दे,

Digitized by Google

लाघवेच. शब्द—नाद—ध्वनि करणें. २ थोडा—अल्प—लहान होणें—असणें. ह्रसति; ह्रास, ह्रस्व.

ह्राद्, (अ) १. आ. अव्यक्ते शब्दे. अव्यक्त—अस्पष्ट शब्द—ध्वनि—नाद करणें. ह्रादते; ह्रादिनी.

ह्री, ३. प. लज्जायां. लाजणें, ओशाळणें, लाज—लज्जा वाटणें. जिह्रेति; ह्री.

ह्रीच्छ्, (अ) १. प. ह्री, पाहा. ह्रीच्छति.

ह्रेष्, (ऋ) १. आ. हेष्, पाहा. ह्रेषते; ह्रेषा.

ह्लग्, (ए. म्) १. प. ह्रग्, पाहा. ह्लगति; ह्लगयति.

ह्लस्, (अ) १. प. शब्दे. शब्द—नाद—ध्वनि करणें. ह्लसति.

ह्लाद्, (ई) १. आ. अव्यक्ते शब्दे सुखेच. अव्यक्त—अस्पष्ट शब्द—ध्वनि—नाद करणें. २ सुख—संतोष—आल्हाद देणें—पावणें, सुखी होणें. ह्लादते; आल्हाद.

ह्वल्, (अ) १. प. वैक्लव्ये. गोंधळणें, घोटाळणें, वेडाळणें, भांबावणें, अस्वस्थ—अस्थिर होणें. ह्वलति.

ह्वल्, (अ. म्) १. प. चलने. हालणें, कांपणें, चळणें, थरथरणें. ह्वलति; ह्वलयति.

ह्वृ, १. प. कौटिल्ये. वांकडा—वक्र होणें, वांकणें, लवणें. ह्वरति.

ह्वे, (ज्) १. उ. स्पर्धायां शब्देच. भांडणें, लढणें, स्पर्धा—विप्रतिपत्ति—हमरी तुमरी करणें, झगडा—सामना करणें. २ शब्द—ध्वनि—नाद करणें; बोलावणें, हाक मारणें, आव्हान—आमंत्रण करणें. ह्वयति, ह्वयते; आव्हान.

Digitized by Google

क्ष.

क्षञ्, (इ. षू. म्) १. आ. गति दानयोः. जाणें, चालणें, हालणें. २ देणें, दान—बक्षीस करणें. क्षंजते; अक्षंजि, अक्षांजि.

क्षञ्, (इ) १०. उ. कृच्छ्र जीवने. हालांत—संकटांत—दुःखांत राहणें, कष्टानें—दुःखानें जीवन पावणें. क्षंजयति, क्षंजयते.

क्षण्, (उं) ८. उ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. क्षणोति, क्षणुते; क्षण, क्षणन.

क्षद्*, (अ) १. प. संपेषणे, भक्षणेच. वाटणें, कुटणें, दळणें, पूड—भुकटी करणें. २ खाणें, भक्षणें. क्षदते; क्षदन.

क्षप्, (अ. म्) १०. उ. क्षये. क्षय—ऱ्हास—नाश होणें—पावणें. क्षपयति, क्षपयते; क्षपा.

* हा धातु गण पठित नसून सूत्रांत दृष्ट आहे यास्तव हा सौत्र आहे.

क्षप्, (इ) १. प., १०. उ. क्षत्यां. सहन करणें, सोसणें; दया—कळवळा करणें. क्षपति; क्षंपयति; क्षंपयते.

क्षप, १०. उ. प्रेरणे. पाठवणें, धाडणें, प्रेरणा करणें, फेकणें. क्षपयति, क्षपयते; क्षपा.

क्षम्, (ऊ. षू) १. आ. सहने. सोसणें, सहन करणें, पोटांत घालणें, गिळून जाणें. क्षमते; क्षमा.

क्षम्, (ऊ) ४. प. मागचा शब्द पाहा. क्षाम्यति; क्षांति.

क्षर्, (भ) १ प. संचलने. गळणें, टिबकणें, पडणें, हालणें; ढासळणें, पाडणें, हालवणें. क्षराति; क्षरण.

क्षल्, (अ) १०. उ., १. प. शौचकर्माणि. धुणें, शुद्ध—पवित्र—निर्मल—स्वच्छ करणें. क्षालयति, क्षालयते; क्षलति; क्षालन.

क्षि, १. प. क्षये. क्षय—ऱ्हास

Digitized by Google

—नाश पावणें; क्षीण—कमी होणें. क्षयति; क्षय.

क्षि, ५. प. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा देणें. क्षिणोति.

क्षि, ६. प. निवास गत्योः. राहणें, वास—मुकाम—वस्ती करणें. २ जाणें, चालणें, पोहोंचणें. क्षियति; क्षिति.

क्षिण्, (उं) ८. उ. हिंसायां. मारणें, दुखवणें, इजा—जखम करणें. क्षिणोति, क्षेणोति; क्षिणुते, क्षेणुते.

+**क्षिद्**, (अ) १. प. अव्यक्ते शब्दे. अस्पष्ट—अव्यक्त ध्वनि—शब्द—नाद करणें. क्षेदति.

क्षिप्, (अ) ४. प. प्रेरणे. पाठवणें, धाडणें, सांगणें, प्रेरणा करणें; टाकणें, फेकणें. क्षिप्यति; निक्षेप.

क्षिप्, (अं) ६. उ. मागचा शब्द पाहा. क्षिपति, क्षिपते; क्षिप्र.

क्षिव्, (उ) १. प.) निरसने. थुंकणें, तोंडांतून बाहेर टाकणें—फेकणें; ओकणें. क्षेवति. क्षीव्यति.

+**क्षिव्**, (उ.) ४. प.)

+**क्षी**, (ऋ) १. उ.) हिंसायां.

क्षी, (ष्) ९. प.) मारणें, दुखवणें, इजा—जखम करणें. क्षयति, क्षयते. क्षिणाति, क्षीणाति.

क्षीञ्, (अ) १. प. अव्यक्त शब्दे. अव्यक्त—अस्पष्ट ध्वनि—शब्द—नाद करणें. क्षीजति; क्षीजन.

क्षीब्, (ऋ) १. आ. मदे. झिंगणें, उन्मत होणें, मद—तार येणें. क्षीबते; क्षीब.

क्षु, (टु) २. प. शब्दे. शब्द—नाद—ध्वनि करणें. उंदराप्रमाणें चीची अ-

|| याचा प्रयोग वेदांतच होतो.

* याच्यापुढें धातूच्या इकारास भारद्वाजादिक वैय्याकरणांच्या मतें लघुपध गुण होत नाहीं म्हणून इकारच राहिला आहे. बाकीच्याच्या मतें गुण होऊन एकार होतो.

Digitized by Google

सा शब्द करणें. क्षौति; क्षुत.

क्षुद्, (इर्) ७. उ. संपेषणे. कुटणें, वाटणें, चुरा–भुकटी करणें, दळणें. क्षुणत्ति, क्षुंत्ते; क्षोद.

क्षुध्, (अ) ४. प. बुभुक्षायां. भूक–क्षुधा लागणें, खाखा सुटणें. क्षुध्यति; क्षुधा.

क्षुभ्, (अ) १.आ. } संच-
क्षुभ्, (अ) ४. प. } लने.
क्षुभ्, (अ) ९. प. } खवळणें, क्षोभणें, हालवून देणें, संतापणें, गडबड करणें. क्षोभते; क्षुभ्यति; क्षुभ्नाति; क्षोभ, क्षुब्ध.

क्षुर्, (अ) ६. प. विलेखने. कापणें, रेषा–रेघा काढणें–ओढणें, तास–पाभारे पाडणें. क्षुरति; क्षुर.

+ **क्षेड्**, (अ) १०. उ. भक्षणे. खाणें, भक्षणें. क्षेडयति, क्षेडयते; क्षेडित.

क्षेव्, (उ) १. प. क्षिव् पाहा. क्षेवति.

क्षै, १. प. क्षये. क्षय–ऱ्हास–नाश पावणें, होणें, क्षीण–म्लान–कमी होणें. क्षायति; क्षाम.

क्षोट, १०. उ. क्षेपे. टाकणें, फेकणें; धाडणें, पाठवणें. क्षोटयति, क्षोटयते.

क्ष्णु, २. प. तेजने. धार लावणें, पाजवणें, तीक्ष्ण करणें. क्ष्णौति; क्ष्णुत.

क्ष्माय्, (ई) १.आ. विधूनने. कांपवणें, हालवणें, क्षुब्ध करणें, हालवून देणें. क्ष्मायते; क्ष्मायित.

क्ष्मील्, (अ) १. प. निमेषणे. डोळे मिटणें–झाकणें, उघड झाक करणें, मिचकावणें. क्ष्मीलति.

+ **क्ष्विद्**, (जि. आ) १. प ४. प. क्ष्विद् (जि. आ पाहा. क्ष्वेडति; क्ष्विडयति; क्ष्वेडा, क्ष्वेडित.

+ **क्ष्विद्**, (जि. आ) १. आ

Digitized by Google

स्नेहन मोचनयोः. तेल लावणें, माखणें, न्हाऊं घालणें. २ मोकळा—मुक्त—खुला करणें, सोडून देणें. क्ष्वेदते.

+क्ष्विद्, (त्रि. आ) १. प., ४. प. स्नेहन मोचनयोः, अव्यक्ते शब्देच. मागचा शब्द पाहा. २ अव्यक्त—अस्पष्ट ध्वनि—शब्द करणें क्ष्वेदति; क्ष्विद्यति; क्ष्वेडा, क्ष्वेडित.

क्ष्वेल्, (ऋ) १. प. चलने. हालणें, कांपणें, चळणें, जाणें. क्ष्वेलति; क्ष्वेलित.

ज्ञ.

ज्ञप्, (अ. मृ) १०. उ. ज्ञान ज्ञापन मारण तोषण निशान निशामनेषु. जाणणें, समजणें. २ जाणविणें, समजाविणें. ३ मारणें, वध करणें. ४ आनंदविणें, संतोषाविणें. ५ धार लावणें, पाजवणें. ६ पाहणें, बघणें. ज्ञपयति, ज्ञपयते; विज्ञप्ति.

ज्ञा*, ९. प. अवबोधने, मारण तोषण निशान निशामनेषुच. जाणणें, समजणें. २ मारणें, वध करणें. ३ आनंदाविणें, संतोषाविणें. ४ धार लावणें, पाजवणें. ५ पाहणें, बघणें. जानाति; जानत्.

ज्ञा, १०. उ. नियोगे. आज्ञा—हुकूम करणें, नियम—विधि—विधान करणें. ज्ञापयति, ज्ञापयते; आज्ञा, आज्ञापन.

---

* २ रा, ३ रा, ४ था, आणि ५ वा ज्ञाअर्थी हा धातु मकारेत्संज्ञक असल्यावरून याहून णिच् प्रत्यय झालाअसतां याचीं रूपें ज्ञपयति, ज्ञपयते, इत्यादि होतात. आणि १ ल्या अर्थी हा मकारेत्संज्ञक नाहीं यास्तव त्या वेळेस णिच् प्रत्यय झालाअसतां ज्ञापयति, ज्ञापयते, इत्यादि रूपें होतात.

॥ याधातुच्या पूर्वी प्रायः आ हा उपसर्ग लागत असतो.

Digitized by Google

प्रसिद्ध संस्कृत धातुकोश.

अ.

अंच्, १. अंचति आनंच अंचिता; अंचिष्यति आंचीत्
अंचते; आनंचे; अंचिष्यते; आंचिष्ट.
वि. अंचित, अक्त. पू. अंचित्वा
अक्त, अक्त्वा.

अंज्, ७. अनक्ति; आनंज; अंजिता अंजिष्यति आंजीत्.
अंक्ता; अंक्ष्यति;
वि. अक्त. पू. अंजित्वा, अक्त्वा.
अंक्त्वा,

अट्, १. अटति; आट ; अटिता; अटिष्याति; आटीत्.

अत्, १. अताति; आत; अतिता; अतिष्याति; आतीत्.

अद्, २. अत्ति; आद, आदतुः, आदुः, म. ए. आदिथ,
जघास, जक्षतुः, जक्षुः, जघसिथ;
अत्ता; अत्स्यति; अघसत्. वि. जग्ध. पू. जग्ध्वा.

अन्, २. अनिति; आन; अनिता; अनिष्याति; आनीत्.

अर्च्, १. अर्चति; आनर्च; अर्चिता; अर्चिष्यति; आर्चीत्.

अर्ज्, १. अर्जति; आनर्ज; आर्जिता; अर्जिष्यति; आर्जीत्.

अर्थ्, १०. अर्थयते; अर्थयांचक्रे; अर्थयिता; अर्थयिष्यते; आर्तयत.

अर्द्, १. अर्दति; आनर्द; आर्दिता; आर्दिष्यति; आर्दीत्.

अर्ह्, १. अर्हति; आनर्ह; अर्हिता; अर्हिष्यति; आर्हीत्.

Digitized by Google

अश्, ५. अश्नुते; आनशे; अशिता अशिष्यते आशिष्ट
अष्टा; अक्ष्यते; आष्ट.

वि. अष्ट. पू. अशित्वा
अष्ट्वा.

अश्, ९. अश्नाति; आश; अशिता; अशिष्यति; आशीत्.

अस्, २. अस्ति, स्तः, संति, म. ए. असि.;—आस भविता;
बभूव;

भविष्याति; अभूत्.

अस्, ४. अस्यति; आस; असिता; असिष्यति; आस्थत्. वि.
अस्त. पू. असित्वा
अस्त्वा.

आ.

आप्, ५. आप्नोति; आप; आप्ता; आप्स्यति; आपत्.

आस्, २ आस्ते; आसांचक्रे; आसिता; आसिष्यते; आसिष्ट.

वि. आसीन.

इ.

इ, (ङ्) २. अधीते; अधिजगे; अध्येता; अध्येष्यते; अध्यगीष्ट
अध्यैष्ट.

वि. अधीत.

इ, (ण्) २. एति, इतः, यंति; इयाय; एता; एष्यति; अगात्.

वि. इत.

इङ्, १. इंगति; इंगांचकार; इंगिता; ईंगिष्यति; ऐंगीत्.

इंध्, ७. इंधे; इंधांचक्रे; इंधिता; ईंधिष्यते; ऐंधिष्ट. वि. इद्ध.

इष्, ६. } इच्छति; इयेष, ईषतुः, ईषुः; एषिता एषिष्यति; ऐषीत्.
इष्, ४. } इष्यति; एष्टा;

Digitized by Google

ई.

ईड्, २. ईट्टे, म. ए. ईडिषे. म. व. ईडिध्वे; ईडांचक्रे; ईडिता; ईडिष्यते; ऐडिष्ट.

ईर्, २. ईर्ते; ईरांचक्रे; ईरिता; ईरिष्यते; ऐरिष्ट.

ईर्, १०. ईरयति; ईरयांचकार; ईरयिता; ईरयिष्यति; ऐरिरत्.

ईश्, २. ईष्टे, म. ए. ईशिषे, म. व. ईशिध्वे; ईशांचक्रे; ईशिता; ईशिष्यते; ऐशीष्ट.

ईक्ष्, १. ईक्षते; इक्षांचक्रे; ईक्षिता; ईक्षिष्यते; ऐक्षिष्ट.

ईह्, १. ईहते; ईहांचक्रे; ईहिता; ईहिष्यते; ऐहिष्ट.

उ.

उच्, ४. उच्यति; उवोच; ओचिता; ओचिष्यति; औचत्.

उछ्, १. ६. उंछति; उंछांचकार; उंछिता; उंछिष्यति; औंछीत्.

उञ्छ्, ६. उञ्छति; उञ्छांचकार; उञ्छिता; उञ्छिष्यति; औञ्छीत्.

उंद्, ७. उनत्ति; उंदांचकार; उंदिता; उंदिष्यति; औंदीत्

उष्, १. ओषति; ओषांचकार ओषिता; ओषिष्यति; औषीत् उवोष;

उक्ष्, १. उक्षति; उक्षांचकार; उक्षिता; उक्षिष्यति; औक्षीत.

ऊ.

ऊर्णु, २. ऊर्णौति ऊर्णुनाव ऊर्णविता
ऊर्णोति ऊर्णुनुवे; ऊर्णुविता;
ऊर्णुते;
ऊर्णविष्यति, ऊर्णविष्यते, और्णवीत्, और्णविष्ट,
ऊर्णुविष्याति, ऊर्णुविष्यते; और्णावीत्, और्णुविष्ट.
और्णुवीत्,

ऊह्, १. ऊहते; ऊहांचक्रे; ऊहिता; ऊहिष्यते; औहिष्ट.

Digitized by Google

ऋ.

ऋ, १. ऋच्छति; आर, म. ए. आरिथ; अर्ता; अरिष्यति; आर्षीत्.

ऋत्, ऋतीयते; ऋतीयांचक्रे ऋतीयिता ऋतीयिष्यते आर्तीयिष्ट आनर्त्त; आर्तिता; अर्तिष्यति; आर्तीत्.

ऋध्, ५. ऋध्नोति; आनर्ध; आर्धिता; आर्धिष्यति; आर्धीत्. वि. ऋद्ध. पू. अर्धित्वा ऋद्धा.

ए.

एज्, १. एजति एजांचकार एजिता; एजिष्यति ऐजीत् एजते; एजांचक्रे; एजिष्यते; ऐजिष्ट.

एध्, १. एधते; एधांचक्रे; एधिता; एधिष्यते; ऐधिष्ट.

क.

कत्थ्, १. कत्थते; चकत्थे; कत्थिता; कत्थिष्यते; अकत्थिष्ट.

कथ, १०. कथयति; कथयामास; कथयिता; कथयिष्यति; अचकथत्.

कप्, १. कंपते; चकंपे; कंपिता; कंपिष्यते; अकंपिष्ट.

कम्, १. कामयते; कामयांचक्रे कामयिता कामयिष्यते चकमे; कमिता; कमिष्यते; अचीकमत वि. कांत. पू. कमित्वा अचकमत. कांत्वा.

कर्ण, १०. कर्णयति; कर्णयामास; कर्णयिता; कर्णयिष्यति; अचकर्णत्.

कल्, १. कलते; चकले; कलिता; कलिष्यते; अकालिष्ट.

Digitized by Google

काश्, १. ४. काशते; चकाशे; काशिता; काशिष्यते; काश्यते;

अकाशिष्ट.

कास्, १. कासते; कासांचक्रे; कासिता; कासिष्यते; अकासिष्ट.

काङ्क्ष्, १. कांक्षति; चकांक्ष; कांक्षिता; कांक्षिष्यति; अकांक्षीत्.

कु, २. कौति; चुकाव; कोता; कोष्यति; अकौषीत्.

कुच्, १. कोचति; चुकोच; कोचिता; कोचिष्यति; अकोचीत्.

कुत्स्, १०, कुत्सयति इ० अचुकुत्सत्

कुत्सयते; अचुकुत्सत.

कुप्, ४. कुप्यति; चुकोप; कोपिता; कोपिष्यति; अकुपत्

कुष्, ९. कुष्णाति; चुकोष; कोषिता; कोषिष्यति; अकोषीत.

वि. कुषित. पू. कुषित्वा.

कूज्, १. कूजति; चुकूज; कूजिता; कूजिष्यति; अकूजीत्.

कृ, १. ८. करति करोति चकार कर्ता; करिष्यति अकार्षीत्.

करते; कुरुते; चक्रे; करिष्यते; अकृत.

वि. कृत. पू.—कृत्य. हे. कर्तुं.

कृत्, ६. कृंतति; चकर्त; कर्तिता; कर्तिष्यति अकर्तीत्. वि. कृत्त.

कर्त्स्यति;

कृप्, १. कल्पते; चक्लृपे; कल्पिता कल्पिष्यते अकल्पिष्ट, अक्लृपत्.

कल्पा; कल्पिस्यति; अक्लृप्त,

वि. क्लृप्त. पू.—कल्प्य.

कृश्, ४. कृश्यति; चकर्श; कार्शिता; कार्शिष्यति; अकृशात्.

वि. कृश. पू. कृशित्वा (?)

कार्शित्वा.

कृष्, १. ६. कर्षति; कृषति चकर्ष कर्ष्टा कर्क्ष्यति, कर्क्ष्यते,

कृषते; चकृषे; कृष्टा; कृक्ष्यति, कृक्ष्यते;

अकार्षीत्, अकृक्षत्,

अक्राक्षीत्, अकृष्ट.

Digitized by Google

+कॄ, ६. किरति; चकार, चकरतुः, चकरुः; कीर्ता करिष्यति अकारीत्. वि. कीर्ण. करीता; करीष्यति;

कत्, १०. कीर्तयति; कीर्तयामास; कीर्तयिता; कीर्तयिष्यति; अचीकृतत्
अचिकीर्तत्.

क्रद्, (इ) १. क्रंदति; चक्रंद; क्रंदिता; क्रंदिष्यति; अक्रंदीत्.

क्रम्, १. ४. क्रामति; चक्राम; क्रमिता; क्रमिष्याति; अक्रमीत्. क्राम्यति;
वि. क्रांत पू. क्रमित्वा, क्रांत्वा.

क्री, ९. क्रीणाति चिक्राय क्रेता; क्रेष्यति अक्रैषीत् क्रीणीते; चिक्रिये; क्रेष्यते; अक्रेष्ट.

क्रीड्, १. क्रीडति; चिक्रीड; क्रीडिता; क्रीडिष्यति; अक्रीडीत्.

क्रुध्, ४. क्रुध्यति; चुक्रोध; क्रोद्धा; क्रोत्स्यति; अक्रुधत्. वि. क्रुद्ध.

क्रुश्, १. क्रोशति; चुक्रोश; क्रोष्टा; क्रोक्ष्यति; अक्रुक्षत्.

क्लम्, १. ४. क्लामति; चक्लाम; क्लमिता; क्लमिष्याति; अक्लमीत्. क्लाम्यति;
वि. क्लांत. पू. क्लांत्वा क्लमित्वा.

क्लिद्, ४. क्लिद्यति; चिक्लेद; क्लेदिता क्लेदिष्यति अक्लिदत्. क्लेत्ता; क्लेत्स्यति;
वि. क्लिन्न. पू. क्लेदित्वा, क्लित्वा. क्लिदित्वा,

क्लिश्, ९. क्लिश्नाति; चिक्लेश; क्लेशिता क्लेशिष्यति अक्लेशीत् क्लेष्टा; क्लेक्ष्यति; अक्लिक्षत्;
वि. क्लिशित पू. क्लिशित्वा क्लिष्ट. क्लिष्ट्वा.

Digitized by Google

ख.

खन्, १. खनति चखान, चख्नतुः, चख्नुः; खनिता; खनते; चख्ने,
खनिष्यति अखानीत्, अखानिष्ट. वि. खात. पू. खात्वा
खनिष्यते; अखनीत्, खनित्वा.

खाद्, १. खादति; चखाद; खादिता; खादिष्यति; अखादीत्.

खिद्, ६. खिंदति; चिखेद; खेत्ता; खेत्स्यति; अखैत्सीत्. वि. खिन्न.

ख्या, २. ख्याति; चख्यौ ख्याता; ख्यास्यति अख्यत्
चख्ये; ख्यास्यते; अख्यत.

ग.

गण, १० गणयति; गणयामास; गणयिता; गणयिष्यति; अजगणत् पू.–गण्य.
अजीगणत्.

गद्, १. गदति; जगाद; गदिता; गदिष्यति; अगादीत्
अगदीत्.

गम्, १. गच्छति; जगाम, जग्मतुः, जग्मु; गंता; गमिष्यति; अगमत्. वि. गत. पू. गत्वा,–गत्य,
–गम्य.

गर्ज्, १. गर्जति; जगर्ज; गर्जिता; गर्जिष्यति; अगर्जीत्.

गर्ह्, १. गर्हते; जगर्हे; गर्हिता; गर्हिष्यते; अगर्हिष्ट.

गल्, १. गलति; जगाल; गलिता; गलिष्यति; अगालीत्.

गाध्, १. गाधते; जगाधे; गाधिता; गाधिष्यते; अगाधिष्ट.

गाह्, १. गाहते; जगाहे; गाहिता गाहिष्यते अगाहिष्ट
गाढा; धाक्ष्यते; अगाढ.
वि. गाढ. पू. गाहित्वा
गाढ्वा.

Digitized by Google

गुप्, १. गोपायति ; जुगोप गोप्ता, गोपायिता; गोपायांचकार; गोपिता, गोप्स्यति, गोपायिष्यति; अगौप्सीत्, अगोपायीत्. गोपिष्यति, अगोपीत्,

गुह्, १. गूहति जुगूह गूहिता गूहिष्यति, घोक्ष्यति, गूहते; जुगुहे; गोढा; गूहिष्यते, घोक्ष्यते; अघुक्षत्, अगूहीत्, अगूढ. वि. गूढ. पू. गूहित्वा अघुक्षत, अगूहिष्ट, गूढ्वा.

गृ, ९. गृणाति; जगार; गरिता गरिष्यति अगारीत्. वि. गीर्ण. गरीता; गरीष्यति;

गॄ, ६. गिरति जगार गरिता, गलिता, गरिष्यति, गलिष्यति, गिलति; जगाल; गरीता, गलीता; गरीष्यति, गलीष्यति; अगारीत् वि. गीर्ण. अगालीत्.

गै, १. गायाति; जगौ; गाता; गास्यति; अगासीत्. वि. गीत.

ग्रंथ्, ९. ग्रथ्नाति; जग्रंथ जग्रंथतुः, जग्रंथुः, ग्रंथिता; ग्रंथिष्यति; अग्रंथीत्. ग्रेथतुः, ग्रेथुः;

ग्रस्, १. ग्रसते; जग्रसे; ग्रसिता; ग्रसिष्यते; अग्रसिष्ट. वि. ग्रस्त. पू. ग्रसित्वा ग्रस्त्वा.

ग्रह्, ९. गृण्हाति जग्राह ग्रहीता; ग्रहीष्यति अग्रहीत् वि. गृण्हीते; जगृहे; ग्रहीष्यते; अग्रहीष्ट. गृहीत. पू. गृहीत्वा. हे. ग्रहीतुं.

ग्लै, १. ग्लायति; जग्लौ; ग्लाता; ग्लास्यति; अग्लासीत्. वि. ग्लान.

Digitized by Google

घ.

घट्, १. घटते; जघटे; घटिता; घटिष्यते; अघटिष्ट.

घट्ट्, १. घट्टते; जघट्टे; घट्टिता, घट्टिष्यते; अघट्टिष्ट.

घस्, १. घसति; जघास, जक्षतुः, जक्षुः ; घस्ता; घत्स्यति; असघत्.

घुष्, (इर्) १. घोषति; जुघोष; घोषिता; घोषिष्यति; अघोषीत् वि. घुषित
अघुषत्. घुष्ट.

घूर्ण्, ६. घूर्णति जुघूर्ण घूर्णिता; घूर्णिष्यति अघूर्णीत्
घूर्णते; जुघूर्णे; घूर्णिष्यते; अघूर्णिष्ट.

घृष्, १. घर्षति; जघर्ष; घर्षिता; घर्षिष्यति; अघृक्षत् वि. घृष्ट. पू. घर्षित्वा
घृष्ट्वा.

घ्रा, १. जिघ्रति; जघ्रौ; घ्राता; घ्रास्यति; अघ्रात् वि. घ्रात
अघ्रासीत्. घ्राण.

च.

चक्, १. चकति चचाक चकिता; चकिष्यति अचकीत्
चकते; चेके; चकिष्यते; अचाकीत्.

चकास्, २. चकास्ति; चकासांचकार; चकासिता; चकासिष्यति; अचकासीत्.

***चम्**, १. चमति; चचाम; चमिता; चमिष्यति; अचमीत्.

---

* आ हा उपसर्ग पूर्वी असून पुढें शकारेत्संज्ञक प्रत्यय असल्यास याच्या अकारास दीर्घ होतो. उ० आचामति, आचामतः, आचामंति इ०.

Digitized by Google

चर्, १. चरति; चचार; चरिता; चरिष्यति; अचारीत्.

चल्, १. चलति; चचाल; चलिता; चलिष्यति; अचालीत्.

चक्ष्, २. चष्टे; चचक्षे, चख्यौ, चक्शौ, ख्याता ख्यास्यति, चख्ये, चक्शे; क्शाता; ख्यास्यते, क्शास्यति, अख्यत्, अक्शासीत्, अचक्षिष्ट. क्शास्यते; अख्यत, अक्शास्त,.

चि, ५. चिनोति चिकाय, चिक्ये, चेता; चेष्यति, अचैषीत् चिनुते; चिचाय, चिच्ये; चेष्यते; अचेष्ट.

चित्, १०. १. चिंतयति चिंतयामास चिंतयिता चिंतयिष्यति चिंतति; चिचिंत; चिंतिता; चिंतिष्यति; अचिचिंतत् वि. चिंतित. पू. चिंतयित्वा. अचिंतीत्;

चित्, (ई) १. चेतति; चिचेत; चेतिता; चेतिष्यति; अचेतीत्. वि. चित्त. पू. चेतित्वा चितित्वा.

चुद्, १०. चोदयति; चोदयामास; चोदयिता; चोदयिष्यति; अचूचुदत्.

चुब्, १. चुंबति; चुचुंब; चुंबिता; चुंबिष्यति; अचुंबीत्.

चूर्ण्, १०. चूर्णयति; चूर्णयामास; चूर्णयिता; चूर्णयिष्यति; अचुचूर्णत्. वि. चूर्णित.

चेष्ट्, १. चेष्टते; चिचेष्टे; चेष्टिता; चेष्टिष्यते; अचेष्टिष्ट.

च्यु, १. च्यवते; चुच्युवे; च्योता; च्योष्यते; अच्योष्ट.

च्युत्, १. च्योतति; चुच्योत; च्योतिता; च्योतिष्यति; अच्युतत् अच्योतीत्.

Digitized by Google

छ.

छद्, १०. १. छादयति छदति इ० वि. छादित
छादयते; छदते; छन्न.

छिद्, ७. छिनत्ति चिच्छेद छेत्ता; छेत्स्यति अच्छिदत्, अच्छित्त
छिंत्ते; चिच्छिदे; छेत्स्यते; अच्छैत्सीत्,
वि. छिन्न.

छो, ४. छ्यति; चच्छौ; छाता; छास्यति; अच्छात् अच्छातां
अच्छासीत्, अच्छासिष्टां,
अच्छुः वि. छात पू. छात्वा
अच्छासिषुः. छित. छित्वा.

ज.

जन्, ३. जजंति; जजान, जज्ञतुः, जज्ञुः; जनिता; जनिष्यति;
अजानीत् वि. जात.
अजनीत्.

जप्, १. जपति; जजाप; जपिता; जपिष्यति; अजापीत्
अजपीत्.
वि. जप्त. पू. जपित्वा
जप्त्वा.

जल्प्, १. जल्पति; जजल्प; जल्पिता; जल्पिष्यति; अजल्पीत्.

जक्ष्, २. जक्षिति; जजक्ष; जक्षिता; जक्षिष्यति; अजक्षीत्.

जागृ, २. जार्गति; जजागार, जजागरतुः, जजागरुः; जाग-
जागरांचकार,
रिता; जागरिष्यति; अजागरीत्. वि. जागरित.

जि, १. जयति; जिगाय; जेता; जेष्यति; अजैषीत्.

जीव्, १. जीवति; जिजीव; जीविता; जीविष्यति; अजीवीत्.

Digitized by Google

जुष्, ६. जुषते; जुजुषे; जोषिता; जोषिष्यते; अजोषिष्ट. वि. जुष्ट.

जृभ्, १. जृंभते; जजृंभे; जृंभिता; जृंभिष्यते; अजृंभिष्ट.

जॄ, ४. } जीर्यति; जृणाति; जजार; जरिता जरिष्यति
जॄ, ९. १. } जरति; जरीता; जरीष्यति;
अजारीत् वि. जीर्ण. पू. जरित्वा
अजरत्. जरीत्वा.

ज्या, ९. जिनाति; जिज्यौ; ज्याता; ज्यास्यति; अज्यासीत्. वि. जीन. पू. जित्वा.

ज्वल्, १. ज्वलति; जज्वाल; ज्वलिता; ज्वलिष्यति; अज्वालीत्.

ड.

डी, १. डयते; डिड्ये; डयिता; डयिष्यते; अडयिष्ट. वि. डयित डीन.

ण.

णद्, १. नदति; ननाद; नदिता; नदिष्यति; अनदीत् अनादीत्.

णम्, १. नमति; ननाम; नंता; नंस्यति; अनंसीत्. वि. नत. पू. नत्वा,—नम्य, —नत्य.

णश्, ४. नश्यति; ननाश; नाशिता नशिष्यति अनशत्. वि. नंष्टा; नंक्ष्यति;
नष्ट. पू. नष्ट्वा, नशित्वा. नंष्ट्वा,

णह्, ४. नह्यति ननाह नद्धा; नत्स्यति अनात्सीत् वि. नद्ध. नह्यते; नेहे; नत्स्यते; अनद्ध.

Digitized by Google

णिज्, ३. नेनेक्ति; निनेज नेक्ता;नेक्ष्यति अनिजत्, अनिक्त.
नेनिक्ते; निनिजे; नेक्ष्यते; अनैक्षीत्,
वि. निक्त.

णिद्, १. निंदति; निनिंद; निंदिता; निंदिष्यति; अनिंदीत्.

णी, १. नयति निनाय नेता; नेष्यति अनैषीत् वि. नीत.
नयते; निन्ये; नेष्यते; अनेष्ट.
पू. नीत्वा.

णु, २. नौति; नुनाव; नविता; नविष्यति; अनावीत् वि. नुत.

णुद्, ६. नुदति नुनोद नोत्ता; नोत्स्यति अनौत्सीत् वि. नुन्न
नुदते; नुनुदे; नोत्स्यते; अनुत्त. नुत्त.

त.

तड्, १०. ताडयति; ताडयामास; ताडयिता; ताडयिष्यति;
अतीतडत्.

तन्, ८. तनोति तनान तनिता;तनिष्यति अतानीत्, अतत,
तनुते; तेने; तनिष्यते;अतनीत्, अतनिष्ट.
वि. तत. पू. तनित्वा
तत्वा.

तप्, १. तपति; तताप, तेपतुः; तप्ता; तप्स्यति; अताप्सीत्.

तम्, ४. ताम्यति; ताताम; तमिता; तमिष्यति; अतमीत्.
वि. तांत. पू. तमित्वा
तांत्वा.

तर्क्, १०. तर्कयति तर्कयामास तर्कयिता;तर्कयिष्यति अततर्कत्
तर्कयते;तर्कयांचक्रे; तर्कयिष्यते;अततर्कत.
वि. तार्कित.

Digitized by Google

तर्ज्, १. तर्जति; ततर्ज; तर्जिता; तर्जिष्यति; अतर्जीत्.

तक्ष्, १. ५. तक्षति; ततक्ष; तक्षिता तक्षिष्यति अतक्षीत्
तक्ष्णोति; तष्टा; तक्ष्यति; अताक्षीत्.

तिज्, १. तितिक्षते; तितिक्षांचक्रे; तितिक्षिता; तितिक्षिष्यते;
अतितिक्षीत्.

तिम्. ४. तिम्यति; तितेम; तेमिता; तेमिष्यति; अतेमीत्.

तुद्, ६. तुदति तुतोद तोत्ता; तोत्स्यति अतौत्सीत् वि. तुन्न.
तुदते; तुतुदे; तोत्स्यते; अतुत्त.
पू. तुत्त्वा.

तुल्, १. १०. तोलति तुतोल तोलिता तोलिष्यति
तोलयति; तोलयामास; तोलयिता; तोलयिष्यति;
अतोलीत्
अतूतुलत्.

तुष्, ४. तुष्यति; तुतोष; तोष्टा; तोक्ष्यति; अतुषत्. वि. तुष्ट.

तृद्, ७. तृणत्ति ततर्द तर्दिता; तर्दिष्यति, तर्त्स्यति, अतृदत्, अतृत्त.
तृंत्ते; ततृदे; तर्दिष्यते, तर्त्स्यते; अतर्दीत्,
वि. तृण्ण. पू. तृत्वा.

तृप्, ४. तृप्यति; ततर्प; तर्पिता, त्रप्ता; तर्पिष्यति, त्रप्स्यति;
तर्प्ता, तप्स्यति,
अतृपत्, अत्राप्सीत्, वि. तृप्त.
अतर्पीत्, अताप्सीत्.

तृष्, ४. तृष्यति; ततर्ष; तर्षिता; तर्षिष्यति; अतर्षीत्. वि.
तृषित. पू. तृषित्वा
तर्षित्वा.

तृह्, ७. तृणेढि; ततर्ह; तर्हिता; तर्हिष्यति; अतर्हीत्.

Digitized by Google

तृह्, ६. तृहाति; ततर्ह; तर्हिता तर्हिष्यति अतर्हीत् वि. तृढ. तर्ढा; तर्क्ष्यति; अतृक्षत्.

पू. तर्हित्वा
तृढ्वा.

तॄ, १. तरति; ततार, तेरतुः, तेरुः; तरिता तरिष्यति अतारीत्. तरीता; तरीष्यति;

वि. तीर्ण. पू. तीर्त्वा. हे. तरितुं
तरीतुं.

त्यज्, १. त्यजति; तत्याज; त्यक्ता; त्यक्ष्यति; अत्याक्षीत्.

त्रप्, १. त्रपते; त्रेपे; त्रपिता त्रपिष्यते अत्रपिष्ट त्रप्ता; त्रप्स्यते; अत्रप्त.

त्रस्, १. ४. त्रसति; तत्रास; त्रसिता; त्रसिष्यति; अत्रासीत् त्रस्यति; अत्रसीत्.

वि. त्रस्त.

त्रुट्, ४. ६. त्रुट्यति; तुत्रोट; त्रुटिता; त्रुटिष्यति; अत्रोटीत्. त्रुटति;

त्रै, १. त्रायते; तत्रे; त्राता; त्रास्यते; अत्रास्त; वि. त्रात हे. त्रातुं. त्राण.

त्वर, १. त्वरते; तत्वरे; त्वरिता; त्वरिष्यते; अत्वरिष्ट. वि. त्वरित तूर्ण.

द.

दंड, १०. दंडयति; दंडयामास; दंडयिता; दंडयिष्यति; अदंदंडत्.

दंभ्, ५. दभ्नोति; ददंभ, ददंभतुः दंभिता; दंभिष्यति; देभतुः;

अदंभीत्. वि. दब्ध. पू. दंभित्वा
दब्ध्वा.

Digitized by Google

दम्, ४. दाम्यति; ददाम; दमिता; दमिष्यति; अदमीत्.
वि. दमित पू. दमित्वा
दांत. दांत्वा.

दय्, १. दयते; दयांचक्रे; दयिता; दयिष्यते; अदयिष्ट.

दरिद्रा, २. दरिद्राति,—द्रितः,—द्रति; दरिद्रांचकार दरिद्रिता; ददरिद्रौ;
दरिद्रिष्यति; अदरिद्रीत्
अदरिद्रासीत्.

दल्, १. दलति; ददाल; दलिता; दलिष्यति; अदालीत्.

दंश्, १. दशति; ददंश; दंष्टा; दक्ष्यति; अदांक्षीत्. वि. दष्ट.
पू. दष्ट्वा.

दह्, १. दहति; ददाह; दग्धा; धक्ष्यति; अधाक्षीत्. वि. दग्ध.
पू. दग्ध्वा.

दा, (ण्) १. यच्छति; ददौ; दाता; दास्यति; अदात्. वि. दत्त.
पू. दत्वा.

दा, ३. ददाति ददौ दाता; दास्यति अदात् वि. दत्त. पू. दत्वा
दत्ते; ददे; दास्यते; अदित. —दाय.

दिव्, ४. दीव्यति; दिदेव; देविता; देविष्यति; अदेवीत्. वि.
द्यून पू. देवित्वा,—दीव्य.
द्यूत. द्यूत्वा,

दिश्, ६. दिशति; दिदेश देष्टा; देक्ष्यति अदिक्षत् वि. दिष्ट.
दिशते; दिदिशे; देक्ष्यते; अदिक्षत.

दिह्, २. देग्धि दिदेह देग्धा; धेक्ष्यति अधिक्षत्, अदिग्ध.
दिग्धे; दिदिहे; धेक्ष्यते; अधिक्षत,

दीप्, ४ दीप्यते; दिदीपे; दीपिता; दीपिष्यते; अदीपि वि. दीप्त.
अदीपिष्ट.

Digitized by Google

दीक्ष्, १. दीक्षते; दिदीक्षे; दीक्षिता; दीक्षिष्यति; अदीक्षीत्.
वि. दीक्षित.

दु, ५. दुनोति; दुदाव; दोता; दोष्यति; अदौषीत्.

दुष्, ४. दुष्यति; दुदोष; दोष्टा; दोक्ष्यति; अदुषत्.

दुह्, २. दोग्धि दुदोह दोग्धा; धोक्ष्यति अधुक्षत्, अदुग्ध.
दुग्धे; दुदुहे; धोक्ष्यते; अधुक्षत,
वि. दुग्ध.

दू, ४. दूयते; दुदुवे; दविता; दाविष्यते; अदविष्ट. वि. दून.

दृ, ६. द्रियते; द्रद्रे; दर्ता; दरिष्यते; अदृत. पू.—दृत्य.

दृश्, १. पश्यति; ददर्श, म. ए. ददार्शिथ द्रष्टा; द्रक्ष्यति;
दद्रष्ठ;
अदर्शात् वि. दृष्ट. पू. दृष्ट्वा. हे. द्रष्टुं.
अद्राक्षीत्.

दृह्, १. दर्हति; ददर्ह; दर्हिता; दर्हिष्यति; अदर्हीत्. वि. दाहित
दृढ.

दृह्, १. दृंहति; ददृंह; दृंहिता; दृंहिष्यति; अदृंहीत्. वि. दृंहित
दृढ.

दॄ, ९. दृणाति; ददार; दरिता दरिष्यति अदारीत्. वि. दीर्ण
दरीता; दरीष्यति;

देव्, १. देवते; दिदेवे; देविता; देविष्यते; अदेविष्ट.

द्युत्, १. द्योतते; दिद्युते; द्योतिता; द्योतिष्यते; अद्योतिष्ट
अद्युतत्.
वि. द्युतित. पू. द्युतित्वा
द्योतित्वा.

द्रा, २. द्राति; ददौ; द्राता; द्रास्यति; अद्रासीत्. वि. द्राण.

द्रु, १. द्रवति; दुद्राव; द्रोता; द्रोष्यति; अदुद्रुवत्.

Digitized by Google

द्विष्, २. द्वेष्टि दिद्वेष द्वेष्टा; द्वेक्ष्यति अद्विक्षत् वि. द्विष्ट.
द्विष्टे;दिद्विषे; द्वेक्ष्यते; अद्विक्षत.

ध.

धा, ३. दधाति दधौ धाता; धास्यति अधात् वि. हित. पू.हित्वा
धत्ते; दधे; धास्यते; अधित. —धाय.

धाव्, १. धावति दधाव धाविता; धाविष्यति अधावीत्
धावते; दधावे; धाविष्यते; अधाविष्ट.
वि. धौत. पू. धावित्वा
धौत्वा.

धिन्व्, १. धिनोति; दिधिन्व; धिन्विता; धिन्विष्यति; अधिन्वीत्.

धु, ५. धुनोति दुधाव धोता; धोष्यति अधौषीत्
धुनुते; दुधुवे; धोष्यते; अधोष्ट.

धुक्ष्, १. धुक्षते; दुधुक्षे; धुक्षिता; धुक्षिष्यते; अधुक्षिष्ट.

धू, १. ६. धवति; दुधाव; धविता; धविष्यति; अधावीत् वि. धूत.
धुवति; अधुवीत्;

धू, ५. ९. धूनोति धुनाति दुधाव धोता धोष्यति, धोष्यते,
धूनुते; धुनीते; दुधुवे; धविता; धविष्यति, धविष्यते;
अधावीत्, अधोष्ट. वि. धूत पू. धूत्वा.
अधविष्ट, धून.

धूप्, १. धूपायति; दुधूप धूपिता धूपिष्यति
धूपायांचकार; धूपायिता; धपायिष्यति;
अधूपीत्
अधूपायीत्.

धृ, १. धरति दधार धर्ता; धरिष्यति अधार्षीत्
धरते; दध्रे; धरिष्यते; अधृत.

---

* हा पहिल्या गणांतला असून ५ व्या गणांतल्या प्रमाणें चालतो.

Digitized by Google

धृष्, ५. धृष्णोति; दधर्ष;धर्षिता; धर्षिष्यति; अधर्षीत्. वि. धृष्ट.

धे, १. धयति; दधौ; धाता; धास्यति; अधात्, अदधत्. वि. अधासीत्,

धीत. पू. धीत्वा.

ध्मा, १. धमति; दध्मौ; ध्माता; ध्मास्यति; अध्मासीत्.

ध्यै, १. ध्यायति; दध्यौ; ध्याता; ध्यास्यति; अध्यासीत्.

ध्वंस्, १. ध्वंसते; दध्वंसे; ध्वंसिता; ध्वंसिष्यते; अध्वंसिष्ट अध्वसत्.

वि. ध्वस्त.

न.

नट्, **णट्**, } १. नटति; ननाट; नटिता; नटिष्यति; अनाटीत् अनटीत्.

नद्, १. नंदति; ननंद; नंदिता; नंदिष्यति; अनंदीत्.

नाथ्, १. नाथति; ननाथ; नाथिता; नाथिष्यति; अनाथीत्.

नृत्, ४. नृत्यति; ननर्त; नर्तिता; नर्तिष्यति अनर्तीत्. वि. नृत्त. नर्त्स्यति;

बाकीच्या नकारादि रूपांकरितां णकारादि धातु पाहा.

प.

पच्, १. पचति पपाच पक्ता; पक्ष्यति अपाक्षीत् वि. पक्व. पचते; पेचे; पक्ष्यते; अपक्त.

पट्, १. पटति; पपाट; पटिता; पटिष्यति; अपाटीत् अपटीत्.

पठ्, १. पठति;पपाठ;पठिता;पठिष्यति; अपाठीत् पू. पठित्वा अपठीत्. —पठ्य.

Digitized by Google

पण्, १. पणते पेणे पणिता पणिष्यते पणायति; पणायांचक्रार; पणायिता; पणायिष्यति; अपाणिष्ट.
अपणायीत्.

पत्, १. पतति; पपात ;पतिता;पतिष्याति; अपप्तत्. वि. पतित.

पत्, ४. पत्यते; पेते; पतिता; पतिष्यते; अपतिष्ट.

पद्, ४. पद्यते; पेदे; पत्ता; पत्स्यते; अपादि, अपत्सातां. वि. पन्न.

पा, २. पाति; पपौ; पाता; पास्यति; अपासीत्. वि. पात.

पा, १. पिबति; पपौ; पाता; पास्यति; अपात्. वि. पीत. पू. पीत्वा.

पार, १०. पारयति; पारयामास; पारयिता; पारयिष्यति; अपपारत्.

पिव्, १. पिन्वति; पिपिन्व; पिन्विता; पिन्विष्यति; अपिन्वीत्.

पिश्, ६. पिंशति; पिपेश; पेशिता; पेशिष्यति; अपेशीत्.

पिष्, ७. पिनष्टि; पिपेष;पेष्टा; पेक्ष्यति; अपिषत्. वि. पिष्ट.
हे. पेष्टुं.

पीड्, १०. पीडयति; पीडयामास; पीडयिता; पीडयिष्यति;
अपीपिडत्
अपिपीडत्.

पुथ्, ४. पुथ्यति; पुपोथ; पोथिता; पोथिष्यति; अपोथीत्.

पुष्, १. ९. ४. पोषति; पुष्यति; पुपोष; पोषिता पोषिष्यति पुष्णाति; पोष्टा; पोक्ष्यति;
अपोषीत् वि. पुष्ट.
अपुषत्.

पू, ९. पुनाति पुपाव पविता; पविष्यति अपावीत् वि. पूत
पुनीते;पुपुवे; पविष्यते; अपाविष्ट. पून.

Digitized by Google

पू, १. पवते; पुपुवे; पविता; पविष्यते; अपविष्ट. वि. पूत
पवित.

पू. पूत्वा
पवित्वा.

पून्, १०. पूजयति; पूजयांचकार; पूजयिता; पूजयिष्यति;
अपूपुजत्.

पूर्, १० पूरयति; पूरयामास; पूरयिता; पूरयिष्यति; अपूपुरत्.

पॄं, ६ व्या—प्रियते;—पप्रे;—पर्ता;—परिष्यते;—अपृत.

पृच्, ७. पृणक्ति; पपर्च;पर्चिता;पर्चिष्यति;अपर्चीत्. वि.पृक्त.

पृच्, २. पृक्ते; पपृचे;पर्चिता; पर्चिष्यते; अपर्चिष्ट. वि. पृक्त.

पॄ, ३. पिपर्ति, पिपूर्तः, पिपुरति; पपार, पपरतुः, पपरुः;
परिता परिष्यति अपारीत्. वि. पूर्त्त, पूरित.
परीता; परीष्यति; पूर्ण,

प्याय्, १. प्यायते;पप्ये;प्यायिता;प्यायिष्यते; अप्यायि वि.प्यान
अप्यायिष्ट. पीन.

प्यै, १. प्यायते; पिप्ये; प्याता; प्यास्यते; अप्यास्त. वि. प्यान.

प्रच्छ्, ६. पृच्छति; पप्रच्छ; प्रष्टा; प्रक्ष्यति; अप्राक्षीत्.
वि. पृष्ट. पू. पृष्ट्वा हे. प्रष्टुं.
—पृच्छय.

प्रथ्, १. प्रथते; पप्रथे; प्रथिता; प्राथिष्यते; अप्राथीत् वि.प्रथित.
अप्रथीत्.

प्रा, २. प्राति; पप्रौ; प्राता; प्रास्यति; अप्रासीत्.

---

* वि, आ हे उपसर्ग मिळून पूर्वी असतांच प्रायः याचा प्रयोग होतो.

Digitized by Google

प्री, १. ९. प्रयति प्रीणाति पिप्राय प्रेता; प्रेष्यति अप्रैषीत्
प्रयते; प्रीणीते; पिप्रिये; प्रेष्यते; अप्रेष्ट.

प्री, ४. प्रीयते; पिप्रिये; प्रेता; प्रेष्यते; अप्रेष्ट.

प्लु, १. प्लवते; पुप्लुवे; प्लोता; प्लोष्यते; अप्लोष्ट.

प्लुष् १. ४. प्लोषति; पुप्लोष; प्लोषिता; प्लोषिष्यति; अप्लोषीत्
प्लुष्यति; अप्लुषत्.
वि. प्लुष्ट.

फ.

फण्, १. फणति; पफाण, पफणतुः फणिता; फणिष्यति;
फेणतुः;
अफाणीत्
अफणीत्.

फल्, १. फलति; पफाल; फलिता; फलिष्यति; अफालीत्.
वि. फलित.

ब.

बंध्, ९. बध्नाति; बबंध; बंधा; भंत्स्यति; अभांत्सीत्. वि. बद्ध.

बाध्, १. बाधते; बबाधे; बाधिता; बाधिष्यते; अबाधिष्ट.

बुध्, १. बोधति बुबोध बोधिता; बोधिष्यति अबुधत्, अबुद्ध.
बोधते; बुबुधे; बोधिष्यते; अबोधीत्.
वि. बुद्ध.

ब्रू, २. आह द्वि. आहतुः ब. आहुः म. ए. आत्थ
ब्रवीति ब्रूतः ब्रुवंति ब्रवीषि
ब्रूते, ब्रुवाते, ब्रुवते, ब्रूषे,
द्वि. आहथुः उवाच वक्ता; वक्ष्यति अवोचत् वि. उक्त.
ब्रूथः ऊचे; वक्ष्यते; अवोचत.
ब्रुवाथे;
पू. उक्त्वा. हे. वक्तुं.

Digitized by Google

भ.

भज्, १. भजति बभाज भक्ता; भक्ष्यति अभाक्षीत् वि. भक्त.
भजते; बभजे; भक्ष्यते; अभक्त.

भंज् ७. भनक्ति; बभंज; भंक्ता; भंक्ष्यति; अभांक्षीत्. वि. भग्न.
पू. भक्त्वा
भंक्त्वा.

भण्, १. भणति; बभाण; भणिता; भणिष्यति; अभाणीत्
अभणीत्.

भर्त्स्, १०. भर्त्सयति भर्त्सयामास इ० अबभर्त्सत्
भर्त्सयते; भर्त्सयांचक्रे; अबभर्त्सत.

भक्ष्, १. भक्षति बभक्ष भक्षिता; भक्षिष्यति अभक्षीत्
भक्षते; बभक्षे; भक्षिष्यते; अभक्षिष्ट.

भक्ष, १०. भक्षयति;भक्षयामास;भक्षायिता;भक्षयिष्यति;अबभक्षत्.

भा, २. भाति; बभौ; भाता; भास्यति; अभासीत्. वि. भात.

भाष्, १. भाषते; बभाषे; भाषिता; भाषिष्यते; अभाषिष्ट.

भास्, १. भासते; बभासे; भासिता; भासिष्यते; अभासिष्ट.

भिद्, ७. भिनत्ति बिभेद भेत्ता; भेत्स्यति अभिदत्, अभित्त.
भिंते; बिभिदे; भेत्स्यते; अभैत्सीत्,
वि. भिन्न.

भिक्ष्, १. भिक्षते; बिभिक्षे; भिक्षिता; भिक्षिष्यते; अभिक्षिष्ट.

भी, ३. बिभेति, बिभीतः बिभ्यति; बिभाय भेता;
बिभितः, बिभयांचकार;
भेष्यति; अभैषीत्.

भुज्, ६. भुजति; बुभोज; भोक्ता; भोक्ष्यति; अभौक्षीत्.
वि. भुग्न.

Digitized by Google

भुज्, ७. भुनक्ति बुभोज भोक्ता; भोक्ष्यति अभौक्षीत् वि. भुक्त.
भुंक्ते; बुभुजे; भोक्ष्यते; अभुक्त.

भू, १ भवति बभूव भविता; भविष्यति अभूत्
भवते; बभूवे; भविष्यते; अभविष्ट.

भृ, १. भरति बभार भर्ता; भरिष्यति अभार्षीत्
भरते; बभ्रे; भरिष्यते; अभृत.

भृ, ३. बिभर्ति बभार, बिभरांचकार, भर्ता; भरिष्यति अभार्षीत्
बिभृते; बभ्रे, बिभरांचक्रे; भरिष्यते; अभृत.

भ्रम्, १. ४. भ्रमति; भ्राम्यति; बभ्राम; भ्रमिता; भ्रमिष्यति;
भ्रम्यति;
अभ्रमीत्. वि. भ्रांत. पू. भ्रमित्वा
भ्रांत्वा.

भ्रंश्, ४. भ्रश्यति; बभ्रंश; भ्रंशिता; भ्रंशिष्यति; अभ्रशत्.
वि. भ्रष्ट. पू. भ्रंशित्वा
भ्रष्ट्वा

भ्रस्ज्, ६. भृज्जति बभर्ज, बभ्रज्ज, भ्रष्टा भ्रक्ष्यति, भर्क्ष्यति,
भृज्जते; बभर्जे, बभ्रज्जे; भर्ष्टा; भ्रक्ष्यते, भर्क्ष्यते;
अभ्राक्षीत्, अभार्क्षीत्,
अभ्रष्ट, अभर्ष्ट. वि. भृष्ट.

भ्राज्, १. भ्राजते; बभ्राजे भ्राजिता; भ्राजिष्यते; अभ्राजिष्ट.
भ्रेजे;

म.

मड्, १. मंडते ममंडे मंडिता; मंडिष्यते अमंडिष्ट
मंडति; ममंड; मंडिष्यति; अमंडीत्.

मत्र्, १०. मंत्रयते; मंत्रयांचक्रे; मंत्रयिता; मंत्रयिष्यते; अममंत्रत.
वि. मंत्रित. पू. मंत्रयित्वा
—मंत्र्य.

Digitized by Google

मथ्, १. मथति; ममाथ; माथिता; माथिष्यति; अमर्थीत्. वि. माथित.

मद्, ४. माद्यति; ममाद; मदिता; मदिष्यति; अमादीत् वि मत्त. अमदीत्.

मद्, १. मंदते; ममंदे; मंदिता; मंदिष्यति; अमंदीत्.

मस्ज्, ६. मज्जति; ममज्ज, म. ए. ममज्जिथ मंक्ता; मंक्ष्यति; ममंक्थ;

अमांक्षीत्. वि. मग्न. पू. मंक्त्वा मक्त्वा.

मह्, १. महति; ममाह; महिता; महिष्यति; अमहीत्. वि. महित. पू. महित्वा.

मा, २. माति; ममौ; माता; मास्यति; अमासीत्. वि. मित. पू. मित्वा.

मा, ३. मिमीते; मेमे; माता; मास्यति; अमास्त. वि. मित. पू. मित्वा

मार्ग्, १. १०. मार्गति ममार्ग मार्गिता मार्गिष्यति; मार्गयति; मार्गयांचकार; मार्गयिता; मार्गयिष्यति.

अमार्गीत्

अममार्गत्.

मिश्र, १०. मिश्रयति; मिश्रयामास; मिश्रयिता; मिश्रायिष्यति; अमिमिश्रत्.

मिल्, ६. मिलति मिमेल मेलिता; मेलिष्यति अमेलीत् मिलते; मिमिले; मेलिष्यते; अमेलिष्ट.

मिह्, १. मेहति; मिमेह; मेढा; मेक्ष्यति; अमिक्षत्.

मी, ९. मीनाति, मिनाति, ममौ माता; मास्यति अमासीत् मीनीते, मिनीते; मिम्ये; मास्यते; अमास्त. पू.—माय.

Digitized by Google

मील्, १. मीलति; मिमील; मीलिता; मीलिष्यति; अमीलीत्.

मुच्, ६. मुंचति मुमोच मोक्ता; मोक्ष्यति अमुचत् वि. मुक्त.
मुंचते; मुमुचे; मोक्ष्यते; अमुक्त.
पू. मुक्त्वा.

मुद्, १. मोदते; मुमुदे; मोदिता; मोदिष्यते; अमोदिष्ट.
वि. मुदित.

मुष्, ९. मुष्णाति; मुमोष; मोषिता; मोषिष्यति; अमोषीत्.
वि. मुषित. पू. मुषित्वा.

मुह्, ४. मुह्यति; मुमोह; मोहिता, मोढा; मोहिष्यति अमुहत्.
मोग्धा, मोक्ष्यति;
वि. मुग्ध पू. मोहित्वा, मुग्ध्वा,
मूढ. मूहित्वा, मूढ्वा.

मूर्छ्, १. मूर्च्छति; मुमूर्च्छ; मूर्च्छिता; मूर्च्छिष्यति; अमूर्च्छीत्.
वि. मूर्च्छित
मूर्त.

मृ, ६. म्रियते; ममार; मर्ता, म. ए. मर्तासि; मरिष्यति; अमृत.

मृग्, ४. मृग्यति; ममर्ग; मर्गिता; मर्गिष्यति; अमर्गीत्.

मृग, १०. मृगयते; मृगयांचक्रे; मृगयिता; मृगयिष्यते; अममृगत.

मृज्, २. मार्ष्टि, मृष्टः, मृजंति; ममार्ज, ममृजतुः, ममृजु;
मार्जिता मार्जिष्यति अमार्जीत् वि. मृष्ट. पू. मार्जित्वा
मार्ष्टा; मार्क्ष्यति; अमार्क्षीत्. मृष्ट्वा.

मृद्, ९. मृद्नाति; ममर्द; मर्दिता; मर्दिष्यति; अमर्दीत्.
वि. मृदित. पू. मृदित्वा.

मृश्, ६. मृशति; ममर्श; मर्ष्टा मर्क्ष्यति अमार्क्षीत्
म्रष्टा; म्रक्ष्यति; अम्राक्षीत्.

Digitized by Google

मृष्, १. मृष्यति मर्षति ममर्ष मर्षिता; मर्षिष्यति अमर्षीत्,
मृष्यते; मर्षते; ममृषे; मर्षिष्यते; अमृक्षत्,
अमर्षिष्ट. वि. मृष्ट पू. मर्षित्वा, मृष्ट्वा.
मर्षित. मृषित्वा,

मृ, ९. मृणाति; ममार; मरिता मरिष्यति अमारीत्.
मरीता; मरीष्यति;

मे, १. मयते; ममे; माता; मास्यते; अमास्त. पू. —मित्य
—माय.

म्ना, १. मनाति; मम्नौ; म्नाता; म्नास्यति; अम्नासीत्.

म्लुच्, १. म्लोचति; मुम्लोच; म्लोचिता; म्लोचिष्यति;
अम्लुचत् पू. म्लुचित्वा
अम्लोचीत्. म्लोचित्वा.

म्लेच्छ्, १. म्लेच्छति; मिम्लेच्छ; म्लेच्छिता; म्लेच्छिष्यति;
अम्लेच्छीत्. वि. म्लेच्छित
म्लिष्ट.

म्लै, १. म्लायति; मम्लौ; म्लाता; म्लास्यति; अम्लासीत्. वि. म्लान.

य.

यज्, १. यजति इयाज यष्टा; यक्ष्यति अयाक्षीत् वि. इष्ट.
यजते; ईजे; यक्ष्यते; अयष्ट.
पू. इष्ट्वा हे. यष्टुं.

यत्, १. यतते; येते; यतिता; यतिष्यते; अयतिष्ट. वि. यत्त.

यम्, १. यच्छति; ययाम; यंता; यंस्यति; अयंसीत्. वि. यत.
पू. यत्वा, —यम्य,
—यत्य.

Digitized by Google

यस्, १. ४. यँसति; ययास; यसिता; यसिष्यति; अयसत्.
यस्यति;
वि. यस्त. पू. यस्त्वा
यसित्वा.

या, २. याति; ययौ; याता; यास्यति; अयासीत्. वि. यात
यान.

याच्, १. याचति ययाच याचिता; याचिष्यति अयाचीत्
याचते; ययाचे; याचिष्यते; अयाचिष्ट.
वि. याचित. पू. याचित्वा.

यु, २. यौति; युयाव; यविता; यविष्यति; अयावीत्.

यु, ९. युनाति युयाव योता; योष्यति अयौषीत्
युनीते; युयुवे; योष्यते; अयोष्ट.

युज्, ७. युनक्ति युयोज योक्ता; योक्ष्यति अयुजत्, अयुक्त.
युंक्ते; युयुजे; योक्ष्यते; अयौक्षीत्;
वि. युक्त.

युध्, ४. युध्यते; युयुधे; योद्धा; योत्स्यते; अयुद्ध.

र.

रच्, १० रचयति रचयांचकार रचयिता; रचयिष्याति
रचयते; रचयांचक्रे; रचयिष्यते;
अरीरचत् वि. रचित.
अरीरचत.

रंज्, १. ४. रजति रज्यति ररंज रंक्ता; रंक्ष्यति अरांक्षीत्
रजते; रज्यते; ररंजे; रंक्ष्यते; अरंक्त.
वि. रक्त. पू. रंक्त्वा
रक्त्वा.

---

* उपसर्ग पूर्वी नसतां किंवा फक्त सं हा उपसर्ग पूर्वी असतां मात्र पहिल्या गणांतला विकरण याहून होऊन या प्रकारचीं रूपें होतात.

Digitized by Google

रभ्, १. रभते; रेभे; रब्धा; रप्स्यते; अरब्ध.

रम्, १. रमते; रेमे; रंता; रंस्यते; अरंस्त. वि. रत. पू.—रम्य —रत्य.

रह्, १. रहति; रराह; रहिता; रहिष्यति; अरहीत्.

रह्, १०. रहयति; रहयामास; रहयिता; रहयिष्यति; अररहत् अरीरहत्.

वि. रहित.

रह्, १. रंहति; ररंह; रंहिता; रंहिष्यति; अरंहीत्.

रक्ष्, १. रक्षति; ररक्ष; रक्षिता; रक्षिष्यति; अरक्षीत्.

राज्, १. राजति रराज, रेजे, रराजतुः, रराजाते राजिता; राजते; रराजे, रेजतुः, रेजाते; राजिष्यति, अराजीत् राजिष्यते; अराजिष्ट.

राध्, ५. राध्नोति; रराध; राद्धा; रात्स्यति; अरात्सीत्. वि.राद्ध.

रिच्, ७. रिणक्ति रिरेच रेक्ता; रेक्ष्यति अरिचत्, अरिक्त. रिंक्ते; रिरिचे; रेक्ष्यते; अरैक्षीत्,

वि. रिक्त.

रिष्, १. ४. रेषति; रिरेष; रेषिता रेषिष्यति; अरेषीत् वि.रिष्ट. रिष्यति; रेष्टा; अरिषत्.

रु, २. रौति रुराव; रविता; रविष्यति; अरावीत्. रवीति;

रुज्, ६. रुजति; रुरोज; रोक्ता; रोक्ष्यति; अरौक्षीत्. वि. रुग्ण. पू. रुक्त्वा.

रुद्, २. रोदिति, रुदितः, रुदंति; रुदोद; रोदिता; रोदिष्यति; अरोदीत् पू. रुदित्वा. अरुदत्.

Digitized by Google

रुध्, ७. रुणद्धि रुरोध रोद्धा; रोत्स्यति अरुधत्, अरुद्ध.
रुंधे; रुरुधे; रोत्स्यते; अरौत्सीत्,
रुष्, १. ४. रोषति; रुरोष; रोषिता रोषिष्यति; अरोषीत्
रुष्यति; रोष्टा; अरुषत्.
वि. रुषित
रुष्ट.
रुह्, १. रोहति; रुरोह; रोढा; रोक्ष्यति; अरुक्षत्. वि. रूढ.
रूप, १०. रूपयति; रूपयामास; रूपयिता; रूपयिष्यति; अरु-
रूपत्.
रूष्, १. रूषति; रुरूष; रूषिता; रूषिष्यति; अरूषीत्.

ल.

लग्, १. लगति; ललाग; लगिता; लगिष्यति; अलगीत्.
लघ्, १. लंघति ललंघ लंघिता; लंघिष्यति अलंघीत्
लंघते; ललंघे; लंघिष्यते; अलंघिष्ट.
लज् ६. लजते; लेजे; लजिता; लजिष्यते; अलजिष्ट. वि. लग्न.
लप्, १. लपति; ललाप; लपिता; लपिष्यति; अलापीत्
अलपीत्.
लब्, १. लंबते; ललंबे; लंबिता; लंबिष्यते; अलंबिष्ट.
लभ्, १. लभते; लेभे; लब्धा; लप्स्यते; अलब्ध.
लष्, १. ४. लषति लष्यति ललाष लषिता; लषिष्यति
लषते; लष्यते; लेषे; लषिष्यते;
अलाषीत्, अलषिष्ट.
अलषीत्,
लस्, १. लसति; ललास; लसिता; लसिष्यति; अलासीत्
अलसीत्.
लज्ज्, ६. लज्जते; ललज्जे; लज्जिता; लज्जिष्यते; अलज्जिष्ट.
वि. लज्जित.

Digitized by Google

लक्ष्, १०. लक्षयति लक्षयांचकार इ. अललक्षत्
लक्षयते; लक्षयांचक्रे; अललक्षत.

लिख्, ६. लिखति; लिलेख; लेखिता; लेखिष्यति; अलेखीत्.
वि. लिखित. पू. लिखित्वा.

लिग्, १. लिंगति; लिलिंग; लिंगिता; लिंगिष्यति; अलिंगीत्.

लिग्, १० लिंगयति; लिंगयांचकार; लिंगयिता; लिंगयिष्यति;
अलिलिंगत्.

लिप्, ६. लिंपति लिलेप लेप्ता; लेप्स्यति अलिपत्, अलिप्त.
लिंपते; लिलिपे; लेप्स्यते; अलिपत,

लिह्, २. लेढि द्वि.लीढः लिलेह लेढा; लेक्ष्यति अलिक्षत्,
लीढे, लिहाते; लिलिहे; लेक्ष्यते; अलिक्षत,
अलीढ. वि. लीढ.

ली, ९. लिनाति; लिलाय लेता लेष्यति अलैषीत् पू.—लीय.
ललौ; लाता; लास्यति; अलासीत्. —लाय.

ली, ४. लीयते; लिल्ये; लेता लेष्यते अलेष्ट वि. लीन
लाता; लास्यते; अलास्त.

पू.—लीय
—लाय.

लुंच् १. लुंचति; लुलुंच; लुंचिता; लुंचिष्यति; अलुंचीत्.
पू. लुचित्वा
लुंचित्वा.

लुट्, १. ४. लोटति; लुलोट; लोटिता; लोटिष्यति;
लुटयति;
अलोटीत्;
अलुटत्.

लुड्, १. लोडति; लुलोड; लोडिता; लोडिष्यति; अलोडीत्.

Digitized by Google

लुप्, ६. लुंपति लुलोप लोप्ता; लोप्स्यति अलुपत्
लुंपते; लुलुपे; लोप्स्यते; अलुप्त.

लुभ्, ४. लुभ्यति; लुलोभ; लोभिता लोभिष्यति; अलुभत्.
लोब्धा;
वि. लुब्ध. पू. लोभित्वा, लुभित्वा,
लुब्ध्वा.

लू, ९. लुनाति लुलाव लविता; लविष्यति अलावीत् वि. लून.
लुनीते; लुलुवे; लविष्यते; अलविष्ट.

लोक्, १. १०. लोकते; लुलोके; लोकिता;
लोकयति; लोकयांचकार; लोकयिता;
लोकिष्यते; अलोकिष्ट. वि. लोकित.
लोकयिष्यति; अलुलोकत्.

लोच्, १. लोचते; लुलोचे; लोचिता; लोचिष्यते; अलोचिष्ट

व.

वच्, २. वक्ति; उवाच; वक्ता; वक्ष्यति; अवोचत्. वि. उक्त. पू. उक्त्वा.
हे. वक्तुं.

वंच्, १. वंचति; ववंच; वंचिता; वंचिष्यति; अवंचीत्.
वि. वंचित. पू. वक्त्वा, वंचित्वा.
वाचित्वा,

वद्, १. वदति उवाद वदिता; वादिष्यति अवादीत् वि. उदित.
वदते; ऊदे; वदिष्यते; अवादिष्ट.
पू. उदित्वा.

वद्, २. वंदते; ववंदे; वंदिता; वंदिष्यते; अवंदिष्ट.

***वध्**., वधिष्यति; अवधीत्.

---

* अपूर्ण धातु आहे म्हणून यांचीं सर्व कालचीं रूपें होत नाहींत.

Digitized by Google

वप्, १. वपति उवाप वप्ता; वप्स्यति अवाप्सीत् वि. उप्त.
वपते; ऊपे; वप्स्यते; अवप्त.
पू. उप्त्वा.

वम्, १. वमति; ववाम, वमिता; वमिष्यति; अवमीत्. वि. वांत.
पू. वमित्वा.

वर्ण, १०. वर्णयति; वर्णयामास; वर्णयिता; वर्णयिष्यति; अववर्णत्.

वल्ग्, १. वल्गति; ववल्ग; वल्गिता; वल्गिष्यति; अवल्गीत्.
वि. वल्गित.

वश्, २. वष्टि, उष्टः, उशंति; उवाश, ऊशतुः, ऊशुः; वशिता;
वशिष्यति; अवशीत्
अवाशीत्.

वस्, १. वसति; उवास, ऊषतुः, ऊषुः; वस्ता; वत्स्यति;
अवात्सीत्. वि. उषित. पू. उषित्वा. हे. वस्तुं.

वस्. २. वस्ते; ववसे; वसिता; वसिष्यते; अवसिष्ट. वि. वासित.
पू. वसित्वा.

वह्, १. वहति उवाह वोढा; वक्ष्यति अवाक्षीत् वि. ऊढ.
वहते; ऊहे; वक्ष्यते; अवोढ.
हे. वोढुं.

वा, २. वाति; ववौ; वाता; वास्यति; अवासीत्. वि. वात
—वान.

वाश्, ४. वाश्यते; ववाशे; वाशिता; वाशिष्यते; अवाशिष्ट.

वास्, १० वासयति; वासयांचकार; इ० अववासत्.

विच्, ७. विनक्ति विवेच वेक्ता; वेक्ष्यति अविचत्, अवेक्त.
विंक्ते; विविचे; वेक्ष्यते; अवैक्षीत्,
वि. विक्त. हे. वेक्तुं.

Digitized by Google

विच्छ्, ६. विच्छायति; विविच्छ विच्छिता
विच्छायांचकार; विच्छायिता;
विच्छिष्यति अविच्छीत्
विच्छायिष्यति; अविच्छायीत्.

विज्, ७. विनक्ति; विवेज; विजिता; विजिष्यति; आविजीत्.
वि. विग्न. पू. विजित्वा.

विज्, ६. विजते; विविजे; विजिता; विजिष्यते; विजिष्ट.

विद्, २. वेत्ति वित्तः विदंति विवेद; वेदिता; वेदिष्यति; अवेदीत्.
वेद, विदतुः, विदुः;
वि. विदित. पू. विदित्वा.

विश्, ६. विशति; विवेश; वेष्टा; वेक्ष्यति; अविक्षत्.

विष्, ३. वेवेष्टि विवेष वेष्टा; वेक्ष्यति अविषत्
वेविष्टे; विविषे; वेक्ष्यते; अविक्षत.

वी, २. वेति; विवाय; वेता; वेष्यति; अवैषीत्.

वीज्, १. वीजते; विवीजे; वीजिता; वीजिष्यते; अवीजिष्ट.

वृ, ५. १. वृणोति वरति ववार वरिता वरिष्यति, वरिष्यते
वृणुते; वरते; वव्रे; वरीता; वरीष्यति, वरीष्यते;
अवारीत्, अवारिष्ट,
अवृत, अवरीष्ट.

वृज्, १ ७. वर्जति; ववर्ज; वर्जिता; वर्जिष्यति; अवर्जीत्.
वृणक्ति;
वि. वृक्त.

वृत्, १. वर्तते; ववृते; वर्त्तिता; वर्त्तिष्यते अवर्त्तिष्ट वि. वृत्त.
वर्त्स्यति; अवृतत्.
पू. वर्तित्वा
वृत्त्वा.

Digitized by Google

वृध्, १. वर्धते; ववृधे; वर्धिता; वर्धिष्यते अवर्धिष्ट वि. वृद्ध.
वर्त्स्यति; अवृधत्.

पू. वर्धित्वा
वृद्ध्वा.

वृष्, १. वर्षति; ववर्ष; वर्षिता; वर्षिष्यति; अवर्षीत्. वि. वृष्ट,

पू. वर्षित्वा
वृष्ट्वा.

वृ, ९. वृणाति ववार वरिता वरिष्यति, वरिष्यते, अवारीत्, अवरिष्ट.
वृणीते; ववरे; वरीता; वरीष्यति, वरीष्यते; अवूर्ष्ट, अवरीष्ट.

वे, १. वयति ववौ, ववे, ऊवे, ऊयतुः ब. ऊयुः वाता;
वयते; उवाय, ऊये, ऊवतुः, ब. ऊवुः;

वास्यति अवासीत् वि. उत.
वास्यते; अवास्त.

वेप्, १. वेपते; विवेपे; वेपिता; वेपिष्यते; अवेपिष्ट.

वेष्ट्, १. वेष्टते; विवेष्टे; वेष्टिता; वेष्टिष्यते; अवेष्टिष्ट.

व्यच्, ६. विचति; विव्याच, विविचतुः, विविचुः; व्यचिता;
व्यचिष्यति; अव्यचीत् पू. विचित्वा.
अव्याचीत्.

व्यथ्, १. व्यथते; विव्यथे; व्यथिता; व्यथिष्यते; अव्यथिष्ट.
वि. व्यथित.

व्ये, १. व्ययति विव्याय व्याता; व्यास्यति अव्यासीत्
व्ययते; विव्ये; व्यास्यते; अव्यास्त.

व्रज्, १. व्रजति; वव्राज; व्रजिता; व्राजिष्यति; अव्राजीत्.

व्रश्च्, ६. वृश्चति; वव्रश्च; व्रश्चिता व्रश्चिष्यति अव्रश्चीत्
व्रष्टा; व्रक्ष्यति; अव्राक्षीत्.
वि. वृक्ण. पू. व्रश्चित्वा.

Digitized by Google

श.

शक्, ४. शक्यति शशाक शकिता; शकिष्यति अशकत्
शक्यते; शेके; शकिष्यते; अशकिष्ट.

शक्, ५. शक्नोति; शशाक; शक्ता; शक्ष्यति; अशकत्.

शक्, १. शंकते; शशंके; शंकिता; शंकिष्यते; अशंकिष्ट.
वि. शंकित. हे. शंकितुं.

शद्, ६. १. शीयते; शशाद; शत्ता; शत्स्यति; अशदत्.

शप्, १. ४. शपति शप्यति शशाप शप्ता;शप्स्यति अशाप्सीत्
शपते; शप्यते; शेपे; शप्स्यते; अशप्त.

शब्द्, १०. शब्दयति; शब्दयामास; शब्दयिता;
शब्दयिष्यति; अशशब्दत्.

शम्, ४. शाम्यति; शशाम; शमिता; शमिष्यति; अशमत्.
वि. शांत पू. शमित्वा
शमित. शांत्वा.

शश्, १. शशति; शशाश, शेशतुः; शशिता; शशिष्यति;
अशाशीत्
अशशीत्.

शस्, १. शसति; शशास; शसिता; शसिष्यति; अशासीत्
अशसीत्.
वि. शस्त. पू. शसित्वा
शस्त्वा.

शंस्, १. शंसति; शशंस; शंसिता; शंसिष्यति; अशंसीत्.
वि. शस्त. पू. शंसित्वा
शस्त्वा.

शास्, २. शास्ति, शिष्टः, शासति; शशास; शासिता; शा-
सिष्यति; अशिषत्. वि. शिष्ट. पू. शासित्वा
शास्त्वा.

Digitized by Google

शिष्, ७. शिनष्टि; शिशेष; शेष्टा; शेक्ष्यति; अशिषत्.

शी, २. शेते, शयाते, शेरते; शिश्ये; शयिता; शयिष्यते; अशयिष्ट. वि. शयित. पू. शयित्वा.

शील्, १. शीलति; शिशील; शीलिता; शीलिष्यति; अशीलीत्.

शुच्, १. शोचति; शुशोच; शोचिता; शोचिष्यति; अशोचीत्. पू. शोचित्वा
शुचित्वा.

शुच्, ४. शुच्यति शुशोच शोचिता; शोचिष्यति अशुचत्, शुच्यते; शुशुचे; शोचिष्यते; अशोचीत्, अशोचिष्ट. वि. शुक्त.

शुध्, ४. शुध्यति; शुशोध; शोद्धा; शोत्स्यति; अशुधत्.

शुंध्, १. शुंधति; शुशुंध; शुंधिता; शुंधिष्यति; अशुंधीत्.

शुभ्, १. शोभते; शुशुभे; शोभिता; शोभिष्यति; अशुभत् अशोभिष्ट.

शुभ्, ६. शुभति; शुशोभ; शोभिता; शोभिष्यति; अशोभीत्.

शुंभ्, ६. शुंभति; शुशुंभ; शुंभिता; शुंभिष्यति; अशुंभीत्.

शुष्, ४. शुष्यति; शुशोष; शोष्टा; शोक्ष्यति; अशुषत्. वि. शुष्क.

शॄ, ९. शृणाति; शशार, शशरतुः, शशरुः; शरिता; शरीता, शरिष्यति अशारीत्. वि. शीर्ण.
शरीष्यति;

शो, ४. श्यति; शशौ; शाता; शास्यति; अशात् वि. शात अशासीत्. शित.
पू. शात्वा
शित्वा

Digitized by Google

श्रुत् १. श्रोतति; चुश्रोत. श्रोतिता; श्रोतिष्यति; अश्रोतीत्. अश्रुतत्.

श्रै, १. श्रायते; शिश्रिये; श्राता; श्रास्यते; अश्रास्त. वि. शीत शीन.

श्रथ्, १०. १. श्राथयति; श्राथयामास; श्राथयिता; श्राथयिष्यति. श्रथति; शश्राथ; श्रथिता; श्रथिष्यति; अश्राथीत्, अशिश्रथत्. अश्रथीत्,

श्रंथ्, ९. श्रथ्नाति; शश्रंथ; शश्रथतुः शश्रथुः श्रंथिता; श्रंथिष्यति; अश्रंथीत्. शश्राथ, श्रेथतुः, श्रेथुः;

श्रंभ्, १. श्रंभते; शश्रंभे; श्रंभिता; श्रंभिष्यते; अश्रंभिष्ट. वि. श्रब्ध. पू. श्रंभित्वा.

श्रम्, ४. श्राम्यति; शश्राम; श्रमिता; श्रमिष्यति; अश्रमत्. वि. श्रांत.

श्रा, २. श्राति; शश्रौ; श्राता; श्रास्यति; अश्रासीत्. वि. शृत श्राण.

श्रि, १. श्रयति शिश्राय श्रयिता; श्रयिष्यति अशिश्रयत् श्रयते; शिश्रिये; श्रयिष्यते; अशिश्रयत.

श्री, ९. श्रीणाति शिश्राय श्रेता; श्रेष्यति अश्रैषीत् श्रीणीते; शिश्रिये; श्रेष्यते; अश्रेष्ट.

***श्रु,** १. शृणोति; शुश्राव; श्रोता; श्रोष्यति; अश्रौषीत्.

श्रै, १. श्रायति; बाकीच्या रूपांविषयीं श्रा, पाहा.

श्लाघ्, १. श्लाघते; शश्लाघे; श्लाघिता; श्लाघिष्यते; अश्लाघिष्ट.

---

* याचा पाठ पहिल्या गणांत आहे तरी याहून "श्रुवः शृच" या सूत्रामें पांचव्या गणाचा श्रु प्रत्यय होतो व धातूस शृ आदेश होतो.

Digitized by Google

श्लिष्, ४. श्लिष्यति; शिश्लेष; श्लेष्टा; श्लेक्ष्यति; अश्लिषत्
अश्लिक्षत्.

वि. श्लिष्ट.

श्वस्, २. श्वसिति; शश्वास; श्वसिता; श्वसिष्यति; अश्वसीत्.

श्वि, १. श्वयति; शिश्वाय श्वयिता; श्वयिष्यति; अश्वत्,
शुशाव; अश्वयीत्.

अशिश्वियत्.

ष.

षण्, १. सनति; ससान; सनिता; सनिष्यति; असानीत् वि. सात.
असनीत्.

षण्, ८. सनोति ससान सनिता; सनिष्यति असानीत्, असात,
सनुते; सेने; सनिष्यते; असनीत्, असानिष्ट.

षद्. ६. १. सीदति; ससाद; सत्ता; सत्स्यति; असदत्.
वि. सन्न.

षप्, १. सपति; ससाप; सपिता; सपिष्यति; असापीत्
असपीत्.

षांत्व, १०. सांत्वयति; सांत्वयामास; सांत्वयिता; सांत्वयिष्यति;
असिसांत्वत्.

षि, ५. ९. सिनोति सिनाति सिषाय सेता; सेष्यति असैषीत्
सिनुते; सिनीते; सिष्ये; सेष्यते; असिष्ट.

षिच्, ६. सिंचति सिषेच सेक्ता; सेक्ष्यति असिचत्, असिक्त.
सिंचते; सिषिचे; सेक्ष्यते; असिचत,

वि. सिक्त. पू. सिक्त्वा.

षिध्, ४. सिध्यति; सिषेध; सेद्धा; सेत्स्यति; असिधत्.

वि. सिद्ध. पू. सेधित्वा, सिध्द्वा
सिधित्वा,

Digitized by Google

षिध्, १. सेधति; सिषेध; सेद्धा सेत्स्यति असैत्सीत्
सेधिता; सेधिष्यति; असेधीत्.

षिव्, ४. सीव्यति; सिषेव; सेविता; सेविष्यति; असेवीत्.
वि. स्यूत. पू. सेवित्वा
स्यूत्वा.

षु, १. २. सवति; सुषाव; सोता; सोष्यति; असौषीत्
सौति; असावीत्.

षु, ५. सुनोति सुषाव सोता; सोष्यति असावीत्
सुनुते; सुषुवे; सोष्यते; असोष्ट.

षेव्, १. सेवते; सिषेवे; सेविता; सेविष्यते; असेविष्ट.

षो, ४. स्यति; ससौ; साता; सास्यति; असात् वि. सित.
असासीत्.
पू. सित्वा.

ष्टन्, १. स्तनति; तस्तान; स्तानिता; स्तनिष्यति; अस्तानीत्.
अस्तनीत्.

ष्टु, २. स्तौति, स्तुते, तुष्टाव स्तोता; स्तोष्यति अस्तावीत्
स्तवीति, स्तुवीते; तुष्टुवे; स्तोष्यते; अस्तोष्ट.

ष्ठा, १. तिष्ठति तस्थौ स्थाता; स्थास्यति अस्थात् वि. स्थित.
तिष्ठते; तस्थे; स्थास्यते; अस्थित.
पू. स्थित्वा.
—स्थाय.

ष्ठिव्, १. ४. ष्ठीवति; टिष्ठेव ष्ठेविता; ष्ठेविष्यति; अष्ठेवीत्.
ष्ठीव्यति; तिष्ठेव;
वि. ष्ठ्यूत पू. ष्ठेवित्वा
ष्ठ्यूत्वा.

Digitized by Google

ष्णिह्, ४. स्निह्यति; सिष्णेह; स्नेहिता, स्नेढा; स्नेहिष्यति स्नेग्धा, स्नेक्ष्यति;

अस्निहत्. वि. स्निग्ध. पू. स्नेहित्वा, स्निग्ध्वा, स्निहित्वा, स्नीढ्वा.

ष्णु, २. स्नौति; सुष्णाव; स्नविता; स्नविष्यति; अस्नावीत्.

ष्मि, १. स्मयते; सिष्मिये; स्मेता; स्मेष्यते; अस्मेष्ट.

ष्वंज्, १. स्वजते; सस्वजे स्वंक्ता; स्वंक्ष्यते; अस्वंक्त. वि. स्वक्त. सस्वंजे;

ष्वद्, १. स्वदते; सस्वदे; स्वादिता; स्वादिष्यते; अस्वादिष्ट.

ष्वप्, २. स्वपिति, स्वपितः; सुष्वाप, सुषुपतुः; स्वप्ता; स्वप्स्यति; अस्वाप्सीत्. वि. सुप्त. पू. सुप्त्वा.

ष्विद्, ४. स्विद्यति; सिष्वेद; स्वेत्ता; स्वेत्स्यति; अस्विदत्. वि. स्विन्न स्वेदित.

स.

संज्, १. सजति; ससंज; संक्ता; संक्ष्यति; असांक्षीत्. वि. सक्त.

साध्, ५ साध्नोति; ससाध; साद्धा; सात्स्यति; असात्सीत्.

सूच, १०. सूचयति; सूचयासास; सूचयिता; सूचयिष्यति; असुसूचत्. वि. सूचित.

सृ, १. सरति ससार; सर्ता; सरिष्यति; असार्षीत्. धावति;

सृ, ३. ससर्ति; ससार; सर्ता; सरिष्यति; असरत्.

सृज्, ६. सृजति; ससर्ज, म. ए. ससर्जिथ स्रष्टा; स्रक्ष्यति; सस्रष्ठ;

अस्राक्षीत्. वि. सृष्ट. पू. सृष्ट्वा.

सृप्, १. सर्पति; ससर्प; सर्प्ता सर्प्स्यति असृपत् स्रप्ता; स्रप्स्यति; असृप्त.

Digitized by Google

स्कंद्, १. स्कंदति; चस्कंद; स्कंता; स्कंत्स्यति; अस्कदत्. अस्कांत्सीत्

वि. स्कन्न. पू. स्कंत्वा.

स्कंभ्, ५. ९. स्कभ्नोति; चस्कंभ; स्कंभिता; स्कंभिष्यति; स्कभ्नाति;

अस्कभत् वि. स्कब्ध. पू. स्कंभित्वा,

अस्कंभीत्. स्कब्ध्वा.

स्खल्, १. स्खलति; चस्खाल; स्खलिता; स्खलिष्यति; अस्खालीत्.

स्तंभ्, ५.९. स्तभ्नोति; तस्तंभ;स्तंभिता;स्तंभिष्यति;अस्तभत् स्तभ्नाति; अस्तंभीत्.

वि. स्तब्ध. पू. स्तंभित्वा स्तब्ध्वा.

स्तृ, ५. स्तृणोति तस्तार स्तर्त्ता; स्तारिष्यति;अस्तार्षीत्,अस्तृत. स्तृणुते; तस्तरे; अस्तरिष्ट,

स्थग्, १. स्थगति; तस्थाग; स्थगिता; स्थागिष्यति; अस्थगीत्.

स्पद्, १. स्पंदते; पस्पंदे; स्पंदिता; स्पंदिष्यते; अस्पांदेष्ट.

स्पर्ध्, १. स्पर्धते; पस्पर्धे; स्पर्धिता; स्पर्धिष्यते; अस्पर्धिष्ट.

स्पृश्, ६.स्पृशति,पस्पर्श;स्पर्ष्टा स्पक्ष्यति अस्पाक्षीत्, अस्पृक्षत्. स्प्रष्टा;स्प्रक्ष्यति;अस्प्राक्षीत्,

वि. स्पृष्ट. पू. स्पृष्ट्वा.

स्पृह, १०. स्पृहयति; स्पृहयामास; स्पृहयिता; स्पृहयिष्यति; अपस्पृहत्.

स्फुट्, ६. स्फुटति;पुस्फोट; स्फुटिता;स्फुटिष्यति;अस्फुटीत्.

स्फुर्, ६. स्फुरति; फुस्फोर; स्फुरिता; स्फुरिष्यति; अस्फुरीत्.

Digitized by Google

स्फुर्छ्, १. स्फूर्च्छति; पुस्फूर्च्छ; स्फूर्च्छिता; स्फूर्च्छिष्यति; अस्फूर्च्छीत्. वि. स्फूर्च्छित
स्फूर्ण.

स्फूर्ज्, १. स्फूर्जति; पुस्फूर्ज; स्फूर्जिता; स्फूर्जिष्यति; अस्फूर्जीत्.

स्मृ, १. स्मरति; सस्मार; स्मर्ता; स्मरिष्यति; अस्मार्षीत्.

स्यंद्, स्यंदते; सस्यंदे; स्यंदिता स्यंदिष्यते अस्यंदिष्ट
स्यंता; स्यंत्स्यते अस्यंत
स्यंत्स्यति; अस्यंदत्.

वि. स्यन्न. पू. स्यंदित्वा
स्यंत्वा.

स्यम्, १. स्यमति; सस्याम, सस्यमतुः स्यमिता; स्यमिष्यति; स्येमतुः;
अस्यमीत्. वि. स्यांत. पू. स्यमित्वा
स्यांत्वा.

स्रंस्, १. स्रंसते; सस्रंसे; स्रंसिता; स्रंसिष्यते; अस्रंसिष्ट
अस्रसत्.

वि. स्रस्त. पू. स्रंसित्वा
स्रस्त्वा.

स्वन्, १. स्वनति; सस्वान; स्वानिता; स्वनिष्यति; अस्वानीत्
अस्वनीत्.

स्वृ, १. स्वरति; सस्वार; स्वर्ता स्वरिष्यति; अस्वार्षीत्
स्वरिता; अस्वारीत्.

ह.

हन्, २. हंति, हतः, घ्नंति; जघान, जघ्नतुः; जघ्नुः; हंता; हनिष्यति; अवधीत्. वि. हत. पू. हत्वा
—हत्य.

हस्, १, हसति; जहास; हसिता; हसिष्यति; अहसीत्.

Digitized by Google

हा, ३. जहाति, जहीतः जहौ; हाता; हास्यति; अहासीत्.
जहितः ;

हि , ५. हिनोति; जिघाय; हेता; हेष्यति; अहैषीत्.

हिंस् , १. ७. हिंसति; जिहिंस; हिंसिता; हिंसिष्यति; अ-
हिनस्ति;
हिंसीत्.

हु, ३. जुहोति; जुहाव होता; होष्यति; अहौषीत्.
जुहवांचकार;

हृ, १. हरति जहार हर्ता; हरिष्यति; अहार्षीत्
हरते; जह्रे; अहृत.

हृष् , ४. हृष्यति; जहर्ष; हर्षिता; हर्षिष्यति; अहृषत्. वि. हृष्ट
हृषित.

ह्नु, २. ह्नुते; जुह्नुवे; ह्नोता; ह्नोष्यते; अह्नोष्ट.

ह्रस् , १. ह्रसति; जह्रास; ह्रसिता; ह्रसिष्यति; अह्रासीत्.
वि. ह्रसित.

ह्री, ३. जिह्रेति; जिह्राय ह्रेता; ह्रेष्यति; अह्रैषीत्.
जिह्रयांचकार;
वि. ह्रीत
ह्रीण.

ह्लाद् , १. ह्लादते; जह्लादे; ह्लादिता; ह्लादिष्यते. वि. ह्लन्न.

ह्वल् , १. ह्वलति; जह्वाल; ह्वलिता; ह्वलिष्यति; अह्वालीत्.

ह्वे, १. ह्वयति जुहाव ह्वाता; ह्वास्यति अह्वत्, अह्वास्त.
ह्वयते; जुहुवे; ह्वास्यते; अह्वत,
वि. हूत.

Digitized by Google

क्ष.

क्षण्, ८. क्षणोति चक्षाण क्षणिता; क्षणिष्यति अक्षणीत्, अक्षाणिष्ट.
क्षणुते; चक्षणे; क्षणिष्यते; अक्षत,
वि. क्षत.

क्षम्, १. ४. क्षमते; चक्षमे क्षमिता क्षमिष्यते, क्षंस्यते,
क्षाम्यति; चक्षाम; क्षंता; क्षमिष्यति, क्षंस्यति;
अक्षमिष्ट, अक्षमत्. वि. क्षांत.
अक्षंस्त,

क्षर्, १. क्षरति; चक्षार; क्षरिता; क्षरिष्यति; अक्षारीत्.

क्षि, १. ५. ६. ९. क्षयति; क्षियाति; चिक्षाय; क्षेता; क्षेष्यति;
क्षिणोति; क्षिणाति;
अक्षैषीत्. वि. क्षित पू. क्षित्वा
क्षीण. —क्षीय.

क्षिण्, ८. क्षिणोति क्षेणोति, चिक्षेण, क्षेणिता; क्षेणिष्याति
क्षिणुते, क्षेणुते; चिक्षिणे; क्षेणिष्यते;
अक्षेणीत्, अक्षेणिष्ट.
आक्षित,

क्षिप्, ६. ४. क्षिपति क्षिप्यति; चिक्षेप क्षेप्ता; क्षेप्स्यति
क्षिपते; चिक्षिपे; क्षेप्स्यते;
अक्षैप्सीत् वि. क्षिप्त.
आक्षिप्त;

क्षुद्, ७. क्षुणत्ति चुक्षोद क्षोत्ता; क्षोत्स्यति अक्षुदत्, अक्षुत्त.
क्षुंते; चुक्षुदे; क्षोत्स्यते; अक्षौत्सीत्,
वि. क्षुण्ण.

Digitized by Google

क्षुध् ४. क्षुध्यति; चुक्षोध; क्षोद्धा; क्षोत्स्यति; अक्षुधत्. वि. क्षुधि.
त. पू. क्षुधित्वा.

क्षुभ्, ९. ४. क्षुभ्नाति; चुक्षोभ; क्षोतिता; क्षोभिष्यति; अक्षोभीत्
क्षुभ्यति; अक्षुभत्.
वि. क्षुभित
क्षुब्ध.

क्षै, १. क्षायति; चक्षौ; क्षाता; क्षास्यति; अक्षासीत्. वि. क्षाम.

क्ष्विड्, १. क्ष्वेडति; चिक्ष्वेड; क्ष्वेडिता; क्ष्वेडिष्यति; अक्ष्वेडीत्.

क्ष्विद्, ४. क्ष्विद्यति; चिक्ष्वेद; क्ष्वेदिता; क्ष्वेदिष्यति; अक्ष्विदत्.
वि. क्ष्विण्ण
क्ष्वेदित.

ज्ञ.

ज्ञा, ९. जानाति जज्ञौ ज्ञाता; ज्ञास्यति अज्ञासीत्
जानीते; जज्ञे; ज्ञास्यते; अज्ञास्त.

समाप्त.

Digitized by Google



Digitized by Google

धातु व त्यांजपासून होणारे शब्द यांविषयीं विचार.

१ वैय्याकरणांच्या मतें संस्कृतभाषेंत शब्दांचे मुख्य भेद दोनच आहेत—सुबंत आणि तिङंत. या दोन्ही प्रकारचे सर्व शब्द धातूंपासूनच उत्पन्न झाले आहेत, असाही वैय्याकरणांचा सिद्धांत आहे. यावरून सर्व शब्दांच्या उत्पत्तीस बीजभूत जे धातु त्यांचाच हा कोश केला आहे.

२ **धातु दोन**प्रकारचे—१ मूलधातु, २ साधितधातु.

१ **मूलधातु**—या कोशांत सांगितले आहेत ते.

२ **साधितधातु**—१ ल्या कोष्टकांत सांगितलेले प्रत्यय लागून होतात ते. तेही दोन प्रकारचे आहेत. १ धातुसाधित धातु, २ नामसाधित धातु.

१ **धातुसाधितधातु**—मूल धातूंस आय इत्यादि प्रत्यय लागून होणारे जे गोपाय इ० धातु ते.

२ **नामसाधित धातु**—पुत्रइत्यादि नामांस काम्यच् इत्यादि प्रत्यय लागून होणारे जे पुत्रकाम्य इ० धातु ते.

३ धातूंपासून तीन प्रकारचे शब्द होतातः—१ मूळ क्रियापदें, २ धातुसाधित धातु, ३ आणि धातुसाधित सुबंतें.

---

* नाम, सर्वनाम, विशेषण, अव्यय, हीं सर्व सुबंत शब्दांत येतात.

Digitized by Google

१ **मूळक्रियापदें**—या कोशांत लिहिलेल्या धातूंपुढें लट्, लिट्, इत्यादि ३ ऱ्या कोष्टकांत सांगितलेले दहा लकार होऊन त्यांच्या ठिकाणीं ५ व्या कोष्टकांत सांगितलेले परस्मैपदी व आत्मनेपदी आदेश होऊन जीं भवति, बभूव; बाधते, बबाधे; इत्यादि रूपें होतात तीं.

२ **धातु साधित धातु**—या कोशांत लिहिलेल्या धातूंपुढें आय इत्यादि कितीएक प्रत्यय (१ लें कोष्टक पाहा) होऊन जे गोपाय इत्यादि धातु होतात ते.

३ **धातुसाधित सुबंतें**—या कोशांत लिहिलेल्या धातूंपुढें त, तव्य, अनीय, इत्यादि कृत् प्रत्यय होऊन भूतं, भवितव्यं, भवनीयं, इत्यादि जीं सुबंतें होतात तीं.

Digitized by Google

	प्रत्यय.	विधायक पाणिनिसूत्र अथवा कात्यायनाचें वार्तिक.
धातूंपासून होणारे.	आय.	गुपू धूप विच्छिपणिपनिभ्य आयः.
	ईयङ् (ईय)	ऋतेरीयङ्. .....
प्रातिपदिकांपासून होणारे.	काम्यच् (काम्य)	काम्यच्च. .....
	क्यङ् (य)	कर्तुःक्यङ् सलोपश्च. .....
	क्यच् (य)	सुप आत्मनःक्यच्. .....
	क्यष् (य)	लोहितादिडाज्भ्यःक्यष्. .....
	क्विप्[2] (०)	सर्वप्रातिपदिकेभ्यः क्विब्वावक्तव्यः. ..
धातूंपासून होणारे.	णिङ् (इ)	कर्मेर्णिङ्. .....
	णिच् (इ)	हेतुमतिच. .....
	यङ्[3] (य)	धातोरेकाचो हलादेःक्रिया समभिहारेयङ्.
	यङोचालुक्[3] (०)	यङोचिच. .....
	सन्[4] (स)	धातोःकर्मणःसमान कर्तृकादिच्छायांवा.

१ " सनाद्यंताधातवः " यापाणिनिसूत्रानें यांस धातु अशी संज्ञा होते य होतात त्यांचीं रूपें इतर धातूंच्या रूपांप्रमाणें चालवावीं.

२ सगळ्या प्रत्ययाचा लोप होतो. आचार्यी केवळ नामाला धातुत्व ये-

3 यङ् व त्याचा लुक् हे झाले असतां धातूला द्वित्व आणि अभ्यासास सन्या गणांत असल्यामुळें त्याच्या पुढच्या विकरणाचा लुक् होतो.

४ सन् झाला असतां धातूस द्वित्व होतें आणि अभ्यासाच्या अकारास इ-

Digitized by Google

कोष्टक. (१)

उदाहरण.	अर्थ.
गुप् +आय+अ+ति=गोपायति, धूप् +आय +अ+ति=धूपायति.	स्वार्थ.
ऋत्+ईय+अ+ते=ऋतीयते.	"
पुत्र+काम्य+अ+ति=पुत्रकाम्यति.	पुत्रं आत्मनःइच्छति.
कृष्ण+य+अ+ते=कृष्णायते.	कृष्णइव आचरति.
पुत्र+य+अ+ति=पुत्रीयति.	आत्मनःपुत्रं इच्छति.
लोहित+य+अ+ति=लोहितायति.	लोहित इव भवति.
कृष्ण+अ+ति=कृष्णति	कृष्ण इव आचरति.
काम्+इ+अ+ते=कामयते.	स्वार्थ.
भू+इ+अ+ति=भावयति.	भवंतं प्रेरयति.
भू+य+अ+ते=भोभूयते.	पुनःपुनः अथवा अतिशयेन भवति.
भू+ति=भोभोति.	"
पठ्+स+अ+ति=पिपठिषति.	पठितुं इच्छति.

आणि यासर्व धातूंहून हीं इतर धातूंप्रमाणेंच सर्वकाळचे व सर्व अर्थांचे प्रत्य-

ण्याकरितां अशाप्रकारच्या प्रत्ययाची योजना केली आहे.

गुण होतात. यङंत आत्मनेपदी. यङ्लुगंत परस्मैपदी आहे, त्याचें गणन दु-

कार होती.

Digitized by Google

याशिवाय आणखी एक प्रकारचे धातु आहेत त्यांस सौत्रधातु म्हणतात. ते गणपाठांत पढलेले नसून पाणिनीच्या अगर दुसऱ्याच्या सूत्रांत आढळतात त्यावरून मानले आहेत. त्यांचें

सौत्रधातु.

धातु.	अर्थ.	उदाहरण.
उडु	संहतौ.	उडुपः
उद्द	आघाते.	उदंचः.
उर	गतौ.	उरगः.
उल	दाहे.	उल्का, उलपः.
ऋत्, (अ)	जुगुप्सायां.	ऋतित्वा.
ऋश्, (अ)	गतिस्मृत्योः.	ऋश्यः.
कज्, (इ)	जन्मनि.	कंजरः.
कप्, (अ)	लैल्ये.	कपोलः.
कर्क्, (अ)	हासे.	कर्कटः, कर्कशः.
कुठ्, (अ)	छेदने.	कुठारः, कुठेरः.
कुत्, (अ)	आस्तरणे.	कुतपः.
चक्, (इ)	भ्रांतौ.	चंकुरः.
जु,	गतौ.	जुन, जूत.
डिम्, (अ)	हिंसायां.	डिंडिमः.
ढुढ्, (इ)	मार्गणे.	ढुंढति.
तद्, (इ)	मोहावसादयोः.	तंद्रा, तंद्रिः.

Digitized by Google

धातु.	अर्थ.	उदाहरण.
तल्, (अ)	गमने.	ताळीशः.
तव्, (अ)	(?)	तविष, ताविष.
तु, २.	गतिवृद्धिहिंसासु.	तौति.
तुज्, (ऊ)	वेगे.	तुज्यमान.
धम्, (अ)	ध्मानें.	धमनिः.
नक्ष्, (अ)	द्युतौ.	नक्षत्रं.
पज्, (इ)	रोधे.	पंजरं.
पस्, (अ)	बंधने.	पस्त्य. (?)
पीय्, (अ)	प्रीणने.	पीयूष.
पुत्, (अ)	गतौ.	पुत्तिका.
भिष्, (अ)	रुग्जये.	भिषक्, भेषजं.
मज्, (इ)	ध्वनौ.	मंजरी, मंजुलः.
मट्, (अ)	अवसादने.	मटहः.
मर्क्, (अ)	गत्यां.	मर्कटः.
मर्च्, (अ)	ग्रहणे.	मर्कः.
युष्, (अ)	भजने.	योषित्, युष्मद्.
रश्, (अ)	स्त्रने.	रशना.
रिफ्, (अ)	क्षेपें, कुत्सने.	रिफः, रेफः.
रिभ्, (अ)	रवे.	विरिब्धः.
लत्, (अ)	आघाते, घाते.	लता.
लुल्, (अ)	विमर्दने.	लुलायः.
लूष्, (अ)	हिंसने.	लूषणं.
वट्, (इ)	स्तेये.	वंटकः.

Digitized by Google

धातु.	अर्थ.	उदाहरण
वड्, (अ)	आरोहणे.	वडभी, वाडिशः.
वध्, (अ)	हिंसायां.	वधकः.
शाल्, (अ)	गमने.	शाल्वकी.
सात्, (अ)	सुखे.	सातयः.
सिक्, (अ)	सेचने.	सिकता.
सुद्, (इ)	द्युतौ.	सुंदरः.

स्कंभ्,) (उ) १४६ वें पृष्ठ पाहा.
स्कुंभ्,)

स्तंभ्,) (उ) १४७ वें पृष्ठ पाहा.
स्तुंभ्,)

क्षद्, (अ)	संवरणे.	क्षत्ता.
क्षुप्, (अ)	अवसादने.	क्षुपः.

अनुबंध म्हणजे इत्संज्ञक वर्ण यांचीं कार्यें.

अ—हा अनुबंध धातूंचा उच्चार सोप्या रीतीनें करतां यावा म्हणून आणि संधिकार्यादि होऊन धातूंच्या शेवटच्या व्यंजनाची भ्रांति नपडावी म्हणून घातलेला असतो. उ० पट् (अ) गतौ असें आहे, त्या ठिकाणीं पड् गतौ असें झालें असतां शेवटचा वर्ण ट आहे किंवा ड आहे कोण जाणे अशी भ्रांति पडेल.

आ—" आदितश्च " या सूत्रानें त, तवत् या प्रत्ययांच्या पूर्वी इ हा वर्ण लागत नाहीं. उ० फल् (त्रि. आ), फुल्लतः, फुल्लतवान् ; स्विद् (त्रि. आ), स्विन्नः, स्विन्नवान् ; इत्यादि. " विभाषाभावादिकर्मणोः " यासूत्रानें भावीं आणि आदि-

Digitized by Google

कर्मणि त, तवत् या प्रत्ययांस इ हा विकल्पानें लागतो. उ० स्विद् (जि. आ), प्रस्वेदितः, प्रास्विन्नः इ०.

इ—" इदितो नुम् धातोः ' यासूत्रानें धातूस (नुम्) न् आगम होतो. उ० अत् (इ), अंतति; इद् (इ), इंदति.

इर्—लुङ् प्रत्ययाच्यावेळीं त्याच्यामागें आणि धातूच्या पुढें च्लि हा विकरण होत असतो. त्या विकरणाच्या स्थानीं (सिच्) स् हा आदेश नहोतां त्याचा अपवादक विकल्पें करून " इरितोवा " यासूत्रानें (अङ्) अ प्रत्यय होतो. उ० श्युत् (इर्), अश्युतत्, अश्योतीत्; श्युत् (इर्), अश्युतत्; अश्योतीत्.

ई—त, तवत् या प्रत्ययांस "श्वीदितोनिष्ठायां " यासूत्रानें इडागमाचा म्हणजे इ हा वर्ण लागण्याचा निषेध होतो. उंद् (ई), उत्तः; पूर् (ई), पूर्तः.

उ—" उदितोवा " यासूत्रानें त्वा प्रत्ययास इ हावर्ण विकल्पानें लागतो. उ० शम् (उ), शमित्वा, शांत्वा; क्रम् (उ), क्रमित्वा, क्रांत्वा.

ऊ—" स्वरितसूतिसूयतिधूञूदितोवा " यासूत्रानें वलादिआर्धधातुक प्रत्ययास इ हावर्ण विकल्पानें लागतो. उ० षिध् (ऊ), सेद्धा, सेधिता; गुप् (ऊ), गोपिता, गोप्ता.

ऋ—" णौचङ्युपधाया ह्रस्वः " या सूत्रानें प्राप्त झालेल्या उपधा ह्रस्वाचा " नाग्लोपिशास्वृदितां " या सूत्रानें निषेध होतो. उ० चकास् (ऋ), अचचकासत्; शोण् (ऋ), अशुशोणत्.

ऌ—लुङ् प्रत्ययाच्यावेळीं झालेल्या च्लीच्यास्थानीं सिच् न होतां " पुषादिद्युताद्यृलृदितःपरस्मैपदेषु " या सूत्रानें (अङ्)

Digitized by Google

अ आदेश होतो. उ० पत् (ल), अपतत् ; गम् (ल), अगमत् .

ए–" ह्यंतक्षणश्वसजागृणिश्व्येदितां " या सूत्रानें इडादि सिच् पुढें असतां वृद्धि निषेध होतो. उ० कट् (ए), अकटीत्; कख् (ए), अकखीत् .

ओ–त, तवत् या प्रत्ययांच्या त स न होतो. उ० भुज् (ओ), भुग्नः, भुग्नवान् ; श्वि (टु. ओ), उच्छूनः , उच्छूनवान् ; हा (ओ. क्), प्रहीणः, प्रहीणवान् .

क्–हा, (ओ. क्) यांतील ककार " ह्रस्वव्रीहिकालयोः " यासूत्रीं हा, (ओ. क्) व हा, (ओ. ङ्) या दोघांचेही ग्रहण व्हावें म्हणून जोडला आहे. तो नसता तर हा, (ओ) यास एकच अनुबंध असल्यामुळें त्याचेंच ग्रहण होऊन हा, (ओ. ङ्) यास दोन अनुबंध आहेत सबब त्याचें ग्रहण मुळींच झालें नसतें.

ङ्–" अनुदात्त ङित आत्मनेपदं " यासूत्रानें आत्मनेपदाचे प्रत्यय होतात. उ० कु (ङ्), कवते; गु (ङ्), गवते.

ञ्–" स्वरितात्रितः कर्त्रभिप्राये क्रियाफले " यासूत्रानें, कर्तृगामि क्रियाफल असतां आत्मनेपदाचे प्रत्यय होतात. उ० चि(ञ्), चिनुते; षु (ञ्), सुनुते.

त्रि–" जीतः क्तः " या सूत्रानें क्त प्रत्यय वर्तमानकाळीं होतो. उ० क्ष्विद् (त्रि.आ), क्ष्विण्णः; इंधू (त्रि. ई), इद्धः.

ट्–" टिड्ढाणञ् " इ० सूत्रानें स्त्रीलिंगीं (ङीप्) ई प्रत्यय होतो. उ० धे (ट्), स्तनंधयी.

टु–" ट्वितोथुच् " यासूत्रानें (अथुच्) अथु प्रत्यय होतो. उ० वेप् (टु. ऋ), वेपथुः; श्वि (टु. ओ), श्वयथुः.

Digitized by Google

डु—" ङितः क्त्रिः " यासूत्रानें (क्त्रि) त्रि प्रत्यय होतो. उ० कृ (डु. कृ), कृत्रिमं; वप् (डु), उप्त्रिमं.

ण्—दा, (ण्) यांतील णकार, " पाघ्राध्मा स्थाम्ना दाण् , " "दाणश्चसाचेच्चतुर्थ्यर्थे" इत्यादि सूत्रीं त्याचेंच पार्थक्येंकरून ग्रहण व्हावें म्हणून जोडला आहे.

ण्—दा, (ण्) व दै, (ण्) यांतील णकार " दाधाध्वदाप् " या सूत्रीं " अदाप् " पदानें त्यादोघांचेंच पार्थक्येंकरून ग्रहण व्हावें म्हणून जोडला आहे. याशिवाय स्वर प्रक्रियेंतही त्याचा उपयोग आहे.

मृ—" मितांह्रस्वः " यासूत्रानें (णि) इ प्रत्यय पुढें असतां दीर्घाच्या ठिकाणीं ह्रस्व होतो. उ० घट् (अ. मृ), घटयति; ज्ञप् (अ. मृ), ज्ञपयति.

ष्—" षिद्भिदादिभ्योऽङ् " यासूत्रानें स्त्रीलिंगीं (अङ्) अ प्रत्यय होतो. उ० जॄ (ष्), जरा; त्रप् , (ऊ. ष्), त्रपा.

(—) ही खूण ज्या अनुबंधाखालीं असते तो अनुदात्त समजावा आणि तसा अनुदात्त अनुबंध ज्या धातूस असतो तो धातु आत्मनेपदी समजावा. उदाहरण. अक् (इ), अंकते; अघ् (इ), अंघते. अनुदात्तेत् , हलादि, अकर्मक अशा धातूहून कर्त्रर्थीं वर्तमान काळीं (युच्) अन होतो. उ० वृत् (उ), वर्त्तन; वृध् (उ), वर्धन.

(।) ही खूण ज्या अनुबंधावर असते तो स्वरित समजावा. आणि तसा स्वरित अनुबंध ज्या धातूस असतो त्याहून, कर्तृगामि क्रियाफल असतां आत्मनेपद होतें. उ० अच् (उं), अचते; अंच् (उं), अंचते.

Digitized by Google

लट् इ० १० प्रत्यय किंवा दशलकार, त्यांचे प्रसिद्ध काळ व अर्थ यांचें कोष्टक. (३)

हे दहा लकार धातूंहून कर्तरि, कर्मणि आणि भावीं होतात. त्यांपैकीं सकर्मक धातूंहून कर्तरि व कर्मणि आणि अकर्मक धातूंहून कर्तरि व भावीं असे होतात.

प्रत्यय.	पाणिनिसूत्र.	काळ अथवा अर्थ.
लट्	वर्तमाने लट्.	वर्तमान काळ.
लिट्	परोक्षे लिट्.	अनद्यतन[2] परोक्ष भूतकाळ.
लुट्	अनद्यतने लुट्.	अनद्यतन[2] भविष्यकाळ.
लृट्	लट्शेषेच.	भविष्यकाळ.
ल ट्	लिङर्थेलेट्.	प्रवर्तना, हेतु हेतुमद्भावार्थ.
लोट्	लोट्च.	प्रवर्तना, नियोग, कामचारानुज्ञा, सत्कारपूर्वक व्यापार, प्रश्न, प्रार्थना आणि आशीर्वाद.
लङ्	अनद्यतने लङ्	अनद्यतन[2] भूतकाळ.
लिङ्	विधिनिमंत्रणामंत्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषु लिङ्.	प्रवर्तना, नियोग, कामचारानुज्ञा, सत्कारपूर्वक व्यापार, प्रश्न, प्रार्थना आणि आशीर्वाद.
लुङ्	लुङ्.	भूतकाळ.
लृङ्	लिङ्निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ.	क्रियेची अनिष्पत्ति असतां हेतुहेतुमद्भावार्थ भविष्यकाळ.

१ यासर्व प्रत्ययांतील स्वर व शेवटचें व्यंजन हीं इत्संज्ञा लोपांनीं नाहींशीं होऊन बाकी ल् राहतो त्याच्याजागीं ५ व्या कोष्टकांतले आदेश होतात.लकाराच्या रूपानें यांचें श्रवण कोठेंच होत नाहीं.

२ गेल्या रात्रीचें उत्तरार्ध व येत्या रात्रीचें पूर्वार्ध यांसहित जो मधला दिवस तो अद्यतनकाल, त्याशिवाय सर्व अनद्यतन काल होय.

Digitized by Google

दशलकारांविषयीं विचार.

१. लट्, लोट्, लङ् व आशीर्वादभिन्नार्थक लिङ् हे प्रत्यय झाले असतां ६ व्या कोष्टकांतले विकरण धातूंपुढें होतात.

२. लिट् हा प्रत्यय झाला असतां त्याच्या स्थानीं होणाऱ्या आदेशांस आर्धधातुक संज्ञा होते. धातूच्या स्वरूपास द्वित्व होतें म्हणजे त्याचा उच्चार द्विवार होतो. त्यांतल्या पहिल्यास " अभ्यास " म्हणतात व दुसऱ्यास " उत्तर खंड " म्हणतात. अभ्यासापैकीं प्रथम अक्षर शिलक राहून बाकीच्याचा लोप होतो. त्यांत दीर्घ स्वर असल्यास तो ह्रस्व होतो. ए, ऐ किंवा ओ, औ असल्यास यथाक्रम इ किंवा उ होतो. त्याच्या आरंभीं क्, ख् हे वर्ण असल्यास त्यांच्या ठिकाणीं च् आणि ग्, घ् हे वर्ण असल्यास त्यांच्या ठिकाणीं ज्, आणि ङ्च्या ठिकाणीं ञ् हे वर्ण होतात. " भू " धातूच्या अभ्यासांतल्या ऊकारास अकार होतो. आरंभीं अ असून ज्यांत दोन किंवा अधिक व्यंजनें आहेत अशा धातूंच्या अभ्यासापुढें न् हा वर्ण होतो. अभ्यासापुढें व अभ्यासास होणारीं आणखीही बहुत कार्यें आहेत तीं मोठ्या व्याकरणावरून समजावीं. उदाहरणें, काश्. चकाशे; केप्, चिकेपे; कै, चिकाय; खाद्, चखाद; खोर्, चुखोर; गोष्ठ, जुगोष्ठ; घूर्ण्, जुघूर्ण; डु, जुडुवे. भू, बभूव; अर्द्, आनर्द इ०.

३. लुट् हा प्रत्यय झाला असतां त्या त्या गणांतले (शप् इत्यादि विकरण) प्रत्यय न होतां " तास् " प्रत्यय होतो. तो आर्धधातुक असल्यामुळें अनुदात्त धातु(कोणते ते ४ थ्या कोष्टकांत पाहा) खेरीज करून बाकीच्या धातूंपुढें त्याच्यापूर्वी इ हा वर्ण लागून "इतास्" असें होतें. उ० तप्, तप्ता; भू, भविता.

४. लृट् व लृङ् हे प्रत्यय झाले असतां त्या त्या गणांतले (शप् इत्यादि विकरण) प्रत्यय नहोतां "स्य " प्रत्यय होतो. तो आर्धधातुक असल्यामुळें अनुदात्त धातु (कोणते ते ४ थ्या

Digitized by Google

कोष्टकांत पाहा) खेरीज करून बाकीच्या धातूं पुढें त्याच्या पूर्वीं इ हा वर्ण लागून " इष्य " असें होतें. उदाहरणें, तप्, तप्स्यति, अतप्स्यत् ; भू, भविष्यति, अभविष्यत्.

५. लेट् हाप्रत्यय वेदांत मात्र होतो. उ० पत्, पताति दिद्युत् ; भू, प्रियःसूर्ये प्रियो अग्नाभवाति; तृ, प्रणआयूंषितारिषत्.

६. लोट् प्रत्यय आशीर्वाद यार्अर्थीं झाला असतां परस्मैपदीं प्रथम व मध्यम या दोन पुरुषांच्या एकवचनाला " तात् " हा आदेश होतो. उ० गद्, गदतात् ; द्विष्, द्विष्टात् इ०.

७. लङ्, लुङ् व लृङ् हे प्रत्यय झाले असतां व्यंजनानें आरंभणाऱ्या धातूंच्या पूर्वीं अ आणि स्वरानें आरंभणाऱ्या धातूंच्यापूर्वीं आ हे वर्ण लागतात. उदाहरणें, भू, अभवत्, अभूत्, अभविष्यत् ; एध्, ऐधत, ऐधिष्ट, ऐधिष्यत.

८. लिङ् प्रत्यय झाला असतां त्याच्या स्थानीं होणाऱ्या परस्मैपदी आदेशांच्या पूर्वभागीं यास् व स् आणि आत्मनेपदी आदेशांच्या पूर्वभागीं सीय् व स् हे आगम म्हणजे अवयव लागतात. आशीर्वाद या अर्थीं या आगमांचें जसें स्पष्ट श्रवण होतें तसें इतर अर्थीं होत नाहीं. हा प्रत्यय आशीर्वादार्थीं होतो तेव्हां याच्या स्थानीं होणाऱ्या आदेशांस आर्धधातुक संज्ञा होते आणि इतर अर्थीं होणाऱ्या आदेशांस सार्वधातुक संज्ञा होते.

९. लुङ् प्रत्यय झाला असतां त्याच्या मागें त्या त्या गणांतले (· शपू इत्यादि विकरण) प्रत्यय न होतां च्लि प्रत्यय होतो व त्याच्या स्थानीं निरनिराळ्या धातूंपुढें निरनिराळे आदेश होतात. ते येणें प्रमाणेः—

१. (सिच्) स्—च्लि प्रत्ययाच्या स्थानीं (सिच्) स् हा आदेश सर्वत्र साधारणपणें होतो. आणि गौं, स्था, दा,

---

* दुसऱ्या गणांतील इ (णि) , याच्या स्थानीं होणारा गा आदेश.

Digitized by Google

धा, पा १, भू, याधातूंपुढच्या सिच् प्रत्ययाचा परस्मैपद पुढें असतां (लुक्) लोप होतो.

२. (**क्स**) स–दृश् धातूशिवाय ज्यांचा अंतीं **श्**, **ष्**, **स्**, **ह्**, यांपैकीं एखादा वर्ण आहे व ज्यांच्या शेवटाकडून दुसरा **इ**, **उ**, **ऋ**, **ऌ**, यांपैकीं एखादा वर्ण आहे त्यांच्यापुढच्या च्लि प्रत्ययास सिच् न होतां (क्स) स आदेश होतो.

३. (**चङ्**) अ–कर्तरि लुङ् पुढें असतां णि प्रत्ययांत, श्रि, द्रु आणि स्रु इतक्या धातूंहून पुढच्या च्लीस, नेहमी आणि धे (ट्) व श्वि (टु. ओ), यांहून पुढच्या च्लीस विकल्पानें (चङ्) अ आदेश होतो, व तो झाल्यानें धातूंस द्वित्व होतें.

४. (**अङ्**) अ–कर्तरि लुङ् पुढें असतां अस् (उ), वच् २, ख्या, यांहून पुढच्या च्लीस नेहमी; लिप् (अ), सिच् (अ), व्हे (ऊ), यांहून पुढच्या च्लीस परस्मैपदी प्रत्यय पुढें असतां नेहमी व आत्मनेपदी प्रत्यय पुढें असतां विकल्पानें; पुषादिगणांतले, द्युतादिगणांतले, आणि ज्यांस ल हा अनुबंध आहे असे धातु यांहून पुढच्या च्लीस परस्मैपदी प्रत्यय पुढें असतां नेहमी; शास् २, सृ ३, ऋ ३, यांहून कर्तरि लुङ् पुढें असतां नेहमी; ज्यांस इर् हा अनुबंध आहे ते आणि जॄ, स्तंभ् (उ), म्रुच् (उ), म्लुच् (उ), ग्लुच् (उ), ग्लुंच् (उ), श्वि (टु. ओ), हे धातु यांहून पुढच्या च्लीस विकल्पानें (अङ्) अ आदेश होतो.

५. (**चिण्**) इ–कर्तरिलुडाच्या स्थानीं झालेला त प्रत्यय पुढें असतां पद् धातूपुढच्या च्लीस नेहमी; दीप्, ज-

Digitized by Google

न्, वुध्, पूर्, ताय्, प्याय्, या धातूंहून पुढच्यास विकल्पानें; कर्मकर्त्रर्थी त शब्द पुढें असतां सर्व अजंत धातु व दुह् धातु यांहून पुढच्या, आणि भावीं व कर्मणि लुङ् प्रत्यय झाला असतां सर्व धातूं पुढच्या च्लीस (चिण्) इ आदेश होतो व त्या इच्या पुढच्या प्रत्ययाचा (लुक्) लोप होतो.

९०. लट्, लिट्, लुट्, लृट्, आणि लोट् यांच्या ट् या वर्णास इत्संज्ञा होते म्हणून यांस टित् लकार म्हणतात; आणि लङ्, लिङ्, लुङ्, आणि लृङ् यांच्या ङ् या वर्णास इत्संज्ञा होते म्हणून यांस ङित् लकार म्हणतात. टित् लकारांच्यास्थानीं झालेल्या परस्मैपदी आदेशांपैकीं ति, अंति अथवा आति, सि, मि, यांचे इकार कायम राहातात आणि तः, थः, थ, वः, मः यांच्या स्वरूपांत फेर होत नाहीं; टित् लकारांच्या स्थानीं झालेल्या आत्मनेपदी आदेशांच्या शेवटच्या स्वरास, किंवा शेवटच्या स्वरापुढें व्यंजन असल्यास त्या व्यंजनासुद्धां त्या स्वरास एकार होतो. ङित् लकारांच्या स्थानीं झालेल्या परस्मैपदी आदेशांपैकीं ति, अंति, सि, यांचे इकार जातात; तः, थः, थ, मि, यांच्या स्थानीं क्रमेंकरून तां, तं, त, अम्, हे आदेश होतात; आणि वः, मः, यांचे विसर्ग जातात. ङित् लकारांच्या स्थानीं झालेल्या आत्मनेपदी आदेशांच्या शेवटच्या स्वरास किंवा स्वरादि भागास एकार होत नाहीं. लोट् हा लकार टित् आहे तरी याच्या स्थानीं होणाऱ्या आदेशांस इतर टित् लकारांच्या आदेशाविषयींच्या गोष्टी लागू नाहींत. तर कांहीं आदेशांस ङित् लकारांच्या आदेशांविषयींच्या गोष्टी लागू आहेत व कांहीं एकांच्या स्वरूपामध्यें निराळेच फेरफार होतात. वर सांगितलेले हे सर्व प्रकार मोठ्या व्याकरणावरून व निरानिराळ्या गणांतल्या धातूंचीं रूपें कोष्टकांत दाखविलीं आहेत त्यांवरून पाहावे.

Digitized by Google

११. यांखेरीज धातूंच्या व त्यांजपुढच्या प्रत्ययांच्या स्वरूपांत होणारे अनेक फेरफार आहेत ते सर्व ७व्यापासून १६ व्यापर्यंत दिलेल्या कोष्टकांतल्या धातुरूपांवरून व मोठ्या व्याकरणावरून पहावे.

विकरणविचार.

पहिल्या व साहव्या गणांतल्या विकरणांचे शेष राहणारे भाग अ हे दिसतात सारखेच; परंतु पहिल्या गणांतला अ पुढें असतां धातूच्या शेवटीं असणारे इ, उ, ऋ, ऌ यांस अथवा शेवटाकडून दुसरे असणारे ह्रस्व इ, उ, ऋ, ऌ यांस गुण म्हणजे ए, ओ, अर्, अल् हे आदेश होतात, आणि साहव्या गणांतला अ पुढें असतां होत नाहींत. दुसऱ्या व तिसऱ्या गणांतल्या धातूंपुढच्या विकरणांचा लोप होतो; आणि तो झाला असतां तिसऱ्या गणांतल्या धातूंस द्वित्व होतें व दुसऱ्या गणांतल्या धातूंस होत नाहीं. चवथ्या, पांचव्या, सातव्या व नवव्या गणांतले विकरण य, नु, न, ना हे झाले असतां धातूंच्या शेवटीं अथवा शेवटा कडून दुसरे असणारे इ, उ, ऋ, ऌ, यांस गुण होत नाहीं आठव्या गणांतला विकरण उ हा झाला असतां वर सांगिवल्या प्रकारचे इ, उ, ऋ, ऌ यांस गुण होतो. हे नऊ गणांतले विकरण लट्, लोट्, लङ् व आशीर्वादभिन्नार्थक लिङ् या प्रत्ययांच्या वेळेस मात्र होतात. दाहव्या व अकराव्या गणांतले प्रत्यय अय् व य हे त्या त्या गणांतल्या धातूंहून प्रायः सर्वदा होतात. त्यांपैकीं अय् झाला असतां धातूंच्या शेवटीं असणाऱ्या इ, उ, ऋ, ऌ, यांस वृद्धि म्हणजे ऐ, औ, आर, आल्, हे आदेश यथाक्रम होतात, आणि शेवटाकडून दुसरे असल्यास ए, ओ, अर, अल् हे होतात. य झाला असतां ते होत नाहींत.

Digitized by Google

अनुदात्त धातूंचें

अजंत

ऊकारांत आणि ॠकारांत एकाक्षरी धातु, डी(ङ्), नु, क्षणु, इतके धातु खेरीज करून बाकीचे सर्व एकाक्षरी अजंत

हलंत

अद्	दंश्	प्रच्छ्
आप्	दह्	बंध्
कृष्	दिश्	बुध् ४
क्रुध्	दिह्	भज्
क्रुश्	दुष्	भंज्
खिद्	दुह्	भिद्
गम्	दृप् ४	भुज्
घस्	दृश्	भ्रस्ज्
छिद्	द्विष्	मन् ४
छुप्	नम्	मस्ज्
तप्	नह्	मिह्
तिप्	निज् (इर् *)	मुच्
तुद्	नुद्	मृश्
तुष् *	पच् [1]	यज्
तृप् ४	पद् ४	यभ्
त्यज	पिष्	यम्
त्विष्	पुष् ४	युज्

---

१. याधातूंच्या पुढें वलादिक आर्धधातुक प्रत्यय झाले असतां त्यांच्यापूर्वी

* कितीएक धातूंपुढें जे अंक घातले आहेत ते त्यांच्या गणाचे दर्शक आहेत. अंकानें दाखवलेल्या गणांतलेमात्र ते घ्यावे दुसऱ्या गणांतले घेऊं नयेत. यामअनुबंधासहित असतील तेच घ्यावे अनुबंध सोडून बाकीचें स्वरूप सारख्या स्वरूपाचे मिळतील तितके सर्व घ्यावे.

Digitized by Google

अनुदात्त.

यु, रु, वृ (ङ्), वृ (ञ्), शी, श्रि, श्वि, स्नु, क्षु, आणि धातु अनुदात्त जाणावे.

अनुदात्त.

युध्	वप्	संज्
रंज्	वस् १	सद्
रभ्	वह्	साध्
रम्	विच्	सिच्
राध्	विज् (इर्)	सिध् ४
रिच्	विद् ४	सृज्
रिश्	विद् ७	सृप्
रुज्	विश्	स्कंद्
रुध्	विष्	स्पृश्
रुश्	व्यध्	स्वंज्
रुह्	शक् (ल)	स्वप्
लभ्	शद्	स्विद् ४
लिप्	शप्	हद्
लिश्	शिष्	हन्
लिह्	शुध्	क्षिप्
लुप् ६	शुष्	क्षुद्
वच्	श्लिष् ४	क्षुध् ४

" एकाच उपदेशेनुदात्तात् " या पाणिनिकृत निषेधामुळें इ हा वर्ण होत नाहीं. ज्या धातूंपुढें अंक आहेत ते धातु दुसऱ्या गणांत आहेत तरी याठिकाणीं या मार्गेंच निज् (इर्) इत्यादि कांहीं धातु अनुबंधासहित लिहिले आहेत ते त्या मिळाले तरी घेऊं नयेत. ज्यांच्यापुढें गणद्योतक अंक नाहीं व अनुबंधही नाहीं

Digitized by Google

लट् इत्यादि लकारांच्या स्थानीं होणाऱ्या आदेशांचें कोष्टक. (५)

संस्कृताचे पुरुष.	वचन.	परस्मैपद.*	आत्मनेपद.	मराठीचे पुरुष.
प्रथम पुरुष.	एक वचन.	ति.....	ते.	तृतीय पुरुष.
	द्विवचन.	तः.....	एते.	
	बहुवचन.	अंति अथवा अति.	अंते अ०अते.	
मध्यम पुरुष.	एकवचन.	सि.....	से.	द्वितीय पुरुष.
	द्विवचन.	थः.....	एथे.	
	बहुवचन.	थ.....	ध्वे.	
उत्तम पुरुष.	एकवचन.	मि.....	ए.	प्रथम पुरुष.
	द्विवचन.	वः.....	वहे.	
	बहुवचन.	मः.....	महे.	

* येथें लिहिलेलीं परस्मैपदी व आत्मनेपदी प्रत्ययांचीं स्वरूपें पहिल्या गणांतील धातूंपुढें लट् व लट् म्हणजे वर्तमान व केवळ भविष्य याकाळींमात्र दृष्टीस पडतात; इतर लकारांच्यावेळीं त्यांच्या स्वरूपांत अनेक प्रकारचे फेरफार असतात.

Digitized by Google

अकारागण.

वर्तमानकाळीं कर्तरि लट् प्रत्ययाचीं (संस्कृत) प्रथम पुरुषाच्या एकवचनाचीं रूपें दाखवणारें कोष्टक. (६)

गणाचें नांव.		१ ला. भ्वादि.
सार्वधातुक, असतां होणारें करण.	विकरणविधायक सूत्र.	कर्तरिशप्. (शप्)अ.
परस्मैपद, प्रथम पु० एक०	धातु.	भू.
	सः	भव्+अ+ति=भवति.
आत्मनेपद, प्रथम पु० एक०	धातु.	एध्.
	सः	एध्+अ+ते=एधते.

---

१. लिट् प्रत्यय व आशीर्वादार्थी होणारा लिङ् प्रत्यय यांच्या जागीं होणारे खेरीज करून बाकी सर्व लकारांच्या जागीं होणारे परस्मैपदी व आत्मनेपदी प्रत्यय आणि ज्यांच्या श् या वर्णास-इत्संज्ञा लोप झाले आहेत असे सर्व प्रत्यय यांस "सार्वधातुक" हें नांव आहे; आणि यांखेरीज धातूं पुढें होणाऱ्या बाकीच्या सर्व प्रत्ययांस "आर्धधातुक" हें नांवआहे. उ० भव्+अ+ति, अद्+ति; एध्+अ+ते, ब्रू+ते, इ० रूपांतील ति, ते हे प्रत्यय लट् या लकाराच्या ठिकाणीं झालेले आदेश असल्यावरून ते सार्वधातुक आहेत;तसेच भव्+अ+ति, एध्+अ+ते; दिव्+य+ति, अण्+य+ते;सु+नु+ति, सु+नु+ते; तुद्+अ+ति, कृष्+अ+ते;

Digitized by Google

	२ रा. अदादि.	३ रा. जुहोत्यादि.
सार्वधातुक असतां होणारा लिं करणलोप.	सूत्र. अदिप्रभृतिभ्यःशपः. (शपाचा लुक् ह्मणजे लोप.)	जुहोत्यादिभ्यःश्लुः. (शपाचा श्लु. ह्मणजे लोप.)
परस्मैपद, प्रथम पु० एक०	धातु. अद्. अद्+ति=अत्ति.	हु. जुहो+ति=जुहोति.
आत्मनेपद, प्रथम पु० एक०	धातु. ब्रू. ब्रू+ते=ब्रूते.	भृ. बिभृ+ते=बिभृते.

(मागील पृष्ठावरील टीप.)

रु+न+धू+ति, भि+न+द्+ते; क्री+ना+ति, क्री+ना+ते; इत्यादि रूपांतील **अ, य, नु, अ, न,** आणि **ना** हे प्रत्यय सार्वधातुक आहेत. कारण, त्यांच्या **श्** वर्णास इत्संज्ञा लोप झाले आहेत. तन्+उ+ति, ऋण्+उ+ते; चुर्+अय्+अ+ति, चुर् +अय्+अ+ते; कंडू+य+ति, कंडू+य +ते; इ० रूपांतील **उ, अय्**, आणि **य** हे प्रत्यय धातूहून होणारे असून वर सांगितल्या खेरीज आहेत म्हणून आर्धधातुक आहेत. आर्धधातुक प्रत्ययाच्या आरंभीं यकार खेरीज करून दुसरें कोणतेंही व्यंजन असतां त्याच्या मागें "आर्धधातुकस्येड्वलादेः" या पाणिनिसूत्रानें (इट्) इ हा वर्ण होतो. उ० बाधृ, बाधिता, बाधिष्यते इ०; परंतु धातु अनुदात्त (४ थें कोष्टक पाहा) असल्यास होत नाहीं. उ० शक् (ल), शक्ता, शक्ष्यति.

Digitized by Google

सार्वधातुक परे असतां होणारे विकरण.	४ था. दिवादि.	५ वा. स्वादि.
सूत्र.	दिवादिभ्यःश्यन्.	स्वादिभ्यश्नुः.
	(श्यन्) य.	(श्नु) नु.
परस्मैपद, प्रथम पु० एक०	धातु. दिव्.	सु.
	दिव्+य+ति=दीव्यति.	सु+नु+ति=सुनोति.
आत्मनेपद, प्रथम पु० एक०	धातु. अण्.	सु.
	अण्+य+ते=अण्यते.	सु+नु+ते=सुनुते.

सार्वधातुक परे असतां होणारे विकरण.	६ वा. तुदादि.	७ वा. रुधादि.
सूत्र.	तुदादिभ्यःशः.	रुधादिभ्यःश्नम्.
	(श) अ.	(श्नम्) न.
परस्मैपद, प्रथम पु० एक०	धातु. तुद्.	रुध्.
	तुद्+अ+ति=तुदति.	रु+न+ध्+ति=रुणद्धि.
आत्मनेपद, प्रथम पु० एक०	धातु. कृष्.	भिद्.
	कृष्+अ+ते=कृषते.	भि+न+द्+ते=भिन्ते.

Digitized by Google

सार्वधातुक पु० असतां हणारे विकरण.	८ वा. तनादि.	९ वा. क्र्यादि.
सूत्र.	तनादिकृञ्भ्यउः.	क्र्यादिभ्यःइना.
	उ.	(इना) ना.
परस्मैपद, प्रथम पु० एक० धातु.	तन्.	क्री.
	तन्+उ+ति=तनोति.	क्री+ना+ति=क्रीणाति.
आत्मनेपद, प्रथमपु० एक० धातु.	ऋण्.	क्री.
	ऋण्+उ+ते=अर्णुते.	क्री+ना+ते=क्रीणीते.

	१० वा. चुरादि.	११ वा. कंडवादि.
सूत्र.	सत्याप० चुरादिभ्यो णिच्. (णिच्)अँय् व (शप्) अ.	कंडवादिभ्योयक्. (यक्)यँ.
परस्मैपद, प्रथम पु० एक० धातु.	चुर्.	कंडू.
	चुर्+अय्+अ+ति= चोरयाति.	कंडू+य+अ+ति=कंडूयाति.
आत्मनेपद, प्रथमपु० एक० धातु.	चुर्.	कंडू.
	चुर्+अय्+अ+ते=चोरयते.	कंडू+य+ते=कंडूयते.

* हे प्रत्यय विकरण नसून सर्वदा होणारे आहेत.

Digitized by Google

पहिल्या गणांतला परस्मैपदी गद्, (अ) धातु व आत्मनेपदी बाध्, (ऋ) धातु यांस कर्तरि वर्तमानादिकाळीं लट् इ० प्रत्यय किंवा नऊ लकार लागले असतां त्यांचीं रूपें कशीं होतात तीं दाखविणारें कोष्टक. (७)

		लट्.	लिट्.	लुट्.
परस्मैपद.	प्रथम.	सः गदति,	जगाद,	गदिता,
		तौ गदतः,	जगदतुः,	गदितारौ,
		ते गदंति.	जगदुः.	गदितारः.
	मध्यम.	त्वं गदसि,	जगदिथ,	गदितासि,
		युवां गदथः,	जगदथुः,	गदितास्थः,
		यूयं गदथ.	जगद.	गदितास्थ.
	उत्तम.	अहं गदामि,	जगाद, जगद,	गदितास्मि,
		आवां गदावः,	जगदिव,	गदितास्वः,
		वयं गदामः.	जगदिम.	गदितास्मः.

आत्मनेपद.	प्रथम.	सः बाधते,	बबाधे,	बाधिता,
		तौ बाधेते,	बबाधाते,	बाधितारौ,
		ते बाधंते.	बबाधिरे.	बाधितारः.
	मध्यम.	त्वं बाधसे,	बबाधिषे,	बाधितासे,
		युवां बाधेथे,	बबाधाथे,	बाधितासाथे,
		यूयं बाधध्वे.	बबाधिध्वे.	बाधिताध्वे.
	उत्तम.	अहं बाधे,	बबाधे,	बाधिताहे,
		आवां बाधावहे,	बबाधिवहे,	बाधितास्वहे,
		वयं बाधामहे.	बबाधिमहे.	बाधितास्महे.

Digitized by Google

पुरुष.	लृट्.	लोट्.	लङ्.
परस्मैपद. प्रथम.	गदिष्यति,	गदतु, (आशीर्वादीं अगदत्, विकल्पानें गदतात्),	
	गदिष्यतः,	गदतां,	अगदतां,
	गदिष्यंति.	गदंतु.	अगदन्.
मध्यम.	गदिष्यासि,	गद,(आशीर्वादींवि- कल्पानें गदतात्),	अगदः,
	गदिष्यथः,	गदतं,	अगदतं,
	गदिष्यथ.	गदत.	अगदत.
उत्तम.	गदिष्यामि,	गदानि,	अगदं,
	गदिष्यावः,	गदाव,	अगदाव,
	गादिष्यामः.	गदाम.	अगदाम.
आत्मनेपद. प्रथम.	बाधिष्यते,	बाधतां,	अबाधत,
	बाधिष्येते,	बाधेतां,	अबाधेतां,
	बाधिष्यंते.	बाधंतां.	अबाधंत.
मध्यम.	बाधिष्यसे,	बाधस्व,	अबाधथाः,
	बाधिष्येथे,	बाधेथां,	अबाधेथां,
	बाधिष्यध्वे.	बाधध्वं.	अबाधध्वं.
उत्तम.	बाधिष्ये,	बाधै,	अबाधे,
	बाधिष्यावहे,	बाधावहै,	अबाधावहि,
	बाधिष्यामहे.	बाधामहै.	अबाधामहि.

Digitized by Google

पुरुष.	लिङ्.		लुङ्.	लङ्.
	प्रव०.	आशी०		
प्रथम.	गदेत्,	गद्यात,	अगदीत्,	अगादीत्, अगदिष्यत्,
	गदेतां,	गद्यास्तां,	अगदिष्टां,	अगादिष्टां, अगदिष्यतां,
	गदेयुः.	गद्यासुः.	अगदिषुः.	अगादिषुः. अगदिष्यन्.
मध्यम.	गदेः,	गद्याः,	अगदीः,	इत्यादि० अगदिष्यः,
	गदेतं,	गद्यास्तं,	अगदिष्टं,	अगदिष्यतं,
	गेदत.	गद्यास्त.	अगदिष्ट.	अगदिष्यत.
उत्तम.	गदेयं,	गद्यासं,	अगादिषं,	अगदिष्यं,
	गदेव,	गद्यास्व,	अगदिष्व,	अगदिष्याव,
	गदेम.	गद्यास्म.	अगदिष्म.	अगदिष्याम.

परस्मैपद.

प्रथम.	बाधेत,	बाधिषीष्ट,	अबाधिष्ट,	अबाधिष्यत,
	बाधेयातां,	बाधिषीयास्तां,	अबाधिषातां,	अबाधिष्येतां,
	बाधेरन्.	बाधिषीरन्.	अबाधिषत.	अबाधिष्यंत.
मध्यम.	बाधेथाः,	बाधिषीष्ठाः,	अबाधिष्ठाः,	अबाधिष्यथाः,
	बाधेयाथां,	बाधिषीयास्थां,	अबाधिषाथां,	अबाधिष्येथां,
	बाधेध्वं.	बाधिषीध्वं.	अबाधिढ्वं,	अबाधिष्वं. अबाधिष्यध्वं,
उत्तम.	बाधेय,	बाधिषीय,	अबाधिषि,	अबाधिष्ये,
	बाधेवाहि,	बाधिषीवाहि,	अबाधिष्वाहि,	अबाधिष्यावाहि,
	बाधेमाहि.	बाधिषीमाहि.	अबाधिष्माहि.	अबाधिष्यामाहि.

आत्मनेपद.

Digitized by Google

दुसऱ्या गणांतला उभयपदी द्विष् , (अ) धातुयाहून कर्तरि वर्तमानादिकाळीं लट् इ० प्रत्यय झाले असतां जीं रूपें होतात तीं दाखवणारें कोष्टक. (८)

		लट्.	लिट्.	लुट्.
		पुरुष.		
परस्मैपद.	प्रथम.	सः द्वेष्टि,	दिद्वेष,	द्वेष्टा,
		तौ द्विष्टः,	दिद्विषतुः,	द्वेष्टारौ,
		ते द्विषंति.	दिद्विषुः.	द्वेष्टारः.
	मध्यम.	त्वं द्वेक्षि,	दिद्वेषिथ,	द्वेष्टासि,
		युवां द्विष्ठः,	दिद्विषथुः,	द्वेष्टास्थः,
		यूयं द्विष्ठ.	दिद्विष.	द्वेष्टास्थ.
	उत्तम.	अहं द्वेष्मि,	दिद्वेष,	द्वेष्टास्मि,
		आवां द्विष्वः,	दिद्विषिव,	द्वेष्टास्वः
		वयं द्विष्मः.	दिद्विषिम.	द्वेष्टास्मः
आत्मनेपद.	प्रथम.	सः द्विष्टे,	दिद्विषे,	द्वेष्टा,
		तौ द्विषाते,	दिद्विषाते,	द्वेष्टारौ,
		ते द्विषते.	दिद्विषिरे.	द्वेष्टारः
	मध्यम.	त्वं द्विक्षे,	दिद्विषिषे,	द्वेष्टासे,
		युवां द्विषाथे,	दिद्विषाथे,	द्वेष्टासाथे,
		यूयं द्विढ्वे.	दिद्विषिध्वे.	द्वेष्टाध्वे.
	उत्तम.	अहं द्विषे,	दिद्विषे,	द्वेष्टाहे,
		आवां द्विष्वहे,	दिद्विषिवहे,	द्वेष्टास्वहे,
		वयं द्विष्महे.	दिद्विषिमहे.	द्वेष्टास्महे.

Digitized by Google

	पुरुष.	लट्	लोट्.	लङ्.
			प्रव०आशी०	
परस्मैपद.	प्रथम.	द्वेक्ष्यति,	द्वेष्टु, द्विष्टात्,	अद्वेट्,
		द्वेक्ष्यतः,	द्विष्टां,	आद्विष्टां,
		द्वेक्ष्यंति.	द्विषंतु.	आद्विषन्, अद्विषुः.
	मध्यम.	द्वेक्ष्यसि,	द्विड्ढि, द्विष्टात्,	अद्वेट्,
		द्वेक्ष्यथः,	द्विष्टं,	आद्विष्ट,
		द्वेक्ष्यथ.	द्विष्ट.	आद्विष्ट.
	उत्तम.	द्वेक्ष्यामि,	द्वेषाणि,	अद्वेषं,
		द्वेक्ष्यावः,	द्वेषाव,	अद्विष्व,
		द्वेक्ष्यामः.	द्वेषाम.	अद्विष्म.

	पुरुष.			
आत्मनेपद.	प्रथम.	द्वेक्ष्यते,	द्विष्टां,	अद्विष्ट,
		द्वेक्ष्येते,	द्विषातां,	आद्विषातां,
		द्वेक्ष्यंते.	द्विषतां.	आद्विषत.
	मध्यम.	द्वेक्ष्यसे,	द्विक्ष्व,	आद्विष्ठाः,
		द्वेक्ष्येथे,	द्विषाथां,	आद्विषाथां,
		द्वेक्ष्यध्वे.	द्विड्ढं,	आद्विढ्वं.
	उत्तम.	द्वेक्ष्ये,	द्वेषै,	आद्विषि,
		द्वेक्ष्यावहे,	द्वेषावहै,	आद्विष्वहि,
		द्वेक्ष्यामहे.	द्वेषामहै.	आद्विष्महि.

Digitized by Google

	पुरुष.	लिङ्. प्रव०	आशी०	लुङ्.	लृङ्.
परस्मैपद.	प्रथम.	द्विष्यात्,	द्विष्यात्,	अद्विक्षत्,	अद्वेक्ष्यत्,
		द्विष्यातां,	द्विष्यास्तां	अद्विक्षतां,	अद्वेक्ष्यतां.
		द्विष्युः.	द्विष्यासुः.	अद्विक्षन्.	अद्वेक्ष्यन्.
	मध्यम.	द्विष्याः,	द्विष्याः,	अद्विक्षः,	अद्वेक्ष्यः,
		द्विष्यातं,	द्विष्यास्तं,	अद्विक्षतं,	अद्वेक्ष्यतं,
		द्विष्यत.	द्विष्यास्त.	अद्विक्षत.	अद्वेक्ष्यत.
	उत्तम.	द्विष्यां,	द्विष्यासं,	अद्विक्षं,	अद्वेक्ष्यं,
		द्विष्याव,	द्विष्यास्व,	अद्विक्षाव,	अद्वेक्ष्याव,
		द्विष्याम.	द्विष्यास्म.	अद्विक्षाम.	अद्वेक्ष्याम.
आत्मनेपद.	प्रथम.	द्विषीत,	द्विक्षीष्ट,	अद्विक्षत,	अद्वेक्ष्यत,
		द्विषीयातां,	द्विक्षीयास्तां,	अद्विक्षातां,	अद्वेक्ष्येतां,
		द्विषीरन्.	द्विक्षीरन्.	अद्विक्षंत.	अद्वेक्ष्यंत.
	मध्यम.	द्विषीथाः,	द्विक्षीष्ठाः,	अद्विक्षथाः,	अद्वेक्ष्यथाः,
		द्विषीयाथां,	द्विक्षीयास्थां,	अद्विक्षाथां,	अद्वेक्ष्येथां,
		द्विषीध्वं.	द्विक्षीध्वं.	अद्विक्षध्वं.	अद्वेक्ष्यध्वं.
	उत्तम.	द्विषीय,	द्विक्षीय,	अद्विक्षि,	अद्वेक्ष्ये,
		द्विषीवहि,	द्विक्षीवहि,	अद्विक्षावहि,	अद्वेक्ष्यावहि,
		द्विषीमहि.	द्विक्षीमहि.	अद्विक्षामहि.	अद्वेक्ष्यामहि.

Digitized by Google

तिसऱ्या गणांतील उभयपदी भृ, (ञ्) धातु यास कर्त्तरि वर्त्तमानादि काळीं लट् इत्यादि प्रत्यय लागले असतां त्याचीं रूपें कशीं होतात तीं दाखवणारें कोष्टक.(९)

		लट्.	लिट्.	
पुरुष.				
परस्मैपद.	प्रथम.	सः बिभर्ति,	बभार,	बिभरांचकार,
		तौ बिभृतः,	बभ्रतुः,	बिभरांचक्रतुः,
		ते बिभ्रति.	बभ्रुः.	बिभरांचक्रुः.
	मध्यम.	त्वं बिभर्षि,	बभर्थ,	बिभरांचकर्थ,
		युवां बिभृथः,	बभ्रथुः,	बिभरांचक्रथुः,
		यूयं बिभृथ.	बभ्र.	बिभरांचक्र.
	उत्तम.	अहं बिभर्मि,	बभार, बभर,	बिभरांचकार, बिभरांचकर,
		आवां बिभृवः,	बभृव,	बिभरांचक्रुव,
		वयं बिभृमः.	बभृम.	बिभरांचक्रुम.
आत्मनेपद.	प्रथम.	सः बिभृते,	बभ्रे,	बिभरांचक्रे,
		तौ बिभ्राते,	बभ्राते,	बिभरांचक्राते,
		ते बिभ्रते.	बभ्रिरे.	बिभरांचक्रिरे.
	मध्यम.	त्वं बिभृषे,	बभृषे,	बिभरांचक्रुषे,
		युवां बिभ्राथे,	बभ्राथे,	बिभरांचक्राथे,
		यूयं बिभृध्वे.	बभृढ्वे.	बिभरांचक्रुढ्वे.
	उत्तम.	अहं बिभ्रे,	बभ्रे,	बिभरांचक्रे,
		आवां बिभृवहे,	बभृवहे,	बिभरांचक्रुवहे,
		वयं बिभृमहे.	बभृमहे.	बिभरांचक्रुमहे.

Digitized by Google

पुरुष		लिट्.	लुट्.
परस्मैपद.	प्रथम.	बिभरांबभूव,	बिभरामास,	भर्ता,
		बिभरांबभूवतुः,	बिभरामासतुः,	भर्तारौ,
		बिभरांबभूवुः.	बिभरामासुः.	भर्तारः.
	मध्यम.	बिभरांबभूविथ,	बिभरामासिथ,	भर्तासि,
		बिभरांबभूवथुः,	बिभरामासथुः,	भर्तास्थः,
		बिभरांबभूव.	बिभरामास.	भर्तास्थ.
	उत्तम.	बिभरांबभूव,	बिभरामास,	भर्तास्मि,
		बिभरांबभूविव,	बिभरामासिव,	भर्तास्वः,
		बिभरांबभूविम.	बिभरामासिम.	भर्तास्मः.
आत्मनेपद.	प्रथम.	बिभरांबभूव, (इ० वर दिलेल्या परस्मैपदी रूपांप्रमाणेंच होतात).	बिभरामास, (इ०वर दिलेल्या परस्मैपदी रूपांप्रमाणेंच होतात).	भर्ता,
				भर्तारौ,
				भर्तारः.
	मध्यम.			भर्तासे,
				भर्तासाथे,
				भर्त्ताध्वे.
	उत्तम.			भर्त्ताहे,
				भर्त्तास्वहे,
				भर्त्तास्महे.

Digitized by Google

	पुरुष	लृट्.	लोट्. प्रव० आशी०	लङ्.
परस्मैपद.	प्रथम.	भरिष्यति,	बिभर्तु, बिभृतात्,	अबिभः,
		भरिष्यतः,	बिभृतां,	अबिभृतां,
		भरिष्यंति.	बिभ्रतु,	आबिभरुः.
	मध्यम.	भरिष्यसि,	बिभृहि, बिभृतात्,	अबिभः,
		भरिष्यथः,	बिभृतं,	अबिभृतं,
		भरिष्यथ.	बिभृत.	अबिभृत.
	उत्तम.	भरिष्यामि,	बिभराणि,	आबिभरं,
		भरिष्यावः,	बिभराव,	अबिभृव,
		भरिष्यामः.	बिभराम.	अबिभृम.

	पुरुष			
आत्मनेपद.	प्रथम.	भरिष्यते,	बिभृतां,	अबिभृत,
		भरिष्येते,	बिभ्रातां,	अबिभ्रातां,
		भरिष्यंते.	बिभ्रतां.	अबिभ्रत.
	मध्यम.	भरिष्यसे,	बिभृष्व,	अबिभृथाः,
		भरिष्येथे,	बिभ्राथां	अबिभ्राथां,
		भरिष्यध्वे.	बिभृध्वं.	अबिभृध्वं.
	उत्तम.	भरिष्ये,	बिभरै,	आबिभ्रि,
		भरिष्यावहे,	बिभरावहै,	अबिभृवहि,
		भरिष्यामहे.	बिभरामहै.	अबिभृमहि.

Digitized by Google

पुरुष.	लिङ्.	लुङ्.	लृङ्.
	प्रव० अशी०		
प्रथम.	बिभृयात्, भ्रियात्,	अभार्षीत्,	अभरिष्यत्,
	बिभृयातां, भ्रियास्तां,	अभार्ष्टां,	अभरिष्यतां,
	बिभृयुः, भ्रियासुः.	अभार्षुः.	अभरिष्यन्.
मध्यम.	बिभृयाः, भ्रियाः,	अभार्षीः,	अभरिष्यः,
	बिभृयातं, भ्रियास्तं,	अभार्ष्टं,	अभरिष्यतं,
	बिभृयात. भ्रियास्त.	अभार्ष्ट.	अभरिष्यत.
उत्तम.	बिभृयां, भ्रियासं,	अभार्षं,	अभरिष्यं,
	बिभृयाव, भ्रियास्व,	अभार्ष्व,	अभरिष्याव,
	बिभृयाम. भ्रियास्म.	अभार्ष्म.	अभरिष्याम.

परस्मैपद.

पुरुष.	लिङ्.	लुङ्.	लृङ्.
प्रथम.	बिभ्रीत, भृषीष्ट,	अभृत,	अभरिष्यत,
	बिभ्रीयातां भृषीयास्तां,	अभृषातां,	अभरिष्येतां,
	बिभ्रीरन्. भृषीरन्.	अभृषत.	अभरिष्यंत.
मध्यम.	बिभ्रीथाः, भृषीष्ठाः,	अभृथाः,	अभरिष्यथाः,
	बिभ्रीयाथां, भृषीयास्था,	अभृषाथां.	अभरिष्येथां,
	बिभ्रिध्वं. भृषीढ्वं.	अभृढ्वं,	अभरिष्यध्वं.
उत्तम.	बिभ्रीय, भृषीय,	अभृषि,	अभरिष्ये,
	बिभ्रीवहि, भृषीवहि,	अभृष्वहि,	अभरिष्यावहि,
	बिभ्रीमहि. भृषीमहि.	अभृष्महि.	अभरिष्यामहि.

आत्मनेपद.

Digitized by Google

चवथ्या गणांतला परस्मैपदी दिव्, (उ) धातु व आत्मनेपदी प्री, (ङ्) धातु यांहून कर्तरि वर्तमानादिकाळीं लट् इत्यादि प्रत्यय झाले असतां त्यांचीं रूपें कशीं होतात तीं दाखवणारें कोष्टक. (१०)

		लट्.	लिट्.	लुट्.
	पुरुष.			
परस्मैपद.	प्रथम.	सः दीव्यति,	दिदेव,	देविता,
		तौ दीव्यतः,	दिदिवतुः,	देवितारौ,
		ते दीव्यंति.	दिदिवुः.	देवितारः.
	मध्यम.	त्वं दिव्यसि,	दिदेविथ,	देवितासि,
		युवां दीव्यथः,	दिदिवथुः,	देवितास्थः,
		यूयं दीव्यथ.	दिदिव.	देवितास्थ.
	उत्तम.	अहं दीव्यामि,	दिदेव,	देवितास्मि,
		आवां दीव्यावः,	दिदिविव,	देवितास्वः,
		वयं दीव्यामः.	दिदिविम.	देवितास्मः.
आत्मनेपद.	प्रथम.	सः प्रीयते,	पिप्रिये,	प्रेता,
		तौ प्रीयेते,	पिप्रियाते,	प्रेतारौ,
		ते प्रीयंते.	पिप्रियिरे.	प्रेतारः.
	मध्यम.	त्वं प्रियसे,	पिप्रियिषे,	प्रेतासे,
		युवां प्रीयेथे,	पिप्रियाथे,	प्रेतासाथे,
		यूयं प्रीयध्वे.	पिप्रियिढ्वे. पिप्रियिध्वे.	प्रेताध्वे.
	उत्तम.	अहं प्रीये,	पिप्रिये,	प्रेताहे,
		आवां प्रीयावहे,	पिप्रियिवहे,	प्रेतास्वहे,
		वयं प्रीयामहे.	पिप्रियिमहे.	प्रेतास्महे.

Digitized by Google

	पुरुष.	लृट्.	लोट्. प्रव०	लोट्. आशी०	लङ्.
परस्मैपद.	प्रथम.	देविष्यति,	दीव्यतु,	दीव्यतात्,	अदेव्यत्,
		देविष्यतः,	दीव्यतां,		अदीव्यतां,
		देविष्यंति.	दीव्यंतु.		अदेव्यन्.
	मध्यम.	देविष्यसि,	दीव्य,	दीव्यतात्,	अदीव्यः,
		देविष्यथः,	दीव्यतं,		अदीव्यतं,
		देविष्यथ.	दीव्यत.		अदीव्यत.
	उत्तम.	देविष्यामि,	दीव्यानि,		अदीव्यं,
		देविष्यावः,	दीव्याव,		अदीव्याव,
		देविष्यामः.	दीव्याम.		अदीव्याम.
आत्मनेपद.	प्रथम.	प्रेष्यते,	प्रीयतां,		अप्रीयत,
		प्रेष्येते,	प्रीयेतां,		अप्रीयेतां,
		प्रेष्यंते.	प्रीयंतां.		अप्रीयंत.
	मध्यम.	प्रेष्यसे,	प्रीयस्व,		अप्रीयथाः,
		प्रेष्येथे,	प्रीयेथां,		अप्रीयेथां,
		प्रेष्यध्वे.	प्रीयध्वं.		अप्रीयध्वं.
	उत्तम.	प्रेष्ये,	प्रीयै,		अप्रीये,
		प्रेष्यावहे,	प्रीयावहै,		अप्रीयावहि,
		प्रेष्यामहे.	प्रीयामहै.		अप्रीयामहि.

Digitized by Google

पुरुष.	प्रव.	लिङ्. आशी.	लुङ्.	लृङ्.
परस्मैपदं. प्रथम.		दीव्येत्,	दीव्यात्,	अदेवीत्,	अदेविष्यत्,
		दीव्येतां,	दीव्यास्तां	अदेविष्टां,	अदेविष्यतां,
		दीव्येयुः.	दीव्यासुः.	अदेविषुः.	अदेविष्यन्.
	मध्यम.	दीव्येः,	दीव्याः,	अदेवीः,	अदेविष्यः,
		दीव्येतं,	दीव्यास्तं,	अदेविष्टं,	अदेविष्यतं,
		दीव्येत.	दीव्यास्त.	अदेविष्ट.	अदेविष्यत.
	उत्तम.	दीव्येयं,	दीव्यासं,	अदेविषं,	अदेविष्यं,
		दीव्येव,	दीव्यास्व,	अदेविष्व,	अदेविष्याव,
		दीव्येम.	दीव्यास्म.	अदेविष्म.	अदेविष्याम.
आत्मनेपदं. प्रथम.		प्रीयेत,	प्रेषीष्ट,	अप्रेष्ट,	अप्रेष्यत,
		प्रीयेयातां,	प्रेषीयास्तां,	अप्रेषातां,	अप्रेष्येतां,
		प्रीयेरन्.	प्रेषीरन्.	अप्रेषत.	अप्रेष्यंत.
	मध्यम.	प्रीयेथाः,	प्रेषीष्टाः,	अप्रेष्ठाः,	अप्रेष्यथाः,
		प्रीयेयाथां,	प्रेषीयास्थां,	अप्रेषाथां,	अप्रेष्येथां,
		प्रीयेध्वं.	प्रेषीढ्वं.	अप्रेढ्वं.	अप्रेष्यध्वं.
	उत्तम.	प्रीयेय,	प्रेषीय,	अप्रेषि,	अप्रेष्ये,
		प्रीयेवहि,	प्रेषीवहि,	अप्रेष्वहि,	अप्रेष्यावहि,
		प्रीयेमहि.	प्रेषीमहि.	अप्रेष्महि.	अप्रेष्यामहि.

Digitized by Google

पांचव्या गणांतील शक्, (ल) धातु व षु, (त्र) धातु यांहून कर्तरि वर्तमानादि काळीं लट् इत्यादि प्रत्यय होऊन त्यांच्या स्थानीं यथाक्रम परस्मैपदी व आत्मनेपदी प्रत्यय झाले असतां त्यांचीं रूपें कशीं होतात तीं दाखवणारें कोष्टक. (११)

	पुरुष.	लट्.	लिट्.	लुट्.
परस्मैपद.	प्रथम.	सः शक्नोति,	शशाक,	शक्ता,
		तौ शक्नुतः,	शेकतुः,	शक्तारौ,
		ते शक्नुवंति.	शेकुः.	शक्तारः.
	मध्यम.	त्वं शक्नोषि,	शेकिथ, शशक्थ,	शक्तासि,
		युवां शक्नुथः,	शेकथुः,	शक्तास्थः,
		यूयं शक्नुथ.	शेक.	शक्तास्थ.
	उत्तम.	अहं शक्नोमि,	शशाक, शशक,	शक्तास्मि,
		आवां शक्नुवः,	शेकिव,	शक्तास्वः,
		वयं शक्नुमः.	शेकिम.	शक्तास्मः.
आत्मनेपद.	प्रथम.	सः सुनुते,	सुषुवे,	सोता,
		तौ सुन्वाते,	सुषुवाते,	सोतारौ,
		ते सुन्वते.	सुषुविरे.	सोतारः.
	मध्यम.	त्वं सुनुषे,	सुषुविषे,	सोतासे,
		युवां सुन्वाथे,	सुषुवाथे,	सोतासाथे,
		यूयंसुनुध्वे.	सुषुविढ्वे. सुषुविध्वे.	सोताध्वे.
	उत्तम.	अहं सुन्वे,	सुषुवे,	सोताहे,
		आवांसुनुवहे,सुन्वहे,	सुषुविवहे,	सोतास्वहे,
		वयं सुनुमहे. सुन्महे.	सुषुमिमहे.	सोतास्महे.

Digitized by Google

	पुरुष.	लट्.	लोट्. प्रव०	आशी०	लङ्.
परस्मैपद.	प्रथम.	शक्ष्यति,	शक्नोतु,	शक्तात्,	अशक्नोत्,
		शक्ष्यतः,	शक्तुतां,		अशक्तुतां,
		शक्ष्यंति.	शक्नुवंतु.		अशक्नुवन्.
	मध्यम.	शक्ष्यसि,	शक्नुहि,	शक्तात्,	अशक्नोः,
		शक्ष्यथः,	शक्तुतं,		अशक्तुतं,
		शक्ष्यथ.	शक्तुत.		अशक्तुत.
	उत्तम.	शक्ष्यामि,	शक्नवानि,		अशक्नवं,
		शक्ष्यावः,	शक्नवाव,		अशक्नुव,
		शक्ष्यामः.	शक्नवाम.		अशक्नुम.

आत्मनेपद.	प्रथम.	सोष्यते,	सुनुतां,	असुनुत,
		सोष्येते,	सुन्वातां,	असुन्वातां,
		सोष्यंते.	सुन्वतां.	असुन्वत.
	मध्यम.	सोष्यसे,	सुनुष्व,	असुनुथाः,
		सोष्येथे,	सुन्वाथां,	असुन्वाथां,
		सोष्यध्वे.	सुनुध्वं.	असुनुध्वं.
	उत्तम.	सोष्ये,	सुनवै,	असुन्वि,
		सोष्यावहे,	सुनवावहै,	असुनुवहि, असुन्वहि,
		सोष्यामहे.	सुनवामहै.	असुनुमहि. असुन्महि.

Digitized by Google

	पुरुष.	लिङ्. प्रव०	आशी०	लुङ्.	लङ्.
परस्मैपद.	प्रथम.	शक्रुयात्,	शक्यात्,	अशकत्,	अशक्ष्यत्,
		शक्रुयातां,	शक्यास्तां,	अशकतां,	अशक्ष्यतां,
		शक्रुयुः.	शक्यासुः.	अशकन्.	अशक्ष्यन्.
	मध्यम.	शक्रुयाः,	शक्याः,	अशकः,	अशक्ष्यः,
		शक्रुयातं,	शक्यास्तं,	अशकतं,	अशक्ष्यतं,
		शक्रुयात.	शक्यास्त.	अशकत.	अशक्ष्यत,
	उत्तम.	शक्रुयां,	शक्यासं,	अशकं,	अशक्ष्यं,
		शक्रुयाव,	शक्यास्व,	अशकाव,	अशक्ष्याव,
		शक्रुयाम.	शक्यास्म.	अशकाम.	अशक्ष्याम.

आत्मनेपद.	प्रथम.	सुन्वीत,	सोषीष्ट,	असोष्ट,	असोष्यत,
		सुन्वीयातां,	सोषीयास्तां,	असोषातां,	असोष्येतां,
		सुन्वीरन्.	सोषीरन्.	असोषत.	असोष्यंत.
	मध्यम.	सुन्वीथाः,	सोषीष्ठाः	असोष्ठाः,	असोष्यथाः,
		सुन्वीयाथां,	सोषीयास्थां,	असोषाथां,	असोष्येथां,
		सुन्वीध्वं.	सोषीढ्वं.	असोढ्वं.	असोष्यध्वं,
	उत्तम.	सुन्वीय,	सोषीय,	असोषि,	असोष्ये,
		सुन्वीवहि,	सोषीवहि,	असोष्वहि,	असोष्यावहि,
		सुन्वीमहि.	सोषीमहि.	असोष्महि.	असोष्यामहि.

Digitized by Google

साहाव्या गणांतील तुद्, (अ) धातु व मृ, (ङ्ङ्) धातु यांहून कर्तरि वर्तमानादि काळीं लट् इत्यादि प्रत्यय होऊन त्यांच्या स्थानीं यथाक्रम परस्मैपदी व आत्मनेपदी प्रत्यय झाले असतां त्यांचीं रूपें कशीं होतात तीं दाखवणारें कोष्टक. (१२)

		लट्.	लिट्.	लुट्.
	पुरुष.			
परस्मैपद.	प्रथम.	सः तुदति,	तुतोद,	तोत्ता,
		तौ तुदतः,	तुतुदतुः,	तोत्तारौ,
		ते तुदंति.	तुतुदुः.	तोत्तारः.
	मध्यम.	त्वं तुदसि,	तुतोदिथ,	तोत्तासि,
		युवां तुदथः,	तुतुदथुः,	तोत्तास्थः,
		यूयं तुदथ.	तुतुद.	तोतास्थ.
	उत्तम.	अहं तुदामि,	तुतोद,	तोत्तास्मि,
		आवां तुदावः,	तुतुदिव,	तोत्तास्वः,
		वयं तुदामः.	तुतुदिम.	तोत्तास्मः.
आत्मनेपद व परस्मैपद.	प्रथम.	सः म्रियते,	ममार,	मर्त्ता,
		तौ म्रियेते,	मम्रतुः,	मर्त्तारौ,
		ते म्रियंते.	मम्रुः.	मर्त्तारः.
	मध्यम.	त्वं म्रियसे,	ममर्थ,	मर्त्तासि,
		युवां म्रियेथे,	मम्रथुः.	मर्त्तास्थः,
		यूयं म्रियध्वे.	मम्र.	मर्त्तास्थ.
	उत्तम.	अहं म्रिये,	ममार, ममर,	मर्त्तास्मि,
		आवां म्रियावहे,	मम्रिव,	मर्त्तास्वः,
		वयं म्रियामहे.	मम्रिम.	मर्त्तास्मः.

Digitized by Google

परस्मैपद.

पुरुष.	लृट्.	लोट्. प्रव.	लोट्. आशी.	लङ्.
प्रथम.	तोस्यति,	तुदतु,	तुदतात्,	अतुदत्,
	तोस्यतः,	तुदतां,		अतुदतां,
	तोस्यंति.	तुदंतु.		अतुदन्.
मध्यम.	तोस्यसि,	तुद,	तुदतात्,	अतुदः,
	तोस्यथः,	तुदतं,		अतुदतं,
	तोस्यथ.	तुदत.		अतुदत.
उत्तम.	तोस्यामि,	तुदानि,		अतुदं,
	तोस्यावः,	तुदाव,		अतुदाव,
	तोस्यामः.	तुदाम.		अतुदाम.

आत्मनेपद व परस्मैपद.

प्रथम.	मरिष्यति,	म्रियतां,	अम्रियत,
	मरिष्यतः,	म्रियेतां,	अम्रियेतां,
	मरिष्यंति.	म्रियंतां.	अम्रियंत.
मध्यम.	मरिष्यसि,	म्रियस्व,	अम्रियथाः,
	मरिष्यथः,	म्रियेथां,	अम्रियेथां,
	मरिष्यथ.	म्रियध्वं.	अम्रियध्वं.
उत्तम.	मरिष्यामि,	म्रियै,	अम्रिये,
	मरिष्यावः,	म्रियावहै,	अम्रियावहि,
	मरिष्यामः.	म्रियामहै.	अम्रियामहि.

Digitized by Google

परस्मैपद.

पुरुष.		लिङ्.		लुङ्.	लृङ्.
		प्रव०	आशी०		
प्रथम.		तुदेत्,	तुद्यात्,	अतौत्सीत्,	अतोत्स्यत्,
		तुदेतां,	तुद्यास्तां,	अतौत्तां,	अतोत्स्यतां,
		तुदेयुः.	तुद्यासुः.	अतौत्सुः.	अतोत्स्यन्.
मध्यम.		तुदेः,	तुद्याः,	अतौत्सीः,	अतोत्स्यः,
		तुदेतं,	तुद्यास्तं,	अतौत्तं,	अतोत्स्यतं,
		तुदेत.	तुद्यास्त.	अतौत्त.	अतोत्स्यत.
उत्तम.		तुदेयं,	तुद्यासं,	अतौत्सं,	अतोत्स्यं,
		तुदेव.	तुद्यास्व,	अतौत्स्व,	अतोत्स्याव,
		तुदेम.	तुद्यास्म.	अतौत्स्म.	अतोत्स्याम.

आत्मनेपद व परस्मैपद.

प्रथम.		म्रियेत,	मृषीष्ट,	अमृत,	अमरिष्यत्,
		म्रियेयातां,	मृषीयास्तां,	अमृषातां,	अमरिष्यतां,
		म्रियेरन्.	मृषीरन्	अमृषत.	अमरिष्यन्.
मध्यम.		म्रियेथाः,	मृषीष्टाः,	अमृथाः,	अमरिष्यः,
		म्रियेयाथां,	मृषीयास्थां,	अमृषाथां,	अमरिष्यतं,
		म्रियेध्वं.	मृषीढ्वं.	अमृढ्वं.	अमरिष्यत.
उत्तम.		म्रियेय,	मृषीय,	अमृषि,	अमरिष्य,
		म्रियेवाहि,	मृषीवाहि,	अमृष्वाहि,	अमरिष्याव,
		म्रियेमाहि.	मृषीमाहि.	अमृष्माहि.	अमरिष्याम.

Digitized by Google

सातव्या गणांतला उभयपदी रुध्, (इर्) धातु याहून कर्तरि वर्तमानादि काळीं लट् इत्यादि प्रत्यय होऊन त्यांच्या स्थानीं परस्मैपदी व आत्मनेपदी प्रत्यय झाले असतां त्यांचीं रूपें कशीं होतात तीं दाखवणारें कोष्टक. (१३)

		लट्.	लिट्.	लुट्.
	पुरुष.			
परस्मैपद.	प्रथम.	सः रुणद्धि,	रुरोध,	रोद्धा,
		तौ रुंधः,	रुरुधतुः,	रोद्धारौ,
		ते रुंधंति.	रुरुधुः.	रोद्धारः.
	मध्यम.	त्वं रुणत्सि,	रुरोधिथ,	रोद्धासि,
		युवां रुंधः,	रुरुधथुः,	रोद्धास्थः,
		यूयं रुंध.	रुरुध.	रोद्धास्थ.
	उत्तम.	अहं रुणद्धि,	रुरोध,	रोद्धास्मि,
		आवां रुंध्वः,	रुरुधिव,	रोद्धास्वः,
		वयं रुंध्मः.	रुरुधिम.	रोद्धास्मः.
आत्मनेपद.	प्रथम.	सः रुंधे,	रुरुधे,	रोद्धा,
		तौ रुंधाते,	रुरुधाते,	रोद्धारौ,
		ते रुंधते.	रुरुधिरे.	रोद्धारः.
	मध्यम.	त्वं रुंत्से,	रुरुधिषे,	रोद्धासे,
		युवां रुंधाथे,	रुरुधाथे,	रोद्धासाथे,
		यूयं रुंध्वे.	रुरुधिध्वे.	रोद्धाध्वे.
	उत्तम.	अहं रुंधे,	रुरुधे,	रोद्धाहे,
		आवां रुंध्वहे,	रुरुधिवहे,	रोद्धास्वहे,
		वयं रुंध्महे.	रुरुधिमहे.	रोद्धास्महे.

Digitized by Google

	पुरुष.	लृट्.	लोट्. प्रव० आशी०	लङ्.
परस्मैपदं	प्रथम.	रोत्स्यति,	रुणद्धु, रुंधात्,	अरुणत्,
		रोत्स्यतः,	रुंधां,	अरुंधां,
		रोत्स्यंति.	रुंधंतु.	अरुंधन्.
	मध्यम.	रोत्स्यसि,	रुंधि, रुंधात्,	अरुणत्, अरुणः,
		रोत्स्यथः,	रुंधं,	अरुंधं,
		रोत्स्यथ.	रुंध.	अरुंध.
	उत्तम.	रोस्यामि,	रुणधानि,	अरुणधं,
		रोत्स्यावः,	रुणधाव,	अरुंध्व.
		रोत्स्यामः.	रुणधाम.	अरुंध्म.

आत्मनेपदं	प्रथम.	रोत्स्यते,	रुंधां,	अरुंध,
		रोत्स्येते,	रुंधातां,	अरुंधातां,
		रोत्स्यंते,	रुंधतां.	अरुंधत.
	मध्यम.	रोत्स्यसे,	रुंत्स्व,	अरुंधाः,
		रोत्स्येथे,	रुंधाथां,	अरुंधाथां,
		रोत्स्यध्वे.	रुंध्वं.	अरुंध्वं.
	उत्तम.	रोत्स्ये,	रुणधै,	अरुंधि,
		रोत्स्यावहे,	रुणधावहै,	अरुंध्वाहि,
		रोत्स्यामहे.	रुणधामहै.	अरुंध्महि

Digitized by Google

	पुरुष.	लिङ्. प्रव०	लिङ्. आशी०	लुङ्.	लृङ्.
परस्मैपद.	प्रथम.	रुध्यात्,	रुध्यात्,	अरुधत्, अरौत्सीत्,	अरोत्स्यत्,
		रुध्यातां,	रुध्यास्तां,	अरुधतां, अरौद्धां,	अरोत्स्यतां,
		रुध्युः.	रुध्यासुः.	अरुधन्. अरौत्सुः.	अरोत्स्यन्.
	मध्यम.	रुध्याः,	रुध्याः,	अरुधः, अरौत्सीः,	अरोत्स्यः,
		रुध्यातं,	रुध्यास्तं,	अरुधतं, अरौद्धं,	अरोत्स्यतं,
		रुध्यात.	रुध्यास्त.	अरुधत. अरौद्ध.	अरोत्स्यत.
	उत्तम.	रुध्यां,	रुध्यासं,	अरुधं, अरौत्सं,	अरोत्स्यं,
		रुध्याव,	रुध्यास्व,	अरुधाव, अरौत्स्व,	अरोत्स्याव,
		रुध्याम.	रुध्यास्म.	अरुधाम. अरौत्स्म.	अरोत्स्याम.

	पुरुष.	लिङ्.	लुङ्.	लृङ्.
आत्मनेपद.	प्रथम.	रुधीत,	रुत्सीष्ट,	अरुद्ध,	अरोत्स्यत,
		रुधीयातां	रुत्सीयास्तां.	अरुत्सातां,	अरोस्येतां,
		रुधीरन्.	रुत्सीरन्,	अरुत्सत.	अरोत्स्यंत.
	मध्यम.	रुधीथाः,	रुत्सीष्ठाः,	अरुद्धाः,	अरोत्स्यथाः,
		रुधीयाथां,	रुत्सीयास्थां,	अरुत्साथां,	अरोत्स्येथां,
		रुधीध्वं.	रुत्सीध्वं.	अरुध्वं.	अरोत्स्यध्वं.
	उत्तम.	रुधीय,	रुत्सीय,	अरुत्सि,	अरोत्स्ये,
		रुधीवाहि,	रुत्सीवाहि,	अरुत्स्वाहि,	अरोत्स्यावाहि,
		रुधीमाहि.	रुत्सीमाहि.	अरुत्स्महि.	अरोत्स्यामाहि.

Digitized by Google

आठव्या गणांतला उभयपदी तन् , (उ) धातु याहून कर्तरि वर्तमानादि काळीं लट् इत्यादि प्रत्यय होऊन त्यांच्या स्थानीं परस्मैपदी व आत्मनेपदी प्रत्यय झाले असतां त्याचीं रूपें कशीं होतात तीं दाखवणारें कोष्टक. (१४)

		लट् .	लिट् .	लुट् .
		पुरुष.		
परस्मैपद.	प्रथम.	सः तनोति,	ततान,	तनिता,
		तौ तनुतः,	तेनतुः,	तनितारौ,
		ते तन्वंति.	तेनुः.	तनितारः.
	मध्यम.	त्वं तनोषि,	तेनिथ,	तनितासि,
		युवां तनुथः,	तेनथुः,	तनितास्थः,
		यूयं तनुथ.	तेन.	तनितास्थ.
	उत्तम.	अहं तनोमि,	तातान, ततन,	तनितास्मि,
		आवां तनुवः,तन्वः,	तेनिव,	तानितास्वः,
		वयं तनुमः,तन्मः.	तेनिम.	तानितास्मः.
आत्मनेपद.	प्रथम.	सः तनुते,	तेने,	तनिता,
		तौ तन्वाते,	तेनाते,	तनितारौ,
		ते तन्वते.	तेनिरे.	तनितारः.
	मध्यम.	त्वं तनुषे,	तेनिषे,	तनितासे,
		युवां तन्वाथे,	तेनाथे,	तनितासाथे,
		यूयं तनुध्वे.	तेनिध्वे.	तानिताध्वे.
	उत्तम.	अहं तन्वे,	तेने,	तनिताहे,
		आवां तनुवहे,तन्वहे,	तेनिवहे,	तनितास्वहे,
		वयं तनुमहे,तन्महे.	तेनिमहे.	तनितास्महे.

Digitized by Google

	पुरुष.	लट्.	लोट्. प्रव० आशी०	लङ्.
परस्मैपद.	प्रथम.	तनिष्यति,	तनोतु, तनुतात्,	अतनोत्,
		तनिष्यतः,	तनुतां,	अतनुतां,
		तनिष्यंति.	तन्वंतु.	अतन्वन्.
	मध्यम.	तनिष्यसि,	तनु, तनुतात्,	अतनोः,
		तनिष्यथः,	तनुतं,	अतनुतं,
		तनिष्यथ.	तनुत.	अतनुत.
	उत्तम.	तनिष्यामि,	तनवानि,	अतनवं,
		तनिष्यावः,	तनवाव,	अतनुव, अतन्व,
		तनिष्यामः.	तनवाम.	अतनुम, अतन्म.

आत्मनेपद.	प्रथम.	तनिष्यते,	तनुतां,	अतनुत,
		तनिष्येते,	तन्वातां,	अतन्वातां,
		तनिष्यंते.	तन्वतां.	अतन्वत.
	मध्यम.	तनिष्यसे,	तनुष्व,	अतनुथाः,
		तनिष्येथे,	तन्वाथां,	अतन्वाथां,
		तनिष्यध्वे.	तनुध्वं.	अतनुध्वं.
	उत्तम.	तनिष्ये,	तनवै,	अतन्वि,
		तनिष्यावहे,	तनवावहै,	अतनुवाहि, अतन्वहि,
		तनिष्यामहे.	तनवामहै.	अतनुमहि, अतन्महि.

Digitized by Google

	पुरुष.	लिङ्. प्रव०	आशी०	लुङ्.	लृङ्.
परस्मैपद.	प्रथम.	तनुयात्,	तनुयात्,	अतानीत्,	अतनीत्, अतनिष्यत्,
		तनुयातां,	तनुयास्तां,	अतानिष्टां,	अतनिष्टां अतनिष्यतां,
		तनुयुः,	तनुयासुः.	अतानिषुः.	अतनिषुः. अतनिष्यन्.
	मध्यम.	तनुयाः,	तनुयाः,	अतानीः,	अतनीः, अतनिष्यः,
		तनुयातं,	तनुयास्तं,	अतानिष्टं,	अतनिष्टं. अतनिष्यतं,
		तनुयात.	तनुयास्त.	अतानिष्ट	अतनिष्ट, अतनिष्यत.
	उत्तम.	तनुयां,	तनुयासं,	अतानिषं,	अतनिषं, अतनिष्यं,
		तनुयाव,	तनुयास्व,	अतानिष्व,	अतनिष्व, अतनिष्याव,
		तनुयाम.	तनुयास्म.	अतानिष्म.	अतनिष्म. अतनिष्याम.

	पुरुष.				
आत्मनेपद.	प्रथम.	तन्वीत,	तनिषीष्ट,	अतत,	अतनिष्ट, अतनिष्यत,
		तन्वीयातां,	तनिषीयास्तां,	अतनिषातां,	अतनिष्येतां,
		तन्वीरन्.	तनिषीरिन्.	अतानिषत.	अतनिष्यंत.
	मध्यम.	तन्वीथाः,	तनिषीष्ठाः,	अतथाः,	अतनिष्ठाः, अतनिष्यथाः,
		तन्वीयाथां,	तनिषीयास्थां	अतनिषाथां,	अतनिष्येथां,
		तन्वीध्वं.	तनिषीध्वं.	अतानिध्व,	अतनिढ्वं. अतनिष्यध्वं.
	उत्तम.	तन्वीय,	तनिषीय,	अतानिषि,	अतनिष्ये,
		तन्वीवाहि,	तनिषीवाहि,	अतनिष्वाहि,	अतनिष्यावाहि,
		तन्वीमाहि.	तनिषीमाहि.	अतनिष्माहि.	अतनिष्यामाहि.

Digitized by Google

नवव्या गणांतील क्री, (ञ्) व पू, (ञ्) या धातूंहून कर्तरि वर्तमानादे काळीं लट् इत्यादि प्रत्यय होऊन त्यांच्या स्थानीं परस्मैपदी व आत्मनेपदी आदेश झाले असतां त्यांचीं रूपें कशीं होतात तीं दाखवणारें कोष्टक. (१५)

		लट्.	लिट्.	लुट्.
		पुरुष.		
परस्मैपद.	प्रथम.	सः क्रीणाति,	चिक्राय,	क्रेता,
		तौ क्रीणीतः,	चिक्रियतुः,	क्रेतारौ,
		ते क्रीणंति.	चिक्रियुः.	क्रेतारः.
	मध्यम.	त्वं क्रीणासि,	चिक्रयिथ, चिक्रेथ,	क्रेतासि,
		युवां क्रीणीथः,	चिक्रियथुः,	क्रेतास्थः,
		यूयं क्रीणीथ.	चिक्रिय.	क्रेतास्थ.
	उत्तम.	अहं क्रीणामि,	चिक्राय, चिक्रय,	क्रेतास्मि,
		आवां क्रीणीवः,	चिक्रियिव,	क्रेतास्वः,
		वयं क्रीणीमः	चिक्रियिम.	क्रेतास्मः.
आत्मनेपद.	प्रथम.	सः पुनीते,	पुपुवे,	पविता,
		तौ पुनाते,	पुपुवाते,	पवितारौ,
		ते पुनते.	पुपुविरे.	पवितारः.
	मध्यम.	त्वं पुनीषे,	पुपुविषे,	पवितासे,
		युवां पुनाथे,	पुपुवाथे,	पवितासाथे,
		यूयं पुनीध्वे.	पुपुविढ्वे. पुपुविध्वे.	पविताध्वे.
	उत्तम.	अहं पुने,	पुपुवे,	पविताहे,
		आवां पुनीवहे,	पुपुविवहे,	पवितास्वहे,
		वयं पुनीमहे.	पुपुविमहे.	पवितास्महे.

Digitized by Google

	पुरुष.	लृट्.	लोट्. प्रव०	आशी०	लङ्.
परस्मैपद.	प्रथम.	क्रेष्यति,	क्रीणातु,	क्रीणीतात्,	अक्रीणात्,
		क्रेष्यतः,	क्रीणीतां,		अक्रीणीतां,
		क्रेष्यंति.	क्रीणंतु.		अक्रीणन्.
	मध्यम.	क्रेष्यसि,	क्रीणीहि,	क्रीणीतात्,	अक्रीणाः,
		क्रेष्यथः,	क्रीणीतं,		अक्रीणीतं,
		क्रेष्यथ.	क्रीणीत.		अक्रीणीत.
	उत्तम.	क्रेष्यामि,	क्रीणामि,		अक्रीणां,
		क्रेष्यावः,	क्रीणाव,		अक्रीणीव,
		क्रेष्यामः.	क्रीणाम.		अक्रीणीम.

आत्मनेपद.	प्रथम.	पविष्यते,	पुनीतां,	अपुनीत,
		पविष्येते,	पुनातां,	अपुनातां,
		पविष्यंते.	पुनतां.	अपुनत.
	मध्यम.	पविष्यसे,	पुनीष्व,	अपुनीथाः
		पविष्येथे,	पुनीथां,	अपुनाथां,
		पविष्यध्वे.	पुनीध्वं.	अपुनीध्वं
	उत्तम.	पविष्ये,	पुनै,	अपुनि,
		पविष्यावहे,	पुनावहै,	अपुनीवहि,
		पविष्यामहे.	पुनामहै.	अपुनीमहि.

Digitized by Google

	पुरुष.	लिङ्. प्रव०	आशी०	लुङ्.	लङ्.
परस्मैपद.	प्रथम.	क्रीणीयात्,	क्रीयात्,	अक्रैषीत्,	अक्रेष्यत्,
		क्रीणीयातां,	क्रीयास्तां,	अक्रैषिष्टां,	अक्रेष्यतां,
		क्रीणीयुः.	क्रीयासुः.	अक्रैषिषुः.	अक्रेष्यन्.
	मध्यम.	क्रीणीयाः,	क्रीयाः,	अक्रैषीः,	अक्रेष्यः,
		क्रीणीयातं,	क्रीयास्तं,	अक्रैषिष्टं,	अक्रेष्यतं,
		क्रीणीयात.	क्रीयास्त.	अक्रैषिष्ट.	अक्रेष्यत.
	उत्तम.	क्रीणीयां,	क्रीयासं,	अक्रैषं,	अक्रेष्यं,
		क्रीणीयाव,	क्रीयास्व,	अक्रैष्व,	अक्रेष्याव,
		क्रीणीयाम.	क्रीयास्म.	अक्रैष्म.	अक्रेष्याम.

आत्मनेपद.	प्रथम.	पुनीत,	पविषीष्ट,	अवाविष्ट,	अपविष्यत,
		पुनीयातां,	पविषीयास्तां,	अपविषातां,	अपविष्येतां,
		पुनीरन्.	पविषीरन्.	अपविषत.	अपविष्यंत.
	मध्यम.	पुनीथाः,	पविषीष्ठाः,	अपविष्ठाः,	अपविष्यथाः,
		पुनीयाथां,	पविषीयास्थां,	अपविषाथां,	अपविष्येथां,
		पुनीध्वं.	पविषीढ्वं. पविषीध्वं.	अपविढ्वं. अपविध्वं.	अपविष्यध्वं.
	उत्तम.	पुनीय,	पविषीय,	अपविषि,	अपविष्ये,
		पुनीवहि,	पविषीवहि,	अपविष्वहि,	अपविष्यावहि,
		पुनीमहि.	पविषीमहि.	अपविष्महि.	अपविष्यामहि.

Digitized by Google

दहाव्या गणांतला चुर्, (अ) व तड्, (अ) या धातूंहून कर्तरि वर्तमानादि काळीं लट् इत्यादि प्रत्यय होऊन त्यांच्या स्थानीं यथाक्रम परस्मैपदी व आत्मनेपदी प्रत्यय झाले असतां त्यांचीं रूपें कशीं होतात तीं दाखवणारें कोष्टक. (१६)

पुरुष		लट्.	लिट्.	लुट्.
परस्मैपदी.	प्रथम.	सः चोरयति.	चोरयामास,	चोरयिता,
		तौ चोरयतः,	चोरयामासतुः,	चोरयितारौ,
		ते चोरयंति.	चोरयामासुः.	चोरयितारः.
	मध्यम.	त्वं चोरयासि,	चोरयामासिथ,	चोरयितासि,
		युवां चोरयथः,	चोरयामासथुः,	चोरयितास्थः,
		यूयं चोरयथ.	चोरयामास.	चोरयितास्थ.
	उत्तम.	अहं चोरयामि,	चोरयामास,	चोरयितास्मि,
		आवां चोरयावः,	चोरयामासिव,	चोरयितास्वः,
		वयं चोरयामः.	चोरयामासिम.	चोरयितास्मः.
आत्मनेपद.	प्रथम.	सः ताडयते,	ताडयांचक्रे,	ताडयिता,
		तौ ताडयेते,	ताडयांचक्राते,	ताडयितारौ,
		ते ताडयंते.	ताडयांचक्रिरे.	ताडयितारः.
	मध्यम.	त्वं ताडयसे,	ताडयांचकृषे,	ताडयितासे,
		युवां ताडयेथे,	ताडयांचक्राथे,	ताडयितासाथे,
		यूयं ताडयध्वे.	ताडयांचकृढ्वे.	ताडयिताध्वे.
	उत्तम.	अहं ताडये,	ताडयांचक्रे,	ताडयिताहे,
		आवां ताडयावहे,	ताडयांचकृवहे,	ताडयितास्वहे,
		वयं ताडयामहे.	ताडयांचकृमहे.	ताडयितास्महे.

Digitized by Google

पुरुष.	लट्.	लोट्.	लङ्.
		प्रव० आशी०	
परस्मैपद. प्रथम.	चोरयिष्यति,	चोरयतु, चोरयतात्,	अचोरयत्,
	चोरयिष्यतः,	चोरयतां,	अचोरयतां,
	चोरयिष्यंति.	चोरयंतु.	अचोरयन्.
मध्यम.	चोरयिष्यसि,	चोरय, चोरयतात्,	अचोरयः,
	चोरयिष्यथः,	चोरयतं,	अचोरयतं,
	चोरयिष्यथ.	चोरयत.	अचोरयत.
उत्तम.	चोरयिष्यामि,	चोरयाणि,	अचोरयं,
	चोरयिष्यावः,	चोरयाव,	अचोरयाव,
	चोरयिष्यामः.	चोरयाम.	अचोरयाम.
आत्मनेपद. प्रथम.	ताडयिष्यते,	ताडयतां,	अताडयत,
	ताडयिष्येते,	ताडयेतां,	अताडयेतां,
	ताडयिष्यंते.	ताडयंतां.	अताडयंत.
मध्यम.	ताडयिष्यसे,	ताडयस्व,	अताडयथाः,
	ताडयिष्येथे,	ताडयेथां,	अताडयेथां,
	ताडयिष्यध्वे.	ताडयध्वं.	अताडयध्वं.
उत्तम.	ताडयिष्ये,	ताडयै,	अताडये,
	ताडयिष्यावहे,	ताडयावहै,	अताडयावहि,
	ताडयिष्यामहे.	ताडयामहै.	अताडयामहि.

Digitized by Google

पुरुष.		लिङ्. प्रव०	आशी०	लुङ्.	लङ्.
परस्मैपद.	प्रथम.	चोरयेत्,	चोर्यात्,	अचूचुरत्,	अचोरयिष्यत्,
		चोरयेतां,	चोर्यास्तां,	अचूचुरतां,	अचोरयिष्यतां,
		चोरयेयुः.	चोर्यासुः.	अचूचुरन्.	अचोरयिष्यन्.
	मध्यम.	चोरयेः,	चोर्याः,	अचूचुरः,	अचोरयिष्यः,
		चोरयेतं,	चोर्यास्तं,	अचूचुरतं,	अचोरयिष्यतं,
		चोरयेत.	चोर्यास्त,	अचूचुरत.	अचोरयिष्यत.
	उत्तम.	चोरयेयं,	चोर्यासं.	अचूचुरं,	अचोरयिष्यं,
		चोरयेव,	चोर्यास्व,	अचूचुराव,	अचोरयिष्याव,
		चोरयेम.	चोर्यास्म.	अचूचुराम.	अचोरयिष्याम.

पुरुष.					
आत्मनेपद.	प्रथम.	ताडयेत,	ताडयिषीष्ट,	अतीतडत,	अताडयिष्यत,
		ताडयेयातां,	ताडयिषीयास्तां,	अतीतडेतां,	अताडयिष्येतां,
		ताडयरेन्.	ताडयिषीरन्.	अतीतडंत.	अताडयिष्यंत.
	मध्यम.	ताडयेथाः,	ताडयिषीष्ठाः,	अतीतडथाः,	अताडयिष्यथाः,
		ताडयेयाथां,	ताडयिषीयास्थां,	अतीतडेथां,	अताडयिष्येथां,
		ताडयेध्वं.	ताडयिषीढ्वं. ताड-यिषीष्वं.	अतीतडध्वं.	अताडयिष्यध्वं.
	उत्तम.	ताडयेय,	ताडयिषीय,	अतीतडे,	अताडयिष्ये,
		ताडयेवहि,	ताडयिषीवहि,	अतीतडावहि,	अताडयिष्यावहि,
		ताडयेमहि.	ताडयिषीमहि.	अतीतडामहि,	अताडयिष्यामहि.

Digitized by Google

Digitized by Google

उपसर्गविचार.

हे अव्ययरूप उपसर्गसंज्ञक शब्द बावीस आहेत. हे धातूजवळ असणारे असल्यावरून यांस हें नांव दिलें आहे. हे एक, दोन, तीन, अगर अधिक धातूंच्या पूर्वभागीं जोडलेले असतात. यांच्या योगानें धातूच्या अर्थांत फारच फेरफार होतात. एकच उपसर्ग निरनिराळ्या धातूंच्यापूर्वी लागला असतां निरनिराळ्या ठिकाणीं त्याचे निरनिराळे अर्थ होतात. त्याप्रमाणेंच एका धातूस निरनिराळे उपसर्ग लागले असतां प्रत्येक उपसर्गाच्या वेळीं त्याचा अर्थ फिरतो. यांच्या योगानें कधीं कधीं धातूंहून होणाऱ्या आत्मनेपदांत व परस्मैपदांत ही फेर होतो. कधीं कधीं उपसर्गांस मुळींच अर्थ नसून केवळ अलंकारार्थ अथवा पादपूरणार्थही त्यांची योजना केली असते. यांचे सर्व साधारण अर्थ दिक्प्रदर्शनार्थ खालीं दाखविले आहेतः—

अति—अधिक, फार, पराकाष्ठा, अतिशय, अत्यंत; आधिक्य.

अधि—वर, वरती, उपरि; वर्चस्मा.

अनु—मागून; सह, बरोबर; प्रमाणें, सारखा, सदृश; गौण; दरएकास, प्रत्येकीं; लगत, शेजारीं; विषयीं.

अप—कमीपणा, गौणपक्ष, न्यूनता; राहित्य, शून्यता; वियोग; विरोध, भेद; उलट; मागें.

अपि—जरी, जर; तरी, तर; संशय; संभव; प्रश्न.

अभि—वर्चस्व, श्रेष्ठत्व; सामीप्य; वियोग; आसमंतात्, आजूबाजूस

Digitized by Google

अव—दूर; पासून; खालीं; बाहेर. न्यूनता.

आ(ङ्)—न्यूनता; मर्यादा; व्याप्ति; पासून; पर्यंत, पावेतों; वर.

उत्—वर, वरती; उच्चपणा.

उप—आधिक्य; सामीप्य; वैपुल्य; न्यूनता; सादृश्य; अभाव; विशेष.

दुर् — } वाईट; दुःख; त्रास; निंद्यता; कमीपणा; प्रतिबंध; अ-
दुस्— } डचण, काठिन्य.

नि—सर्वथा, अत्यंत, अगदीं, निश्चय; आंत; वर; नेहमी, सर्वदा.

निर् — } खरोखर; निषेध; अभाव; बाहेर; दूर; त्याग; वर्जन.
निस्— }

परा—वर्चस्व, श्रेष्ठत्व; मुक्तता; उलट, माघारा; सामना; आधिक्य; नाश.

परि—व्याप्ति; आसमंतात् भागीं, चोहोंकडे, सर्वत्र; त्याग; समाप्ति, शेवट; दुर्बलता; जोर; संतोष, उत्साह.

प्र—प्रकर्ष, आधिक्य, वृद्धि; पुढें, अग्रभागीं.

प्रति—बदला, मोबदला; प्रत्येकीं, दरएकास; कडे, अंगास, दिदोस; पुनः; अल्प; स, ला, ते; उलटा, विरुद्ध.

वि—निश्चय; वियोग; उलट, विरुद्ध; अधीर; विविध, पुष्कळ प्रकार; राहित्य, शून्यता; विशेष.

सम्—संयोग, जुळणी, योग; समुदाय; सौंदर्य, चांगलेपणा; परिपूर्णता.

सु—चांगला, उत्तम, सुंदर; मोठेपणा, पूज्यता; अंगीकार, मान्यता; वृद्धि; आनंद; दुःख; खेद.

या अर्थांखेरीज यांचे जे दुसरे बहुत अर्थ आहेत ते मोठ्या कोशावरून आणि प्रयोगांच्या व प्रसंगांच्या धोरणावरून समजावे.

Digitized by Google

व्याकरणाभ्यासाची आवश्यकता.

॥ अव्याकरणमधीतं भिन्नद्रोण्यातरंगिणीतरणं ॥
॥ भेषजमपथ्यसहितं त्रयमिदमकृतंवरंनकृतं ॥ १ ॥
॥ वैय्याकरणकिराता दपशब्दमृगाःक्षयांतुसंत्रस्ताः ॥
॥ यदिनटगणकचिकित्सक वैतालिकवदनकंदरानस्युः॥ २॥



Digitized by Google